

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRKÇEDE YİNELEMELER VE ÖNCELEMELER

HAKAN GÜLER

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HÜSEYİN YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2021

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Eski Türkçede Yinelemeler ve Öncelemeler” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.... /.../ 2021

HAKAN GÜLER
19530100004

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hakan Güler'in hazırladığı "Eski Türkçede Yinelemeler ve Öncelemeler" başlıklı tez..... / / 2021 tarihinde aşağıda imzaları olan jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

Üniversite

İmza

Başkan :

Jüri Üyeleri :

ÖN SÖZ

Stilistiğin dört inceleme ölçütü bulunmaktadır. Bunlar, *yinelemeler*, *öncelemeler*, *koşutluklar* ve *sapmalar*'dır. Bu çalışmada *yinelemeler* ve *öncelemeler* ele alınmıştır. Yinelemeler, bir sesin, bir sözcüğün, bir ekin veya bir metnin tekrar edilmesi; öncelemeler ise metinde bir ögenin ön plana çıkarılması olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmada öncelikle stilistik, ardından stilistik ölçütlerinden yineleme ve öncelemeler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Eski Türkçe dönemine kısaca değinilmiştir. Eski Türkçenin Köktürk döneminden Türk bengu taşları; Eski Uygur döneminden Maytrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü ve Eski Türk Şiiri; Karahanlı döneminden de Kutadgu Bilig ve Dîvānu Lugātî't-Türk eserleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Adı geçen eserler üzerinde yineleme ve öncelemeler konusu incelenmiştir. Yinelemeler; *kelime grubu yinelemeleri (tam ve kısmî)*, *ek+ kelime grubu yinelemeleri (tam ve kısmî)*, *ek + kelime yinelemeleri (tam ve kısmî)*, *kelime yinelemeleri*, *ek yinelemeleri* olarak sınıflandırılmıştır. Öncelemeler ise *söz öncelemesi* ve *kavram alanı öncelemesi* bağlamında sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur. Bu yöntemle Eski Türkçe eserlerde yineleme ve önceleme örnekleri açık bir şekilde gösterilmiştir.

Tezi hazırlama sürecimde öncelikle her zaman maddî ve manevî desteğini gördüğüm, tezin ilk cümlesinden son cümlesine kadar her aşamasında bana yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Hüseyin Yıldız'a, tezin olgunlaşmasına fikirleriyle yön veren hocam Doç. Dr. Abdulkadir Öztürk'e, bu zorlu süreçte hep yanımda olan Merve Şimşek'e, yüksek lisans ders döneminde ve tez döneminde birlikte çalıştığımız arkadaşım Yasemin Yazıcı'ya ve son olarak varlıklarıyla bana güç veren başta annem Feride Güler olmak üzere tüm aileme ve yakınlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Hakan Güler
Ordu, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. Problem Durumu	1
2. Amaç ve Önem	1
3. Sınırlılıklar.....	1
4. Yöntem	2
5. Terminoloji	3
5.1. Eski Türkçe Terimi ve Sınırları.....	3
5.2. Stilistik Üzerine	4
5.2.1. Yinelemeler	5
5.2.2. Öncelemeler	6
6. Veri Kaynakları	6
6.1. Köktürkçe Eserler.....	7
6.1.1. Türk Bengü Taşları.....	7
6.2. Eski Uygurca Eserler	8
6.2.1. Maytrisimit	8
6.2.2. Daşakarmapathāvadānamālā	9
6.2.3. İyi ve Kötü Prens Öyküsü	9
6.2.4. Eski Türk Şiiri.....	10
6.3. Karahanlıca Eserler.....	10
6.3.1. Dîvânu Lugâti't-Türk.....	10
6.3.2. Kutadgu Bilig	11
BİRİNCİ BÖLÜM	13
1. ESKİ TÜRKÇEDE YİNELEMELER	13
1.1. KÖKTÜRKÇEDE YİNELEMELER.....	14
1.1.1. TÜRK BENGÜ TAŞLARINDA YİNELEMELER.....	14
1.1.1.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	14

1.1.1.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	14
1.1.1.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	16
1.1.1.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	18
1.1.1.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	18
1.1.1.2.2. Kismî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri.....	20
1.1.1.3. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	20
1.1.1.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	20
1.1.1.3.2. Kismî Ek+Kelime Yinelemeleri	22
1.1.1.4. Kelime Yinelemeleri.....	23
1.1.1.5. Ek Yinelemeleri	26
1.2. ESKİ UYGURCADA YİNELEMELER.....	38
1.2.1. MAYTRISİMİT’TE YİNELEMELER.....	38
1.2.1.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	38
1.2.1.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	38
1.2.1.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	44
1.2.1.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	47
1.2.1.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	47
1.2.1.2.2. Kismî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri.....	47
1.2.1.3. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	48
1.2.1.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	48
1.2.1.3.2. Kismî Ek+Kelime Yinelemeleri	50
1.2.1.4. Kelime Yinelemeleri.....	50
1.2.1.5. Ek Yinelemeleri	54
1.2.2. DAŞAKARMAPATHĀVADĀNAMĀLĀ’DA YİNELEMELER.....	62
1.2.2.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	62
1.2.2.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	62
1.2.2.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	64
1.2.2.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	65
1.2.2.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	65
1.2.2.3. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	65
1.2.2.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	65
1.2.2.3.2. Kismî Ek+Kelime Yinelemeleri	66
1.2.2.4. Kelime Yinelemeleri.....	66
1.2.2.5. Ek Yinelemeleri	68
1.2.3. İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ’NDE YİNELEMELER	73
1.2.3.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	73

1.2.3.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	73
1.2.3.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	73
1.2.3.2. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	73
1.2.3.2.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	73
1.2.3.3. Kelime Yinelemeleri.....	73
1.2.3.4. Ek Yinelemeleri.....	74
1.2.4. ESKİ TÜRK ŞİİRİNDE YİNELEMELER	76
1.2.4.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	76
1.2.4.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	76
1.2.4.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	78
1.2.4.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	78
1.2.4.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	78
1.2.4.2.2. Kismî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri.....	79
1.2.4.3. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	79
1.2.4.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	79
1.2.4.3.2. Kismî Ek+Kelime Yinelemeleri	83
1.2.4.4. Kelime Yinelemeleri.....	84
1.2.4.5. Ek Yinelemeleri.....	87
1.3. KARAHANLICADA YİNELEMELER	91
1.3.1. KUTADGU BİLİĞ’DE YİNELEMELER.....	91
1.3.1.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	91
1.3.1.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	91
1.3.1.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	101
1.3.1.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	104
1.3.1.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri	104
1.3.1.2.2. Kismî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri.....	105
1.3.1.3. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	105
1.3.1.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	105
1.3.1.3.2. Kismî Ek+Kelime Yinelemeleri	110
1.3.1.4. Kelime Yinelemeleri.....	111
1.3.1.5. Ek Yinelemeleri.....	120
1.3.2. DÎVÂNU LUGATÎ’T-TÜRK’TEKİ YİNELEMELER.....	125
1.3.2.1. Kelime Grubu Yinelemeleri	125
1.3.2.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri	125
1.3.2.1.2. Kismî Kelime Grubu Yinelemeleri	126
1.3.2.2. Ek+Kelime Yinelemeleri.....	126

1.3.2.2.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri.....	126
1.3.2.2.2. Kısmî Ek+Kelime Yinelemeleri	127
1.3.2.3. Kelime Yinelemeleri.....	127
1.3.2.4. Ek Yinelemeleri.....	129
İKİNCİ BÖLÜM.....	137
2. ESKİ TÜRKÇEDE ÖNCELEMELER.....	137
2.1. KÖKTÜRKÇEDE ÖNCELEMELER.....	138
2.1.1. TÜRK BENGÜ TAŞLARINDA ÖNCELEMELER.....	138
2.1.1.1. Söz Öncelemeleri.....	138
2.1.1.1.1. Kelime Grubu Öncelemesi	138
2.1.1.2. Kavram Öncelemeleri.....	138
2.1.1.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler	138
2.1.1.2.1.1. Yön Bildiren Kelimeler.....	138
2.1.1.2.1.2. Miktar Bildiren Kelimeler.....	139
2.1.1.2.1.3. Zıtlık Bildiren Diğer Kelimeler.....	140
2.1.1.2.2. Yer Adları	140
2.1.1.2.3. Millet Adları	140
2.2. ESKİ UYGURCADA ÖNCELEMELER	141
2.2.1. MAYTRISİMİT’TE ÖNCELEMELER.....	141
2.2.1.1. Söz Öncelemeleri.....	141
2.2.1.1.1. Kelime Öncelemesi.....	141
2.2.1.1.2. Kelime Grubu Öncelemesi	143
2.2.1.2. Kavram Öncelemeleri.....	143
2.2.1.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler	143
2.2.1.2.1.1. Yön Bildiren Kelimeler.....	143
2.2.1.2.1.2. Miktar Bildiren Kelimeler.....	143
2.2.1.2.2. Kişi Zamiri Öncelemesi	143
2.2.1.2.3. Sayı Öncelemesi.....	144
2.2.2. DAŞAKARMAPATHĀVADĀNAMĀLĀ’DA ÖNCELEMELER	145
2.2.2.1. Söz Öncelemeleri.....	145
2.2.2.1.1. Kelime Öncelemesi.....	145
2.2.2.2. Kavram Öncelemeleri.....	146
2.2.2.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler	146
2.2.2.2.2. Kişi Zamiri Öncelemesi	146
2.2.3. ESKİ TÜRK ŞİİRİNDE ÖNCELEMELER.....	147
2.2.3.1. Söz Öncelemeleri.....	147

2.2.3.1.1. Kelime Öncelemesi	147
2.2.3.2. Kavram Öncelemeleri	147
2.2.3.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler	147
2.2.3.2.1.1. Renk Adları	148
2.2.3.2.1.2. Mevsim Adları	148
2.3. KARAHANLICADA ÖNCELEMELER.....	149
2.3.1. KUTADGU BİLİĞ’DE ÖNCELEMELER	149
2.3.1.1. Söz Öncelemeleri	149
2.3.1.1.1. Kelime Öncelemesi	149
2.3.1.1.2. Kelime Grubu Öncelemesi	149
2.3.1.2. Kavram Öncelemeleri	150
2.3.1.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler	150
2.3.1.2.1.1. Renk Adları	150
2.3.1.2.1.2. Miktar Bildiren Kelimeler	150
2.3.1.2.1.3. Zaman Adları	151
2.3.1.2.1.4. Diğer Zıt Anlamlı Kelimeler	152
2.3.1.2.2. Gökyüzü	155
2.3.1.2.3. Yakın Anlamlı Kelimeler	155
2.3.2. DÎVÂNU LUGATİ’T-TÜRK’TEKİ ÖNCELEMELER	159
2.3.2.1. Kavram Öncelemeleri	159
2.3.2.1.1. Zıt Anlamlı Kelimeler	159
2.3.2.1.1.1. Renk Adları	159
2.3.2.1.1.2. Mevsim	159
2.3.2.1.2. Hayvan Adları	159
2.3.2.1.3. Gökyüzü	160
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	176
ÖZGEÇMİŞ	180

ÖZET

ESKİ TÜRKÇEDE YİNELEMELER VE ÖNCELEMELER

Stilistik, dilbilimin kaynakları kullanılarak yapılan bir metin çözümleme yöntemidir. Bağımsız bir disiplin olarak çalışılmaya başlanması 20. yüzyılın ortalarında başlar. Türkiye’de geleneksel üslûp çalışmaları dışında, modern stilistik çalışmaları 20. yüzyılın son çeyreğinde tanıtıcı nitelikteki çalışmalarla başlamıştır. Son yıllarda hız kazanan stilistik çalışmaları, Türkiye’de daha çok edebiyat bilimciler tarafından çalışılmaktadır. Bunun yanında dilbilimsel stilistik çalışmalarının yapıldığı da görülmektedir. Buna rağmen Türkçe stilistik literatürü gelişmemiştir. Yabancı kaynaklardan yararlanılarak yapılan dilbilimsel stilistik çalışmaları da çoğunlukla Türkiye Türkçesi üzerine yapılmış, Eski Türk dili alanı başta olmak üzere tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri üzerinde oldukça sınırlı sayıda çalışmalar dışında bütüncül bir çalışma yapılmamıştır.

Stilistiğin dört inceleme ölçütü bulunmaktadır. Bunlar, yinelemeler, öncelemeler, koşutluklar ve sapmalardır. Bu çalışmada yinelemeler ve öncelemeler ele alınmıştır. Eski Türk dili dönemine ait Köktürkçe döneminden Türk bengu taşları, Eski Uygurca döneminden Maytrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü ve Eski Türk Şiiri, Karahanlıca döneminden ise Dîvānu Lugâti’t-Türk ve Kutadgu Bilig olmak üzere yedi eser taranıp, bu eserlerdeki yineleme ve önceleme örnekleri stilistik bağlamında incelenerek, bu alandaki boşluğu doldurmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Stilistik, Yineleme, Önceleme

ABSTRACT

REPETITION AND FOREGROUNDING IN OLD TURKIC

Stylistics is a text analysis method using the sources of linguistics. It began to be studied as an independent discipline in the middle of the 20th century. Apart from the traditional stylistic studies in Turkey, modern stylistic studies started with introductory studies in the last quarter of the 20th century. Stylistic researches, which have gained momentum in recent years, are mostly studied by literary scholars in Turkey. In addition, it is seen that linguistic stylistic studies are also carried out. Despite this, Turkish stylistic literature has not developed. Linguistic and stylistic studies done by using foreign sources have been done generally on Turkey Turkish, and there have been no holistic researches except for a very limited number of studies on historical and contemporary Turkish dialects, especially in the field of Old Turkic Language.

Stylistics has four examination criteria. These are repetitions, foregrounding, parallels, and deviations. In this study, repetitions and foregrounding are discussed. In the Old Turkic period seven works, namely Türk Bengü Taşları from the Orkhon Turkic period, Maytrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü and Eski Türk Şiiri from the Old Uyghur period, Kutadgu Bilig and Dîvânu Lugâti't-Türk from the Karakhanid Turkic period, are examined and it is aimed to fill the gap in this field by examining the repetition and foregrounding examples in these works in the context of stylistics.

Key Words: *Old Turkic, Stylistic, Repetition, Foregrounding*

KISALTMALAR DİZİNİ

BK	: Bilge Kağan
DKPAM	: Daśakarmapathāvadānamālā
DLT	: Dîvânu Lügati't-Türk
E	: Ek Yinelemeleri
E+K	: Ek+Kelime Yinelemeleri
K.E+K	: Kısmî EK+Kelime Yinelemeleri
ETŞ	: Eski Türk Şiiri
İKP	: İyi ve Kötü Prens Öyküsü
İÖTŞ	: İslam Öncesi Türk Şiiri
K	: Kategori
KB	: Kutadgu Bilig
K.G	: Kelime Grubu Yinelemeleri
K.K.G	: Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri
KT	: Köl Tigin
M	: Maytrısimit
T	: Tunyukuk
T.E+K	: Tam Ek+Kelime Yinelemeleri
T.K.G	: Tam Kelime Grubu Yinelemeleri
TB	: Türk bengü taşları

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Eski Türkçede kullanılan alfabeler ve alfabelerin kullanıldığı kollar	4
Tablo 2. Türk Bengü Taşlarında tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı.	37
Tablo 3. Maytrısimitte tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı	62
Tablo 4. Daşakarmapathāvadānamālā’da tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı	72
Tablo 5. İyi ve Kötü Prens Öyküsü’nde tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı	76
Tablo 6. Eski Türk Şiiri’nde tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı	91
Tablo 7. Dîvānu Lugati’t-Türk’te tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı	137
Tablo 8. Kutadgu Bilig’de tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı	125
Tablo 9. Türk Bengü Taşları’nda tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı	140
Tablo 10. Maytrısimit’te tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı	145
Tablo 11. Daşakarmapathāvadānamālā’da tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı	147
Tablo 12. Eski Türk Şiiri’nde tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı ...	148
Tablo 13. Dîvānu Lugati’t-Türk’te tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı	160
Tablo 14. Kutadgu Bilig’de tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı	158
Tablo 15. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin dönem ve eserlere dağılımı	160
Tablo 16. Eski Türkçede tespit edilen yineleme kategorilerinin dönemlere dağılımı	162
Tablo 17. Eski Türkçede tespit edilen öncelemelerin dönem ve eserlere dağılımı	166

Tablo 18. Eski Türkçede tespit edilen sözcük ve kavram öncelemelerinin dönemlere dağılımı.....	167
Tablo 19. Eski Türkçede tespit edilen kavram öncelemelerinin dönemlere dağılımı	170

ŞEKİLLER DİZİNİ

- Şekil 1. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin dönemlere göre dağılımı 161
- Şekil 2. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin eserlere göre dağılımı..... 161
- Şekil 3. Köktürkçede tespit edilen yineleme kategorilerinin dağılımı..... 163
- Şekil 4. Eski Uygurcada tespit edilen yineleme kategorilerinin dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Şekil 5. Karahanlıcada tespit edilen yineleme kategorilerinin dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Şekil 6. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin kategorilere göre dağılımı .. 164
- Şekil 7. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin eserlere göre dağılımı.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Şekil 8. Eski Türkçede tespit edilen öncelemelerin dönemlere göre dağılımı.... 166
- Şekil 9. Eski Türkçedeki söz öncelemelerinin dönemlere göre dağılımı..... 167
- Şekil 10. Eski Türkçedeki kavram öncelemelerinin dönemlere göre dağılımı... 168
- Şekil 11. Köktürkçedeki öncelemelerin kategorilere göre dağılımı 168
- Şekil 12. Eski Uygurcadaki öncelemelerin kategorilere göre dağılımı 169
- Şekil 13. Karahanlıcadaki öncelemelerin kategorilere göre dağılımı 169
- Şekil 14. Eski Türkçede zıt kavram içeren öncelemelerin dönemlere göre dağılımı 170
- Şekil 15. Eski Türkçede zıtlık dışındaki diğer kavramları içeren öncelemelerin dönemlere göre dağılımı 171
- Şekil 16. Köktürkçedeki kavram öncelemelerinin konuya göre dağılımı..... 171
- Şekil 17. Eski Uygurcadaki kavram öncelemelerinin konuya göre dağılımı..... 172
- Şekil 18. Karahanlıcadaki kavram öncelemelerinin konuya göre dağılımı 172

GİRİŞ

1. Problem Durumu

Türkçe metinler üzerine yapılmış stilistik unsur çalışmaları son yıllarda, özellikle Türkiye Türkolojisinde hız kazanmıştır. Dünya dilbilim çevrelerinde sıklıkla çalışılmakla birlikte, Türk dilbilimindeki çalışmalarla kıyaslandığında, bu çalışmaların sayısı başlangıçta oldukça sınırlıdır. Disiplinlerarası akademik çalışmalarda yaşanan gelişmeler stilistik çalışmalarına da yansımış ve böylece Türkolojide stilistik çalışmaları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de yapılan çalışmalar daha çok edebiyat bilimi çerçevesinde olsa da Türkolojide dilbilimsel stilistik çalışmalarının da kısmen yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada Eski Türkçeden seçilen metinler üzerinde stilistik unsurlar taranarak, bu metinlerdeki yinelemeler ve öncelemeler ortaya çıkarılmıştır. Köktürkçe, Eski Uygurca ve Karahanlıcadan seçilen metinler üzerinde yapılan bu çalışma, metinlerin yapı özelliklerinin yanında Eski Türkçe örnekleminde stilistiğin sözdizimine yansımalarının tespit edilmesine de katkı sağlayacaktır.

2. Amaç ve Önem

Bu tez çalışmasının amacı genelde stilistik, özelde yineleme ve öncelemelerin bilimsel tanımlarını yapmak, bunları Eski Türkçeden seçilen metinler üzerinde uygulayarak, bu metinlerdeki stilistik kullanımları yinelemeler ve öncelemeler ölçütleri bağlamında ortaya çıkarmaktır.

Eski Türkçe üzerine stilistik çalışmaların yetersizliği bu alanda kısmen boşluklar oluşturmaktadır. Bu çalışmada Eski Türkçedeki stilistik unsurlardan öncelemeler ve yinelemeler üzerine yapılacak tespitlerle, alana katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

3. Sınırlılıklar

Tez çalışmasının sınırlılıkları Köktürk, Eski Uygur ve Karahanlı metinlerinden ibarettir. Köktürk döneminden Türk bengu taşları; Eski Uygur döneminden Maytrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Eski Türk Şiiri ve Karahanlı döneminden Kutadgu Bilig ve Dîvānu Lugāti’t-Türk eserleri tezin derlemine oluşturmuştur.

Yinelemeler konusu, *kelime grubu yinelemeleri*, *ek+kelime grubu yinelemeleri*, *ek+kelime yinelemeleri*, *kelime yinelemeleri* ve *ek yinelemeleri*; önceleme konusu ise *sözcük öncelemeleri* ve *kavram öncelemeleri* olarak tasnif edilmiştir. Öncelemeler konusunda eserlerde farklı türden örnekler *yön bildiren ifadeler*, *miktar bildiren kelimeler*, *renk adları*, *hayvan adları* gibi çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır. Bulunan örnekler az sayıda da olsa detaylı gösterim için ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Yineleme ve öncelemelerin her ikisinin de içerisinde yer alan mısra başı ses yinelemesi için ayrı bir başlık açılmamıştır. Bunun sebebi yalnızca Eski Türk Şiiri metinlerinde görülmesi ve bir şiir hariç tüm şiirlerde mısra başı ses yinelemesi ve öncelemesinin görülmesidir. Bu bir üslup özelliği olarak değerlendirilebileceği gibi aynı zamanda Eski Türk Şiiri veya İslam Öncesi Türk Şiiri adı verilen dönemin genel bir özelliği olarak genel kabul görmektedir.

4. Yöntem

Bu çalışmanın derlemi içerisinde yer alan Köktürk döneminden Türk bengu taşları; Eski Uygur döneminden Maytrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Eski Türk Şiiri ve Karahanlı döneminden Kutadgu Bilig ve Dîvānu Lugâti't-Türk eserleri yineleme ve önceleme bağlamında incelenmiştir.

Taranan eserler sonucunda bulunan örnekler fişleme yöntemiyle kaydedilmiştir. Kaydedilen örnekler yineleme ve öncelemelerin yapısına uygun olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma işlemi, yinelemelerde, *kelime grubu yinelemeleri*, *ek+kelime grubu yinelemeleri*, *ek+kelime yinelemeleri*, *kelime yinelemeleri* ve *ek yinelemeleri*; öncelemelerde ise *sözcük öncelemeleri* ve *kavram öncelemeleri* olarak tasnif edilmiştir.

Öncelemeler konusunda eserlerde farklı kavram alanına ait örnekler *Yön Bildiren İfadeler*, *Miktar Bildiren Kelimeler*, *Renk Adları*, *Hayvan Adları* gibi çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır.

Yineleme ve önceleme örnekleri numaralandırılırken, herbir kelime, kelime grubu veya ek tek tek gösterilmemiş, bir üst başlık altında aynı örnekler birleştirilerek tek bir örnek gibi sayılmıştır. Tablolarda ve şekillerde verilen sayılar bir örneğin tüm kullanımlarının birleştirilmesiyle oluşan sayıları göstermektedir.

Tezin giriş bölümünde, problem durumu, amaç ve önem ile sınırlılıklar vb. bilgiler paylaşıldıktan sonra ayrı bir başlık altında Eski Türkçe dönemi, stilistik ve yinelemeler, öncelemeler ile birlikte tezin derlemine yer verilmiştir. Ardından inceleme bölümüne geçilmiş ve birinci bölümde yinelemeler; ikinci bölümde ise öncelemeler ele alınmıştır. Böylece taranan tüm eserlerde yineleme ve önceleme örneklerinin açıkça görülmesi sağlanmıştır.

5. Terminoloji

5.1. Eski Türkçe Terimi ve Sınırları

Eski Türkçe, ilk yazılı metinlerin ortaya konulduğu döneme verilen addır. 7-13. yüzyıllar arasında konumlandırılır. Üç ana kola ayrılır: *Köktürkçe* (7-9.yy), *Eski Uygurca* (9-13.yy), *Karahanlıca* (11-13.yy) (Ercilasun, 2020, s.30; Róna-Tas, 2020, s.47; Erdal, 2004; Yıldız, 2020, s.1).

Köktürkçe, II. Türk Kağanlığı'ndan kalan Türk bengu taşlarının yazıldığı, Türkçenin ilk yazılı metinlerini barındıran kol; Eski Uygurca Maniheizm ve Budizm etkisinde gelişen edebî dilin bulunduğu ve içerisinde çok sayıda çeviri ve telif eseri ihtiva eden kol; Karahanlıca ise ilk İslamî Türkçe eserlerin verildiği koldur.

Karahanlıca'yı Eski Türkçe dönemine dâhil etme konusunda araştırmacılar arasında fikir birliği yoktur. Eski Türkçe dönemine dâhil etmeyenler arasında Gabain (2000) ve Caferoğlu (2015) gösterilebilir.

Róna-Tas 2020'de Eski Türkçeyi kendi içinde iki alt başlığa ayırır. İlki *Erken Eski Türkçe*; ikincisi ise *Geç Eski Türkçe*'tir. İlki Doğu ve Batı Türk Kağanlıklarının kuruluşuna kadar olan dönemdir. İkincisi ise kendi içinde üç döneme ayrılır (s. 47-48):

- i. II. Türk Kağanlığının kuruluşuna kadar olan süreç
- ii. Runik harfli Türkçe metinlerin yazıldığı dönem
- iii. İslamî çevrede yazılan ilk eserlerin oluştuğu dönem

Eski Türkçe döneminde Türkçe farklı alfabelerle yazıya geçirilmiştir. Bu alfabeler arasında Runik, Mani, Süryani, Brahmi, Tibet, Çin, Uygur (Soğd) ve Arap alfabeleri sayılabilir. Bu alfabelerin kronolojik kullanımını Yıldız 2020'de bir tabloyla göstermiştir (s. 1):

Tablo 1. Eski Türkçede kullanılan alfabeler ve alfabelerin kullanıldığı kollar

Alfabeler →	Runik	Mani	Süryani	Brahmi	Tibet	Çin	Uygur	Arap
Köktürkçe	+							
Eski Uygurca	+	+	+	+	+	+	+	+
Karahanlıca							+	+

Tablo 1’den hareketle, en çeşitli alfabe kullanımı (8), Eski Uygur Türkçesinde görülür. Bunun birçok nedeni olabileceği gibi, en önemli nedeni dinî temellidir. Köktürk döneminde yalnızca runik alfabeyle eserler verilmiştir. Runik alfabe Uygurlar tarafından da kullanılmış ve Türkçe ilk fal kitabı olan Irk Bitig ile birlikte bazı yazıtlar da runik alfabe ile yazılmıştır. Karahanlı döneminde bir taraftan Eski Uygurların alfabeleri kullanılmaya devam ederken bir taraftan da yeni kabul edilen İslam dininin etkisiyle Arap alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Öyle ki Karahanlı döneminde yazılan Türkçenin en önemli eserlerinden olan Kutadgu Bilig’in hem Uygur harfli hem de Arap harfli versiyonları bulunmaktadır.

5.2. Stilistik Üzerine

Stilistik, bir edebî metni oluşturan dilbilimsel unsurların nasıl, ne ölçüde ve ne amaçla kullanıldığını gösterir (Karabulut, 2019, s.78). Bir başka tabirle, bir metnin dilbilimsel ölçütler ışığında, dilbilimin bütün kaynakları kullanılarak yapılan çözümlemesidir. Stilistik için Türk bilim dünyasında değişik adlandırmalar yapılmaktadır. Bunlar; *stilistik*, *üslupbilim*, *üslup bilimi*, *değişibilim*, *biçem bilgisi* ve *biçembilim* olarak sıralanabilir. Bu çalışma boyunca evrensellik sebebiyle stilistik terimi tercih edilecektir.

Stilistik çalışmaların tarihi oldukça eski dönemlere dayanır. M.Ö V. yüzyılda Hintli dilbilimci Yaska kelimeleri anlamsal yönleriyle inceleyerek üsluba dair ilk çalışmaları yapmıştır. Ardından Platon ve Gorgias bu doğrultuda eserler yazmıştır. Aristoteles’in *Retorik* ve *Poetika* adlı eserleri de sözbilim bağlamındaki çalışmalardandır (Karabulut, 2019, s.87).

Modern stilistik çalışmaları 20. yüzyılda başlamıştır. Amerika’da 1920’lerde Richards tarafından *yeni eleştiri* adı verilen bir ekol ortaya çıkmış ve bu ekol modern stilistik çalışmalarına yön vermiştir. Modern stilistiğin kurucularından C. Bally üslûp incelemelerini ‘dildeki etkili unsurların incelenmesi’ olarak tanımlamış ve stilistiği ‘tüm dil sistemini tanıma kaynağı’ olarak değerlendirmiştir (Karabulut, 2019, s.88).

Türk bilim dünyasında stilistik çalışmaları son dönemde hız kazanmıştır. Özünü (1997) öncülüğünde başlayan çalışmalar daha çok edebiyat bilimciler tarafından çalışılmış olsa da dilbilimsel stilistik çalışmalarının yapıldığı görülmektedir.

Eski Türkçe üzerine yapılan stilistik çalışması ise sınırlı sayıdadır. Bunlar arasında Düşgün (2011), Yıldız (2018), ve Aksan (2019) gösterilebilir.

Stilistik çalışmaları genel dilbilim çalışmalarında dört ölçüte göre incelenir. Bunlar, *yineleme (repetition)*, *önceleme (foregrounding)*, *koşutluk (parallelism)* ve *sapma (deviation)*'dir (Özünü, 1997, s.100).

5.2.1. Yinelemeler

Stilistiğin inceleme ölçütlerinden biri olan yineleme; edebî eserlere bir estetik güzellik kazandırmak, çağrışımlar yaratmak, anlamları ve kavramları pekiştirmek için bir sesin, bir sözcüğün, bir sözcük öbeğinin ya da bir metin yapısının sistemli bir şekilde tekrar edilmesidir. Bir tabanın tamamı ya da belirli bir parçasının yinelenmesi yoluyla da gerçekleştirilir. Genel anlamda herhangi bir şeyin art arda, sık sık tekrar edilmesidir. Yinelenen öğeler, söylenen şeylerin, dinleyenin/okuyanın belleğinde daha kolay kalmasını sağlamakta, onları etkilemektedir. Yinelemeler; *biçimbilim*, *sesbilim*, *sözdizim*, *anlambilim* ve *metinbilim* alanlarında incelenir (Özünü, 1997, s.100-101; Uzun, 2006, s.43; Gedikli, 2020, s.211; Aksan, 2019, s.124-125).

Yinelemeler, anlamayı, kavramayı ve pekiştirmeyi sağlarken aynı zamanda bir ahenk unsuru olarak estetiğe hitap eder. Tüm bu özellikler ve daha fazlası dil kullanımını yani üslûbu oluşturur.

Türkçede yineleme sık çalışılmış bir alan değildir. Az sayıda da olsa öncü niteliğinde çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında yineleme ve genel anlamda stilistiğin daha çok edebiyat bilimi sahasında çalışmalara konu edildiği ortaya çıkmaktadır.

Stilistik üzerine yapılan genel çalışmalar dışında yineleme üzerine yapılan çalışmalar arasında Tuna (1949), Öztekin (2002), Güneş (2011), Özkan (2011), Yıldız (2011), Kirkiz (2013), Kayhan (2013), Temel (2016), Ağca (2017), Hirik (2018), Burgucu (2019), Ağca ve Azılı (2020) gösterilebilir.

5.2.2. Öncelemeler

Stilistiğin inceleme alanlarından bir diğeri ise öncelemelerdir. Kurgu ve yapı taslaklarının başlıcası olan öncelemeler, cümlede ve anlatımda herhangi bir dil ögesinin olağan yerinden daha önce bir yerde kullanılmasıyla yapılır ya da bir metin içindeki anlatımda, hemen her yerde öncelenen ögeye önem verilerek elde edilir. Öncelemeler, şairlerin ve yazarların dil kullanım biçimi olarak, *sesbilgisel*, *biçimbilgisel*, *sözdizimsel*, *anlambilimsel* ve *görsel* olarak beş türe ayrılır. Özellikle şiir dilinde bazı unsurların ön plana çıkarılması, diğerlerinin ise geri plana atılarak okurun dikkatini öncelenen öğelere çekmek amaçlanır (Özünü, 1997, s.56; Gedikli, 2020, s.307-308).

Tanımlardan ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, öncelemeler daha çok şiirlerde ve şiirsel metinlerde ortaya çıkmaktadır. Ancak düzyazı metinlerinde de yazar tarafından bazı öğelerin bilinçli olarak öncelendiği görülmektedir.

Öncelemeler temelde metindeki vurguları güçlendirir. Bir ögenin öne çıkarılması, vurgulanması ve dikkat çekilmesi önceleme yoluyla sağlanır.

Türkçede öncelemeler de yinelemeler ve stilistiğin diğer alanları gibi sık çalışılmamıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında yinelemeler gibi öncelemelerin de daha çok edebiyat bilimciler tarafından çalışıldığı görülmektedir.

Stilistik üzerine yapılan genel çalışmalar dışında önceleme üzerine yapılan çalışmalar arasında Dilçin (2008), Öztekin (2012), Aslan (2014), Şişman (2019a), Şişman (2019b) gösterilebilir.

6. Veri Kaynakları

Yinelemeler ve öncelemeler bağlamında incelenen eserler, Köktürk, Eski Uygur, Karahanlı olmak üzere Eski Türkçenin üç kolundan seçilmiştir. Yineleme ve önceleme örneklerinin incelemeye alındığı bu eserleri kısaca tanıtmak ve bu eserler üzerine yapılmış çalışmalara değinmek tezin anlaşılması için yerinde olacaktır. Bu tez kapsamında Eski Türkçenin Köktürk döneminden Türk bengü taşları; Eski Uygur döneminden Maytrisimit, Daşakarmapathāavadanāmālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü ve Eski Türk Şiiri; Karahanlı döneminden de Kutadgu Bilig ve Dîvānu Lugātî't-Türk seçilmiştir.

6.1. Köktürkçe Eserler

6.1.1. Türk Bengü Taşları

Ercilasun (2016), Türk bengü taşları hakkında şu bilgileri vermektedir:

Köl Tigin ve Bilge Kağan bengü taşları, Moğolistan'ın Arhangay aймаğı sınırları içinde, Koşo Çaydam bölgesindedir; Orhun Irmağı kollarından birinin 2 km doğusundadır. Anıtların 32 km güneyinde Harhorin bulunmaktadır. İki anıt külliyesi arasında 1 km mesafe vardır. Köl Tigin kuzey, Bilge Kağan güney bölgesindedir. Köl Tigin bengü taşının doğu yüzünde 40, güney yüzünde 13, kuzey yüzünde 13 ve dört kenarda da birer satır yazı bulunmaktadır. Çince yazıtının bulunduğu batı yüzünde de bir satırlık Köktürk harfli metin vardır. Ayrıca kaplumbağa kaidesinde de 7-8 satırlık bir yazı bulunmaktadır. Toplam: 79 satır. Bilge Kağan bengü taşının doğu yüzünde 41, güney yüzünde 15, kuzey yüzünde 15 ve iki kenarda da birer satır yazı bulunmaktadır. Yıpranmış durumda olan Çince yazıtın bulunduğu batı yüzünde de Köktürk harfli 9 satır vardır. Toplam, 82 satırdır. Tunyukuk bengü taşı, Moğolistan'ın başkenti Ulaan Baatar'ın 47 km güneydoğusunda, Tola Irmağı'nın yukarı kısmına yakın Bayın Çokto bölgesindedir. Orhun Vadisi'ndeki iki bengü taştan yaklaşık olarak 360 km doğuda bulunmaktadır. Tunyukuk bengü taşlarının birincisinde 35, ikincisinde 27, toplam 62 satır bulunmaktadır (s.340-341).

Türk bengü taşları üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Bu çalışmaların tarihi 19. yüzyılın sonlarına kadar gitmektedir. 1889'da Rus etnograf ve gazeteci Nikolay Yadrintsev tarafından önce Köl Tigin hemen ardından Bilge Kağan bengü taşı keşfedilmiş ve böylece dikkatler bu yazılı taşlara çevrilmiştir. 1897 yılında ise bu defa ünlü botanikçi Yelizaveta Klements tarafından, Köl Tigin ve Bilge Kağan bengü taşlarının 360 km doğusunda Tunyukuk bengü taşı keşfedilmiştir. Böylece daha önce başlayan dikkatler daha da artmış ve ilk ciddi çalışmalar bu tarihten itibaren başlamıştır. Tüm dünyadan ünlü filolog ve dilbilimciler, bu taşlardaki gizemli yazıları çözmeye girişimlerinde bulunmaya başladı. Wilhelm Radloff ve Vilhelm Thomsen bu yazıları çözmek için bir yarışa giriştiler. Sonuçta Thomsen 1893 yılında önce *Tejri* ardından *Türk* kelimelerini çözer ve böylece runik harfli Türk yazısı çözülmüş olur¹ (Ercilasun, 2016, s.449-466).

Türk bengü taşları üzerine Türkiye'deki ilk çalışmaya 1903'te Şemseddin Sami tarafından başlanmış ancak ölümü sebebiyle yarıda kalmıştır. Ardından Necip Asım tarafından 1925'de *Orhun Abideleri* adlı çalışma yayımlanmıştır. Necip

¹ Türk bengü taşları üzerine yapılan çalışmaların ayrıntılı bibliyografyası için bkz. Aydın, 2017.

Asım'ın çalışmasında Tunyukuk bengu taşı yer almaz. Yalnızca Köl Tigin ve Bilge Kağan bengu taşlarının yayını yapılmıştır. Hüseyin Namık Orkun'un ilki 1936'da, ikincisi 1939'da, üçüncüsü 1940'ta ve dördüncüsü 1941'de olmak üzere yayımladığı dört ciltlik *Eski Türk Yazıtları* adlı eser, Türkiye'de yapılmış ilk çalışmalar içerisinde en ilmî ve ciddi çalışma olarak değerlendirilebilir.

Orkun'dan sonraki yayınlar arasında ilk çalışma Talat Tekin'in (1968) *A Grammer of Orkhon Turkic* adlı doktora tezidir. Muharrem Ergin (1970) tarafından hazırlanan *Orhun Abideleri* adlı eser Türkiye'de geniş halk kitlelerine ulaşmış olması ve bengu taşların tanıtımı açısından önemlidir. Talat Tekin'in (1988) *Orhon Yazıtları* adlı çalışması bengu taşların bir başka neşridir. Muharrem Ergin ve Talat Tekinden sonra çalışmalar hız kazanmıştır. C. Alyılmaz (2005), M. Ölmez (2012), E. Aydın (2012), E. Aydın (2017a), E. Aydın (2017b), H. Şirin (2019), A. Akar (2020), E. Aydın (2021) yapılan çalışmalar arasında gösterilebilir. Bu tez çalışmasında Ahmet Bican Ercilasun tarafından 2016 yılında yayımlanan, Dergâh yayınları arasından çıkan *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları* adlı eser esas alınmıştır.

6.2. Eski Uygurca Eserler

6.2.1. Maytrisimit

Maytrisimit, Prajnâraksita adlı bir kişi tarafından Toharca Türkçeye çevrilmiştir. Toharcası ise Hintçeden çevrilmiştir. Budizm'in Hînâyana mezhebinin Vaibhâsika tarikatine aittir. Eser biri *yükünç* 'secde' olmak üzere 28 *ülüş* 'bölüm'den oluşur. Maytrisimit hikâyeden farklı olarak bir *körünç* 'temsil, piyes' özelliği gösterir (Tekin, 2019).

Ş. Tekin, Maytrisimit hakkında ilk çalışmanın F. W. K. Müller'e ait olduğunu belirtir. 1957 yılında eserin tıpkıbasımıyla birlikte 60 sayfalık inceleme bölümünü içeren bir kitap yayınlanmıştır (2019, s.2). Maytrisimit'in üç nüshası bulunmaktadır. Birinci nüsha Doğu Türkistan'daki Sengim kasabasında, On iki Burkan manastırı kütüphanesinde 1904-1905 yıllarında II. Turfan arkeoloji heyeti tarafından bulunmuştur. İkinci nüsha Sengim'den beş km kuzeydeki Murtuk çayının kıyısındaki manastırda bulunmuştur. Üçüncü nüsha yine Sengim kasabasında bulunmuştur, iki yapraktır.

Türkiye'de Maytrisimit yayını Şinasi Tekin tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada da Tekin'in yayınından faydalanılmıştır.

6.2.2. Daśakarmapathāvadānamālā

“On kötü davranış yollarının zincirleme hikâyesi” anlamına gelen Daśakarmapathāvadānamālā, Budizm’in Vaybajike mezhebine ait bir din dersi kitabı çevirisidir. Esere ait bazı nüsha parçaları Berlin, Petersburg ve Urumçi’de korunmaktadır. Bunlar toplamda 127 belgeden oluşur. Eserin ilk yayınları bulunmasından hemen sonra başlar (Elmalı, 2016).

Müller, Gabain, Arat, W. Bang, Himran, Ehlers, Geng, Klimkeit, P. Laut ve J. Wilkens eserin yayımını yapanlar arasındadır. Eserin Türkiye Türkçesine aktarımı ve tenkitli yayımı Murat Elmalı tarafından yapılmış ve 2016’da Türk Dil Kurumu tarafından basılmıştır.

6.2.3. İyi ve Kötü Prens Öyküsü

Bu çalışmada incelenen eser, *Eski Uygurca İyi ve Kötü Prens Öyküsü* adlı eserdir. Paul Pelliot tarafından Dunhuang Mağarasında bulunmuştur. Günümüzde Paris’te Bibliotheque Nationale’de Pelliot Chinois 3509 kayıt numarası ile saklanmaktadır. El yazması metin Jamess Russel Hamilton tarafından yayımlanmıştır. Bu yayın, Vedat Köken tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmıştır.

Eser üzerinde ilk çalışma Cl. Huart’a aittir: *Le conte bouddhique des deux frees en langue turque et en caracteres ouigours (İki Kardeşin Buddha’ya İlişkin, Türkçe ve Uygur Harfleriyle Yazılmış Öyküsü) 1914.*

Aynı yıl bir yayın daha yapılmıştır: *Paul Pelliot, La version ouigoure de l’histoire des princes Kalyanamkara et Papamkara, 1914.*

57 yıl sonra daha önce yapılan iki çalışmayı da göz önüne alarak yapılan üçüncü çalışma, yukarıda bahsedilen Türk Dil Kurumu tarafından daha sonra Türkçe olarak yayınlanan çalışmadır: *James Russell Hamilton, Le conte bouddhique du Bon et du Mauvais Prince en Version ouigoure (Buddhacılığa İlişkin İyi ve Kötü Prens Öyküsünün Uygurcası), 1971. (Hamilton 2011)*

Eski Uygurca İyi ve Kötü Prens Öyküsü üzerine yapılmış diğer bazı yayınlar arasında Hüseyin Namık Orkun tarafından yapılan ve 1940 yılında Türk Dil Kurumu Yayınları arasından çıkan *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası* adlı eser ve 2015 yılında Kenan Azılı tarafından hazırlanan *Eski Uygurca*

İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu adlı yüksek lisans tezi sayılabilir. Bu tez daha sonra Mehmet Mahur Tulum ve Kenan Azılı ikilisi tarafından, *Eski Uygurca Edgü Ögü Tigin Anyıg Ögü Tigin* adıyla 2015 yılında kitap olarak yayınlanmıştır.

6.2.4. Eski Türk Şiiri

Eski Türk Şiiri, 8.-13. yüzyıllar arasında, Mani, Budist ve İslam çevrelerinde yazılmış şiirleri kapsayan döneme verilen addır. Eski Türk şiiri üzerinde müstakil çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bunların içinde kaynak niteliği taşıyan başlıca eserler şunlardır:

1. Arat, R. R. (2007). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

2. Sertkaya, O. F. (1986). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış. *Türk Dili Dergisi*. 409, 43-80 // Sertkaya, O. F. (1988). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış II. *Türk Dili Dergisi*. 440, 99-109 // Sertkaya, O. F. (1988). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış III. *Türk Dili Dergisi*. 441, 149-160. // Sertkaya, O. F. (1988). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış IV. *Türk Dili Dergisi*. 443, 262-271.

3. Tekin, T. (1986). İslam Öncesi Türk Şiiri. *Türk Dili Dergisi*. 409, 3-42.

4. Ölmez, M. (2001). Eski Türk Şiirine Kısa Bir Bakış. *Hece Dergisi*. 7-14.

Bu tez çalışmasında eski Türk şiiri için, yukarıda künyesi verilen eserler taranmıştır.

6.3. Karahanlıca Eserler

6.3.1. Dîvânu Lugâti't-Türk

Dîvânu Lugâti't-Türk (DLT), Türk dilinin bilinen ilk sözlüğüdür. 11. yüzyılın ikinci yarısında Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmıştır; Türkçeden Arapçaya bir sözlük mahiyetindedir. Eserin tam adı Kitâbu Dîvâni Lügâti't-Türk; 'Türk lehçelerini toplayan kitap' demektir. DLT'nin günümüze ulaşan tek nüshası, Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde Arapça eserler bölümünde 4189 numarada bulunmaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014).

DLT üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Başlıca çalışmalar; *Kilisli Rifat (1915)*. *Mahmûd el-Kâşgarî - Kitâbu Dîvâni Lügâti't-Türk I-II*; (1917). *Mahmûd el-Kâşgarî - Kitâbu Dîvâni Lügâti't-Türk III*. İstanbul.; *Carl Brockelmann (1928)*.

*Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahûd al-Kāşgari's Dîvân Lugât at-Turk. Budapest.; Besim Atalay (1939). Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi I; (1940). Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi II; (1941). Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi III; (1943). Divanü Lûgat-it-Türk Dizini Endeks. Ankara.*²

DLT, birçok lehçeye ve dile çevrilmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Kültür (ve Turizm) Bakanlığı tarafından ilki 1990'da ikincisi 2008'de olmak üzere iki yayın yapılmıştır.

Türkiye Türkçesindeki diğer yayınlar arasında; *Seçkin Erdi-Serap Tuğba Yurtsever (2005). Kaşgarlı Mahmud - Dîvânü Lûgati't-Türk. İstanbul: Kabalcı Yayınları* ve *Fuat Bozkurt (2012). Kaşgarlı Mahmud - Dîvânü Lûgat-it-Türk (Türk Dili Divanı). Konya: Eğitim Yayınevi* eserleri sayılabilir.

Bu tez çalışmasında ise “Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu (2014). *Dîvânü Lûgati't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları” künyeli eser kullanılmıştır. Ayrıca tarafından hazırlanan “Ahmet Bican Ercilasun (2020). *Dîvânü Lûgati't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri*. İstanbul: Bilge Yayınları” künyeli çalışma da bu tez için kaynak niteliğinde incelenmiştir.

6.3.2. Kutadgu Bilig

Kutadgu Bilig (KB) İslamiyetin kabulünden sonra yazılmış olan -bilinen- en eski Türkçe eserdir. Üç nüshası vardır: *Herat, Fergana ve Kahire nüshası*. Herat nüshası Uygur harfli, diğer iki nüsha Arap harflidir. Kutadgu Bilig üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Yüksekaya 2016'da bu çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir:

1870'te H. Vámbéry, Viyana nüshasından seçilmiş 915 beytin matbaada dizilmiş Uygur harfli metnini, transkripsiyonunu ve Almancaya çevirisini vermiştir. Vámbéry'nin çevirisinin ardından yazma üzerinde W. Radloff çalışmaya başlamıştır. Radloff ilk çalışmasında Viyana nüshasını dökme Uygur harfleriyle yayımlamış ikinci çalışmasında ise nüshanın transkripsiyonunu vermiştir. Kutadgu Bilig'in Kahire nüshası da bulununca Radloff, Viyana ve Kahire nüshalarının tenkitli metnini ve Almanca çevirisini neşretmiştir. Radloff'un 1890 yılında Viyana nüshasının tıpkıbasımını neşretmesinin üstünden elli iki yıl geçtikten sonra Türk Dil Kurumu Kutadgu Bilig'in Viyana nüshasının, bir yıl sonra da Kahire ve Fergana nüshalarının tıpkıbasımlarını neşretmiştir. Bu tıpkıbasımların ardından yakın dönemde her üç nüshanın da çok kaliteli tıpkıbasımları gerçekleştirilmiştir (s.55).

² Bu eser daha sonra TDK tarafından yeniden yayımlanmıştır

Bu alışmalar KB zerine yapılan ilk çalışmalardır. Arat tarafından 1947’de üç nüshanın tenkitli metni yayımlanmıştır. Arat’ın eseri daha sonraki çalışmalara kaynaklık teşkil etmiş, KB zerine alışmalar Arat’ın eserinden sonra hız kazanmıştır. Bu alışmada Arat yayını esas alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ TÜRKÇEDE YİNELEMELER

Eski Türkçeden seçilen metinler esasında, taramalar yapılmış ve bulunan yineleme örnekleri, *kelime grubu yinelemeleri (tam ve kısmî); ek+kelime grubu yinelemeleri (tam ve kısmî); ek+kelime yinelemeleri, kelime yinelemeleri ve ek yinelemeleri* olarak tasnif edilmiştir.

Bazı kelimeler ya da kelime grupları birden fazla yerde kullanılmıştır. Bu tür örnekler, yinelenen öge esas alınarak art arda gösterilmiş ve tek bir örnek olarak kabul edilmiştir. Bu tür örneklere, tek bir yerde geçenler de dâhil edildiğinde toplamda 951 yineleme örneği tespit edilmiştir.

Yinelemeler tasnif edilirken, birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan örnekler için *kelime grubu yinelemesi*, bir ek ve kelime grubunun yinlendiği örnekler için *ek+kelime grubu yinelemesi*, bir ek ve kelimenin yinlendiği örnekler için *ek+kelime yinelemesi*, yalnızca bir kelimenin yinlendiği örnekler için *kelime yinelemesi* ve eklerin yinlendiği örnekler için de *ek yinelemesi* terimleri kullanılmıştır.

Tam kelime grubu yinelemesi bölümünde yinelenen kelime gruplarının bire bir örtüştüğü örnekler alınırken kısmi kelime grubu yinelemelerinde ise en az bir unsur örtüşmeyen kelime grupları alınmıştır.

Tam ek+kelime grubu yinelemeleri bölümüne ek ve ardından gelen kelime grubunun bire bir örtüştüğü örnekler dahil edilirken kısmi ek+kelime grubu yinelemeleri bölümüne en az bir unsur örtüşmeyen örnekler dahil edilmiştir.

Tam ek+kelime yinelemeleri bölümünde de bir ek ve ardından gelen kelimenin bire bir örtüştüğü örnekler dahil edilmiş olup, en az bir unsur örtüşmeyen örnekler kısmi ek+kelime yinelemeleri başlığı altında gösterilmiştir.

Kelime yinelemelerinde aynı kelimenin en az iki kez tekrarlandığı örnekler verilmiştir. Bazı örneklerde aynı kelimeye farklı ekler gelse de bu örneklerde ortak kökler veya gövdeler esas alınmıştır.

Ek yinelemeleri bölümü ise, aynı eklerin birden fazla tekrarlandığı örneklerden oluşmaktadır.

Kimi araştırmacılar tarafından ikileme, kimi araştırmacılar tarafından ise yineleme olarak kabul edilen, aynı sözcüğün ardışık biçimde tekrarından oluşan ve genellikle ikizleme terimiyle karşılanan *neş neş* ‘şey’, *tançu tançu* ‘parça parça’ gibi yapılar bu çalışmada ikileme kategorisi içerisinde değerlendirilmiş, böylelikle bu tür örnekler teze dâhil edilmemiştir.

İkilemeler ve yinelemeler sıklıkla karıştırılan iki farklı konudur. İkilemeler, birden fazla kelimenin art arda gelerek oluşturduğu, daha çok pekiştirme amaçlı kullanılan yapılardır. Yinelemeler, ikilemelerden farklı olarak art arda gelmek zorunda değildir. Örneğin peşisıra gelen iki cümlede aynı kelime ilk cümlenin başında, ikinci kelime ise diğer cümlenin herhangi bir yerinde olabilir. Bir başka farklılık olarak, ikilemelerin kelimelerden oluşması, yinelemelerin ise, ek yinelemesi, ek+kelime yinelemesi gibi farklı türlerde ortaya çıkabilmesi gösterilebilir.

1.1. KÖKTÜRKÇEDE YİNELEMELER

1.1.1. TÜRK BENGÜ TAŞLARINDA YİNELEMELER

1.1.1.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.1.1.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

- (1) **anta kisre** ‘ondan sonra’
[TB/ KT D4-5 = BK D5-6] **Anta kisre** *inisi kagan bolmuş erinç, oğlını kagan bolmuş erinç. Anta kisre inisi, eçisin teg kılınmaduk erinç; oğlı, kanın teg kılınmaduk erinç.* ‘Ondan sonra kardeşleri kağan olmuş, oğulları kağan olmuş. Ondan sonraki kardeşleri, ağabeyleri gibi yaratılmadılar; oğulları babaları gibi yaratılmadılar.’
- (2) **kañım kagan** ‘babam kağan’
[TB/ KT D15-16 = BK D13-14] **Kañım Kagan** *ança ilig, törüg kazganıp uça barmış. Kañım Kaganka başlayı Baz Kaganı balbal tikmiş.* ‘Babam Kağan onca ülkeyi, devleti kazanarak uçup gitmiş. Babam Kağan için en başta Baz Kağanı balbal dikmişler.’
- (3) **eçim kagan** ‘amcam kağan’
[TB/ KT D17] **Eçim kagan** *olurtukda özüm Tarduş bodun üze şad ertim. Eçim kagan birle ilgerü Yaşıl Ögüz, Şantun yazıka tegi süledimiz.* ‘Amcam kağan

olduğu zaman ben Tarduş halkı üzerinde şad idim. Amcam kağanla doğuda Sarırmak'a, Şantung Ovası'na dek ordu yürüttük.'

- (4) **teg ermiş** 'gibi imiş'
[TB/ KT D12 = BK D11] *Teñri küç birtük üçün kañım kagan süsi böri teg ermiş; yagısı koñ teg ermiş.* 'Tanrı güç verdiği için, babam kağanın askeri kurt gibi imiş; düşmanı koyun gibi imiş.'
- (5) **Türk bodun** 'Türk milleti'
[TB/ T1 B1-3] **Türk bodun** *Tabgaçka körür erti. Türk bodun kanın bulmayın Tabgaçda adrıltı, kanlantı. Türk bodun ölti, alkıntı, yok boltı* 'Türk milleti Çin'e tabi idi. Türk milleti hanını bulmayınca Çin'den ayrıldı, han sahibi oldu. Türk milleti öldü, mahvoldu, yok oldu.'
[TB/ BK D19] **Türk bodun, ilijin törünün kim artatı udaçı erti? Türk bodun ertin, ökün!** 'Türk milleti senin devletini ve yasalarını kim bozabilirdi? Türk milleti kendine gel ve pişman ol!'
- (6) **bodunug ança konturtumuz, ança itdimiz** 'milletleri aynı şekilde yerleştirdik'
[TB/ BK D17= KT D21] *İlgerü Kadırgan yışig aşa bodunug ança konturtumuz, ança itdimiz. Kurıgaru Keñü Tarbanka tegi Türk bodunug ança konturtumuz, ança itdimiz.* 'Doğuda Kadırkan Dağlarını aşarak milletleri aynı şekilde yerleştirdik; aynı şekilde örgütledik. Batıda Kengü Tarman'a dek Türk milletini aynı şekilde yerleştirdik; aynı şekilde örgütledik.'
- (7) **kagan olurmuş erinç** 'kağan olarak tahta oturmuş'
[TB/ BK D6] *Biligsiz kagan olurmuş erinç; yablak kagan olurmuş erinç.* 'Bilgisiz kağanlar tahta oturmuş, kötü kağanlar tahta oturmuş.'
- (8) **Yollug Tigin bitidim** 'Yollug Tigin ben; yazdım'
[TB/ KT GD] *Bunça bitig bitigme Köl Tigin atısı Yollug Tigin; bitidim. Yigirmi kün olurup bu taşka, bu tamka kop Yollug Tigin; bitidim.* 'Bunca yazıyı yazan Köl Tigin'in yeğeni Yollug Tigin ben; yazdım. Yirmi gün oturup bu taşta, bu duvarlara hep Yollug Tigin ben; yazdım.'
- (9) **erig yirte** 'ulaşılabilir yer'
[TB/ BK K15] (...) **erig yirte erser, ança erig yirte benğü taş tokıtdım; bitidim.** ' (...Ne kadar) ulaşılabilir olabilirse o kadar ulaşılabilir bir yerde bengü taş vurdurdum; yazdım.'
- (10) **alp ermiş** 'zor, çetindir'

[TB/ T1 G13-14] *Yuyka erkli topulgalı ucuz ermiş; yinçge erklig üzgeli ucuz. Yuyka kalın bolsar topulguluk alp ermiş; yinçge yoğun bolsar üzgülük alp ermiş.* ‘Yufka olanı delmek kolay derler; ince olanı da koparmak kolay. Yufka kalın olursa delmek zor derler; ince de yoğun olursa koparmak zor derler.’

- (11) **ol timiş** ‘öyle demiş’

[TB/ T1 D5] *Türk bodun yeme bulganç ol timiş. Oguzı yeme tarkınç ol timiş.* ‘Türk halkı yine kargaşa içindedir demiş. Oğuzları da darlık içindedir demiş.’

- (12) **Türk bodunug atı küsi yok bolmazun tiyin** ‘Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye’

[TB/ KT D25] **Türk bodunug atı küsi yok bolmazun tiyin** *kaşım kaganı, ögüm katunug kötürmiş Teñri, il birigme Teñri, Türk bodun atı küsi yok bolmazun tiyin özümün ol Teñri kagan olurtdı erinç.* ‘Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye babam kağanı ve annem katunu yükseltmiş olan Tanrı, il vermiş olan Tanrı, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye o Tanrı beni Kağan olarak oturttu.’

1.1.1.1.2. Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri

- (13) **Özüm/Ø ... sakıntım** ‘ben ... düşündüm’

[TB/ KT K10-11] **Özüm sakıntım** *körür közüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boltı. Özüm sakıntım öd teñri yaşar; kişi oğlu kop ölgeli törümüş. Ança sakıntım közde yaş kelser tıda, köñülte sıgıt kelser yanturu sakıntım. Katıgdı sakıntım iki şad ulayı iniygünüm, oğlanım, beglerim, bodunum közi kaşı yablak boltaçı tip sakıntım.* ‘Ben düşündüm, görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu. Ben düşündüm zamanı tanrı yaşar kişiöglü hep ölmek için yaratılmış. Şöyle düşündüm, gözden yaş gelse engel olarak, gönülden feryat gelse geri çevirerek düşündüm. İyice düşündüm, iki şad ile küçük kardeşlerim, oğullarım, beylerim ve milletimin yüzü gözü fena olacak diye düşündüm.’

- (14) **bodun yağı ermiş** ‘... milleti düşman imiş’

[TB/ KT D14=BK D12] *Biriye Tabgaç bodun yağı ermiş. Yırıya Baz Kagan, Tokuz Oguz bodun yağı ermiş. Kırkız, Kurıkan, Otuz Tatar, Kıtay, Tatabı kop yağı ermiş.* ‘Güneyde Çin milleti düşman imiş. Kuzeyde Baz Kağan ve Dokuz Oğuz halkı düşman imiş. Kırgız, Kurıkan, Otuz Tatar, Kıtay, Tatabı hep düşman imiş.’

(15) **başlayu ulayu** ‘ilk başta, önce’

[TB/ BK G13-14] *Kisre Tarduş begler, köl çor başlayu ulayu şad apıt begler, (...) Tamgan Tarkan, Tunyukuk Boyla Baga Tarkan ulayu buyruk (...) iç buyruk, Sebig Köl İrkin başlayu ulayu buyruk, bunca amtı begler kañım kaganka ertinü ertinü timag itdi.* ‘Batıdaki Tarduş beyleri, başta Köl Çor ve diğer şad ve apa beyler; doğudaki Tölis beyleri; başta Apa Tarkan ve diğer şad ve apa beyler; (...) Ataman Tarkan, Tunyukuk Boyla Baga Tarkan ve diğer yüksek memurlar (...), has memurlar başta Sebüg Köl İrkin olmak üzere diğer yüksek memurlar; şimdiki bunca bey, babam kağana fevkalade çok bağlılık gösterdiler’

(16) **çıgañ/az bodun** ‘yoksul/az millet’

[TB/ KT G10] *Kagan olurup yok çıgañ bodunug kop kubrattım; çıgañ bodunug bay kılıtım, az bodunug üküş kılıtım.* ‘Kağan olup yok yoksul milleti hep derleyip topladım; yoksul milleti zenginleştirdim, az milleti çoğalttım.’

(17) **Bengü/Ø taş tokıtdım** ‘bengü ... taş yazdırdım’

[TB/ KT G12-13] *Taş tokıtdım; köñülteki sabımın urturtum. On ok oğlıña, Tatıña tegi bunı körü bilij. Bengü taş tokıtdım. (bu...il er)ser, (ança) takı erig yirte erser, ança erig yirte bengü taş tokıtdım; bitidim. Anı körüp ança bilij. Ol taşig (...) tokıtdım.* ‘Taş yazdırdım; gönüldeki sözlerimi kazıttım. On ok oğullarına Tat’ına kadar buna bakarak bilin! Bengü taş yazdırdım. (...ne kadar) ulaşılabilir olabilirse o kadar ulaşılabilir bir yerde bengü taş vurdurdum; yazdım. Ona bakıp ona göre bilin. İşte şu taşı (...) yazdırdım.’

(18) **Barıgma/Ø bardıg** ‘giden ... gitti’

[TB/ KT D23-24 = BK D19-20] *Iduk Ötüken yir bodun, bardıg. İlgerü barıgma bardıg; kurıgaru barıgma bardıg. Barduk yirde edgüg ol erinç: Kanıñ subça yügürti, süñükün tagça yatdı.* ‘Kutsal Ötüken toprağının halkı, gittiniz. Doğuya gidenleriniz gitti; batıya gidenleriniz gitti. Gittiğiniz yerde kazancımız şu oldu: Kanınız su gibi aktı, kemiğiniz dağ gibi yattı.’

(19) **yagımız/Ø erti** ‘düşmanımız idi’

[TB/ T1 D2] *Tabgaç kagan yagımız erti. On ok kaganı yagımız erti. Artuk Kırkız Küçlüg Kagan yagımız boltı.* ‘Çin Kağanı düşmanımız idi. On Ok Kağanı düşmanımız idi. Üstüne üstlük bir de Kırgız Küçlüg Kağan düşmanımız oldu.’

1.1.1.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

1.1.1.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(20) +Um bar için '+Im olduğu için'

[KT D29] *Anta kisre Teñri yarlıkazu, kutum bar için, ülügüm bar için, ölteçi bodunug tırgürü igittim.* 'Ondan sonra Tanrı bağışlasın, talihim olduğu için, kısmetim olduğu için ölecek milleti dirilterek besledim.'

(21) +KA tegi süledim '...ya dek ordu yürüttüm'

[TB/ BK K2-3 = KT G3-4] *İlgerü Şantun yazıka tegi süledim, taluyka kiçig tegmedim. Birigerü Tokuz Ersinke tegi süledim, Töpütke kiçig tegmedim. Kurıgaru Yinçü Ögüz keçe temir Kapıgka tegi süledim. Yırıgaru Yir Bayırku yiriye tegi süledim.* 'Doğu'da Şantung Ovası'na dek ordu yürüttüm, okyanusa az ulaşmadım. Güneyde Tokuz Ersin'e dek ordu yürüttüm, Tibet'e az ulaşmadım. Batıda Yinçü Irmağı'nı geçerek Demirkapı'ya dek ordu yürüttüm. Kuzeyde Yir Bayırku topraklarına dek ordu yürüttüm.'

(22) +KA kiçig tegmedim '...(y)a az ulaşmadım'

[TB/ BK K2= KT G3] *İlgerü Şantun yazıka tegi süledim, taluyka kiçig tegmedim. Birigerü Tokuz Ersinke tegi süledim, Töpütke kiçig tegmedim.* 'Doğu'da Şantung Ovası'na dek ordu yürüttüm, okyanusa az ulaşmadım. Güneyde Tokuz Ersin'e dek ordu yürüttüm, Tibet'e az ulaşmadım.'

(23) +IUg bolmuş erti '...lı olmuş idi'

[TB/ KT D21 = BK D18] *Ol ödke kul, kulIug bolmuş erti; küñ, küñlüg bolmuş erti.* 'O zaman kullar, kul sahibi olmuştu; cariyeler, cariyeye sahibi olmuştu.'

(24) +(s)i kagan bolmuş erinç '...sı kağan olurmuş'

[TB/ BK D5] *Anta kisre inisi kagan bolmuş erinç, oglıtı kagan bolmuş erinç.* 'Ondan sonra kardeşleri kağan olmuş, oğulları kağan olmuş.'

(25) +(s)in teg kılınmaduk erinç '...(s)ı gibi yaratılmadı'

[TB/ BK D6] *Anta kisre inisi eçisin teg kılınmaduk erinç; oğlı kañın teg kılınmaduk erinç.* 'Ondan sonraki kardeşleri, ağabeyleri gibi yaratılmadılar; oğulları, babaları gibi yaratılmadılar.'

(26) +sı yeme ben ök ertim '...sı bizzat ben idim'

- [TB/ T2 G6] **Anta ayguçısı yeme ben ök ertim; yagıçısı yeme ben ök ertim.**
‘O zaman danışmanı da bizzat ben idim; komutanı da bizzat ben idim.’
- (27) **-sıkım kelmez erti** ‘...(y)asım gelmez idi’
[TB/ T1 D5] **Ol sabın eşidip tün yeme udısıkım kelmez erti; kün yeme olursıkım kelmez erti.** ‘O sözleri işitince gece uyuyasım gelmez oldu, gündüz oturasım gelmez oldu.’
- (28) **+(s)in bilmez erti** ‘...nı bilmezdi’
[TB/ KT D21 = BK D18] **İnisi eşisin bilmez erti, oğlu kañın bilmez erti.**
‘Küçük kardeşler ağabeylerini bilmezlerdi, oğulları babalarını bilmezlerdi.’
- (29) **-(x)p ... sıkıñın bunta urtum** ‘...p ... -acağını buraya yazdım’
[TB/ KT G10-11= BK K8] **Türk bodun, tirip il tutsıkıñın bunta urtum. Yanılıp ölsikiñin yeme bunta urtum.** ‘Türk milleti, derleyip toparlayarak il tutacağını buraya yazdım. Yanılıp öleceğini de buraya yazdım.’
- (30) **+İlg bodun ertim ... +m ... kanı ... +KA ... -(x)r men tir ermiş** ‘...lı millet idim ... m ... nerede? ...lı millet idim ... m nerede? ... yorum der imiş’
[TB/ KT D9=BK D8-9] **İllig bodun ertim, ilim amtı kanı; kimke ilig kazanur men tir ermiş. Kaganlıg bodun ertim, kağanım kanı; ne kaganka işig küçüg birür men tir ermiş.** ‘Devletli millet idim, devletim şimdi nerede? Kim için ülkeler kazanıyorum dermiş. Kağanlı millet idim, Kağanım şimdi nerede? Hangi Kağana işi gücü veriyorum, dermiş.’
- (31) **+l(x)g kantan kelip(en) ...+A iltı** ‘... nereden gelip -arak uzaklaştırdı’
[TB/ KT D23 = BK D19] **Yaraklıg kantan kelip yaña iltı? Sünüglüg kantan kelipen süre iltı?** ‘Silahlar nereden nasıl gelip sizi dağıtarak uzaklaştırdılar? Mızraklılar nereden nasıl gelip sizi süzerek uzaklaştırdılar?’
- (32) **+İg ölüртеçi tir men** ‘...I öldürecek diyorum’
[TB/ T1 G10-11] **Ol iki kişi bar erser sini, Tabgaçıg ölüртеçi tir men; öñre Kıtanıg ölüртеçi tir men; bini, Oguzug ölüртеçi tir men.** ‘O iki kişi var oldukça seni, Çin’i öldürecek diyorum; Doğuda Kıtayları öldürecek diyorum; beni, Oğuz’u öldürecek diyorum.’
- (33) **+nç ol timiş** ‘... dir demiş’
[TB/ T1 D5] **Türk bodun yeme bulganç ol timiş. Oguzı yeme tarkınç ol timiş.**
‘Türk halkı yine kargaşa içindedir demiş. Oğuzlar da darlık içindedir demiş.’

1.1.1.2.2. Kısmî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

- (34) +**din(ta) yan teg(eyin)** ‘den saldırsın/ayım’

[TB/ T1 G11] *Tabgaç biridin yan teg; Kıtahn öñdin yan teg; ben yırıldında yan tegeyin; Türk sir bodun yirinte idi yorımazun; usar idi yok kışalım; tir men.* ‘Çinliler güney yönünden saldırsın; Kıtaylar doğu yönünden saldırsın; ben kuzey yönünden saldırayım; muzaffer Türk milleti, topraklarında hiç ilerlemesin; mümkünse tamamen yok edlim, diyorum.’

- (35) +**KA tegi süleyü/Ø birmiş** ‘...ya dek ordu yürütmüş’

[TB/ KT D8 = BK D8] *İlgerü kün togsıkda Bük ili kaganka tegi süleyü birmiş; kurıgaru Temir Kapıgka tegi süleyü birmiş; Tabgaç kaganka ilin törüsin alı birmiş.* ‘Doğuda, güneşin doğduğu yerdeki Orman Ülkesi Kağanlığına dek ordu yürütmüşler; Batıda Demir Kapı’ya dek ordu yürütmüşler; Çin Kağanı için onların ülkelerini, devletlerini almışlar.’

- (36) +**gArU ... bodun/Ø tapa** ‘(yön) ... halkına kadar’

[TB/ BK D23] *Bodunug igideyin tiyin yırıgaru Oguz bodun tapa, ilgerü Kıtahn, Tatabı bodun tapa, birigerü Tabgaç tapa ulug sü iki yigirmi süledim, süñüşdüm.* ‘Milleti besleyeyim diye kuzeyde Oğuz halkına doğru, doğuda Kıtay, Tatabı halklarına doğru, güneyde Çin’e doğru on iki kez büyük ordu yürüttüm; savaştım.’

1.1.1.3. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.1.1.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

- (37) +**I yeme** ‘...ı da’

[TB/ KT D3] *Buyırıkı yeme bilge ermiş erinç, alp ermiş erinç. Begleri yeme, bodunı yeme tüz ermiş.* ‘Yöneticileri de elbette bilge imiş, alp imiş. Beyleri de halkı da doğru imiş.’

[TB/ BK D4] *Begleri yeme bodunı yeme tüz ermiş.* ‘Beyleri de halkı da doğru imiş’

- (38) -**DUkIn üçün** ‘...dığı için’

[TB/ KT D19= BK D16] *Bilmedükün üçün, biziñe yanılıtkun üçün kağanı ölti, buyırıkı begleri yeme ölti.* ‘Bilmedikleri için, bize karşı yanıldıkları için onların kağanı öldü; yöneticileri ve beyleri de öldü.’

- (39) -**DUk üçün** ‘..dığı için’

[TB/ BK D33] *Teŋri yarlıkaduk için, men kazgantuk için Türk bodun bulgamiş, kazanmış erinç.* ‘Tanrı buyurduğu için, ben kazandığım için Türk milleti düşmanı allak bullak etmiş ve kazanmıştır’

(40) **+(s)in için** ‘...lığı sayesinde’

[TB/ T2 G4-5] *İlteriş kagan bilgesin için, alpin için Tabgaçka yiti yigirmi sünüşdi; Kıtanka yiti sünüşdi; Oguzka biş sünüşdi.* ‘İlteriş Kağan bilgeliği sayesinde, yiğitliği sayesinde Çinlilere karşı on yedi kez savaştı; Kıtaylara karşı yedi kez savaştı; Oğuzlara karşı beş kez savaştı’

(41) **-maz ermiş** ‘...maz imiş’

[TB/ KT G6] *Edgü bilge kişig, edgü alp kişig yoritmaz ermiş. Bir kişi yanılırsa oğuşı, bodunu, ebi eşükiğe tegi kıdmaz ermiş.* ‘Çok bilge kişileri, çok yiğit kişileri yürütmezmiş. Bir kişi yanılrsa soyuna, evine eşğine dek sınır tanımazmış.’

(42) **+KA tegi** ‘...a dek’

[TB/ KT D2] *İlgerü Kadırkan Yışka tegi, kirü Temir Kapıgka tegi konturmuş.* ‘Doğuda Kadırkan Dağlarına deki batıda Demirkapı’ya dek halkları yerleştirmişler.’

[TB/ KT D8= BK D8] *İlgerü kün toksıkda Bük ile kaganaka tegi süleyü birmiş; kurıgaru Temir Kapıgka tegi süleyü birmiş; Tabgaç Kaganka ilin törüsün alı birmiş.* ‘Doğuda, güneşin doğduğu yerdeki Orman ülkesi kağanlığına dek ordu yürütmüşler; batıda Demirkapı’ya dek ordu yürütmüşler; Çin kağanı için onların ülkelerini, devletlerini almışlar.’

(43) **-mez teg** ‘...mez gibi’

[TB/ KT K10] *körür közüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boltı.* ‘görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu.’

(44) **-mış bodunug** ‘... olmuş milleti’

[TB/ KT D13 = BK D11] *Yiti yüz er bolup ilsiremiş, kagansıramış bodunug; küñedmiş, kuladmış bodunug; Türk törüsün içginmiş bodunug eçüm apam törüsünçe yaratmış, boşgurmış.* ‘Yedi yüz er olunca, devletsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti; cariyeye olmuş, kul olmuş milleti; Türk yasalarını bırakmış olan milleti atalarımın yasalarına göre oluşturmuş ve eğitmiş.’

(45) **-u idmiş** ‘...yitirmiş’

[TB/ BK D6-7], *illedük ilin içginu idmiş; kaganladuk kağanın yitürü idmiş.* ‘oluşturduğu devleti elden çıkarmış; kağan yaptığı kağanını yitirmiş.’

- (46) **+(y)A ... begler** ‘(yön) ... beyler’
 [TB/ BK K1] *Biriye şad, apıt begler; yırıya tarkat, buyruk begler!* ‘Güneyde duran şad apıt beyler; kuzeyde duran tarkanlar, yönetici beyler!’
- (47) **+(u)g anta -miş** ‘...u o zaman ... mış’
 [TB/ BK D12] *Tölis, Tarduş bodunug anta itmiş; yabgug, şadıg anta birmiş.* ‘Tölis, Tarduş halklarını o zaman örgütlemiş; yabguyu, şadı o zaman tayin etmiş.’
- (48) **+si +sin bilmez erti** ‘...i ...ni bilmezdi’
 [TB/ BK D18] *İnisi eçisin bilmez erti, oğlı kañın bilmez erti.* ‘Küçük kardeşler ağabeylerini bilmezdi, oğullar babalarını bilmezdi.’
- (49) **+gArU ... (x)g idmiş** ‘(yön) ... (y)u göndermiş’
 [TB/ T1 G2] *Tabgaçgaru Kuni, señünüg idmiş; Kıtıñgaru Toñra Semig idmiş.* ‘Çin’e Ku’yu, generali göndermiş; Kıtaylara Tongra Sem’i göndermiş.’
- (50) **+ıg -a keltimiz** ‘...ını ...arak geldik’
 [TB/ T2 B2] *Ben ança tir men, ben Bilge Tuñukuk: Altun yışıg aşa keltimiz; İrtiş ögüzüg keçe keltimiz.* ‘Ben şöyle derim, ben Bilge Tunyukuk: Altun Dağlarını aşarak geldik; İrtiş Irmağı’nı geçerek geldik.’

1.1.1.3.2. Kısmî Ek+Kelime Yinelemeleri

- (51) **-gAll/Ø kelti** ‘...maya geldi’
 [TB/ BK D32] *Üç Oguz süsi basa kelti. Yadag yabız boltı tip algalı kelti. Sınar süsi ebiğ barkıg yolıgaldı bardı; sınar süsi süñüşgeli kelti.* ‘Oğuzların üç ordusu baskınla geldi. Yaya kaldılar, perişan oldular, diyerek onları yenmeye geldiler. Yarı ordusu evi barkı yağmalamaya gitti; yarı ordusu savaşmaya geldi.’
- (52) **(a)yım/(x)ñ/zun tidi** ‘..eyim dedi’
 [TB/ T1 K6-7] *Ol sabıg eşidip kaganım, ben ebgerü tüşeyin tidi; katun yok bolmuş erti, anı yoglatayın tidi. Sü barıñ tidi; Altun yışda oluruñ tidi; sü başı İni İl Kagan, Tarduş şad barzun tidi.* ‘Kağanım o sözleri dinledikten sonra ben karargaha ineyim dedi; Katun yok olmuştu onun yas törenini yaptırayım dedi. Askerler, siz gidin dedi, Altun Dağlarında oturun dedi; ordunun başı olarak İni İl Kağan ile Tarduş şadı gitsin dedi.’
- (53) **+reki/+yeki bodun/Ø** ‘...deki halk’

[TB/ T1 G10] *Ötüken yirig konmuş tiyin eşidip biriyeki bodun, kurıyaki, yırıyaki, öyreki bodun kelti.* ‘Ötüken topraklarına konmuşlar diye işitince güneydeki halk, batıdaki, kuzeydeki, doğudaki halk geldi.’

1.1.1.4. Kelime Yinelemeleri

(54) **Türk** ‘Türk’

[TB/ BK D18-19] **Türk** *Oguz begleri, bodun, eşid! Üze teñri basmasar, asra yir telinmeser, Türk bodun, ilinjin törünjin kim artatı udaçı erti? Türk bodun, ertin, ökün!* ‘Türk ve Oğuz beyleri, milleti, işitin! Üstte gök basmasa altta yer delinmese Türk milleti, senin devletini, yasalarını kim bozabilirdi? Türk milleti, kendine gel ve pişman ol!’

(55) **yeme** ‘de, da’

[TB/ T1 D5] *(Türk bodun yeme) bulganç (ol timiş). Oguzı yeme tarkınç ol timiş. Ol sabın eşidip tün yeme udısıkım kelmez erti; kün yeme olursıkım kelmez erti.* ‘Türk halkı yine kargaşa içindedir demiş. Oğuzları da darlık içindedir demiş. O sözleri işitince gece uyuyasım gelmez oldu, gündüz oturasım gelmez oldu.’

[TB/ T1 K3] *Kün yeme tün yeme yelü bardımız.* ‘Gece gündüz dört nal gittik’
[TB/ T2 D5-6] *İltiriş Kagan kazganmasar udu ben özüm kazganmasar il yeme bodun yeme yok erteçi erti. Kazgantukın üçün, udu özüm kazgantukum üçün il yeme il boltı; bodun yeme bodun boltı.* ‘İltiriş Kağan kazanmasaydı ve ben kazanmasaydım devlet de millet de yok olacaktı. O kazandığı için ve ben kazandığım için devlet de devlet oldu; millet de millet oldu.’

[TB/ T2 K1-2] *İltiriş Kagan kazganmasar, yok erti erser; ben özüm Bilge Tuñukuk kazganmasar, ben yok ertim erser Kapgan Kagan, Türk sir bodun yirinte bod yeme bodun yeme kişi yeme idi yok erteçi erti.* ‘İltiriş Kağan kazanmasaydı, yok olsaydı; ben Bilge Tunyukuk kazanmasaydım, ben yok olsaydım Kapgan Kağan ve muzaffer Türk milleti topraklarında boy da millet de insan da hiç kalmayacaktı.’

[TB/ T1 D5] *Türk bodun yeme bulganç ol timiş. Oguzı yeme tarkınç ol timiş.* ‘Türk halkı yine kargaşa içindedir demiş. Oğuzları da darlık içindedir demiş.’

(56) **begler ... atın ...** ‘beyler ... adını...’

[TB/ BK D7] *Türk begler Türk atın itti. Tabgaçgı begler Tabgaç atın tutupan Tabgaç kaganka körmiş; elig yıl işig küçüg birmiş.* ‘Türk beyleri Türk adını

attı. Çindeki beyler Çin adını alarak Çin kağanına tabi olmuşlar; elli yıl işlerini güçlerini ona vermişler.’

(57) **tiyin** ‘diye’

[TB/ T1 B6] *Toruk bukalı semiz bukalı irakda bilser semiz buka toruk buka tiyin bilmez ermiş tiyin ança sakıntım.* ‘Zayıf boğa ile semiz boğayı uzaktan bilseler semiz boğa mı zayıf boğa mı diye bilemezler diye düşündüm.’

[TB/ T2 B4] *Üküş tiyin neke korkur biz? Az tiyin ne basınalım; tegelim tidim.* ‘Çoklar diye niye korkuyoruz? Azız diye niye niçin yenilelim; saldıralım dedim.’

(58) **tapa** ‘e...doğru’

[TB/ BK D23] *Bodunug igideyin tiyin yırıgaru Oguz bodun tapa, ilgerü Kıtân, Tatabí bodun tapa, birigerü Tabgaç tapa ulug sü iki yigirmi süledim, süñüşdüm.* ‘Milleti besleyeyim diye kuzeyde Oğuz halkına doğru, doğuda Kıtay, Tatabí halklarına doğru, güneyde Çin’e doğru on iki kez büyük ordu yürüttüm; savaştım.’

(59) **birle** ‘ile’

[TB/ KT D27] *İnim Köl Tigin birle, iki şad birle ölü yitü kazgantım.* ‘Kardeşim Köl Tigin ile, iki şad ile ölesiye, bitesiyeye çalışıp kazandım.’

(60) **ök** ‘pekiştirme’

[TB/ T1 B7] *Tunukuk Boyla Baga Tarkan birle İltiriş kagan boluyın biriye Tabgaçığ, öñre Kıtânıg, yırıya Oguzug üküş ök ölürti. Bilgesi, çabışı ben ök kertim.* ‘Bilge Tunyukuk Boyla Baga Tarkan ile İltiriş, kağan olduktan sonra güneyde Çinlileri, doğuda Kıtayları, kuzeyde Oğuzları çok çok öldürdüler. Bilgesi ve komutanı elbette ben idim.’

[TB/ T2 D2] *Tün udımatı, küntüz olurtmatı kızıl kanım töküti, kara terim yügürti işig küçüg birtim ök. Uzun yelmeg yeme ittim ok. Arkuy kargug olgurdum ok.* ‘Gece uyumadan, gündüz oturmadan kızıl kanımı dökerek, kara terimi akıtarak işi gücü verdim. Uzaklara keşif kolları da gönderdim.’

(61) **birtimiz** ‘verdik’

[TB/ KT D20] *Kagan āt bunta biz birtimiz. Siñilim kunçuyug birtimiz. Özi yanılı, kağanı ölti, bodunu küñ, kul boltı. Kögmen yir sub idisiz kalmazun tiyin Az, Kırkız bodunug yaratıp keltimiz; süñüşdümüz....ilin yana birtimiz.* ‘Kağan ünvanını o zaman biz verdik. Küçük kız kardeşim prensesi verdik. Fakat o yanıldı, kağanı öldü, halkı cariye ve köle oldu. Kögmen yeri suyu sahipsiz

kalmasın diye Az ve Kırgız halklarını oluşturup geldik savaştık (...ilini) tekrar verdik.’

(62) **kıl-** ‘kılmak’

[TB/ KT D29-30 = D23-24] *Yalıñ bodunug tonlug, çıgañ bodunug bay kılıtm; az bodunug üküş kılıtm. Igar illigde, kaganlıgda yig kılıtm. Tört bulundaki bodunug kop baz kılıtm, yagısız kılıtm.* ‘Çıplak milleti giyimli, yoksul milleti zengin kıldım; az milleti çok kıldım. İtibarlı devleti olanlardan itibarlı kağanı olanlardan daha üstün hale getirdim. Dört bir yandaki milletleri hep tabi kıldım, düşmansız hale getirdim.’

[TB/ BK D7] *Tabgaç bodunka beglig urı oğlın kul kılı; işilik kız oğlın küñ kılı.* ‘Bey olmaya layık erkek evlatlarını Çin milletine kul etti; hanım olmaya layık kız evlatlarını cariye etti.’

(63) **bodunug** ‘halkı’

[TB/ KT D29 = D23] *Yalıñ bodunug tonlug, çıgañ bodunug bay kılıtm; az bodunug üküş kılıtm* ‘Çıplak milleti giyimli, yoksul milleti zengin kıldım; az milleti çok kıldım.’

(64) **süñüş-** ‘savaşmak’

[TB/ KT K4] *Bir yılka biş yolu süñüşdümüz. Eñ ilk Togu Balıkda süñüşdümüz.* ‘Bir yılda beş kez savaştık. En birincisi Doğu Balık’ta savaştık.’

[TB/ BK D30-31] *Bir yılka dört yolu süñüşdüm. Eñ ilki Togu Balıkda süñüşdüm. Togla ögüzüg yüzüti keçip sü(si...). İkinti Antarguda süñüşdüm; süsin sançdım, (ilin altı. Ü)çünç Çuş Başında süñüşdüm. Törtünç Ezgenti Kadazda süñüşdüm; süsin anta sançdım, yabıttım.* ‘Bir yılda dört kez savaştım. En birincisi, Doğu Balıkda savaştım. Tola Irmağından yüzdürerek geçip ordu(sunu...). İkinci olarak Antargu’da savaştım; askerlerini mızrakladım, (ülkelerini aldım). Üçüncü olarak Çuş Başı’nda savaştım. Dördüncü olarak Ezgenti Kadaz’da savaştım; askerlerini orada mızrakladım, perişan ettim.’

[TB/ T2 G4-5] *İltiriş Kagan bilgesin için, alpın için Tabgaçka yiti yigirmi süñüşdi; Kıtanka yiti süñüşdi; Oguzka biş süñüşdi.* ‘İltiriş Kağan bilgeliği sayesinde, yiğitliğ sayesinde Çinlilere karşı on yedi kez savaştı; Kıtaylara karşı yedi kez savaştı; Oguzlara karşı beş kez savaştı.’

(65) **kelti** ‘geldi’

[TB/ KT K11-12-13] *Yogçı sıgıtçı Kıtañ Tatañı bodun başlayı Udır Senjün kelti. Tabgaç kaganta İşiyi Likeñ kelti. Bir tümen ağı, altın, kümüş kerğeksiz kelürti. Töpüt kaganta bölün kelti. Kuriya kün batsıkdaki Soğdak Berçek er, Bukarak uluş bodunta Nek Senjün, Oğul Tarkan kelti. On ok oğlum Türğiş kaganta Makaraç Tamgaçı, Oğuz Bilge Tamgaçı kelti. Kırkız kaganta Tarduş İnançu Çor kelti. Bark itgüçi, bediz yaratıgma, bitig taş itgüçi Tabgaç kagan çıkanı Çañ Senjün kelti.* ‘Yasçı ve ağlayıcı olarak Kıtay, Tatañı halkları heyetlerinin başında General Udır geldi. Çin Kağanlığından İşiyi Likeng geldi. On bin ipekli altın ve gümüşü eksiksiz getirdi. Tibet kağanlığından vezir geldi. Batıda, gün batısındaki Soğdak Berçek Er, Buhara ülkesi halkından General Nek ve Oğul Tarkan geldi. On Ok oğlum Türğiş Kağanından mühürdar Makaraç ve mühürdar Oğuz Bilge geldi. Kırgız Kağanlığından Tarduş İnançu Çor geldi. Bark yapıcı, bezeme yaratıcı, yazılı taş ustası olarak Çin Kağanının kuzeni General Çang geldi.’

(66) **ötüntüm** ‘arz ettim’

[TB/ T1 G12] *Anta ötrü kağanıma ötüntüm. Ança ötüntüm: Tabgaç, Oğuz, Kıtañ, bu üçegü kabsar kaltaçı biz.* ‘Bunun üzerine kağanıma arzda bulundum. Şöyle arz ettim: Çinliler, Oğuzlar ve Kıtaylar bu üçü birleşirse biz kalırız.’

(67) **boltum** ‘oldum’

[TB/ T2 D6] *Özüm karı boltum, ulug boltum.* ‘Ben yaşlandım ve kocadım.’

(68) **itgüçi** ‘yapıcı’

[TB/ KT K13] *Bark itgüçi, bediz yaratıgma, bitig taş itgüçi Tabgaç kagan çıkanı Çañ Senjün kelti.* ‘Bark yapıcı, bezeme yaratıcı, yazılı taş ustası olarak Çin Kağanının kuzeni General Çang geldi.’

1.1.1.5. Ek Yinelemeleri

(69) **+(x)m**

[TB/ KT G1] *Ulayı iniygünüm, oğlanım, biriki oğuşum, bodunum!* ‘Özellik kardeşlerim, çocuklarım, birlik halindeki soyum ve milletim!’

[TB/ KT D11] *Türk bodun yok bolmazun tiyin, bodun bolçun tiyin, kañım İltiriş Kaganıg, ögüm İlbilge Katunug Teñri, töpüsinte tutup yügerü kötürmiş erinç.* ‘Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Katunu Tanrı, tepelerinden tutup yukarı kaldırmış.’

[TB/ KT D13-14] *Yiti yüz er bolup ilsiremiş, kagansıramış bodunug eçüm apam törüsünce yaratmış, boşgurmuş.* ‘Hepsi yedi yüz er olmuş. Yedi yüz er olup, devletsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti; cariyeye olmuş, kul olmuş milleti; Türk yasalarını bırakmış olan milleti atalarımın yasalarına göre oluşturmuş ve eğitmiş. Tölis, Tarduş halklarını o zaman örgütlemiş; yabguyu, şadı o zaman tayin etmiş.’

[TB/ BK K1] *Ulayu iniygünüm, oğlanım, biriki oğuşum, bodunum!* ‘Özellikle kardeşlerim, çocuklarım, birlik halindeki soyum ve milletim!’

[TB/ KT K10] *Özüm sakıntım körür közüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boltu.* ‘Ben düşündüm, görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu.’

[TB/ KT K11] *Katıgdı sakıntım iki şad ulayu iniygünüm, oğlanım, beglerim, bodunum közi kaşı yablak boltaçı tip sakıntım.* ‘İyice düşündüm, iki şad ile küçük kardeşlerim, oğullarım, beylerim ve milletimin yüzü gözü fena olacak diye düşündüm.’

[TB/ BK D3] *Kişi oghnta üze eçüm apam Bumın Kagan, İstemi Kagan olurmuş.* ‘Kişioğlunun üzerine atalarım Bumın Kagan, İstemi Kağan hükümdar olmuş.’

(70) +I

[TB/ KT G2 = BK K1] *Otuz Tatar, Tokuz Oguz begleri, bodunı!* ‘Otuz Tatar, Dokuz Oğuz beyleri ve halkı!’

[TB/ KT D18-19] *Bilmedükin üçün, biziye yañıltukın üçün kaganı ölti; buyrukı, begleri yeme ölti.* ‘Bilmedikleri için, bize karşı yanıldıkları için onların kağanı öldü; yöneticileri ve beyleri de öldü.’

[TB/ KT D20] *Özi yañıltı, kaganı ölti, bodunı küñ, kul boltu.* ‘O yanıldı, kağanı öldü, halkı cariyeye ve kul oldu.’

[TB/ BK D10] *Üze Teñrisi, ıduk yiri subı ança itmiş erinç.* ‘Yukarıda Türk Tanrısı, kutsal yeri suyu şöyle yapmış.’

(71) +(s)ıña

[TB/ KT G6] *Süçig sabıña, yumşak agısıña arturup üküş Türk bodun öltüg.* ‘Tatlı sözlerine, yumşak ipeklilerine kanıp Türk milleti çok öldün.’

[TB/ KT D23 = BK D19] *Küregünün üçün igidmiş kaganıña, ermiş barmış edgü ilinje kentü yañıltıg, yablak kigürtüg.* ‘İsyankarlığın yüzünden seni beslemiş olan bilge kağanına, kalkınmış ve müreffeh, güzel ülkene sen kendin yanıldın, kötülük getirdin.’

[TB/ KT G12 = BK K15] *On Ok oğlına, Tatınğa tegi bunı körü bilij.* ‘On Ok oğullarına, Tat’ına kadar buna bakarak bilin!’

(72) **-(x)p**

[TB/ KT G7 = BK K6] *Bilig bilmez kişig ol sabıg alıp, yaguru barıp üküş kişi öltüg.* ‘Cahil kişiler o sözlere inanıp yakına gidince çoğunuz öldünüz.’

[TB/ KT D19] *Eçümüz apamız tutmuş yir sub idisiz bolmazun tiyin Az bodunug itip yara(tıp...) Bars Beg erti.* ‘Atalarımızın sahip olduğu yer su sahipsiz olmasın diye Az halkını örgütleyip oluş(turarak...) Bars Bey idi.’

[TB/ BK D2] *Olurtutuma ölteçiçe sakınıgma Türk begler, bod(un ö)girip sebinip toñutmuş közi yügerü körti.* ‘Kağan olduğum zaman, öleceklermiş gibi düşünen Türk beyleri ve milleti sevinerek, kararsız ve sabit bir şekilde bakan gözleri yukarı baktı.’

(73) **-DIg**

[TB/ KT G9] *Antağın için igidmiş kaganın sabın almatın yir sayu bardıg. Kop anta alkıntıg, arılıg. Anta kalmışı yir sayu kop toru, ölü yortıyur ertig.* ‘Bu huyun yüzünden seni beslemiş olan kağanın sözlerini dinlemeden her yere gittin. Oralarda hep yok oldun, perişan oldun. Kalanlarımız hep bitkin vaziyette, ölecek yürüyüp duruyordunuz.’

[TB/ KT D23 = BK D19] *Küregün için igidmiş bilge kaganın, ermiş barmış edgü iline kentü yañılıg, yablak kigürtüg.* ‘İsyankarlığın yüzünden seni beslemiş olan Bilge Kağanına, kalkınmış ve müreffeh, güzel ülkene kendin yanıldın, kötülük getirdin.’

(74) **-D(X)m**

[TB/ KT G9-10] *Teñri yarlıkadukın için, özüm kutum bar için kagan olurtum. Kagan olurup yok çıgañ bodunug kop kubratdım; çıgañ bodunug bay kılum, az bodunug üküş kılum.* ‘Kağan olup yok yoksul milleti hep derleyip topladım; yoksul milleti zenginleştirdim, az milleti çoğalttım.’

[TB/ KT G11] *Men beñgü taş tikdim. Tabgaç kaganta bedizçi kelürtüm, bedizettim.* ‘Ben bengü taş diktim. Çin kağanından bezeyici getirttim, bezettim.’

[TB/ KT D28] *birigerü Tabgaç bodun tapa ulug sü iki yigirmi süledim; sünüşdüm.* ‘güneyde Çin’e doğru on iki kez büyük ordu (yürüttüm); savaştım.’

[TB/ KT G12] *Añar adınçığ bark yaraturtum. İçin taşın adınçığ bediz urturtum.* ‘Onun için özel bir bark inşa ettirdim. İçine dışına özgün bezemeler yaptırdım.’

[TB/ BK D2] *Bödge özüm olurup bunca ağır törüg tört bulundaki yarattım, bitidim.* ‘Böyle bir zamanda ben tahta oturup bunca ağır yasaları dört bir yandaki halklar için yaptım ve yazdım.’

[TB/ T1 D6] *Tumış tiyin eşidip bu yolun yorisar yaramaçı tidim. Yırçı tiledim. Çölgi Az eri bultum.* ‘O da kapanmış diye işitince bu yolla yürüsek uygun olmaz dedim. Klavuz istedim. Bozkırda yaşayan bir Az eri buldum.’

[TB/ T1 D7 – T1 K1] *Añar aytıp bir atlıg barmış tiyin ol yolun yorisar unç tidim. Sakıntım; kağanıma ötüntüm. Sü yoritdım. At alt tidim; Ak Termel keçe ogruklatdım. At üze bintüre karıg sökdüm. Yokkaru at yete, yadağın, ıgaç tutunu agturtum.* ‘Ona söyleyip bir atlı gitmişse o yoldan yürümek mümkün dedim. Düşündüm ve kağanıma arz ettim. Ordu yürüttüm. At in dedim; Ak Termel Irmağı’ını geçerek dönemeçten aşırıttım. At üzerine bindirerek karı söktüm. Atları yedeğe alarak yukarı doğru, yaya olarak ve ağaçlara tutunarak çıkarttım.’

(75) +In

[TB/ KT G12] *İçin taşın adınçığ bediz urturtum.* ‘Onun için özel bir bark inşa ettirdim. İçine dışına özgün bezemeler yaptırdım.’

[TB/ KT D27-28] *Men özüm olurtukuma, yir sayu barmış bodun ölü yitü, yadağın yalıñın yana kelti.* ‘Ben kağan olduğumda oraya buraya gitmiş olan millet olarak, biterek, yayan yabıldak dönüp geldi.’

[TB/ KT KD] *Barkın, bedizin, bitig taşın biçin yılka, yitiñ ay, yiti otuzka kop alkıdımız.* ‘Barkını, bezemelerini, yazılı taşını maymun yılında, yedinci ayın yirmi yedisinde tamamen bitirdik.’

[TB/ KT GB] *Köl Tiginin altunın, kümişin, agısın, barımın tört biñ yulkısın ayagma Tuygut.* ‘Köl Tigin’in altınlarını, gümüşlerini, ipeklilerini, mallarını, dört binlik at sürüsünü koruyan Tuygut’tur.’

[TB/ BK K11-12] *Üze teñri, asra yir yarlıkaduk üçün közün körmedük, kulkakın eşidmedük bodunumun ilgerü (...), birigerü (...)ka, kurıgaru (...sarıg altu)nın, ürün kümişin, kırgağlıg kutayın, kinlig işgitisin, özlük atın, adgırın, kara k(işin), kök yeyerin Türküme, bodunuma kazganu birtim, iti birtim.* ‘Üstte gök, altta yer buyurduğu için milletime, gözle görülmemiş, kulakla işitilmemiş,

doğuda (güneşin doğduğu yere), güneyde (gündüz ortası)na, batıda (güneşin battığı yere, kuzeyde gece ortasına kadar yerleştirdim. O ülkelerin sarı altı) nlarını, ak gümüşlerini, şaçaklı ipeklilerini, misk kokulu ipeklilerini, binek atlarını, aygırlarını, kara (samurlarını), boz sincaplarını Türküm için, milletim için kazandım; düzenli bir şekilde dağıttım.’

[TB/ BK D3] *Olurupan Türk bodunuğ ilin, törüsün tuta birmiş, iti birmiş.* ‘Hükümdar olarak Türk milletinin devletini, yasalarını kurmuşlar ve düzenlemişler.’

(76) +**İlgİg**

[TB/ KT D2] *Başlıgıg yüküntürmiş, tizligig sökürmiş.* ‘Başlıyı eğdirmişler, dizliyi çöktürmüşler.’

[TB/ KT D15-16] *Teñri yarlıkaduk üçün iligig ilsiretmiş, kaganlıgıg kagansıratmış; yağıg baz kılmış; tizligig sökürmiş, başlıgıg yüküntürmüş.* ‘Kırk yedi kez ordu yürütmüş; yirmi savaş yapmış. Tanrı buyurduğu için illiyi ilsizleştirmiş, kağanlıyı kağansılaştırmış; düşmanı tabi kılmış; dizliyi çöktürmüş, başlıyı eğdirmiş. Babam kağan onca ülkeyi, devleti kazanarak uçup gitmiş.’

[TB/ BK D15-16] *İligig ilsiretdimiz, kaganlıgıg kagansıratdımız; tizligig sökürtümüz, başlıgıg yüküntürtümüz.* ‘Tam yirmi beş kez ordu yürüttük; on üç kez savaştık. İlliyi ilsizleştirdik; kağanlıyı kağansızlaştırdık; dizliyi çöktürdük, başlıyı eğdirdik.’

(77) -**mİş**

[TB/ KT D2 = BK D3] *Başlıgıg yüküntürmiş, tizligig sökürmiş.* ‘Başlıyı eğdirmişler, dizliyi çöktürmüşler.’

[TB/ KT D12 = BK D11] *İlgerü, kurıgaru sülep tirmiş kubratmış.* ‘Doğuya, batıya ordu yürütüp derleyip toplamış.’

[TB/ KT D13-14] *Kamağı (...) yiti yüz er bolmuş. Yiti yüz er bolup ilsiremiş, kagansıramış bodunuğ eçüm apam törüsünce yaratmış, boşgurmuş. Tölis, Tarduş bodunuğ anta idmiş; yabgug, şadıg anta birmiş.* ‘Hepsi yedi yüz er olmuş. Yedi yüz er olup, devletsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti; cariyeye olmuş, kul olmuş milleti; Türk yasalarını bırakmış olan milleti atalarımın yasalarına göre oluşturmuş ve eğitmiş. Tölis, Tarduş halklarını o zaman örgütlemiş; yabguyu, şadı o zaman tayin etmiş.’

[TB/ KT D15-16] *Kırk artukı yiti yolu süle**miş**; yigirmi süñüş süñüş**miş**. Teñri yarlıkaduk üçün illigig ilsiret**miş**, kaganlıgıg kagansırat**mış**; yagıg baz kıl**mış**; tizligig sökü**rmüş**, başlıgıg yüküntür**miş**. Kañım kagan ança ilig, törüg kazganıp uça bar**mış**. ‘Kırk yedi kez ordu yürütmüş; yirmi savaş yapmış. Tanrı buyurduğu için illiyi ilsizleştirmiş, kağanlıyı kağansılaştırmış; düşmanı tabi kılmış; dizliyi çöktürmüş, başlıyı eğdirmiş. Babam kağan onca ülkeyi, devleti kazanarak uçup gitmiş.’*

[TB/ KT D23 = BK D19] *Küregünün üçün igid**miş** bilge kaganınun, erm**iş** bar**mış** edgü iline kentü yañıltıg, yablak kigürtüg. ‘İsyankarlığın yüzünden seni beslemiş olan Bilge Kağanına, kalkınmış ve müreffeh, güzel ülkene kendin yanıldın, kötülük getirdin.’*

[TB/ BK D5] *Anı üçün ilig ança tutmuş erinç; ilig tutup törüg itm**iş**. Özi ança kergek bol**muş**. Yogçı, sıgıtçı, öñre kün togsıkda Bük ili, Çöllüg il, Tabgaç, Töpüt, Apar, Apa Urum, Kırkız, Üç Kurıkan, Otuz Tatar, Kıtay, Tatañ, Tatabı, bunca bodun kelipen sıgtam**ış**, yoglam**ış**. ‘Bu sebeple devleti öylece kurmuşlar; devleti kurup yasaları düzenlemişler. Öylece vefat etmişler. Yasçı ve ağlayıcı olarak, doğuda güneşin doğduğu yerden, Orman Ülkesi, Çöl Ülkesi, Çin, Tibet, Sasani, Büyük Roma, Kırgız, Üç Kurıkan, Otuz Tatar, Kıtay, Tatabı, bunca milletlerin temsilcileri gelip ağlamışlar, yas tutmuşlar.’*

[TB/ BK D10] *Taşra yorıyur tiyin kü eşidip balıkdakı taşık**mış**, tagdakı in**miş**, tirilip yitmiş er bol**muş**. ‘Dışarıya yürüyor diye haber işitince şehirdekiler dağa çıkmış, dağdakiler inmiş, derilip yetmiş er olmuşlar.’*

(78) +KA

[TB/ KT D2] *İlgerü Kadırkan yış**ka** tegi, kirü Temir Kapı**ka** tegi kontur**muş**. ‘Doğuda Kadırkan Dağlarına dek, batıda Demirkapı’ya dek yerleştirmişler.’*

[TB/ KT D8] *İlgerü kün togsıkda Bük ili kagan**ka** tegi süleyi birm**iş**; kurıgaru Temir Kapı**ka** tegi süleyi birm**iş**; Tabgaç kagan**ka** ilin törüsin alı birm**iş**. ‘Doğuda, güneşin doğduğu yerdeki Orman Ülkesi Kağanlığına dek ordu yürütmüşler; batıda Demirkapı’ya dek ordu yürütmüşler; Çin Kağanı için onların ülkelerini, devletlerini almışlar.’*

[TB/ KT KD] *Köl Tigin koñ yıl**ka** yiti yigirmi**ke** uçdı. Tokuzunç ay, yiti otuz**ka** yog olurtumuz. ‘Köl Tigin koyun yılında, on yedinci günde vefat etti. Dokuzuncu ayın yirmi yedisinde yas törenini sona erdirdik.’*

[TB/ KT KD] *Barkın, bedizin, bitig taşın biçin yılka, yitiñ ay, yiti otuzka kop alkıdımız.* ‘Barkını, bezemelerini, yazılı taşını maymun yılında, yedinci ayın yirmi yedisinde tamamen bitirdik.’

[TB/ T1 D1] *Türk bodun kılınğalı, Türk kagan olurgalı Şantun balıkka, taluy ögüzke tegmiş yok ermiş.* ‘Türk milleti yaratılalı, Türk kağanı tahta oturalı Şantung şehirlerine, okyanusa ve ırmağa ulaşmış olanı yokmuş.’

[TB/ T2 G2-3] *Türk bodun Temir Kapıgka, Tinsi oğlu aytıgma tagka tegmiş idi yok ermiş.* ‘Türk milletinin Demirkapı’ya, Tinsioğlu, denilen dağa ulaştığı hiç vaki değilmiş.’

[TB/ T2 G6] *İltiriş Kaganka, (...) Türk Böğü Kaganka, Türk Bilge Kaganka.* ‘O zaman danışmanı da bizzat ben idim; komutanı da bizzat ben idim. İltiriş Kağan’a, (...) Türk Böğü Kağan’a, Türk Bilge Kağan’a.’

(79) –(X)yIn

[TB/ KT D10 = BK D9] *Bunça işig küçüg birtükgerü sakınmatı Türk bodun ölüreyin, urugsıratayın tir ermiş.* ‘Çin, bunca işi gücü verdiklerini düşünmeden Türk milletini öldüreyim, kökünü kurutayım diyormuş.’

(80) +Ig

[TB/ KT D11] *Türk bodun yok bolmazun tiyin, bodun bolçun tiyin, kañım İltiriş Kaganıg, ögüm İlbilge Katunuğ Teñri, töpüsinte tutup yügerü kötürmüş erinç.* ‘Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Katunu Tanrı, tepelerinden tutup yukarı kaldırmış.’

[TB/ KT D13-14] *Kamağı (...) yiti yüz er bolmuş. Yiti yüz er bolup ilsiremiş, kagansıramış bodunuğ eçüm apam törüsünce yaratmış, boşgurmış. Tölis, Tarduş bodunuğ anta idmiş; yabguğ, şadıg anta birmiş.* ‘Hepsi yedi yüz er olmuş. Yedi yüz er olup, devletsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti; cariyeye olmuş, kul olmuş milleti; Türk yasalarını bırakmış olan milleti atalarımın yasalarına göre oluşturmuş ve eğitmiş. Tölis, Tarduş halklarını o zaman örgütlemiş; yabguyu, şadı o zaman tayin etmiş.’

[TB/ KT D15-16] *Kırk artukı yiti yolu sülemiş; yigirmi sünüş sünüşmiş. Teñri yarlıkaduk üçün illigig ilsiretmış, kaganlıgıg kagansıratmış; yağıg baz kılmış; tizligig sökürmüş, başlıgıg yüküntürmüş. Kañım kagan ança ilig, törüg kazganıp uça barmış.* ‘Kırk yedi kez ordu yürütmüş; yirmi savaş yapmış. Tanrı buyurduğu için illiyi ilsizleştirmiş, kağanlıyı kağansılaştırmış; düşmanı tabi

kılmış; dizliyi çöktürmüş, başlıyı eğdirmiş. Babam kağan onca ülkeyi, devleti kazanarak uçup gitmiş.’

[TB/ KT D16 = BK D14] *Ol törüde üze eçim kagan olurtı. Eçim kagan olurupan Türk bodunug yiçe itdi, igitdi. Çıgañıg bay kultı; azıg üküş kultı.* ‘Yasalara göre amcam kağan oldu. Amcam kağan olup Türk milletini örgütledi, besledi. Yoksulu zenginleştirdi; azı çoğalttı.’

[TB/ BK K13] *beglerıg bodunug yeme igidiñ; emgetmeñ, tolgatmañ!* ‘beyleri milleti aynı şekilde besleyin; onlara zahmet ve sıkıntı çektirmeyin!’

[TB/ T1 B6-7] *Bilge Boyla Baga Tarkan birle İltiriş, kagan boluyın biriye Tabgaçıg, öñre Kıtañıg, yırya Oguzug üküş ök ölürtü.* ‘Bilge Tunyukuk Boyla Baga Tarkan ile İltiriş, kağan olduktan sonra güneyde Çinlileri, doğuda Kıtayları, kuzeyde Oğuzları çok çok öldürdüler.’

[TB/ T2 B9 – T2 G1] *Yinçü ögüzüg keçe Tinsi oğlı aytıgma benjilig Ek tagıg ertü Temir Kapıgka tegi irtimiz.* ‘Yinçü Irmağı’nı geçerek Tinsioğlu denilen huzurlu Ek Dağı’nı aşarak Demirkapı’ya kadar ulaştık.’

(81) +gArU

[TB/ KT D12] *İlgerü, kurıgaru sülep tirmiş kubratmış.* ‘Doğuya, batıya ordu yürütüp derleyip toplamış.’

[TB/ KT D8] *İlgerü kün togsıkda Bük ili kaganka tegi süleyi birmiş; kurıgaru Temir Kapıgka tegi süleyi birmiş; Tabgaç kaganka ilin törüsin alı birmiş.* ‘Doğuda, güneşin doğduğu yerdeki Orman Ülkesi Kağanlığına dek ordu yürütmüşler; batıda Demirkapı’ya dek ordu yürütmüşler; Çin Kağanı için onların ülkelerini, devletlerini almışlar.’

[TB/ KT D28] *Bodunug igideyin tiyin yırıgaru Oguz bodun tapa, ilgerü Kıtañ, Tatabí bodun tapa, birigerü Tabgaç bodun tapa ulug sü iki yigirmi süledim; süñüşdüm.* ‘Milleti besleyeyim diye kuzeyde Oğuz halkına doğru, doğuda Kıtay, Tatabí halklarına doğru, güneyde Çin’e doğru on iki kez büyük ordu (yürüttüm); savaştım.’

[TB/ BK K11-12] *Üze teñri, asra yir yarlıkaduk üçün közün körmedük, kulkakın eşidmedük bodunumun ilgerü (...), birigerü (...)ka, kurıgaru (...sarıg altu)nın, ürün kümüşin, kırgağlıg kutayın, kinlig işğitisin, özlük atın, adgırın, kara k(işin), kök yeyeñin Türküme, bodunuma kazganu birtim, iti birtim.* ‘Üstte gök, altta yer buyurduğu için milletime, gözle görülmemiş, kulakla işitilmemiş, doğuda (güneşin doğduğu yere), güneyde (gündüz

ortası)na, batıda (güneşin battığı yere, kuzeyde gece ortasına kadar yerleştirdim. O ülkelerin sarı altı)nlarnını, ak gümüşlerini, saçaklı ipeklilerini, misk kokulu ipeklilerini, binek atlarını, aygırlarını, kara (samurlarını), boz sincaplarını Türküm için, milletim için kazandım; düzenli bir şekilde dağıttım.’
[TB/ BK D11] *İlgerü, kurıgaru sülep tirmiş, kubratmış.* ‘Doğuya, batıya ordu yürütüp Türkleri derleyip toplamış.’

(82) **-DI**

[TB/ KT D16] *Ol törüde üze eçim kagan olurtı. Eçim kagan olurupan Türk bodunug yiçe itdi, igirdi. Çıganıg bay kılıtı; azıg üküş kılıtı.* ‘Yasalara göre amcam kağan oldu. Amcam kağan olup Türk milletini örgütledi, besledi. Yoksulu zenginleştirdi; azı çoğalttı.’

[TB/ KT D20] *Özi yanılıtı, kaganı ölti, bodunu küñ, kul boltı.* ‘O yanıldı, kağanı öldü, halkı cariyeye ve kul oldu.’

[TB/ KT D24] *Kanıñ subça yügürti, süñüküñ tagça yatdı.* ‘Kanınız su gibi aktı, kemiğiniz dağ gibi yattı.’

[TB/ BK D20] *Kanıñ ögüzçe yügürti, süñüküg tagça yatdı.* ‘Kanınız su gibi aktı, kemiğiniz dağ gibi yattı.’

[TB/ T1 B2-3] *Türk bodun kanın bulmayın Tabgaçda adrıltı, kanlantı. Türk bodun ölti, alkıntı, yok boltı.* ‘Türk milleti hanını bulmayınca Çin’den ayrıldı, han sahibi oldu. Türk milleti öldü, mahvoldu, yok oldu.’

(83) **-DUkIn**

[TB/ KT D18-19] *Bilmedükün için, biziñe yanılıtukın için kaganı ölti; buyrukı, begleri yeme ölti..* ‘Bilmedikleri için, bize karşı yanıldıkları için onların kağanı öldü; yöneticileri ve beyleri de öldü.’

(84) **+mUz**

[TB/ KT D19] *Eçümüz apamız tutmuş yir sub idisiz bolmazun tiyin Az bodunug itip yara(tıp...) Bars Beg erti.* ‘Atalarımızın sahip olduğu yer su sahihsiz olmasın diye Az halkını örgütleyip oluş(turarak...) Bars Bey idi.’

[TB/ KT D26-27] *Kanıımız, eçimiz kazanmış bodun atı küsi yok bolmazun tiyin, Türk bodun için tün udımadım, küntüz olurmadım.* ‘Babamızın amcamızın kazandığı milletin adı sanı yok olmasın diye, Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmadım.’

(85) **+Iñ**

[TB/ KT D24] *Kanıñ subça yügürti, süñüküñ tagça yatdı.* ‘Kanınız su gibi aktı, kemiğiniz dağ gibi yattı.’

(86) +çA

[TB/ KT D24] *Kanıñ subça yügürti, süñüküñ tagça yatdı.* ‘Kanınız su gibi aktı, kemiğiniz dağ gibi yattı.’

[TB/ BK D20] *Kanıñ ögüzçe yügürti, süñüküg tagça yatdı.* ‘Kanınız su gibi aktı, kemiğiniz dağ gibi yattı.’

(87) +s(x)z

[TB/ KT D26 = BK D21] *İçre aşsız, taşra tonsuz, yabız yablak bodunta üze olurtum.* ‘Karınları aç, sırtları çıplak, perme perişan bir millete hükümdar oldum.’

(88) +rA

[TB/ KT D26 = BK D21] *İçre aşsız, taşra tonsuz, yabız yablak bodunta üze olurtum.* ‘Karınları aç, sırtları çıplak, perme perişan bir millete hükümdar oldum.’

(89) –U, -A

[TB/ KT D27-28 = BK D22] *Men özüüm olurtukuma, yir sayu barmış bodun ölü yitü, yadagin yalıñın yana kelti.* ‘Ben kağan olduğumda oraya buraya gitmiş olan millet olarak, biterek, yayan yabıldak dönüp geldi.

[TB/ T2 B9 – T2 G1] *Yinçü ögüzüg keçe Tinsi oğlı aytıgma beñilig Ek tagı ertü Temir Kapıgka tegi irtimiz.* ‘Yinçü Irmağı’¹nı geçerek Tinsioğlu denilen huzurlu Ek Dağı’²nı aşarak Demirkapı’ya kadar ulaştık.’

(90) +I(X)gDA

[TB/ KT D29 = BK D24] *Igar illigde, kaganlıgda yig kiltum.* ‘İtibarlı devleti olanlardan itibarlı kağanı olanlardan daha üstün hale getirdim.’

(91) (X)r

[TB/ KT K10] *Özüüm sakıntım körür közüüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boltı.* ‘Ben düşündüm, görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu.’

(92) -mAz

[TB/ KT K10] *Özüüm sakıntım körür közüüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boltı.* ‘Ben düşündüm, görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu.’

(93) +çI

[TB/ KT K11-12] *Yogçı sıgıtçı Kıtân Tatabí bodun başlayu Udar Şejün kelti.* ‘Yasçı ve ağlayıcı olarak Kıtay, Tatabí halkları heyetlerinin başında General Udar geldi.’

(94) **+DA**

[TB/ KT K12] *Tabgaç kaganta İşiyi Likeñ kelti. Bir tümen ağı, altun, kümüş kergersiz kelürti. Töpüt kaganta bölün kelti. Kuriya kün batsıkdaki Sogdak Berçek er, Bukarak uluş bodunta Nek Şejün, Ogul Tarkan kelti. On ok oğlum Türgiş kaganta Makaraç Tamgaçı, Oguz Bilge Tamgaçı kelti. Kırkız kaganta Tarduş İnançu Çor kelti.* ‘Çin Kağanlığından İşiyi Likeng geldi. On bin ipekli altın ve gümüşü eksiksiz getirdi. Tibet kağanlığından vezir geldi. Batıda, gün batısındaki Soğdak Berçek Er, Buhara ülkesi halkından General Nek ve Oğul Tarkan geldi. On Ok oğlum Türgiş Kağanından mühürdar Makaraç ve mühürdar Oğuz Bilge geldi. Kırgız Kağanlığından Tarduş İnançu Çor geldi.’

[TB/ T1 B3] *İda taşda kalmışı kubranıp yiti yüz boltı.* ‘Ormanlarda, dışarılarda kalmış olanları toplanıp yedi yüz kişi oldular.’

[TB/ T1 G7] *Öñre Kıtânda, biriye Tabgaçda, kuriya Kordanta, yırıya Oguzda iki üç biñ sümüz, kelteçimiz bar mu ne.* ‘Doğuda Kıtaylardan, güneyde Çinlilerden, batıda Hotandan, kuzeyde Oğuzlardan gelecek iki üç bin askerimiz vardır şüphesiz.’

(95) **+DAKI**

[TB/ BK D10] *Taşra yoriyur tiyin kü eşidip balıkdaki taşıkmuş, tagdaki inmiş, tirilip yitmiş er bolmuş.* ‘Dışarıya yürüyor diye haber işitince şehirdekiler dağa çıkmış, dağdakiler inmiş, derilip yetmiş er olmuşlar.’

(96) **-DİmIz**

[TB/ T1 G9] *Biz iki biñ ertimiz. Sünüşdümüz. Teñri yarlıkadı, yañdımız.* ‘Biz iki bin idik. Savaşık. Tanrı lütfetti, bozguna uğrattık.’

[TB/ T1 K1-2] *Öñreki er yoguru aç a idip ı bar aşdımız. Yubulu intimiz. On tünke yantaki tug ebirü bardımız.* ‘Öndeki erler geçip yol açınca diğerlerini de gönderip ağaçlı dağ başını aşık. Yuvarlanarak indik. On gecede yandaki engeli dolanarak gittik.’

[TB/ T1 K3-4-5] *Anı subka bardımız. Ol sub kodı bardımız. Aşangalı tüşürtümüz. Atıg ıka bayur ertimiz. Kün yeme tün yeme yelü bardımız. Kırgızıg uka basdımız; usın sünügün açdımız. Kanı süsi tirilmiş. Sünüşdümüz; sançdımız; kanın ölürtümüz. Kaganka Kırkız bodunu içikdi,*

yükünti. Yantımız; Kögmen yışig ebirü keltimiz. Kırkıza yantımız; Türgiş kaganta küreg kelti. ‘Anı suyuna vardık. O su boyunca aşağı gittik. Yemek yemek üzere mola verdirdik. Mola zamanı atları ağaçlara bağlıyorduk. Gece gündüz dört nala gittik. Kırgızları uykuda bastık; uykularını mızrakla açtık. Hanları ve askerleri toplandı. Savaşık; mızrakladık; hanlarını öldürdük. Kırgız halkı kağana teslim oldu, baş eğdi. Geri döndü ve Kögmen Dağlarını dolanarak geldik. Kırgızlardan döndük; Türgiş Kağanlığından kaçak geldi. ‘

[TB/ T1 K11] *Altun yışig yolsuzun aşdımız. İrtiş ögüzüg keçigsizin keçdimiz. Tün katdımız; Bulçuka tañ öntürü tegdimiz. ‘Altun Dağları’ nı yol olmadan aşık. İrtiş ırmağını geçit olmadan geçtik. Geceyi gündüze kattık; Bulçu’ya tan atarken ulaştık.’*

[TB/ T2 B4] *Az tiyin ne basınalım; tegelim tidim. Tegdimiz, yolıdımız. ‘Azız diye niçin yenilelim; saldıralım dedim. Saldırdık ve baskın verdik.’*

[TB/ T2 B5-6-7] *Teñri yarlıkaduk üçün üküş tiyin korkmadımız, süñüşdümüz. Tarduş şadra udi yañdımız. Kağanın tutdumuz; yabgusun, şadın anta ölürti. Eligçe er tutdumuz; ol ok tün bodının sayu ıtdımız. ‘Tanrı lütfettiği için onlar çok diye korkmadık ve savaşık. Tarduş şadına doğru izleyip dağıttık. Kağanları tuttuk; yabgularını, şadlarını orada öldürüp elli kadar eri tuttuk ve hemen o gece halkını sayarak gönderdik.’*

(97) -gAll

[TB/ T1 D1] *Türk bodun kılınğalı, Türk kagan olurgalı Şantung balıkka, taluy ögüzke tegmiş yok ermiş. ‘Türk milleti yaratılalı, Türk kağanı tahta oturalı Şantung şehirlerine, okyanusa ve ırmağa ulaşmış olanı yokmuş.’*

(98) -Al(X)m

[TB/ T1 D4] *Üçegün kabışıp sülelim, idi yok kışalım timiş. ‘Üçümüz buluşup ordu yürütelim, onları tamamen yok edelim demişler.’*

[TB/ T2 B4] *Az tiyin ne basınalım; tegelim tidim. Tegdimiz, yolıdımız. ‘Azız diye niçin yenilelim; saldıralım dedim. Saldırdık ve baskın verdik.’*

Tablo 2. Türk Bengü Taşlarında tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	12	19
	Kısmî	7	
E+K	Tam	14	17

	Kısmî	3	
E+K.G	Tam	14	17
	Kısmî	3	
K	-	15	15
E	-	30	30
Toplam			98

1.2. ESKİ UYGURCADA YİNELEMELER

1.2.1. MAYTRİSİMİT'TE YİNELEMELER

1.2.1.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.1.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

(99) **ög қаң** ‘ana baba’

[M/1: 9-12] *edgü ög қаң tutdum. ög қаң teg eçim sintar selike bu maytrisimit nom bititgeli ötüntümüz erti.* ‘iyi ana baba..... Tuttum. Ana baba gibi olan ağabeyim Sintar Seli’ye bu din kitabını, Maytrisimit’i yazmasını rica ettik.’

(100) **bursoñ қуврағ ердни** ‘asil cemaat cevheri’

[M/2: 49-61] *bu muntağ türlüg tözünlerin tıkmış teg tolu bursoñ қуврағ ердни titirler. Kim hormuzta teñrite ulatı uluğ küçlüg teñriler kirit atlıg dıdımlıg başları öze yinçirü töpün yükünmiş tözün bursoñ қуврағ ердни қутıña men kirtülüg upası boz bay tirek yidleg birle ilgimizni қаvişurup töpümin yirke tegürüp ayayu ağırlayu yinçirü yükünür men.* ‘işte bunlar bunca çeşitli asillerden teşekkül eden cemaat cevheri Tanrı Hormuzta ve öteki büyük, güçlü tanrılar, Kirita denen taşlarla süslü başları ile önünde eğildikleri asil cemaat cevheri huzurunda ben gerçek mümin Boz Bay Tirek, Yidleg ile ellerimizi kavuşturup başımızı yere koyarak hürmetle secde ederiz.’

(101) **utğuraқ uқа yarlıқar erdi** ‘haşmetle anlar idi’

[M/4: 15-23] *қayu syan smar küçinte sekiz türlüg tözün yolta ingüsin inmegüsin utğuraқ uқа yarlıқar erdi. Taқı yime titik sekiz biliglig öze tömke biligliglerig utğuradı uқа yarlıқar erdi. Taқı yime az қılınçlıғ övke küvenç ... biligsiz muyata /// küvenç ters körüm kögüzlüg tınlıғlar eriğın barıgın*

utğurağ uğa yarlıkar erdi. ‘Öylesine istiğrak sayesinde sekiz kısımlı asil yoldan inip inmemesine kati olarak haşmetle anlar idi. Ve yine mahirane bir şekilde sekiz yanlış şuuru kesin olarak haşmetle anlar idi. Ve yine hırslı, öfkeli ve gururlu.....cehalet ... gurur’

(102) **belgölüg bolmış erür** ‘belirmiştir’

[M/7: 12-16] *bu yirtünçüde anşız öküş nomluğ telim taşım çoğ yalın belgölüg bolmış erür. Anta ötrü hymavati inçe tip tidi. .. amıkiya yakuru yirde ödde belgölüg bolmış erür.* ‘Bu dünyada fevkalade, büyük dinin gür ışığı belirmiştir. Bunun üzerine Haimavati şöyle dedi: işte şimdi yakın yer ve zamanda belirmiş’

(103) **anta ötrü** ‘bunun üzerine’

[M/19: 7-25] *anta ötrü biregikide ulatı öñi kalmış açitide ulatı tört yigirmi urılar kırk tümen udu kelmiş tınlıglar... alku maytrı bodistvtka amramakın üç inag tutmak-sin oğul kişi kodup toyın dintar boltular. .. anta ötrü bu iki urı sorpatan kutın bulup uluğ ağar ayamakın teñri teñrisi burkantın boşuğ yarlıkap kerti igil etüzin bakşısı badarıka ol savlarağ ögrünçü iştürmeli dkşanpt ilke önüp bardı. anta ötrü ayağka tegimlig teñri teñrisi burkan tözün maytrı bodisvt başlayu kırk tümen yañı /-... toyın kuvrağka inçe tip yarlıkadı.* ‘Bunun üzerine Vairagika ve ötekileri geri kalmış olanları Ajita ve öteki on dört oğul ve 400 000 takip ederek gelmiş yaratıklar hepsi, Maytrı bodhisattva’ya karşı besledikleri sevgiden dolayı, üç sığınmayı tutarak ...oğlunu karısını bırakıp rahip oldular. Bunun üzerine bu iki oğul, Şrota-apanna asaletini bulup büyük bir hürmetle Tanrılar Tanrısı Burkan ile haşmetle vedalaşıp, suni ve bayağı vücudu ile üstadı Badhari’ye bu sözleri sevinçle bildirmek için Daksinapatha ülkesine çıkıp gitti. Bundan sonra hürmete layık Tanrılar Tanrısı Burkan, asil Maytrı başta olmak üzere 400 000 yeni rahipler cemaatine haşmetle şöyle dedi.’

(104) **Antada içtin tegirmüleyü** ‘bunun için çepeçevre’

[M/28: 3-9] *Antada içtin tegirmüleyü altunluğ k.... bolur. Antada tağı içtin tegirmüleyü tümen ... (ç)mbudvip uluş turur.* ‘Genişliğini ve yüksekliğini ... 10 000 mil eder. Hepsinden dışarda Vaidurya renkli deniz ve ırmak suyudur. Bunun için de çepe çevre altın ... olur. Ve yine bunun için de çepe çevre 10 000 ... Dünyadır.’

(105) **yiti kat** ‘yedi kat’

[M/29: 2-21] ...*kitumati balık teñri ... yiti at altunun k m şin vayturin sapririn itiglig balık kentleri bolur tört erdnilig kerpiçlerin yapmış yiti at arımları bolur .. yiti at tört erdnin yaratağlığ tal atlığ s g tler tegriklep t- ... altunluğ s g tler kümüş ... (ya)prağakı eçeki t şisi bolur ... s g tleriniğ altun- ... -luğ s g tiniğ saprirlağ ... erdnilig s g tiniğ vayturi ... -luğ kent ... itigi yaratağtı bolur* ‘Ketumati Şehri tanrı ... yedi kat altın, gümüş, vaidurya ve Sphatika ile mücehhez Şehirleri vardır. Dört cevherli kerpiçlerle örülmüş yedi katlı su ukurları vardır. Yedi kat, dört cevherle mücehhez tala adlı ağaçlar ep evre sarmıştır Altın ağaçlar ... gümüş ... yaprakları, içekleri ve meyveleri olur. ... ağaçların altın ... ağacın sphetikalı cevher ile süslü ağacın vaidurya ... Şehir... s s  vardır. ...’

(106) **yarım bire** ‘yarım’

[M/31: 7-11] *taı yime ol kidin otrasında yarım bire kiņ yarım bire teriņ tört erdnin itilmiş ldar atlığ yul bolur* ‘ve yine o evlerin ortasında yarım mil genişliğinde, yarım mil derinliğinde, dört cevher ile tanzim edilmiş Jaladhara adlı bir g l vardır.’

(107) **yarım koruş** ‘yarım bir ağırma’

[M/31: 27-32]*ol yime an ordusı otra yirinte yarım koruş kiņi yarım koruş teriņ ... erdnilig yul bolur* ‘Yine bu hükümdar sarayının orta yerinde genişliği ve uzunluğu yarım bir ağırma olan ve ... cevherle mücehhez bir g l vardır’

(108) **antağ oğrı boltı** ‘oyle zaman oldu ki’

[M/33: 47-56] **antağ oğrı boltı** *isig  glerinte  ņi  d rd m .. alunun arınığ ovuqlarında yatdım alunun s tini emdim .. antağ oğrı boltı ol oğ tınığlarınığ isig anların itim anın amtı alu tınığlar meniņ yatım ermezler ..* ‘Bende onların anaları, babaları oldum. Oyle zaman oldu ki  ld rd m. Hepsinin karın boşluklarında yattım. Hepsinin sütünü emdim. Oyle zaman oldu ki bizzat bu yaratıkların sıcak kanlarını itim. Şimdi bu yüzden bütün yaratıklar bana yabancı değildirler.’

(109) **sekiz tümen tört miņ** ‘seksen dört bin’

[M/34: 1-7] **sekiz tümen tört miņ** ... *bolđuluđlar .. sekiz tümen tört miņ tapığçı bolđuluđlar sekiz tümen tört miņ yana bolđuluđ sekiz tümen tört miņ bodisvtnaņ at bolđuluđlar ..* ‘84 000 ... olanlar. 84 000 hizmetkar olanlar. 84 000 fil olanlar. 84 000 bodhisattvanın atı olanlar.’

[M/36: 17-23] ...*ulatu sekiz tümen dört miñ* ... *-/r toğarlar .. sekiz tümen dört miñ yañalar .. sekiz tümen dört miñ atlar .. sekiz tümen dört miñ iñekler ...-/// -ler toğarlar sekiz tümen dört miñ* ... ‘...84 000 ... doğarlar 84 000 fil. 84 000 at. 84 000 inek. ... doğarlar. 84 000 ...’

(110) **atlıg sögüt erdi** ‘atlı bir ağaçtır’

[M/39: 30-39] ...*boltı .. ol oğ /-... atlıg sögüt ... tüpinte olurtı ... burkan kutın bultı .. bu oğ yirde şiriş atlıg sögüt erdi .. kim ol sögüt tüpinte olurdı krakasundi bodisvt burkan kutın bulu yarlıkadı .. bu oğ yirde udumbr atlıg sögüt erdi*. ‘...oldu. Bu bizzat ... adlı ağaç ... dibinde oturdu... Burkanlığa ulaştı. Bu yerde Şirisa adlı bir ağaç var idi. Bu ağacın dibinde oturdu. Krakucchanda bodhisattva, Burkanlığa haşmetle ulaştı. Bu yerde udumbara adlı bir ağaç vardı.’

(111) **buşı birser** ‘sadaka olarak verse’

[M/54: 19-24] *yıd tütsüg hua çeçek buşı birser .. üç kat yir suvda edgü at kü bultaçı bolur .. konuqluk ev barķ buşı birser .. üstün tenri yirinte altın yalañuķ etüzinte ulatı nirvanlıg orun bultaçı bolur .. idiş tavar buşı birser kop kamağ ajunta bilge biligke tükellig bolur içgü ot buşı birser* .. ‘güzel koku, tütsü ve çiçekleri sadaka olarak verse, üç katlı dünyada iyi bir şan ve şöhrete kavuşur, Misafirhaneleri sadaka olarak verse, yukarıda tanrılar yerinde aşağıda insan vücudunda Nirvana yerini bulur. Kap ve malı sadaka olarak verse, bütün alemlerde hikmete sahip olur. Sadaka olarak içecek ve ilaç verse.’

(112) **kutka tegirler** ‘asaletle ulaşırlar’

[M/63: 32-38] ... *işidip samantavrkaş yazıda kuvramış tunlıglar amarı şortapan kutka tegirler* ... *amarıları sakirtagam .. amarıları anagam kutka tegirler .. amarıları toyın dintar bolup arħant kutka tegirler*. ‘işidip Samantavrksa ovasında toplanmış yaratıklardan bazıısı Şrotapanna asaletine ulaşırlar. Bazıları Sakrdagamin, bazıları da Anagamin asaletine ulaşırlar. Bazıları rahip olup veliliğe ulaşırlar.’

(113) **bir ikintişke** ‘biri diğerine’

[M/68: 19-36] ...*amarıları örtlüg yalınlıg kızıl bakırlağ naralar içinte beklenmiş amarıları ikin ikin örtenür .. ısıgların örtenmiş temirliğ kızartmış ...-lerin bir ikintişke ...-// kulğakra sançısu tamu erkligleri tegre tolı yorıp örtlüg bı bıçgun öz konuğun sança amarıları kızartmış temirliğ kazguklar bir ikintişke kulğakra tokısu yoğrutça miyilerin sançısu yiyürler .. amarıları*

örtlüğ yalınliğ irpeklerin bir ikintişke irpekin irpeşü kelirler .. amaruları kolların ...-/// izle- ‘Bazıları kızgın, alevli, kızıl bakırlı cehennemler içinde bağlanmış, bazıları tekrar tekrar yanar. Hararetlerle yanmış demirli, kızarmış ... biri diğetine ... kulaklarına doğru vuruşarak cehennem zebanilerinin etrafında dolaşır alevli bıçaklarla kendi yakınındaki komşusunu vurur; bazıları da kızgın demirli kazıklar ile biri diğetine, kulağına doğru vuruşmak üzere gelirler. Bazıları kızgın demirli çomaklar ile başlarına vurarak yoğurt gibi beyinlerini çıkarıp yerler. Bazıları kızgın, alevli bıçıkları ile biri diğetine, bıçkı ile birbirini biçmeye gelirler. Bazıları kollarını ...’

(114) **kim yime**

[M/83: 10-20] **kim yime tınlıglar adınlarığ bağda bukağuda kerikde ...-//lir emgek tolğak körkütserler kim yime yarlıkancsız biligin ...-larığ münüz yazuksuz ... -/ğ yapşurguçular -ürgüçiler .. kim yime ögrünçeñ sevinçeñ köñüllüğ erserler .. kim yime adın kişiniñ tapıgın uduğın alıp iş bütürmeserler bütmiş işig artatguçular..** ‘başkalarını bağ, bukağu, zincir, ve işkence aleti ile zapt edip acı çektirenler. Merhametsizlikle ... yaratıkları günahsız ... Yapıştıranlar, sevinçli, neşeli olanlar, başkalarının işini, gücünü alıp o işi ifa etmeyenler, ifa edilmiş işi bozanlar.’

[M/84: 21-40] **kim yime işiler bolup kentü oğlı içisi yorçı dıntarlar birle yazınsar kim yime edgü kutluğ tınlıglarığ ...-ki kılıp erkin türkin ... [ki]m yime ed tavar için ... ölürserler .. kim yime ... ölür- ... pryant ... yitinç etüz iltinğüçiler .. kim yime edgü kutluğ tınlıglarka sizik köñül turgursarlar .. yok ... mün kadağ sözleserler .. bu mün kadağ aşıp üstep sözleserler .. kim yime toyın şmnanç baçağ olurmuş tınlıglarığ çşaputlarıntın tayıtsarlar kim yime dıntarlarığ tokısarlar sökserler..** ‘aile kadınları, kendi oğlu veya küçük erkek kardeşi ile, kayınbiraderi ve rahipler ile günah işleseler, iyi, mutlu kimseleri ... kılıp güçle, kuvvetle ... yine mal ve mülk için ... öldürseler, ... öldür- ... hücre ...yedincisi vücudu beraberinde götürerler, iyi ve mutlu kimselere karşı şüphe duyguları beslerler; yok ... kötü ve fena konuşsalar, bu kötü ve fena şeyleri çoğaltıp söyleseler, rahip ve rahibeleri, oruç tutan insanları ibadetlerinden ayırsalar.’

(115) **bolmışınızlar yigde yig** ‘olmanız fevkalade’

[M/19: 26-28] **tağı edgü toyın dıntar bolmışınızlar yigde yig boltı kişi etüzi bolmışınız yigde yig ne için tip tiser** ‘ve iyi birer rahip olmanız fevkaladedir

insan olarak doğmanız da fevkalade! Neden incir ağacının udumbara adlı çiçeğini bulmak nasıl zor ise'

(116) **Taķı yime** 've yine'

[M/2: 9-49] **Taķı yime** *tebrençsiz turmuş atlıg boşgutsuz tınlıg bar nece yime arħant kūtıntın tayguluğ tıltağlar ötrü tursar inçip etüzin küzedmeser saklanmasar yime arħant kūtıntın yime arıtı taymaz bu bişinç boşgutsuz arħant dıntar erür. Taķı yime* *topulur tözlüg atlıg boşgutsuz tınlıg bar kim kamağda üstünki arħantlarını edgüsin erdemin bulğalı tegimlig bolur. Bu erür altınç boşgutsuz arħant dıntar. Taķı yime* *bar bu kanmaķsız telgenmeksiz tözlüg titik utğuratu otraķa arħant kūtın bulup taymak tüşmekke arıtı korkmaz. Bu yitinç boşgutsuz arħant dıntar erür. Taķı yime* *bir bilge biligin kūturulmuş atlıg boşgutsuz tınlıg bar. Kim bilge bilig küçinte nızvanılağ yağlarağ utmuş. İnçip öçmek dyan samarda ulatı dyan saķınçlar öze erk tarta umaz. Bu erür sekizinç boşgutsuz arħant dıntar. Taķı yime* *bar ikidin sınar ülüşin kūturulmuş atlıg boşgutsuz tözün tınlıg kim alku nızvanılarağ arıtı alkmuş alku dyan samarlar öze erk türk bolmuş erür. Tokuzunç boşgutsuz arħant dıntar. 'Ve yine ısrarla ayakta duran adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır. Her ne kadar velilikten ayrılma sebepleri sonra ortaya çıksa ve yahut vücudunu korumasa dahi yine de velilikten katıyyen ayrılmaz. Bu beşinci öğrenmeyen velidir. Ve yine yığılmış temelli adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır ki bu hepsinden üstün olan velilerin yüksekliğine faziletine ulaşmaya layıktır. Bu altıncı öğrenmeyen velirahiptir. Ve yine vardır. Bu kanmayan ve kızmayan güçlü, zeki, tamamiyle ortaya, veliliğe ulaşip ayrılmak ve düşmekten hiç korkmaz. Bu yedinci öğrenmeyen velirahiptir. Ve yine bir hikmet ile kurtulmuş, bu hikmet sayesinde düşmana benzeyen ihtirasları yenmiş fakat düşünce ve hislerin tamamiyle yok edildiği bir istiğraka ve başka istiğraklara hükmedemez adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır. Bu sekizinci öğrenmeyen velirahiptir. Ve yine her iki taraftaki kısmı sayesinde kurtulmuş adlı öğrenmeyen bir asil yaratık vardır. Bu bütün ihtirasları tamamiyle yok etmiş, bütün istiğraklara hakim olmuştur. Bu dokuzuncu öğrenmeyen velirahiptir.'*

(117) **kök kahlıķ** 'gök'

[M/18: 38-44] *taķı yime gantari gantarviler teñridem kövrügerig tültürti. Yinçge kātunlarını külüşmek kātğurşmak ünüg kök kahlıķ* *yanğkurdı. Kök kahlıķ* *daķı teñriler uluğ ünin inçe tip tidiler. 'Ve Gandhara ve Gandharvalar*

ilahi davulları çaldılar. Zarif ve ilahi kadınların yüksek sesle gülüşmelerini gök aksettirdi. Gökteki Tanrılar yüksek sesle şöyle dediler.’

(118) **ꞗuꞗıꞗa inanur men** ‘din asaletine inanıyorum’

[M/18: 3-6] *Bu nom ꞗuꞗıꞗa inanur men. Bursoꞗ kuvrağ erdni ꞗuꞗıꞗa inanır men.* ‘Burkanlık için büyük bir umut besliyorum. Bu din asaletine inanıyorum. Rahip olup vaftiz edileceğim.’

1.2.1.1.2. Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri

(119) **yinçürü/Ø yükünür men**

[M/3: 37-60] *ayağka tegimlig tözün maytrı bodisvt ꞗuꞗıꞗa yine yine yalvara inçke ötüg ötünü etüzümin urunçak tutuzu kop ajuntaꞗı etüzün yinçürü töpün yükünür men.* *Kim yime taꞗı teꞗri teꞗrisi burkan nırvanꞗa barmışta kim şazanta uluğ tusı kıltılar. Enetkek ilteki vaybaş şastar yaratdaçı karungrivi sangabtri gunaprabı manoratide ulatı baꞗřılar ꞗuꞗıꞗa yükünür men.* *Taꞗı yime antada basa öküş türlüg nom bitigiğ bititdiler, yaratdılar. Sakntili* *řuri gotiki matraçiti aşvagoşata ulatı bodivst baꞗřılar ꞗuꞗıꞗa ayayu ağırlayyu yinçürü yükünür men.* *Taꞗı yime tört küşen uluşta baꞗřılar boltular kim burkan řazınıña uluğ asağ tusu kıltılar. Budarakiřit srvarakişiti ajokrakişiti olarꞗa yime yinçürü yükünür men.* ‘Hürmete layık, asil Maytrı bodisvt asaletine tekrar tekrar yalvararak, sükunet dileyip vücudumu rehin olarak tevdi edip bütün alemlerdeki vücutlarımla secde ederim. Ve yine tanrılar tanrısı Burkan Nirvanaya ulaştıktan sonra dine hizmet etmiş, Hindistan’da Vaibhařika eserleri telif etmiş olan Karunagriva, Sanghabhadra, Gunaprabha ve Manoratha’dan başka öteki üstatların asaleti önünde eğilirim. Ve bundan sonra birçok din kitapları yazdırmış, telif etmiş olan Skandhila, řura, Godhika, Matrçeta ve Ařvaghosa’dan başka diğeri üstat bodhissatvalar asaletine hürmetle secde ederim. Ve yine Tört Küřen ülkesinde, Burkan dinine büyük hizmet etmiş olan üstatlar vardı. Bunlara, Buddharaksita, Sarvaraksita ve Ařokaraksita’ya da secde ederim.’

(120) **ulatı teꞗridem** ‘diğeri ilahi’

[M/89: 1-12] *taꞗı adan on tümen kolti sanı uluğ küçlüğ teꞗriler birle timburi pañçařiki çitrasini nata açita ulatı teꞗridem oyunçılar birle vişvakrmi teꝼride ulatı teꝼridem uz uzağutlar birle trtraştri virutaki virupakşi .. vayşarvanide ulatı yir suv küzedteçi teꝼridem teꝼriler iligleri birle tegrilep tükel bilge*

maytrı burķan tapa kelir .. ‘ve başka 100 000 koti sayısınca büyük, kudretli tanrılar ile Timburi, Paņçasiki, Şitrasini, Nata, Aĉita ve diğer ilahi mızıkacılar ile Vişvakrami tanrıdan başka semavi ustalar ile Trayastrimsah Virutaki, Virupakşa, Vaişravana ve öteki yeri ve suyu koruyan ilahi tanrı hükümdarları ile çevrili olduğu halde, mükemmel hikmetli Maytrı burkana doğru gelirler.’

(121) **ķodup/Ø toym dıntar bolmazlar erti** ‘terk edip rahip olmazlar idi’

[M/7: 50-61].. *(ma)llar ĉorlar evlerin barkların **ķodup toym dıntar bolmazlar erti**. Anın amtı ... ĉop yilik tutuķ ev bark **ķodup toym dıntar bolalım**. Munlayu keņřeřip olar yime teņri teņrisi burķanka yađuķ tegip toym dıntar boltılar*. ‘vekiller, ĉorlar evlerini barklarını terk edip rahip olmazlar idi. Bütün valiler ev barkı terk edip biz de rahip olalım diye böyle müzakere ederek bunlar yine Tanrılar Tanrısı Burkan’a yaklaştılar ve rahip oldular.’

(122) **it- yarat-** ‘süslemek, teĉhiz etmek’

[M/37: 2-8] *amtı siz ol söğüt erdnig adruk adruk itigin **itij yaratıj ĥormuzta teņri yarlığına vişvakrmi teņri taķı adın erüş öküş teņriler birle ĉambu söğütüg iter yaratır***. ‘şimdi siz cevher ağacını türlü türlü süslerle süsleyin! Teĉhiz edin! Tanrı İndra’nın emri üzerine, tanrı Vişvakarman, diğer birçok tanrılar ile Jambu ağacını süsler, teĉhiz eder.’

(123) **yüleşür/Ø+geli bolmaz** ‘mukayese edilemez’

[M/38: 14-24] *ķaltı tağlar ķanı smir ... **yüleşürgeli bolmaz bir tü evinin kök ķalıķķa okřatđalı bolmaz** .. ud izinteki suvuğ taluy öğüz suvına **yüleşürgeli bolmaz** .. erser .. anĉulayu yime mini osuğluğ ģız ģısđa bilge biligligler neņ biligin tözün maytrınıņ bilge bilige **yüleşürgeli bolmaz*** ‘Eğer dağların şahı Sumeru ... karşılaştırılmaz. Bir parĉa saĉ göğe müşabih olamaz. Sığır izindeki su nehir suyu ile mukayese edilemez. Bu böyle olunca aynı şekilde benim gibi pek az bilgili kimselerin bilgisi, asil maytrı’nın bilgisi ile mukayese edilemez.’

(124) **itip/Ø buşı birser** ‘edip sadaka olarak verseler’

[M/52: 40-50] *kim ķayu amtı şakimun burķan şazanınta bay bayağutlar seņrem **itip buşı birser vrĥar ĉintek itip buşı birser** .. eskirmiş vrĥar seņremig sapsar buşı birser .. vrĥar seņremte tegingüliğ aĉ iĉđü **buşı birser** .. vrĥar seņrem irtin birtin boşusar .. tört yınaktıņķı bursoņ kuvrağlarka süņ tayaķ ģılsar iglig yatđu evler **itip buşı birser** .. buyanlığ **itip buşı birser*** ‘şimdi şakyamuni Burkan’ın dininde zenginler manastır inşa edip sadaka olarak verseler, manastır rahip hücresi inşa edip sadaka olarak verseler, eski manastırları tamir

ettirseler, sadaka olarak verseler, manastırlarda istihlak edilecek olan yiyecek ve içecek şeyleri sadaka olarak verseler, manastırları vergiden kurtarsalar, dört cihetteki cemaatlere dayanak olsalar, hastaneler inşa edip sadaka olarak verseler, sevap işleyip sadaka olarak verseler’

(125) **baru/Ø yarlıkap/dı** ‘haşmetle vardı’

[M/60: 7-22] *ötrü yadağ baru yarlıkap k-.. tarıkdı tağı yime inisi ... -ig kutgarqalır için antiris /// luğ tınlıg osuğluğ avış tamuğa baru yarlıkadi ...*
... bramn urimaya etüzin ... baru yarlıkadi yalıy yoriyur ters nomluğ dıntarlarag kutgarqalır için uvut avyat –ınça sınayu yarlıkap tonsuz çuba ... -
/ı olarnı birle katılı yoriyu ... yarlıkadi yime bir oğurda ... ağarlağ içlig udçı kızı ... -//// satğalı balıkka baru yarlıkadi.. ‘Sonra yaya olarak haşmetle varıp ... Uzaklaştı ve yine kardeşi ... kurtarmak için anantarya adlı ağır günah ... yaratık gibi Avici cehennemine haşmetle vardı Urimaya brahman ... vücudu ile ... haşmetle vardı. Yalın ayak yürür. Ters itikatlı rahipleri kurtarmak için utanma sebebiyle haşmetle tecrübe edip, elbisesiz, ... Bunlar ile birlikte karışık durur ... buyurdu. Yine bir zamanda ... gebe bir çoban kızı ... satmak için şehre haşmetle vardı.’

(126) **önlüg yaruğ/Ø** ‘renkli ışık’

[M/88: 1-6] *tilintin yüpün önlüg yaruğ tişintin yörüş önlüg yaruğ burnıntın kızıl önlüg etüzintin önlüg saçıntın tişintin öküş önlüg yaruğlar öner.* ‘dilinden koyu kırmızı renkli ışık dışından beyaz renkli ışık, burnundan kızıl renkli, vücudundan altın renkli, saçından, dışından birçok renkli ışıklar çıkar.’

(127) **qayusı örtlüg yalınlıg/Ø temirliq/Ø** ‘bazısı alevli demir...’

[M/112: 36-46] *qayusı örtlüg temirliq orunluklar öze olurlar ... qayusı örtlüg yalınlıg temirliq yañalar öze oluruq qayusı örtlüg temirliq atlar öze atlanmış ... qayusı örtlüg yalınlıg iti kılıçın öz etüzlerin bıçıp uşup yiyü etüzleri öze örtlüg taş sası yağa amarıları beg işi körkin örtlüg yalınlıg tigitler ınallar inçe kırkınlar birle...* ‘bazısı alevli demirden tahtlar üzerinde otururlar, bazısı alevli demirden filler üzerinde otururlar, bazısı alevli demirden atlar üzerine binmiş, bazısı alevli keskin kılıç ile kendi vücutlarını bıçıp yerken vücutları üzerine alevli taş ve çöpler yağarken bazıları bey ve kraliçe güzelliği ile, alevli prensler yüksek rütbeli memurlar ve zarif bakireler ile...’

1.2.1.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.1.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(128) -**p kütgaru yarlıkadi** ‘-erek haşmetle kurtardı’

[M/4: 2-6] *nomlayu yarlık**ap kütgaru yarlıkadi**. –bi gantarvılar iliğin kütgar -kalır için kuñkauçı etüzin belgürtüp kuñkau etiz**ip kütgaru yarlıkadi**. ‘... haşmetle vaaz ederek haşmetle kurtardı. Güzel kokulu mızıkacılar hükümdarını kurtarmak için mızıkacı kılığına girip harp çalarak haşmetle kurtardı.’*

(129) - **mış oğul inanç** ‘muş Oğul İnanç’

[M/1: 63-66] *tağı yime bu buyan edgü kılınç közünür ödte amrak içimiz kutbul**mış oğul inanç** teñri bir**mış oğul inanç** ekemiz yıpar kamağuka öñ ülüg bolmağı bolzun ‘Ve yine bu sevap şimdi şuanda sevgili ağabeyimiz Kutbulmuş Oğul İnança.... Tanrıbir**mış Oğul İnança** ve ablamız Yıpar’a herkese bağışlanmış olsun.’*

(130) - **miş buyan edgü kılınç** ‘bundan hasil olan sevap’

[M/1: 38-47] *bu nom bitim**miş buyan edgü kılınç** ülüşin evirer biz. Közünü turur kut teñrisi teg ögümüz kün silig kuñcuy yüz yılka tegi uzun özin kalın kutın ıgsız toğasız adasız tudasız ögrünçü meñin yirtünçü meñisin ürke ögrünçülüğ ermeki bolzun. Munta tur**miş buyan edgü kılınç** öñ ülüg evirer men añilki teñri burkannıñ isig özin satağ yuluğ birip satağın almış ‘bu din kitabının yazılmasından hasil olacak sevabın bir kısmını halen yaşayan ve saadet ilahesi gibi olan anamız Kün Silig hanıma bağışlarız. Yüz yıla yakın uzun ömrü boyunca büyük saadetlerle vücudu hastalıksız hayatı tehlikesiz ve sevinçlerle dünyevi saadetlerle her zaman neşeli ve bahtiyar olsun! Bundan hasil olan sevabın birinci kısmını önce Tanrı Burkanın kendi hayatını feda ederek satın aldığı...’*

1.2.1.2.2. Kısmî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(131) +**dın yınak başlanıp nırvanğa barı yarlıkar** ‘cihetinde hükmedip Nirvana’ya haşmetle varacaktır’

[M/6: 1-9] ...*Kün ortud**dın başlanıp nırvanğa barı yarlıkadi**. Kaşip burkan kün batsıktın başlanıp nırvanğa barı yarlıkadi. ...Şakimuni burkan **yınak başlanıp nırvanğa barı yarlıkadi**. ... anın maytrı burkan yime kün toğsıkdın*

yıñak başlanıp nırvanka barı yarlıkar. ‘.... Ortada hükmetti... ve Nirvanaya haşmetle vardı. Kaşyapa Burkan gün batısında hükmedip Nirvana’ya haşmetle vardı. Şayamuni Burkan ... cihetinde hükmedip Nirvana’ya haşmetle vardı. Aynı şekilde Mayrı Burkan da gün doğusu cihetinde hükmedip Nirvana’ya haşmetle varacaktır.’

1.2.1.3. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.2.1.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

(132) + **in belgürtüp** ‘+ına girip’

[M/4: 1-6] *kün ay teñri körkin belgürtüp nomlayu yarlıkap kutgaru yarlıkadi. -bi gantarvılar iliğın kutgar -kalır üçün kuñkauçı etüzin belgürtüp kuñkau etizip kutgaru yarlıkadi.* ‘Güneş veya ay tanrısı kılığına girip ... haşmetle vaaz ederek haşmetle kurtardı. Güzel kokulu mızıkacılar hükümdarını kurtarmak için mızıkacı kılığına girip harp çalarak haşmetle kurtardı.’

(133) -**u yarlıkadi** ‘haşmetle kurtardı’

[M/5: 13-18 / 18-19 / 33-35 / 37-41/ 44-45] *Bilge Teñri Burkan eşidip ol katunlarnıñ ... uluğ ödin kolusın ukup tağda barıp çinagantik atlıg-up başlarıña saçıp isig özlerin ozğuru yarlıkadi. / Nom nomlayu yarlıkap şmnanç kutıña tegürü yarlıkadi. / muntada ulatı sansız tümen tınlıglarğa köligesi öze asağ tusu kılu yarlıkadi. / Btanati atlıg ağır iglig toyınnıñ ıduğ eligin börte yarlıkap ölüür özinte ozğurup arhant kutıña tegürü yarlıkadi. / yarlıkap vaysuçık atlıg igte ozğuru yarlıkadi. /* ‘Tanrı Burkan bu hanımların büyük hayatlarını anlayıp dağa ulaşip jina-gandhika adlı ilacı başlarına saçıp, sıcak ... buyurdu. / Haşmetle vaaz veri haşmetle ... di. / bundan sonra sayısız yaratıklara gölgesi ile haşmetle hizmet etti./ Bhadanta adlı bir ağır hasta rahibin mukaddes eline haşmetle temas edip ölmek üzere olan vücudunu kurtarıp veliliğe haşmetle ulaştırdı. / ...buyurarak Vaysuçık adlı ... haşmetle kurtardı.’

(134) +**de ulatı** ‘ve ötekileri’

[M/19: 7-18] *anta ötrü biregikide ulatı öñi kalmış açitide ulatı tört yigirmi urılar kırk tümen udu kelmiş tınlıglar..* ‘Bunun üzerine Vairagika ve ötekileri geri kalmış olanları Ajita ve öteki on dört oğul ve 400 000 takip ederek gelmiş yaratıklar’

(135) -**mış bolğay** ‘-mış olacaktır’

[M/22: 1-6] ...*kaṃaḡ bursoṃ ... buṣi birzün mini yime ayamiṣ bolḡay .. taḡi bursoṃlaraḡ yime tapınmiṣ bolḡay ..* ‘... bütün cemaate ... sadaka versin, bu suretle bana da hürmet etmiş olacaktır. Ve diğer bütün cemaatlere de tapınmış olacaktır.’

(136) **-miş için** ‘-diği için’

[M/50: 1-10] *taḡi yime ḡalmıṣ buyruḡlar yime öküṣ ajuṃlarda üç erdni öḡüḡ ḡaṃıḡ tapınmiṣ udunmiṣ için burḡan körkin itip vrḡar yirin sipirmiṣ için nom işidip nom bitig bitimiṣ için ton etüḡ aṣ içḡü buṣi birmiṣ için ... ḡikin etüzlüḡ uluḡ tegimlig arhanṡlar bolurlar.* ‘ve yine diğer kumandalar da birçok alemlerde üç cevher ve anaya babaya hürmet ettikleri için, burkan heykelleri yapıp manastırı süpürdükleri için, vaazı dinleyip dini eserleri yazdığı için, elbise, ayakkabı ve yiyecek-içecek gibi sadaka verdiği için ... ibrişim vücutlu, büyük nasipli veli olurlar.’

(137) **+ler birle** ‘+ler ile’

[M/89: 1-12] *taḡi adan on tümen kolti sanı uluḡ küçlüḡ teḡri^{ler} birle timburi paṃḡaṣiki ḡitrasini nata aḡita ulatı teḡridem oyunḡılar birle viṣvakrmi teḡride ulatı teḡridem uz uzaḡutlar birle trtraṣtri virutaki virupaḡṣi .. vayṣarvanide ulatı yir suv küzedteḡi teḡridem teḡriler...* ‘ve başka 100 000 koti sayısınca büyük, kudretli tanrılar ile Timburi, Paṃḡaṣiki, Şitrasini, Nata, Aḡita ve diğer ilahi mızıkacılar ile Viṣvakrami tanrıdan başka semavi ustalar ile Trayastrimsah Virutaki, Virupaḡṣa, Vaiṣravana ve öteki yeri ve suyu koruyan ilahi tanrı hükümdarları ...’

(138) **+da ḡutḡardaḡı** ‘+den kurtaran’

[M/16: 6-14] *kim muṃta ḡutḡardaḡı ḡutluḡ tınlıḡaḡ körmedin alḡu adada ḡutḡarḡuḡı adınḡıḡ teḡri teḡrisi burḡan körmedin ölür men..* ‘Bütün dertlerden kurtaran mukaddes yaratığı görmeden, bütün tehlikelerden kurtaran, harikulade Tanrılar Tanrısı Burkanı görmeden öleceğim!’

(139) **maḡı bolzun** ‘... olsun’

[M/1: 56-66] *Bu buyan küḡinte teḡridem ḡutı küḡi ḡoḡ yalınları aṣılmaḡı bolzun. Teḡridem közin berü ḡayıp balıḡ uluṣuḡ burḡan ṣazının ḡop adada küyü küzedü tutmaḡı bolzun. taḡi yime bu buyan edḡü ḡılınḡ közünüör ödte amraḡ içimiz ḡutbulmuş oḡul inanḡ teḡri birmiṣ oḡul inanḡ ekemiz yıpar ḡamaḡuḡa öḡ ülüḡ bolmaḡı bolzun.* ‘Sevap sayesinde ilahi saadetleri, kudretleri ve parlaklıkları artsın. İlahi gözlerini beriye çevirip şehirleri, Burkan

şeriatını bütün tehlikelerden her zaman korusunlar. Ve yine bu sevap şimdi suanda sevgili ağabeyimiz Kutbulmuş Oğul İnança.... Tanrbirmiş Oğul İnança ve ablamız Yıpar’a herkese bağışlanmış olsun.’

1.2.1.3.2. Kısmî Ek+Kelime Yinelemeleri

(140) -mİş erür biz/Ø

[M/23: 1-6] *edler birle tuşmış erür biz. Sekiz türlüğ teginçsiz oksuz yir orunta ozmış kırtulmuş erür biz. .. tükel bilge teñri teñrisi burқан birle soķuşmış biz .. ‘mallara kavuşuruz. Sekiz türlü burkan vaazının ulaşamadığı nasipsiz yerlerden kurtuluruz. Mükemmel hikmetli Tanrılar Tanrı Burkan’a rastladık.’*

(141) + lAr bolur

[M/31: 21-39] *tört buluytın adruk körtle sarvağlar bolur .. taķı yime tegirmile kalaklar ısırkalar .../nü turur .. teg ögrünçülegülüğ ögenler bolur .. alķu üstün örtüki altın yapakı yiriñe tegi altunluğ kümüşlüğ vayturilağ saprilağ bolur ol yime kan ordusu otra yirinte yarım korus kiñi yarım korus teriñ ... erdnilig yul bolur yul ...-/// erdnilig lanğanlar ...-ülüğ torlar altunluğ koñrağular bolur .. tört erdnin itmiş ...-lar kimiler bolur .. sekiz türlüğ noş tatağlağ suvın tolu bolur inçip yime ol kan ordusu ...-g törtin yıñakıntın ...-niñ tört satular bolur. ‘Dört cihette müstesna ve güzel kuleler vardır. Ve yine çep çevre kuleler ve köşkler gibi ... durur. Üstünde sal veya kayıklarla tenezzühe çıkılan nehirler vardır. Bütün yukarıdaki örtüleri ve aşağıdaki bütün yapılarına kadar hep altından gümüşten vaiduryadan sphetikadandır. Yine bu hükümdar sarayının orta yerinde genişliği ve uzunluğu yarım bir çağırma olan ve ... cevherle mücehhez bir göl vardır. Göl ... cevherle mücehhez çitler ... ağlar, altından çanlar vardır. Dört cevher ile düzenlenmiş ... gemiler vardır. Sekiz çeşit iksir suyu ile doludur. Fakat yine bu hükümdar sarayı dört bir taraftan ... Dört köprü vardır.’*

1.2.1.4. Kelime Yinelemeleri

(142) küzetdeçi ‘koruyucu’

[M/1: 49-56] *Nomluğ erdnig küzetdeçi ezrua ĥormuzta vişnu mĥeşvri tört mĥaraçlarda ulatı kamağ şazın küzetdeçi kıtlar vaĥşikler nivaziki teñrilerke kamağķa tüzü öñ ülüğ bolzun. ‘din cevherinin koruyucusu olan Ezrua, Hormuzta, Vişnu ve Maheşvara adlı dört büyük hükümdara bağışlarım. Bütün*

din koruyucusu iyi ruhlar ile ilahlara hepsine tamamiyle birinci kısım bağışlanmış olsun.’

(143) **birle** ‘ile’

[M/18: 56-59] *artuқта artuқ теңри теңриси бурқан birle oқсату erür aғлақта aғлақ toyın körki birle yaraştı.* ‘Tıpa tıp Tanrılar Tanrısı Burkan’a benziyor. Aglakta aglak rahip kıyafeti, fevkalade bir biçimde yakıştı.’

[M/89: 1-12] *тақи адан он түмен кolti санı uluғ күчлүг теңрiler birle timburi paңçaşiki çitrasini nata açita ulatı теңridem oyunçılar birle vişvakrmi теңride ulatı теңridem uz uzaғutlar birle trtraştri virutaki virupakşı .. vaysarvanide ulatı yir suv küzedteçi теңridem теңрiler iligleri birle tegrilep tükel bilge maytrı burқан tapa kelir ..* ‘ve başka 100 000 koti sayısınca büyük, kudretli tanrılar ile Timburi, Paңçasiki, Şitrasini, Nata, Açita ve diğer ilahi mızıkacılar ile Vişvakrami tanrıdan başka semavi ustalar ile Trayastrimsah Virutaki, Virupakşa, Vaişravana ve öteki yeri ve suyu koruyan ilahi tanrı hükümdarları ile çevrili olduğu halde, mükemmel hikmetli Maytrı burkana doğru gelirler.’

(144) **iştildi** ‘işitildi’

[M/18: 20-28] *paşañ taғda antaғ kügi üni iştildi. Tözün maytrı теңри теңриси бурқан nomınta evdin barktın önti tip .. taқи yime alқu yir suvlarda sadu қılmaқ ün iştildi. Bu muntaғ ögrünçülүг edgü ödler üstün öñ alқınçusı теңри yiri altın aviş tamuқа tegi түзю iştildi.* ‘Paşanak Dağı’nda şöyle bir ses işitildi: Asil Maytrı, Tanrılar Tanrısı Burkan’ın dininde evi barkı terk etti. Aynı şekilde bütün dünyalarda Sadhu diye bir ses işitildi. Bu derece sevinilecek iyi olaylar, yukarıdaki şekilsiz tanrılar yerinden aşağıdaki Avici cehennemine kadar hep işitildi.’

(145) **bolğay** ‘olacak’

[M/20: 6-11] *bu çambudvip uluş üç türlüг uluғ çoғ yalınқа түkellig bolğay bir uluғ bedük kiñ alқаğ bolmaқ ikinti körklүг ...// ilig bolğay üçünç edgü қutluғ tınlıғların tolu tükel bolmaқ ..* ‘bu dünya üç çeşit büyük ışığa sahip olacak. Birincisi: Büyük ve geniş olmak. İkincisi: Güzel ... olacak. Üçüncüsü iyi, mesut varlıklar ile dolu olmak.’

[M/22: 1-5] *...kamağ bursoñ ... buşı birzün mini yime ayamış bolğay .. taқи bursoñlarağ yime tapınmış bolğay* ‘... bütün cemaate ... sadaka versin, bu suretle bana da hürmet etmiş olacaktır. Ve diğer bütün cemaatlere de tapınmış olacaktır.’

(146) **bolmaq** ‘olmak’

[M/20: 6-11] *bu çambudvip uluş üç türlüğ uluğ çoğ yalınka tükellig bolğay bir uluğ bedük kiñ alkağ **bolmaq** ikinti körklüg ...// ilig bolğay üçünç edgü kutluğ tnlığların tolu tükel **bolmaq** .. ‘bu dünya üç çeşit büyük ışığa sahip olacak. Birincisi: Büyük ve geniş olmak. İkincisi: Güzel ... olacak. Üçüncüsü iyi, mesut varlıklar ile dolu olmak.’*

(147) **yime** ‘de, da’

[M/22: 1-5] *...kamağ bursoñ ... buşı birzün mini **yime** ayamış bolğay .. taķı bursoñlarağ **yime** tapınmış bolğay ‘... bütün cemaate ... sadaka versin, bu suretle bana da hürmet etmiş olacaktır. Ve diğır bütün cemaatlere de tapınmış olacaktır. ‘*

(148) **taķı** ‘ve, dahi’

[M/22: 2-7] ***taķı** bursoñlarağ yime tapınmış bolğay .. **taķı** sen anant edgüti işid koduru kolula yiti türlüğ sañalamban atlığ... ‘Ve diğır bütün cemaatlere de tapınmış olacaktır. Ve sen ānanda, iyi işit, tam anla! Yedi çeşit samghalambana adlı ...’*

(149) **alķu** ‘bütüm, tüm’

[M/33: 43-56] ***alķu** sansar içinte ol antağ tnlığ oğlanı yok kim meniñ ögüm kañım kam kadaşım bolmadılar erser .. **alķu** meniñ edgü öglilerim boltılar .. men yime olarnañ öğleri kañları boltum .. antağ oğrı boltı isig öğlerinte öñi öldürdüm .. **alķunuñ** qarınlığ kovuķlarında yatdım **alķunuñ** sütün emdim .. antağ oğrı boltı ol oķ tnlığlarınıñ isig kañların içtim anın amtı **alķu** tnlığlar meniñ yatım ermezler .. ‘Bütün Samsara içinde, benim anam, babam, kardeşim ve akrabam olmamış olan hiçbir kimse yoktur. Hepsi benim dostlarım oldular. Bende onların anaları, babaları oldum. Öyle zaman oldu ki öldürdüm. Hepsinin karın boşluklarında yattım. Hepsinin sütünü emdim. Öyle zaman oldu ki bizzat bu yaratıkların sıcakkanlarını içtim. Şimdi bu yüzden bütün yaratıklar bana yabancı değildirler.’*

(150) **bolur** ‘olur’

[M/41: 4-18] *ol yime toğmaq ne tiltağda ötgürü belgüliğ **bolur** .. koduru kolulap titrü uķar bolmaq tiltağında toğmaq **bolur** .. bolmaq yime antağ erür ajunlarığ baru evirdeçi etüzdeki köñülteki tilteki kılınçlar ol bolmaq titir .. kılınçda ötgürü ajun **bolur** ‘bu doğmak da hangi sebepten dolayı zuhur eder? Derinlemesine düşünür ve tamamiyle anlar. Var olmak sebebinden doğmak*

çıkar. Var olma da yine şöyledir: Varlık şekillerine birer birer varıp dolaşan vücuttaki, gönüldeki, dildeki ameller; bu var olmadır. Amelden dolayı varlık şekli vücuda gelir. Ne maheşvara vasıtasıyla ne de Pradhana vasıtasıyla vukua gelir.’

(151) **bolmaz** ‘olmaz’

[M/41: 18-20] *neş mahişvrıde bolmaz neş pardantın bolmaz* ‘Purana ve diğer yanlış kitapların dediğı gibi sebepsiz, kendiliğinden zuhur eder diye bunların da söyledikleri gibi değildir.’

(152) **amarıları** ‘bazıları’

[M/63: 33-38] **amarıları sakirtagam .. amarıları anagam kutka tegirler .. amarıları toyın dıntar bolup arhant kutka tegirler.** ‘işidip Samantavrksa ovasında toplanmış yaratıklardan bazıısı Şrotapanna asaletine ulaşırlar. Bazıları Sakrdagamin, bazıları da Anagamin asaletine ulaşırlar. Bazıları rahip olup veliliğe ulaşırlar.’

[M/68: 19-36] ...**amarıları örtlüğ yalınlığ kızıl bakırlağ naralar içinte beklenmiş amarıları ikin ikin örtenür .. ısığların örtenmiş temirliğ kızartmış ... -lerin bir ikintişke ...-// kulğakra sançışu tamu erkligleri tegre tolı yorıp örtlüğ bı bıçgun öz konuğun sança amarıları kızartmış temirliğ kazguıklar bir ikintişke kulğakra tokışu yoğrutça miyilerin sançışu yiyürler .. amarıları örtlüğ yalınlığ irpeklerin bir ikintişke irpekin irpeşü kelirler .. amarıları kolların ...-/// izle-** ‘Bazıları kızgın, aevli, kızıl bakırlı cehennemler içinde bağlanmış, bazıları tekrar tekrar yanar. Hararetlerle yanmış demirli, kızarmış ... biri diğerine ... kulaklarına doğru vuruşarak cehennem zebanilerinin etrafında dolaşıp aevli bıçaklarla kendi yakınındaki komşusunu vurur; bazıları da kızgın demirli kazıklar ile biri diğerine, kulağına doğru vuruşmak üzere gelirlir. Bazıları kızgın demirli çomaklar ile başlarına vurarak yoğurt gibi beyinlerini çıkarıp yerler. Bazıları kızgın, aevli bıçkuları ile biri diğerine, bıçkı ile birbirini biçmeye gelirlir. Bazıları kollarını’

(153) **basa basa** ‘tekrar tekrar’

[M/84: 54-56] *ol emgekke basa basa ölüp basa basa tirilürler..* ‘Bu acılardan tekrar tekrar ölürlir tekrar tekrar dirilirlir.’

(154) **emgek** ‘zahmet, sıkıntı’

[M/91: 8-15] **emgek tıtağın emgek öçmekin emgek öçmekine barguluğ sekiz türlüğ tözün yoluğ ukıtıp iki yigirmi nayut sanı teñri kuvrağı birle anası**

katunuğ kutka tegürü yarlıkar. ‘Acının sebebini, acının ortadan kalkmasına götüren sekiz kısımlı, asil yolu anlatıp, on iki nayuta sayısınca tanrılar cemaati ile anası hanımı Nirvana’ya haşmetle ulaştırır.’

1.2.1.5. Ek Yinelemeleri

(155) +DA

[M/1: 5-8] *İlki ajunta öküş türlüg buyan edgü kılınç kılmuş ogrınta* -
ta tükellig alp bulguluğ kişi etüzin bultum. ‘İlk alemde çok çeşitli sevaplar işlediğimizden dolayı kudretli, bulunması güç insan vücuduna ulaştım.’

(156) I(X)g

[M/1: 5-8] *İlki ajunta öküş türlüg buyan edgü kılınç kılmuş ogrınta* -
ta tükellig alp bulguluğ kişi etüzin bultum. ‘İlk alemde çok çeşitli sevaplar işlediğimizden dolayı kudretli, bulunması güç insan vücuduna ulaştım.’

[M/19: 2-3] *kök kalıkdağı teñriler añsız ögrünçülüg sevinçlig bolup* ‘Gökteki tanrılar, çok sevindiler..’

[M/22: 13-14] *ol meniñ edlig terlig kanlıg etüzümin igidti beltürtti erser.* ‘O benim etten, terden ve kandan ibaret olan vücudumu yetiştirdi ise’

[M/27: 21-26] *ol erüş öküş bursoñ kuvrağ añsız ögrünçülüg sevinçlig bolup*
teñri teñrиси burkan yarlıgın ögüp alkıp töpülerinte tuta tegintiler. ‘Bu büyük cemaat çok sevindi ve Tanrılar Tanrısı Burkanın vaazını övüp başında hürmetle tuttu.’

(157) -Ip

[M/1: 20-38] *tip ol oğurka katablamıp bu teñri burkannıñ üç asañı yüz*
mñaklpta katablanmışın tujit teñri yirintin kodı inip ajun tutup toğa
yarlıkamışın evde önüp altı yıl tapavan berkte duşkrçar emgek emgenmişin
vçrazan örgün öze olurup tört türlüg şmnu süsin utup tözkerinçsiz burkan kutın
bulmuşın, nomluğ tilgen tevirip biş pançaki toyınlarağ sekiz tümen teñrilerig
kutğarmışın, ulatı biş yigirmi asañı nayut sanınca yavaniki tınlıglarağ kutgaru
yarlıkap kaujnagar kentke yakın şalavan berkte kalınçsız nurvança kirü kirü
yarlıkamışın tegi alku nomlarağ ukıtdağı maytrısimit yiti otuz ülüş uluğ nom
bitigig bititü tegintimiz. ‘diyerek bu zaman içerisinde gayret sarfettik ve bu Tanrı Burkanın üç Asamkhyeya ve yüz Mahakalpa müddetince cehdettiğini, Tusita adlı tanrılar diyarından aşağıya inip insanlar aleminde haşmetle doğduğunu, evi barkı terkedip altı yıl inziva ormanında keşişlik ızdırabı

çektğini, elmas taht üzerine oturup şeytanın dört kısımdan müteşekkil ordusunu yenerek anlaşılması güç Burkanlığa eriştiğini, din tekerleğini çevirip beş rahibi ve 80000 ilahı kendisine çektiğini, bundan sonra da on beş Asamkhyeya kadar nayuta miktarınca, her cins varlığı haşmetle kurtarıp, Kauşinagara adlı şehre yakın şalavana adlı korulukta parinirvanaya haşmetle girinceye kadar olan hayatının bütün safhalarını öğreten yirmi yedi bölümlü Maytrisimit adlı büyük din kitabını, biz aciz kullar yazdırdık.’

[M/27: 21-26] *ol erüş öküş bursoñ kuvrağ anşız ögrünçülüğ sevinçlig bolup teñri teñrisi burkan yarlığın ögüp alqap töpülerinte tuta tegintiler.* ‘Bu büyük cemaat çok sevindi ve Tanrılar Tanrısı Burkanın vaazını övüp başında hürmetle tuttu.’

[M/55: 24-28] *tü türlüğ kök sarığ kızıl yörün yipün öñlüğ esri kusrı suvdağı kurğakdağı çeçekler yarılıp açılıp tökülür* ‘Çeşitli, mavi, sarı, kırmızı, beyaz, menekşe rengi –koyu kırmızı- renkte, alacalı, sadaki, karadaki çiçekler yarılıp dökülür’

[M/56: 9-15] *antada basa şakimuni teñri teñrisi burkanığ bir körmişke bakşım siz tip yinçirü yükünüp sevip taplap toyın bolup vzanpat edgüsiñe tegdi .. bir kata nom işidip alku nızvanılarığ arıtıp arhant kutıña teginti.* ‘Bundan sonra Şkyamuni’yi, Tanrılar Tanrısı Burkan’ı bir defa görmekle siz üstadımsınız diye secdeye vararak sever ve kabullenir. Rahip olup upasampada şerefine nail oldu. Bir defa vaaz dinleyip bütün ihtirasları temizledi ve velilik için gayret etti.’

(158) -mİşIn

[M/1: 20-30] *tip ol oğurka katablanıp bu teñri burkannıñ üç asañı yüz mħaklpta katablanmışın tujit teñri yirintin kodı inip ajun tutup toğa yarlıkamışın evde önüp altı yıl tapavan berkte duşkrçar emgek emgenmişin vçrazan örgün öze olurup tört türlüğ şmnu süsin utup tözkerinçsiz burkan kutın bulmışın, nomluğ tilgen teviriş biş pañçaki toyınlarağ sekiz tümen teñrilerig kutğarmışın,* ‘diyerek bu zaman içerisinde gayret sarfettik ve bu Tanrı Burkanın üç Asamkhyeya ve yüz Mahakalpa müddetince cehdettiğini, Tusita adlı tanrılar diyarından aşağıya inip insanlar aleminde haşmetle doğduğunu, evi barkı terkedip altı yıl inziva ormanında keşişlik ızdırabı çektiğini, elmas taht üzerine oturup şeytanın dört kısımdan müteşekkil ordusunu yenerek anlaşılması güç Burkanlığa eriştiğini, din tekerleğini çevirip beş rahibi ve 80000 ilahı kendisine

çektğini, bundan sonra da on beş Asamkhyeya kadar nayuta miktarınca, her cins varlığı haşmetle kurtarıp’

(159) +s(X)z

[M/3: 12-24] *kelür ödün sekiz tümen yaşlağ tınlıglarınñ özinte yaşınta dört min kent uluşlarda barçada baştın açsız kızsız kısıgsız kavriğsız yağısız bōrisiz basınçsız unçsuz irtsiz birtsiz muşsuz taşsız telim taşım bay barımlıg sansız öküş öküş kötişvr bayağutlar evleri barkları öz tık- vityastan yigi sekiz yigirmi uluğ* ‘Gelecek devirlerde yaşları 80 000 olan yaratıkların hayatında onbeş Asamkhyeya sayısınca varlıkların umudu ve dayanağı olacak dört cevherle mücehhez 84 000 şehirin hepsinden üstün, tok, dertsiz, hür ve müstakil, düşmansız, minnetsiz, yardıma ihtiyacı olmayan, vergisiz, müreffeh, çok varlıklı sayısız zenginlerin evleri barkları’

[M/13: 1-3] *inçip yime ağı barımka azlanmakın başsız közsüz ezük yalğan savın sini sökti.* ‘Bunun üzerine yine mal ve servet yüzünden cimrileşmek dolayısıyla başsız gözsüz yalan yanlış sözlerle sana sövdü.’

[M/31: 1-4] *eren işilerke kedgü tonağü itig yaratağ yivig tizi ged tavar üzüksüz egsüksüz kergeksiz bolurlar.* ‘Erkek ve kadınlar için giyilecek, takılacak süs gibi şeyler daima lüzumsuz olur.’

[M/38: 46-49] *bu tıltağın uluş balık budunu bukunı adasız tudasız uluğ ögrünçün meñin erürler.* ‘Bu sebepten şehir halkı emniyetle ve büyük bir neve içinde olurlar.’

(160) -ğAII

[M/8: 43-47] *kim kayu bu burқан nomınta sansardın ozğalı kutrulğalı irgürmeser ol tınlıg utğuratı maytrı burқан ödinte kırtulur.* ‘Kim bu Burkan’ın dininde, Samsara’dan kurtulmayı başaramaz ise, o kimse muhakkak Maytrı Burkan devrinde de kurtulur.’

(161) +In

[M/13: 26-30] *Süzük köñülün yaruk yüzün aınsız ögrünçülüğün enite etüzün külçire yüzün teñri tapa körü inçe tip tidi tözün tınlıg.* ‘Temiz bir gönülle, parlak yüzle, fevkalade bir sevinçle, iki büklüm vücudu ile, güler yüzle tanrıya doğru bakarak şöyle dedi: Asil yaratık!’

[M/53: 12-17] *çalaprbasi lu kanı teñri teñrısı burkanağ adruk adruk aşım içğün otın emın oyunın ırın yiti kün yiti tün tapınıp udunup yitinç ayasın kavşurup inçe ötüg ötünür.* ‘Jalaprabhasa adlı ejderler hükümdarı, Tanrılar Tanrısı

Burkan'a çeşit çeşit yiyecek ve içeceklerle, ilaçlarla, raks ve şarkılarla yedi gün yedi gece hürmet edip yedinci gün ayalarını kavuşturup şöyle bir ricada bulunur.'

[M/62: 29-35] *kentü erkimiz küçümüzke küvenip törüsüzün sejik vrhar sanlıg erin atın kızın kırkının işke küçke irtke birtke ıdtımız yumşadımız tartdımız ..* 'kendi kudretimize, nüfuzumuza güvenip, haksız olarak, manastıra ait olan erkekleri, kız ve bakireleri mecburi bir çalışmaya koşturduk, iş gördürdük, çektik, el koyduk, dövdük, tartakladık.'

(162) +Um

[M/13: 36-38] *Meniñ antağ küçüm küstünüm yok.* Benim Tanrı Burkan'ın iyiliğini, faziletini tafsilatiyle överek söyleyebilecek kadar gücüm kuvvetim yoktu.'

(163) +InDA

[M/13: 40-50] *ne yime tire yığıyırak ayu bireyin himavanti tağniñ yınağında bagirati atlıg ögüz kıdığmta kapilvastu atlıg küsençig körkle balık bar .. ol balıkta çkrvrt ilig kanlarnıñ keziginte tiziginte gaudam oğuştın tözdin belgürmiş kamağ şaki tözlüg budun buğun öze erklig türklüg şudotan atlıg hormuzta teñrike yüleşi ilig kan bar ..* 'Himalaya Dağı cihetinde Bhagiratha adlı ırmağın kıyısında, Kapilavastu adlı şirin ve güzel bir şehir vardır. Bu şehirde Cakravartin hükümdarları silsilesinde, Gautama sülalesinden, soyundan zuhur etmiş, bütün Şakya soyundan olan boy üzerine hükmeden Şuddhodana adlı, Tanrı Ezrua'ya benzeyen bir hükümdar vardır.'

(164) (y)U

[M/14: 3-7] *Anta ötrü badrı bramn teñri teñrisi burkannıñ edgüsin öyü sakınu ... tün ıglayu sıktayu ...-//di.* 'Bunun üzerine Badhari braman, Tanrılar Tanrısı Burkan'ın iyiliğini idrak etti. ... bütün gece ağladı, matem tuttu.'

(165) +IArAğ

[M/16: 26-29] *biş pnçiki toyınlarağ sekiz tümen teñrilerig kutgaru yarlıkap barnas kent uluşta y-a(?) yine magat ilke baru yarlıkadi.* 'Beş rahibi, 80 000 tanrıyı ... haşmetle kurtardıktan sonra Benares şehrinden yine Magadha ülkesine haşmetle vardı.'

(166) -dIIAr

[M/18: 30-31] *tört togum biş yol içinteki tınlıglar alku ögirdiler .. sevintiler* 'dört ve beş varlık şekli içindeki yaratıkların hepsi sevindi'

(167) –sAr

[M/27: 1-4] –**ser** ağızta ... **bitiser** azu **bititser** ... *mintin bir şlok /-... bititser alku ol tözün tınlıglar maytrı burkanağ tuşarlar* ‘-se ağızda ... yazsa veya yazdırsa ... benden bir mısra ... yazdırsa bütün bu asil yaratıklar Maytrı Burkan’a rastlarlar.’

[M/33: 12-15] *kalı bir oğşağı biliglig işilerniñ amrağ oğulkiyasın qadır bars tutmuş bolsar .. ol işiler sigiriyü tegip bars ağızta kençkiyesin suculu alsar* ‘Bir misal: akıllı, zarif kadınlardan birinin sevgili oğulcuğunu yırtıcı bir kaplan yakalamış olsa bu kadın seğirterek varıp kaplanın ağızından yavrucuğunu çekip alsar’

[M/51: 1-18] ...**itser** .. **yapsar** **suvasar** **yörüñ** **toprağ** **tokısar** **bedizeser** **burkan** **körkin** **suvka** **kigürser** **yıdın** **tütsügin** **tapınsar** .. **kimbağ** **yapşursar** **ig** **ağırlıg** **kişig** **satağsız** **tersiz** **ıçgü** **ot** **öntürüp** **emleser** **otasar** **ayağ** **çilteğke** **teğimlig** **tınlıglarığ** **ayağsız** **tod** **tolı** **kılmasar** **öğüg** **kañıg** **tapınsar** **udunsarlar** **ol** **edgü** **kılınç** **küçinte** **munta** **etüz** **qodup** **teñri** **yirinte** **togarlar** **teñri** **meñisin** **meñileyürler** .. **qayu** **ödün** **maytrı** **burkan** **yirtinçüde** **belgürser** .. ‘...kursar, yapsa, sıvasa açık renkteki bir toprağı karsa, boyasa ve burkan heykelini suya soksa, güzel kokular ve tütsü ile tazim etse, üstüne altın varak yapıştırırsa; hastalıklı dertli bir kimseyi, ücretsiz ve bedava ilaç vererek tedavi etse ve iyileştirse; hürmete layık yaratıkları şerefsiz ve kötü etmese ve nihayet anaya babaya hürmet etseler, işte bütün bu iyi ameller sayesinde, burada öldükten sonra tanrılar yerinde doğarlar, tanrılar saadetine ulaşırlar. Ne zaman Maytrı burkan dünyada zuhur ettiğinde’

[M/54: 2-7] *köñülin vrhar itser burkan körkin boduğın bezep kimbağ yapşurup ayasar ağırlasar nom erdnig bursoñ kuvrağag tapınsar udunsar ol tınlıglar alku çalaprbasi lu oğrınta qutrulmaq yolka tegirler.* ‘... gönül ile bir manastır inşa etse ... burkan resimlerini renklerle süsleyip, altın varaklar yapıştırıp hürmet etseler, din cevherine ve cemaate tapınsalar, bu yaratıklar hep jalaprabhasa adlı ejder sayesinde kurtulma yoluna ulaşırlar.’

[M/79: 32-41] *ötrü tınlıg ayıg yavlağ tsuy irinçü kılıp basa basa ökünç köñül öritip kşantı kılsar öz ...-in yirser müneser edgü qutluğ yalañuklarnıñ edgüsin ögser ... ayıg kılınçına em ürünteg ... sakınsar maytrı saqınçka ... -k kuruğ kovuğ mensiz saqınç saqınsar ... buşı birser çşapt ... dyan saqınçka olursar...* ‘Sonra bir yaratık, kötü günah işlese ve çok sonra pişmanlık duyguları besleyip

af dilese, kendi ... yerse, takdir etse, iyi ve bahtiyar yaratıkların üstünlüğünü
övsen ... kötü ameline ilaç, vasıta, çare ... düşünse, iyilik düşüncesine ... boş,
düşüncesine dalsa, sadaka verse, ahlak kaideleri ... istiğraka otursa...'

[M/80: 1-10] *kılınç kılsar kar-* ... *adın kişiniñ isig özlerin ölürsen oloğ kişiniñ*
... işilerin küretip yazınsar amranmaq törü teginser .. azu yime kişi /-... kişig
ölürüp ölütçi ... dyan öksen ... yime ol ... yaratsar ol ayığ kılınç ... kelmiş titir
... 'amel işlese ... Başka bir kimseyi öldürse, o kimse ... kadınlarını aldatıp
günah işlese, sevmek adetini benimsese veya bir kimse bir kimseyi öldürüp
katil ... istiğraka dalsa ... Yine o ... yaratsa bu kötü amel ... gelmiş demektir.'

(168) **kıyAsIn**

[M/33: 12-15] *kalı bir oğsağı biliglig işilerniñ amraq oğulkıyasın kadır bars*
tutmuş bolsar .. ol işiler sigiriyü tegip bars ağızta kençkiyesin suculu alsar
'Bir misal: akıllı, zarif kadınlardan birinin sevgili oğulcuğunu yırtıcı bir kaplan
yakalamış olsa bu kadın seğirterek varıp kaplanın ağzından yavrucuğunu çekip
alsa'

(169) **+I**

[M/38: 46-49] *bu tiltağın uluş balık budunı buqunı adasız tudasız uluğ*
ögrünçün meñin erürler. 'Bu sebepten şehir halkı emniyetle ve büyük bir neve
içinde olurlar.'

(170) **-DI**

[M/39: 30-39] *...boltı .. ol oğ /-... atlıg söğüt ... tüpinte olurdı ... burkan kutın*
bultı .. bu oğ yirde şiriş atlıg söğüt erdi .. kim ol söğüt tüpinte olurdı krakasundi
bodisvt burkan kutın bulu yarlıkadı .. bu oğ yirde udumbr atlıg söğüt erdi.
'...oldu. Bu bizzat ... adlı ağaç ... dibinde oturdu... Burkanlığa ulaştı. Bu
yerde Şirisa adlı bir ağaç var idi. Bu ağacın dibinde oturdu. Krakucchanda
bodhisattva, Burkanlığa haşmetle ulaştı. Bu yerde udumbara adlı bir ağaç
vardı.'

(171) **+m(X)znI**

[M/61: 1-5] *munta ... yalınlig kelemen sukin öz ilgin öz etüzümüzni karnımızni*
uçamızni eniñümüzni butumuzni başımızni yüzümüzni bitiyür biz .. 'burada
... alevli bir kalem, bir fırça ve kendi elimiz ile kendi vücudumuza, karnımıza,
sırtımıza, omzumuzuza, butumuza, başımıza, yüzümüze, yazarız.'

(172) [M/62: 11-14] *ol antağ tırnağın kentü etüzümüzteki .. etimizni yinimizni üzüp*
iskep yiyür biz .. suvsasar biz kentü karnımızni içer biz 'bu cinsten

tırnaklarımızla kendi vücudumuzdaki etimizi, derimizi deler, dider ve yeriz. Susayınca da kendi kanımızı içeriz.’

(173) **D(X)m(U)z**

[M/61: 16-24] ... *kişi ajunıta erken satıgçı yuluğçı uz uzağut er**dimiz** .. az kılınçımız küçlüg bolup ezük savlar sözle**dimiz** .. tağı yime kodıki yavaz ed tavarlarıg satıgka tegzün tip oğ**dümüz** .. yıv**dımız** adnağunuñ edgü edin tavarın yir**dimiz** mü**ndimiz** .. satıg yuluğ oğrınta ant antı**ktımız** .. ‘insanlar aleminde iken, satıcı ve alıcı, madrabaz idik. Hırslımız güçlenip, yalan söyledik. Ve yine bayağı, kötü malları satılsın diye övdük. Başkasının iyi malını yerdik ve kötüledik. Alım ve satım esnasında yalan yere yemin ettik.’*

[M/62: 29-38] *kentü erkimiz küçümüzke küvenip törüsüzin señik vrhar sanlıg erin atın kızın kırkının işke küçke irtke birtke ı**dtımız** yumşad**ımız** tart**dımız** .. ist**imiz** tokı**dımız** tonlad**ımız** adın kişi ornıta yulğak iş küç işlet**dimiz** irt birt ... bu ayıg kılınç küçinte anta ölüp e- ... tamuda toğ**dumuz**. ‘kendi kudretimize, nüfuzumuza güvenip, haksız olarak, manastıra ait olan erkekleri, kız ve bakireleri mecburi bir çalışmaya koşturduk, iş gördürdük, çektik, el koyduk, dövdük, tartakladık. Başka kimselerin yerinde ticaret işinde işlettik. Vergi ... bu kötü amel yüzünden orada ölüp ... cehennemde doğduk.’*

[M/65: 5-11] *antağ oğ erdi kaçımız .. señrem sanlıg señik tültin töşekin etimizeke yinimizeke tegürü töşent**imiz** .. arıg arıg şznıg küzed**medimiz** .. yam işin işle**medimiz** .. yoksuz savlar sözlep ertür**dümüz**. ‘Tıpkı bunun gibi idi, babamız! Manastıra ait olan yastıkları, döşekleri etimize, tenimize temas ettirip kullandık. Tertemiz olan dini koruyamadık. İşini yapmadık. Boş laflar sarf edip iş işledik.’*

[M/69: 3-18] ...*sözle**dimiz** kuvrağlıg evlerig yalnız aña**ntımız** erksint**imiz** adnağuka bir**dimiz** .. amranmağ biligin bir ikintiş ke savlıg .. etüzni artad**ımız** ağançu tağun sav sözle**dimiz** .. luglarıg birle kalt**ımız** kard**ımız** .. tıtsı kuvrag yığ**dımız** ödsüz erksiz boşgutt**umuz** señik señrem sanlıg idişin tavarın ağanu alıp işlet**dimiz** adnağuka bir**medimiz** yirin suvın bağın borluğun erin atın oklat**dımız** .. señrem sanlıg edin tavarın arttatt**ımız** ayamad**ımız** açınmad**ımız** .. ol antağ ayıg kılınç kılıp uluğ tamularda toğ**dumuz** .. ‘... söyledik; cemaate ait olan evleri tek başına, gasp edip kendimize mal ettik, başkasına verdik. Aşk ile birbirimize bağlandık. Vücudu mahvettik. Yaltaklanıp, riyakarane sözler sarf ettik. Buhurdanları karıştırıp alt üst ettik. Talebe ve cemaati topladık ve*

liyakatsız olduğumuz halde ders verdik. Manastıra ait olan kap kakak ve malları gasp ederek alıp işlettik, başkasına verdik, yerini suyunu, bağını bahçesini, adamlarını ve atlarını taksim ettik. Manastıra ait malı mülkü mahvettik. Saygı ve ihtimam göstermedik. Bu türlü kötü amelleri işledikten sonra büyük cehennemlerde doğduk. Buradan kurtulup şimdi bu küçük cehennemlerde doğuyoruz.'

(174) +**KA**

[M/62: 29-35] *kentü erkimiz küçümüzke küvenip törüsüzün senjik vrhar sanlıg erin atın kızın kırkının işke küçke irtke birtke ıdtımız yumşadımız tartdımız* 'kendi kudretimize, nüfuzumuza güvenip, haksız olarak, manastıra ait olan erkekleri, kız ve bakireleri mecburi bir çalışmaya koşturduk, iş gördürdük, çektik, el koyduk, dövdük, tartakladık.'

(175) -**gUçIIAr**

[M/81: 39-44] *kim kayu ayıg kılınçlıg tınlıglar küçsüz küsünsüz tınlıglar emgetgüçiler ölürgüçiler .. söküş atış kılguçı sünüşüp tınlıglarıg ölürgüçiler .. ağun yilvin kömenin tınlıglarıg ölürgüçiler ..* 'kötü amelli yaratıklar, güçsüz, kuvvetsiz yaratıklar, acı verenler, öldürenler, küfredenler, vuruşup yaratıkları öldürenler. Zehir ve büyü ile yaratıkları öldürenler.'

(176) -(**X**)**şUrlAr**

[M/81: 59-62] ... *bir ikintişke bıçuşurlar .. kesişürler tokışurlar sançışurlar yançışurlar öçeşürler boğuşurlar örlüşürler ..* '... birbirleri ile vuruşurlar, kesişürler, dövüşürler, kapışurlar, birbirlerine kin beslerler, boğuşurlar, birbirlerini kızdırırlar.'

(177) +**DIIn**

[M/88: 1-6] *tilintin yüpün önlüg yaruğ tişintin yörün önlüg yaruğ burnıntın kızıl önlüg etüzintin önlüg saçıntın tişintin öküş önlüg yaruğlar öner.* 'dilinden koyu kırmızı renkli ışık dışından beyaz renkli ışık, burnundan kızıl renkli, vücudundan altın renkli, saçından, dışından birçok renkli ışıklar çıkar.'

(178) -**mAğ**

[M/91: 3-10] *ötrü ayağka tegimlig maytrı burkan anası katunta ulatı tenridem kuvrağka toğmağ ölmek tüşmek taymağ örtenmek sınmağta ulatı emgeklerig ukıtu yarlıkar* 'Sonra hürmete layık Maytrı Burkan, anası, hanım ve öteki ilahi cemaate doğmak, ölmek, düşmek, sapmak, alevlenmek, kırılmak ve öteki acıları haşmetle bildirir anlatır.'

Tablo 3. Maytrısimitte tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	20	29
	Kısmî	9	
E.+K	Tam	8	10
	Kısmî	2	
E+K.G	Tam	3	4
	Kısmî	1	
K	-	13	13
E	-	24	24
Toplam			80

1.2.2. DAŞAKARMAPATHĀVADĀNAMĀLĀ'DA YİNELEMELER

1.2.2.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.2.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

(179) **yağız yèr titredi** ‘yeryüzü titredi’

[DKPAM/ 0356-0361] *korkgu teg yañku ün eşidilti yağız yèr titredi .. tört yınak örtenti ulug bedük taglarñın basgukları yèmrilti .. yağız yèr titredi* ‘Bu şekilde ıstırap verici sözler söylerken yer yarılmış. Avıcı cehenneminden alevler yükselmiş ve hükümdar Dandapala’nın vücudunu sararak alıp aşağıdaki Avıcı cehennemine çekip götürüvermiş. Avıcı cehenneminden çıkan o alaca renkli korkunç ateş, hükümdarı sarmaladıktan sonra yükselerek göğe dayanmış. Korkutucu ve yankılanan bir ses işitilmiş. Yeryüzü titremiş. Her taraf yanmaya başlamış. Yüce dağların kayaları devrilmiş. Yeryüzü titremiş.’

(180) **basgukları yèmrilti** ‘kayaları devrildi’

[DKPAM/ 0358-0362] *tört yınak örtenti ulug bedük taglarñın basgukları yèmrilti .. yağız yèr titredi .. tört yınak örtenti .. ulug bedük taglar basgukları yèmrilti* ‘Yeryüzü titremiş. Her taraf yanmaya başlamış. Yüce dağların kayaları devrilmiş.’

(181) **kılınç yime**

[DKPAM/ 0463-0464] *ayıg kılınç yime edgü kılınç yime kılmuş ol ..* ‘hem iyi hem de kötü iş yapmıştır’

(182) **ölütçi kişi** ‘katil’

[DKPAM/ 0620-0629] *men tēp ölütcü kişi ölmek ... Montag erig barıg kılur bo savag eşidip tētsisi inçe tēp ötünti birök ölütcü kişi tamuda togsar neteg osuglug emgek emgenür anı sözleyü yarlıkazun ötrü bahşısı inçe tēp tēdi* ‘ben diyerek katil ölmek ... bu şekilde davranışta bulunur. Bu sözü işiten öğrenci hocasına saygıyla şöyle dedi: Katil birisi cehennemde doğarsa ne gibi ıstıraplar çeker? Bunları açıklayarak anlatınız. Bunun üzerine hocası şöyle dedi.’

(183) **öz öz** ‘kendi’

[DKPAM/ 1137-1142] *anı eşidip ol yalavaçlar yime .. terkin ök öz öz uluşıña bartılar .. ötrü anta üç ay ertmekiçe çambudivipdaki begler kalışız vaid ... uluş ... keltiler .. svyambar yañı kün kılğulug orunta .. öz öz körünçlegülüg kalık...* ‘bunu duyan elçiler de hemen kendi memleketlerine gittiler. Üç ay geçmesiyle birlikte Jambudvip’daki beylerin hepsi ... Videha ülkesine ... geldiler. Eş seçme gününün düzenleneceği yerde, herkes kendilerini sergileyeceği yerde’

(184) **brahmadatē èlig** ‘Hükümdar Brahmadatta’

[DKPAM/ 1147-1157] .. *tegreki tapıgçılarıña inçe tēp ayıtdı tözünlerim brahmadatē èligniñ körünçlüki kayu erki .. kamini atlıg èrinç tapıgçısı inçe tēp tēdi .. hatunum brahmadatē èligniñ ...YW’’ irakdan közünü turur .. bo ugurta badra kız erdinilig kañlıda olurup èyin kezigçe yorı... brahmadatē èligniñ körünçlüki törüsinte kelti .. padum lénhua teg T... töz seviglig közin brahmadatē èlig tapa tētrü körmeklig yarukın ıdti.* ‘etrafındaki hizmetçilerine şöyle sordu: Asillerim! Hükümdar Brahmadatta’nın tören arabası nerede acaba? Kamini adlı boynu bükük sadık hizmetkarı şöyle cevap verdi: Kraliçem, hükümdar brahmadatta’nın tören arabası uzaktan görünmektedir. Bu sırada Bhadra kız mücevherlerle süslü arabasında oturup sıra ile yürüyen arabaları seyrederken Hükümdar Brahmadatta’ya doğru dikkatlice bakıp ona parıltılı bir bakış attı.’

(185) **yaña inçe tēp tēdi** ‘fil şöyle dedi’

[DKPAM/ 1237-1241] *bodisavat yaña inçe tēp tēdi .. tözünüm ol er neteg osuglug körklüg menizlig erti .. subadra tişi yaña inçe tēp tēdi .. karaja ton kedyük erti .. ertingü sevinip bodisavat yaña inçe tēp tēdi.* ‘burada durmayalım otu, suyu, çiçeği olan başka bir yere gidelim. Bodhisattva fil şöyle dedi: Asilim! O kişi nasıl görünüyordu? Subhadra adlı dişi fil şöyle cevap verdi: Rahip elbisesi giymişti. Buna pek çok sevinen Bodhisattva fil şöyle dedi.’

(186) **namo but sözlemek** ‘Buda’ya hürmetler olsun sözü’

[DKPAM/ 4037-4042] *anın kim kértgünçlüg köni körümlüg tınlıglar erser namo but sözlemekte ulug agar ayag könjül öritmiş kergek .. bo Montag kên alkıg ulug türlüg edgü tüşi ol namo but sözlemekniñ ança sözlep on küçlüg teñri burhan ornıntın ...* ‘bundan dolayıdır ki inançlı ve temiz kanaatli canlılar ise Buda’ya hürmetler olsun denmesinde yüce bir saygı beslemiş olmalılar. Bunun gibi geniş ve pek çok iyi sonucu o Buda’ya hürmetler olsun sözünün bu şekilde söylenip on güce sahip Tanrı Buda yerinden..’

(187) **ayıg kılınç alkın-** ‘kötü davranışları azalmak’

[DKPAM/ 0464-0470].. *kılmış kılınçın ökünüp etözün tilin yığınsar odgurak ayıg kılınç alkınur alku edgüleriñ tözi yiltızı karaja ton tetir amtı men barıp evdin barkdın ünüp anantraş ayıg kılınçım alkayın.* ‘hem iyi hem de kötü iş yapmıştır. Yapmış olduğu işten pişman olup, bedeniyle ve diliyle kendini engellese kesinlikle kötü davranışları azalır. Bütün iyiliklerin temeli rahip elbisesidir, denilir. Şimdi, gidip evden çıkıp günahlarıma bir son vereyim.’

1.2.2.1.2. Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri

(188) **tokıyurlar bir şiş/Ø** ‘bir şiş sokarlar’

[DKPAM/ 0819- 0820] ... *yérke bodıyru tokıyurlar bir şiş adakınta tokıyurlar bir şiş başınta tokıyurlar.* ‘... yere yapıştırarak vururlar. Bir şişi ayağından, bir şişi de başından sokarlar.’

(189) **neçe teñlig/Ø**

[DKPAM/ 3736-3741] *birök yagız yer arkasındaki toprakniñ parmanu kog kışmuk sanı neçe erser .. yene yime alku tınlıglarıñ sanı sakışı neçe teñlig bolsar neçe teñlig kalın küçlüg yavlak yek içgek bolsarlar..* ‘eğer sayıları kara toprak altındaki toprağın atom miktarı kadar da olsa ve yine bütün canlıların sayısı kadar da olsa ne kadar da kalabalık, güçlü, kötü şeytanlar da olsa...’

(190) **élig beg bar erti** ‘bir hükümdar vardı’

[DKPAM/ 3987-3989] *adın bir balıkda uluşda ulug küçlüg élig beg bar erti .. ol ok élig beg ...K ertingü amramaklıg ogulu tegin bar erti.* ‘başka bir memlekette yüce, güçlü bir hükümdar vardı. O hükümdar ... çok fazla sevdiği oğlu, prens vardı.’

(191) **kim özlügler bar erser** ‘ne kadar canlı var ise’

[DKPAM/ 4310-4317] *birle kavışmış ka kadaş yegen tagay adaş böşük edgü {W} ögli kim bar erser .. eñ kéninte öñi öñi adrıtaçılar ol üstün bavagér altın*

aviş tamu katakê kim özlüglar bar erser .. eñ kêninte ölmeginçe ozmakları yok
.. ‘Beraber yaşadığımız akraba, kardeş; yeğen, dayı, hısım, arkadaş, dost kim varsa, en sonunda teker teker senden ayrılacaklardır. O, üstteki Bhavagra cennetinden, alttaki avıcı cehennemine kadar olan bu dairede, ne kadar canlı var ise, ancak ölünce kurtuluşa ereceklerdir.’

(192) **tagun askançu sav/Ø sözle-** ‘dedikodu yapmak’

[DKPAM/ 3253-3264] *anı üçün öglüg köñüllüg kişi tagun askançu sözlemekdin etözin yığınıp bo Montag sakıngulug ol .. burhanlarını edgüsin eşidür men etözümde yime ögüm köñülüm tükel bar erip edgüli ayıglı kılınç tüşin odgurak adırtlayu bilir men negülük yene ...Y’ tagun askançu sav sözleyür men tęp sakınmış kergek neçe neçe sözlegülük yég edgü köñülke yaraşı savlar bilserler ol ança yime edgü savlar turur erken tagun askançu sav sözlep maña ...* ‘Bundan dolayı akıllı ve düşünceli kişi dedikodu yapmaktan, kendisini engelleyip, bu şekilde kendisini korumalıdır. Budaların iyiliğini duyuyorum. Vücudumda aklım tam olarak var olduğu sürece hem iyi hem de kötü davranışların karşılığını açık ve net bir şekilde ayırt edebilirim. Niçin yine... dedikodu yapıyorum. Diye düşünmüş olmalı. Her ne kadar söylenecek pek çok iyi, güzel ve akla yatkın sözler bilseler ve yine güzel sözler dururken dedikodu yapıp bana ...’

1.2.2.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.2.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(193) **-gAll tegimlig bolur** ‘...meye layık olur’

[DKPAM/ 3060-3064] *...tamudaki örtlüg yalınlig kızartmış temirliğ yërte olurgalı tegimlig bolur .. bo ajunta ög kañ bolsar kênki ajunlarta anıñ boguzın bıçıp isig isig etin yégeli tegimlig bolur ..* ‘... cehennemdeki ateşle çevrelemiş, kızarmış demirlerle örülü yerde oturmaya layık olur. Bu varlığında ana baba olsa, sonraki varlıklarında onun boğazını kesip sıcak sıcak etini yemeye layık olur.’

1.2.2.3. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.2.2.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

(194) + **DIn sınar**

[DKPAM/ 0014-0022] *on uygur elilig kök kalıknıñ yüüzinte ulug türlüg utmakin yeğedmekin çoğın yalının yaltrıyu yaşuyu yarlıkap içdin sıñar arıg idok nomnuñ şazınnıñ asılmaklıg üstelmeklig sakınçın tıdmamakdın ... ertiler taşdın sıñar.* ‘On uygur ilinin gökyüzünde kazandığı pek çok zaferden dolayı yine ışıklar saçarak yeryüzüne şefkat gösterir. Temiz kalpli kutsal öğretisinin çokluğu düşüncesiyle alıkonulmaktan ... idiler ... dışarıdan ...’

(195) -**U umadın**

[DKPAM/ 2689-2694] *bêş yapıg etözüm yérke yapışıp ertingü agar bolup öz arıgsızında çoma bata tepretü umadın yatur men iki kata tamırım tokıp üçünç tokıyu umadın tına turur .. öz ig emgekimin serü umadın birer birer ögümin köñülümün içgınur.* ‘beş yapıdan oluşan bedenim yere kapanmış bir halde, çok ağırlaşmış kendi pisliğime batıp kalmış bir şekilde hareketsizce yatıyorum. Damarım iki kere atıyor, üçüncüye atmadan nefeslenerek duruyor. Kendi hastalık ıstırabıma dayanamadan yavaş yavaş şuurumu kaybediyorum.’

1.2.2.3.2. Kısmî Ek+Kelime Yinelemeleri

(196) (x)p/Ø yorı- ‘yapıp yürür’

[DKPAM/ 3884-3890] *yaglıg yumşak közin artukrak küvenip örü kodı körüp yorıyur .. nıpur etiğın etiğlig adakın mañlap yorisar oyun küg arasınıta aya yapşınıp körki yaraşı yorıyur oglagu yavaşı ünin yırlap köñülümün ... kunup tartıp eltmış teg ...* ‘başındaki saçının telinin her bir tanesi etrafa saçılmış, dümdüz kaşı ve göz kapağı tek tek yukarı çekilmiş gibi görünür durur. Yağlı, yumuşak gözleriyle kendinden çok emin bir şekilde aşağı yukarı bakarak yürür. Halhallarla süslü ayağıyla adım atsa, şarkılar söylenir ve o şarkı sözleri arasında el çırparak, güzel görünüşü ile yürümeye devam eder. Sevecen sesiyle şarkı söyleyip, kalbimi .. çalıp götürmüş gibi ...’

1.2.2.4. Kelime Yinelemeleri

(197) **yalgukkiya** ‘sperm (?)’

[DKPAM/ 0143-0148] ... **yalgukkiya** *W... anta basa yéti ... ol ok yalgukkiya ... barır .. yene ök yeti künte kén ol kan et tançu bolur ..* ‘sperm (?) ... ondan sonra yedi ... o sperm (?) ... ulaşır.’

(198) **sézik** ‘şüphe’

[DKPAM/ 0186-0190] *edgü edgü oğluma oğşatı sèzik ayıtdıñ bo sèzik tıltagınta on karmapat ertmekniñ münin kadagın ... KWLWK kezigi iz bolgay.* ‘iyi, iyi! Ey, oğlum! Benzer şüpheyi dile getirdin. Bu şüpheden dolayı on kötü davranış yollarını işlemenin günahı ... sırası belli olacak.’

(199) **amarıları** ‘bazıları’

[DKPAM/ 0264-0267] **amarıları** *töşin böksegin ömgeklediler amarıları tillerin salınturup isig özleriñe umug inag üzülüp tezgülük kaçguluk bulmadın umug ...* ‘Bazıları yüz üstü sürünmüşler. Bazıları dillerini sarkıtıp, hayatlarından ümitlerini kesip, kaçacak yer aramışlar ama bulamamışlar.’

(200) **atlıg** ‘adlı’

[DKPAM/ 0964-0969] *ol ok şravast kentde çoğlug yalınlıg kutlug kıvlıg alku edke tavarka tükellig çayasënë atlıg bayagut ... WR erti .. ol bayagutnuñ bir senë atlıg .. ikinti upasënë atlıg oğlanı bar erti.* ‘işte o Sravasti adlı şehirde etrafına ışık saçan, tailhli, her türlü mala mülke sahip Jayasena adlı varlıklı birisi yaşıyor idi. O varlıklı kişinin ilki Sena adlı ikincisi ise Upasena iki çocuğu vardı.’

(201) **anta** ‘orada’

[DKPAM/ 1163-1167] **anta** *ok brahmadatë èlig badra kızıg kalın kuvrag arasınta üstünki yèg kunçuy kıldı .. anta basa dört yınakdaki èligler begler barça öz öz uluşka bartılar.* ‘oradaki hükümdar Brajmadatta, Bhadra adlı prensesi kalabalık topluluk içinde seçkin Kraliçe ilan etti. Bunun üzerine dört taraftaki hanlar, beyler hepsi kendi ülkelerine gittiler.’

(202) **yime** ‘de, da’

[DKPAM/ 3930-3934] *bo yime amartpatr sögütñiñ huasın saña ıdıp mèni yime saña ok urunçak idyuk ol .. sen yime mèniñ siñlim* ‘İşte bu amrtapattra ağacının çiçeğini sana gönderdi. Beni de sana bizzate elçi olarak gönderdi. Sen yine benim kız kardeşim ‘

(203) **mèni** ‘beni’

[DKPAM/ 3920-3924] *ay kızım mèni birle bir uguşlug turur sen ... inçe sakınçñ bolmazun bolar mèni bilmez tęp* ‘ey, kızım! Benimle aynı soydansın. Bunlar beni tanımaz diye bir düşüncen olmasın’

[DKPAM/ 4377-4380] **mèni** *agır ulug emgeklig tilgen arasınta kemişgeli ugrayuk siz .. mèni titip kança ... sakınur siz ..* ‘Beni, bu büyük ıstıraplı çarkın

arasında bırakıp gitmeyi mi planlıyorsunuz? Beni bırakıp nereye gitmeyi düşünüyorsunuz?’

1.2.2.5. Ek Yinelemeleri

(204) –(y)U

[DKPAM/ 0001-0004] *köñülçe tapça tegzinü bartaçı {Y} yalınayu yaltrıyu yadılı saçılu turur* ‘Gönlünce dönerek gidecek olan ilahi hazret, ışıklar saçarak parlayıp durmaktadır.’

[DKPAM/ 0011-0022] *on uygur élilig kök kalıknıñ yüüzinte ulug türlüg utmakın yégedmekin çoğın yalının yaltrıyu yaşuyı yarlıkap içdin sınar arıg idok nomnuñ şazınnıñ asılmaklıg üstelmeklig sakınçın tıdmamakdın ... ertilerJK.* ‘On uygur ilinin gökyüzünde kazandığı pek çok zaferden dolayı yine ışıklar saçarak yeryüzüne şefkat gösterir. Temiz kalpli kutsal öğretisinin çokluğu düşüncesiyle alıkonulmaktan ... idiler ...’

(205) +s(X)z

[DKPAM/ 0004-0007] *yaklık köñüllüg miñ yaruk pseke tegreliğ .. yaruksuz irüksüz kirsiz arıg raçadarmêliğ tolunın tolunadmış* ‘İlahi hazretimiz güneş çemberi; narin görünümlü, bin parlak taçla çevrili, tam ve tertemiz kraliyet mükemmelliği ile bütünleşmiştir.’

(206) +In

[DKPAM/ 0011-0022] *on uygur élilig kök kalıknıñ yüüzinte ulug türlüg utmakın yégedmekin çoğın yalının yaltrıyu yaşuyı yarlıkap içdin sınar arıg idok nomnuñ şazınnıñ asılmaklıg üstelmeklig sakınçın tıdmamakdın ... ertiler.* ‘On uygur ilinin gökyüzünde kazandığı pek çok zaferden dolayı yine ışıklar saçarak yeryüzüne şefkat gösterir. Temiz kalpli kutsal öğretisinin çokluğu düşüncesiyle alıkonulmaktan ... idiler ...’

[DKPAM/ 0264-0267] *amaruları töşin böksegin ömgekediler amaruları tillerın salınturup isig özleriñe umug inag üzülüp tezgülik kaçguluk bulmadın umug ...* ‘Bazıları yüz üstü sürünmüşler. Bazıları dillerini sarkıtıp, hayatlarından ümitlerini kesip, kaçacak yer aramışlar ama bulamamışlar.’

[DKPAM/ 3583-3586] *... kutın kıvın çoğın yalının ...M'TY' agar ayagın ...L ... Y... tegip ayaların kavşurup élig begke inçe tıp tédiler.* ‘...saadeti, nuru, ışığı ... saygıyla ... değip avuçlarını kavuşturup hükümdara şöyle dediler.’

(207) +n(X)ñ

[DKPAM/ 0011-0022] *on uygur élig kök kalıknıñ yüüzinte ulug türlüğ utmakin yeğedmekin çoğın yalının yalrıyu yaşuyu yarlıkap içdin sıñar arığ idok nomnuğ şazınnıñ asılmaklıg üstelmeklig sakınçın tıdmamakdın ... ertiler.* ‘On uygur ilinin gökyüzünde kazandığı pek çok zaferden dolayı yine ışıklar saçarak yeryüzüne şefkat gösterir. Temiz kalpli kutsal öğretisinin çokluğu düşüncesiyle alıkonulmaktan ... idiler ...’

(208)–(y)Ur

[DKPAM/ 0107-0118] *anta ok tolp marımları etözleri barça kogşayur .. köğüzinte yüreki suçınur .. bütün etözüntin ter akıp ünér .. kün teñri yarukı kapkara közünür ol érinç ölümçi tınlıg érnin yalvanu isig öziñe umuğı üzülüp kim erser özümke ara turgay mu tıp umug ınag tileyü törtidin sıñar körür .. tili tamgaki kurıyur .. kırtışı sargarur kanı katıp barır .. ‘ hemen hemen bütün iç ve dış organları zamanla zayıflayıp vücudu tümünden direcini yitirir. Göğsündeki yüreği çarpar, bütün vücudundan ter boşanır. Güneş ışığı gözüne kapkara görünür. O zavallı, ölüme mahkum canlı, dilini çıkarıp, dudaklarını yalayarak yaşamından ümidini kesmiş bir halde: “Benim yerime geçecek kimse yok mu?” diye umut arayarak dört tarafına bakınır. Dili damağı kurur. Güzel yüzü sararır, kanı sertleşir.’*

[DKPAM/ 0602-0625] *ötrü tétisi bahşısıña inçe tıp ötünti teñri bahşı ölüççi kişiniñ etözi ölüp keltükde .. eñ aşnu kayudın ölür yavaz belgüleri neçökledi belgüliüg bolur bahşısı ötrü inçe tıp tedi .. ayıg kılınçlag kişiniñ ölüm{M}i yakın keltükde eñ aşnu etözinteki indiriları kaçıgları başıntın ölüp barır .. kün teñri yarukı köziñe kapkara közünür karakı agtarılur yürün karakı örü yoklayur yüz yüzegüsinte marımlarında barça ölüm yadılıp anta ok ög ıçgınur öz etin tançkalayur .. tişin çıkratur yaşlıg közin kadaşları tapa tétrü körür sav sözlegeli kılınсар sözleyü umaz kasınçıg kogşap agzın türü tepretür bilmegülüg ukmaguluk teg savın Y’K ... tili üze sav sözleyür ... ‘bunun üzerine öğrenci, hocasına saygıyla sordu: Yüce üstad! Katil olan birisinin bedeni öldüğünde, bedeni ilk önce neresinden ölmeye başlar, kötü alametler nasıl ortaya çıkar? Hocası şöyle cevap verdi: Günahkar kişinin ölümü yaklaşıncıca bedenindeki duyu organları ilk olarak başından ölmeye başlar. Gökyüzünün ışığı gözüne kapkara görünür. Gözbebeği dönmeye, gözünün akı yukarıya doğru bakmaya başlar. İç ve dış organlarında ölüm yayıldıkça şuuru dağılır ve kendi etini parçalamaya başlar. Dişlerini sıkıp gıcırdatır. Yaşlı gözleriyle eşine dostuna*

dikkatlice bakar, konuşmaya çalışır ama konuşamaz. Korkunç bir şekilde zayıflayıp, ağzını buruşturarak kımıldatır, bilinmeyen anlaşılmayan sözünü ... dili ile konuşur'

(209) +**kIyAlAr**

[DKPAM/ 0148-0151].. *anta basa ol et tançuda kol but belgüleri sügül**kiyeler** .. arıgsız akguluk telük**kiyeler** belgülig bolur.* 'Ondan sonra o et parçasında daha sonra kol ve bacağa dönüşecek işaretler, kabarıklıklar; pislik akacak delikçikleri belli olmaya başlar.'

(210) +(X)**η(X)z**

[DKPAM/ 0310-0311] *aş**ı**ğ**ı**z iç**ğ**ü**ğ**üz ed**ı**ğ**ı**z tavar**ı**ğ**ı**z egsüki yok* 'Yiyeceğiniz, içeceğiniz, malınız mülkünüz eksiginiz yok.'

(211) +(ı)**mIn**

[DKPAM/ 0340-0343] ... *oğ**ı**m**ı**n kız**ı**m**ı**n kam**ı**n kadaş**ı**m**ı**n tört türlü**ğ** süü**m**in balık**ı**m**ı**n uluş**ı**m**ı**n kent suzak künteki yinçge kırk**ı**nlar**ı**m**ı**n barça bek meñü sak**ı**nt**ı**m erti.* '... oğlum, kızımı, akrabalarımı, kardeşlerimi, dört kısımdan oluşan ordumu, memleketimi, şehri, köyü, haremdeki ince, narin cariyelerimi hep ebedi sanmıştım.'

(212) -**Dılar**

[DKPAM/ 0440-0441] *anta öñi öñi erdiniler üze kemi yarat**dılar** yürüñ pra kuşataré yad**tılar**.* 'orada değişik değişik, farklı değerli taşlarla gemi inşa ettiler. Beyaz yelkenler açtılar.'

(213) +**l(X)g**

[DKPAM/ 0457-0460].. *öçlü**ğ** kek**l**ig övkel**ig** tınlı**ğ**lar**ı**ğ arıtı kötürmez anın sizi**ğ**e sözleyür men .* 'İntikam hissi ile dolu, öfkeli canlılara asla tahammül etmez.'

[DKPAM/ 0964-0969] *ol ok şravast kentde ço**ğ**lu**ğ** yal**ı**n**l**ı**ğ** kut**l**u**ğ** kıv**l**ı**ğ** alku edke tavarka tükell**ig** çayaséné at**l**ı**ğ** bayagut ... WR erti ..* 'işte o Sravasti adlı şehirde etrafına ışık saçan, tailhli, her türlü mala mülke sahip Jayasena adlı varlıklı birisi yaşıyor idi'

[DKPAM/ 1120-1121] *kañım ulu**ğ** elig busuş**l**u**ğ** sak**ı**nç**l**ı**ğ** bolmazun* 'babam, yüce hükümdar kederlenmesin.'

[DKPAM/ 1235-1238] *monta turmalım adın ot**l**u**ğ** suv**l**u**ğ** hual**l**ı**ğ** çeçek**l**ı**ğ** yerke baralım ..* 'burada durmayalım otu, suyu, çiçeği olan başka bir yere gidelim.'

[DKPAM/ 2334-2335] *bökünki kün yine kadar kaşlıg tumlug yüzlüg bramanlar .. 'Bugünkü günde yine sert, çatık kaşlı, soğuk yüzü brahmanlar'*
[DKPAM/ 3103-3106] *öñre ertmiş ödün bo ok çambudivip yértinçüde bay barımlıg çoğlug yalınlıg baranas atlıg kent uluş bar erti .. 'çok uzun zaman önce işte bu Jambudvip adlı dünyada zengin, itibarlı ışıltılı ve aydınlık Baranas adlı bir memleket vardı.'*

[DKPAM/ 3106-3112] *ol élig begniñ bir körgeli körtle ogullug erdinisi togdı inçe kaltı kazlar éliginiñ üninten utmuş yégedmiş eşidgeli edgü seviglig ünlüg erti.. 'Yine o, Baranas adlı memlekette saadet tanrısına benzetilecek kadar özellikleri olan Brahmadata adlı bir hükümdar vardı. O hükümdarın görülmeye değer, güzel, inci tanesi gibi bir oğlu doğdu. Öyle ki kazlar hükümdarının sesinden daha üstün, dinleyende iyi etki bırakan, sevimli bir sesi vardı.'*

(214) (X)p

[DKPAM/ 1828-1841] .. *birer birer tına tolp marimları barça tegşilip küçsirep barıp .. eñ mintın yummuş közin açu umadın isig özin toğuçkıyasın titip idalap ezüg sav ... anıñ arasınra raştramuké ... öp sakınıp köñülinte ... amtı men muygak ... üçün köreyin ezüg sav sözlemiz mü .. sakınıp raştramuké keyikçi arıgda semekde kirip körti ol muygakıg yerte kımılıp birer birer tına tözü tınlıg kalmışın muñadıp tañlap muygakka inçe tęp tedi '... tek tek nefes alarak bütün uzuvları tamamıyla değışip güçten düşüverdi. Kapadığı gözünü açamadı. Canını, yavrucağını terk etmesine rağmen yalan söz ağzından çıkmadı. Bu arada Rastramukhya ... düşünüp gönlünden şöyle geçirdi. Şimdi ben dişi geyiği ... için göreyim yalan söylemez mi? Diye düşünüp Rastramukhya adlı avcı ormana girip baktı. O geyiğin yere devrilip birer birer nefes alarak, sabrederek canlı kalmasına şaşırıp dişi geyiğe şöyle dedi.'*

[DKPAM/ 2031-2036] *ol antag irig savlıg tınlıg ne yégü yéser içser et'özünite oot mahabutu küçlüg bolup örtenip barıp tükel küç küsün bérgele umaz tęp tedi.* Böylece kaba sözlü canlı ne yerse yesin, ne içerse içsin bedeninde mahabhuta ateşi güçlü bir şekilde alevlenerek ortaya çıkar ve yedikleri ona hiçbir şekilde güç veremez dedi.'

[DKPAM/ 2335-2337] *kadızgaklıg éligin korkınçsız köñülin tutup öñi öñi tartıp éltip barırlar 'nasırlı elleriyle bizi korkusuzca tutup ayrı ayrı ite kaka götürüyorlar.'*

[DKPAM/ 2689-2694] *bêş yapığ etözüm yérke yapışıp ertingü agar bolup öz arıgsızında çoma bata tepretü umadın yatur men iki kata tamırım tokıp üçünç tokıyu umadın tına turur* ‘beş yapıdan oluşan bedenim yere kapanmış bir halde, çok ağırlaşp kendi pisliğime batıp kalmış bir şekilde hareketsizce yatıyorum. Damarım iki kere atıyor, üçüncüye atamadan nefeslenerek duruyor.

[DKPAM/ 3583-3586] ... *kutın kıvın çoğın yalının ...M'TY' agar ayagın ...L ... Y... tegip ayalarn kavşurup elig begke inçe tēp tēdiler.* ‘...saadeti, nuru, ışığı ... saygıyla ... değip avuçlarını kavuşturup hükümdara şöyle dediler.’

[DKPAM/ 3611-3616] *ol yime rakşas edgü savlar sözlep teñ teñ öñi öñi körgeli körtle körk meniz belgürtüp biltizmedin üküş tınlıglarıg ölüüp* ‘O şeytan yine güzel sözler söyleyip, türlü türlü, çeşit çeşit görmeye değer güzel yüzler takınıp ansızın pek çok canlıyı öldürür..’

[DKPAM/ 4527-4533] *ötrü ol mahapadmē elig beg ot urguluk evin açuk ıdıp .. ülgüsüz sansız edgü otlar alıp törtđin yınak igliglerke ıdı .. yēg edgü bilge biligke tükellig tetik odgurak otaçılarıg yığıp öñi öñi uluşıarta emlegeli {Y} ıdı.* ‘Bunun üzerine Hükümdar Mahapadma, ilaç hazırladığı evi açık bırakıp, pek çok iyi ilaçlar alıp dört bir yndaki hastalara dağıttı. Güzel, iyi, hikmetli bilgiye sahip zeki hekimleri bir araya getirip, onları farklı farklı şehirlerde bulunan hastaları tedavi etmeleri için gönderdi.’

(215) -İqlAr

[DKPAM/ 3526-3527] *takı negü küter sizler terkin monı sançıqlar {R} bıçıqlar ..* ‘artık ne bekliyorsunuz? Çabuk bunu mızraklayıp doğrayalım’

[DKPAM/ 4166-4167] *olarnı barça bir yerte yığıqlar tēriqler* ‘onları bir araya getirin.’

Tablo 4. Daşakarmapathāvadānamālā’da tespit edilen yinelemelelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	9	14
	Kısmî	5	
E+K	Tam	2	3
	Kısmî	1	
E+K.G	Tam	1	1
K	-	7	7
E	-	13	13
Toplam			38

1.2.3. İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ'NDE YİNELEMELER

1.2.3.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.3.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

(216) **yeme bar** '+dA var'

[İKP/V-VI] *amrak ögüküm yer teñri törümüşte barü bay yeme bar yok çıgay yeme bar.* 'Sevgili yavrum, yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var, yoksul da var.'

1.2.3.1.2. Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri

(217) **yetti kün/Ø** 'yedi gün'

[İKP/XXXI] *taluy ögüzke tegip yetti kün turup kemi yarattı yetti temir sua kemi solap turgurdu yettinç kün tañ tañlayur erken edgü ögli tegin ulug kübrüg tokıtıp inçe tep yarlıkkadı.* 'Okyanusa ulaştığı zaman yedi gün durup, bir gemi donattı. Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip hareketsiz bıraktı. Yedinci gün şafak sökerken, iyi düşünceli prens büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.'

1.2.3.2. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.2.3.2.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

(218) - **up ekki** 'yapıp iki'

[İKP/LVII-LVIII] *ötrü kıyıp turup ekki kamış sış ılıp ekki közinge sançıp tezdi.* 'Sonra ayağa kalkarak, iki kamışın ucunu sivirtip (=şiş olacak biçimde kıyıp) onun iki gözüne saplayıp kaçtı.'

(219) -**sar birle** '-sa birlikte'

[İKP/XXIII] *kamagın edgü ögli teginke kulluk (? barsar birle) barır biz ölser birle ölür biz kalsar birle kalır biz tep ötüğ berdiler.* 'Hepimiz iyi düşünceli prensin hizmetine gireceğiz (? o varsa biz de var olcağız), o ölürse birlikte öleceğiz, geri dönerse birlikte döneceğiz, diye öneri verdiler.'

1.2.3.3. Kelime Yinelemeleri

(220) **eñirer** 'eğirir'

[İKP/II] *emeri tınlıglar çıgarı eñirer yun eñirer kentir eñirer.* 'Pek çok sayıdaki insan çıkırık çeviriyor, yün eğiriyor, kendir eğiriyor.'

(221) **yıglayu** 'ağlayarak'

[İKp/X] *koltguçılar yığlayu barsar tegin yeme ıglayu kalır erti.* ‘Dilenciler bağış alamayınca, ağlayarak gidiyorlardı, prens de orada ağlayıp kalıyordu.’

(222) **yer** ‘yer, toprak’

[İKp/I] *kurug yerig subayu, öl yerig taryu kuş kuzgun sukar yoriyur sansız tümen özlüg ölürür.* ‘Onlar kuru toprağı sularken, yaş toprağı işlerken, kuzgun (gibi) kuşlar galalayarak geliyor, binlerce ve onbinlerce yaratığı öldürüyorlar.’

(223) **yeme** ‘de, da’

[İKp/LXXVIII] *bu yetinçü törüsü antag ol amrak yeme adrilur sebig yeme şeşilür.* ‘Bu yeryüzünün yasası öyledir ki sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.’

(224) **bolgay** ‘olacak’

[İKp/XXIX] *takı ağırlıg bolgaymen takı uçuz bolgaymen tep sakıntı.* ‘Şimdi ağabeyim okyanusa gider ve mücevheri getirirse daha da çok beğenilecek ve bense daha çok horlanacağım diye düşündü.’

1.2.3.4. Ek Yinelemeleri

(225) **+ç(X)**

[İKp/ I] *tariğ taryu emeri tınlıglarıg kuşçu keyikçi balıkçı abçı torçı tuzakçı bulup ayıg kılınç kılur.* ‘Toprak işlenirken, sayısız canlıları bulan kuşçular, geyik avcıları, balıkçılar, avcılar, ağ ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar, onları bulup kötü işler yapıyor, canlıları öldürüyorlar.’

[İKp/XXII] *kim yerçi subçı kemici bar erser yeme kelzün teginip esen tükel kelürzünler.* ‘Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin, ve (onların hepsi) prensi sağ salim geri getirsinler.’

(226) **-sAr**

[İKp/VII-VIII] *ağı barım alkınsar ubatsar yazukka tüşe teginmegey ertimiz teñrim.* ‘Zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa, ufalıyorsa, hataya düşmeyiz hünkarım.’

(227) **+IArI**

[İKp/VIII] *ol ödün inançları buyrukları eşidip kanka inçe tep ötüntiler.* ‘O zaman sadık dostları, bakanları, bunu işitince, hana şöyle arz ettiler.’

(228) **+I(X)g**

[İKp/XI] *kayu kişi ög kañ köñlin bertser ol tınlıg tamulug bolur ogul kızka sanmaz.* ‘Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur oğul ya da kız sayılmaz.’

(229) -zUn

[İK/P/XIX] *yarlıg bolzun tıdmazun barayın tep ötünti*. ‘Kral buyruğu çıksın; bana engel olunmasın, gıdeyim! diye yalvardı.’

(230) -(X)p

[İK/P/XXVIII] *beş yüz erenniñ aşu subı kölükı takı ne kergekin alku tüketi berip uzatıp öntürti*. ‘Ayrıca beş yüz kişının yiyeceği, suyu ve yük hayvanından başka, ne gerekiyorsa hepsini, tam olarak verdi ve onları uğurlayıp yolcu etti.’

(231) +KA

[İK/P/XXXVI] *ol ödün edgü ögli tegin yerçi abıçka kolın yetip yetti kün belce boguzça subda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tegdi*. ‘Bundan sonra iyi düşünceli prens yaşlı rehberi kolundan tutarak, yedi gün boyunca, bellerine, boğazlarına kadar su içinde yürüdüler ve gümüşlü adaya, gümüşlü dağa eriştiler.’

(232) [İK/P/XXXIX] *ol lenxua yolug yoguru usar siz ötrü lö kanı erdinilig balıkka orduka teggey siz*. ‘Eğer bu lotus yolunu aşabilirsiniz bir süre sonra, ejderhalar hanının mücevherli şehrine ve sarayına ulaşacaksınız.’

(233) -mAñ

[İK/P/XL] *teyrim korkmañ busanmañ*. ‘Haşmetlim, korkmayın, usanmayın.’

(234) -DI

[İK/P/XLVII] *lö kanı ertinü sebinti süzülti inçe tep tedi*. ‘Ejderhalar hanı çok sevindi, (günahlarından) arındı ve şöyle dedi.’

(235) -(y)U

[İK/P/LXXI] *uluş bodun alku gogradı yırığ tanlayu esirkeyü ıglayu tegre tolı tururlar erti*. ‘Ülke halkının tamamı, oraya koştı; şarkıyı beğenen, acıyan ve ağlayan (insanlar), etrafı (meydanı) doldurup duruyorlardı.’

(236) +Um

[İK/P/XXVIII-XXIX] *ögüm kañım eçim teginke seber meni aklayur erti*. ‘Babam ve annem, her zaman sadece prens ağabeyimi sever ve benden hep nefret ederlerdi.’

(237) -Ur

[İK/P/LXXVIII] *bu yetinçü törüsü antag ol amrak yeme adrılur sebig yeme şeşilür*. ‘Bu yeryüzünün yasası öyledir ki sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.’

Tablo 5. İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	1	2
	Kısmî	1	
E+K.G	Tam	2	2
K	-	5	5
E	-	13	13
Toplam			22

1.2.4. ESKİ TÜRK ŞİİRİNDE YİNELEMELER

1.2.4.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.4.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

(238) **tañ teñri kelti** ‘Tan Tanrı geldi’

[ETŞ/1: 1-4] **tañ teñri kelti / tañ teñri özi kelti / tañ teñri kelti / tañ teñri özi kelti** ‘Tan Tanrı geldi / Tan Tanrı kendisi geldi / Tan Tanrı geldi / Tan Tanrı kendisi geldi’

(239) **Siz bizni** ‘siz bizi’

[ETŞ/1: 7-10] **körügme kün teñri / Siz bizni küzediñ / Körünügme ay teñri / Siz bizni kutğarıñ** ‘Gören Güneş Tanrı / Siz bizi kurtarın! / Görünen Ay Tanrı / Siz bizi kurtarın!’

(240) **biziñ teñrimiz edgüsi redni tiyür** ‘Bizim Tanrımızın iyiliği cevherdir’

[ETŞ/3: 1-2] **biziñ teñrimiz edgüsi redni tiyür / biziñ teñrimiz edgüsi redni tiyür** ‘Bizim Tanrımızın iyiliği cevherdir / Bizim Tanrımızın iyiliği cevherdir’

(241) **rednide yig meniñ edgü teñrim alpım bekrekim** ‘cevherden daha üstün benim iyi Tanrım’

[ETŞ/3: 3-4] **rednide yig meniñ edgü teñrim alpım bekrekim / rednide yig meniñ edgü teñrim alpım bekrekim** ‘cevherden daha üstün benim iyi Tanrım, alpım, kudretlim / cevherden daha üstün benim iyi Tanrım, alpım, kudretlim’

(242) **bilegüsüz yiti vajır tiyür** ‘elmas için bilenmeden keskin derler’

[ETŞ/3: 5-6] **bilegüsüz yiti vajır tiyür / bilegüsüz yiti vajır tiyür** ‘elmas için bilenmeden keskin derler / elmas için bilenmeden keskin derler’

(243) **vajırda ötvi biligligim tüzünüm** ‘elmastan daha keskin benim bilgim, asilim’

[ETŞ/3: 7-8] **vajırda ötvi biligligim tüzünüm yaruğum / vajırda ötvi biligligim tüzünüm** ‘elmastan daha keskin benim bilgirim, asilim, ışığım / elmastan daha keskin benim bilgirim, asilim, ışığım’

(244) **kün teñri yaruğın teg köküzlüğüm bilgem** ‘benim, Güneş Tanrı ışığı gibi, göğüslüm, bilgem’

[ETŞ/3: 9-10] **kün teñri yaruğın teg köküzlüğüm bilgem / kün teñri yaruğın teg köküzlüğüm bilgem** ‘benim, Güneş Tanrı ışığı gibi, göğüslüm, bilgem / benim, Güneş Tanrı gibi, göğüslüm, bilgem’

(245) **körtle tüzün teñrim** ‘güzel, asil Tanrım’

[ETŞ/3: 11-12] **körtle tüzün teñrim külüğüm küzünçüm / körtle tüzün teñrim burkanım bulunçsuzum** ‘güzel, asil Tanrım, şöhretlim, koruyucum / güzel, asil Tanrım, burkanım, bulunmazım’

(246) **öz amraqımın** ‘öz sevgilimi’

[ETŞ/4: 7-9] **öz amraqımın öyür men / öyü evirür men ödü ...-çün / öz amraqımın öpügseyür men** ‘öz sevgilimi düşünüyorum / düşünüp-düşünüp ...durdukça / sevgilimi öpmek istiyorum’

(247) **anı teg orunlarta** ‘işte öyle yerlerde’

[ETŞ/8: 8/16/24/32] **anı teg orunlarta / anı teg orunlarta / anı teg orunlarta / anı teg orunlarta** ‘işte öyle yerlerde / işte öyle yerlerde / işte öyle yerlerde / işte öyle yerlerde’

(248) **bilge bilig paramıtıg** ‘hikmet faziletini’

[ETŞ/15: 82-85] **bilge bilig paramıtıg ögmekimtin / birle toğmuş buyan öze bu tınlıglar / bilge bilig paramıtıg keçig öze / birdemleti ol kıdıgta terk tınzunlar** ‘hikmet faziletini övmemden / ortaya çıkan iyilik ile bu canlılar / hikmet faziletinin geçidi ile geçip / hep o kıyıda derhal tam rahata kavuşunlar’

(249) **iş ködüg yime** ‘iş, icraat de’

[ETŞ/35: 54-55] **ulug iş ködüg yime ögrünçlüg ermez / kiçig iş ködüglar yime büdün ermez** ‘Büyük işler sevinilecek bir halde olmadığı gibi / küçük işler de tam yolunda değildir’

(250) **könülün kögüzün** ‘Gönlünde, kalbinde’

[ETŞ/35: 61-62] **könülün kögüzün ökünmeki öküş / könülün kögüzün bütmeke az** ‘Gönlünde, kalbinde pişmanlık çok / gönlünde kalbinde inanış az’

(251) **olar yime** ‘onlar da’

[ETŞ/15: 58-61] *körser sizni ol tınlıglar bağlalurlar / körmemektin **olar yime** bağlalurlar / körü birle teñrim sizni busulurlar / körmeser kim **olar yime** busulurlar* ‘o canlılar sizi görünce bağlanırlar / görmeseler, yine size bağlanırlar / ey tanrım, sizi görür görmez bozulurlar / görmeseler, yine onlar bozulurlar’

1.2.4.1.2. Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri

(252) **bult örlep kükirep** ‘ak bulutlar yükselip’

[ETŞ/28: 1/5/9/13] *aqlar **bult örlep kükirep** / qaralar **bult örlep kükirep** / yazkı **bult yaşlap kükürep** / küzki **bult kükürep örlep*** ‘ak bulutlar yükselip, gürleyerek / kara bulutlar yükselip, gürleyerek / bahar bulutları şimşek çakıp, gürleyerek / son bahar bulutları gürleyip, yükselerek’

1.2.4.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

1.2.4.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(253) **-U yime umaz men** ‘yine yapamam’

[ETŞ/4: 10-12 /13-15] *barayın tiser baç amraqım / baru **yime umaz men** / bağırsağım – kireyin tiser kiçigkiem / kirü **yime umaz men** / kin yıpar yıldığım* ‘Gideyim desem, güzel sevgilim / gidemiyorum da / merhametlim – Gireyim desem, küçücüğüm / giremiyorum da / anber, misk kokulum’

(254) **taglar hanı teg** ‘dağlar hanı gibi’

[İÖTŞ 33] *taluy ügüz teg atlıg / tañlançıg uygur elimiz a / **taglar hanı teg** adrukluğ / **taglar hanı teg** ağırlıg / tavçañ basurukluğ hanımız a* ‘ey deryalarca ünlü / şaşılması Uygur elimiz! / ey dağlar hanı gibi seçkin / ve dağlar hanı gibi saygıdeğer / tavçang mesnetli Hanımız!’

(255) **qayda termü erki** ‘nerede der mi dersin?’

[ETŞ/29: 2/4/6/8/10/12] *atam **qayda termü erki** / aqam **qayda termü erki** / begim **qayda termü erki** / ber termü köñülin erki / **qayda begim termü erki** / *qaygu* erki ‘babam nerede der mi dersin? / aqam nerede der mi dersin? / beyim nerede der mi dersin? / kalplerini paralar mı dersin? / nerede beyim der mi dersin? / kaygı geçer der mi dersin?’*

1.2.4.2.2. Kısmî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(256) **-ğül mini maytri** ‘... beni Maytri’

[ETŞ/17: 4/8/12/16/20] *tuşayın siziñe maytri / saķınğül mini maytri / öntürğil mini maytri / alğül mini maytri / tözüni tatutğül maytri* ‘size kavuşayım, Maitreya / beni de düşün, Maitreya / çıkar beni, Maitreya / beni sen al, Maitreya / hepsini bana tattır, Maitreya’

1.2.4.3. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.2.4.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

(257) **-(x)gme ... teñri** ‘-en ... Tanrı’

[ETŞ/1: 7-10] *körügme kün teñri / Siz bizni küzediñ / Körünügme ay teñri / Siz bizni kutğarıñ* ‘Gören Güneş Tanrı / Siz bizi kurtarın! / Görünen Ay Tanrı / Siz bizi kurtarın!’

(258) **+(x)m birle** ‘+m ile’

[ETŞ/4: 16-18/ 19-21] *yaruķ teñriler yarlıķazın / yavaşım birle / yaķışpan adrılmalım – küçlüg priştiler küç birzün / közi ķaram birle / külüşügin oluralım* ‘Nurlu Tanrılar buyursun / yumuşak huylum ile / birleşerek, bir daha ayrılmayalım – Kudretli melekler kuvvet versin / gözü karam ile / güle güle oturalım’

(259) **-meki bar** ‘-mesi var’

[ETŞ/5: 9-10] *tüpinte oluķma ölmeki bar / tünerig tamuķa tüşmeki bar* ‘sonunda insanın yine şu ölmesi var / karanlık cehenneme düşmesi var’

(260) **(x)yIn tiser** ‘(x)yim desem’

[ETŞ/4: 10-12 /13-15] *barayın tiser baķ amraķım / baru yime umaz men / bağırsaķım – kireyin tiser kiçigkiem / kirü yime umaz men / kin yıpar yıldığım* ‘Gideyim desem, güzel sevgilim / gidemiyorum da / merhametlim – Gireyim desem, küçücüğüm / giremiyorum da / anber, misk kokulum’

(261) **-(x)r tiyür** ‘-r diyor’

[ETŞ/6: 1-20] *aytur tiyür / Kentü kılmiş kılınçı közünür tiyür / yir sub ķutı irinür tiyür / ot sub ķutı iğlayur tiyür / ı iğaç ķutı ulıyur tiyür / köni buyruķ közüngüçe közünüpen / tanmış üzütüg tutupan / tarazuk içinte olğurtur*

tiyür / tarazuk ağsar kılınçı aytığ bolur / irinçü kılmiş kılınçı iştiğ bolur / tetrü saçlıg kırtğa yek kelipenin / tanmış üzütlerig tutupanın / tünerig tamuğa tartar **tiyür** / töpüsin toñtaru tıkar **tiyür** / tamudağı yekler tutar **tiyür** / muntrumuntuz yekler kelir **tiyür** / min ..k .. bergen urupan birgeseyür **tiyür** / öküş / üzüt anta körür **tiyür** / ölüm kıt kolupan bolmaz **tiyür** ‘ sorar derler / onun yapmış olduğı işler görünür derler / yer ve su saadeti bozular derler / ateş ve su saadeti ağlar derler / ot ve ağaç saadeti inler derler / adil buyruk aynadaki akis gibi artaya çıkıp / inkarcı ruhu yakalayıp / terazi içine oturtur derler / terazi yükselirse yaptığı işlerden dolayı sorguya çekilir / yapmış olduğı kötülükleri dinlenir / ters, kıllı, ihtiyar şeytan gelip / inkarcı ruhları yakalayıp / karanlık cehenneme doğru götürür derler / onları baş aşağı oraya atar derler / muntrumuntuz şeytanlar gelir derler / kamçı ile vurup, kamçılamaq ister derler / çok / ruh orada görür derler / ölümü niyaz eder, fakat bulamaz derler’

(262) +KA yükünürmen ‘+ya hürmetle eğilirim’

[ETŞ/10: 15-287] şanda bakşığa yükünürmen / yalınlıg çoğluğğa yükünürmen / edgün barmışğa yükünürmen / kükürt ünliügke yükünürmen / alpağut erke yükünürmen / ögirdeçike yükünürmen / tolpta çavıkmışğa yükünürmen / idi igeke yükünürmen / bilgin yirçike yükünürmen / arıgın kelmişke yükünürmen / raşmı yarukluğğa yükünürmen / nirmala kirsizke yükünürmen / öz tözi arığğa yükünürmen / tartınçlıg kaçımğa yükünürmen / brahmanı atlığğa yükünürmen / ayağğa tegimligke yükünürmen / suv teñrisiñe yükünürmen / bakşım siziñe yükünürmen / çavıkmış küüliügke yükünürmen / teñrim siziñe yükünürmen / yarutdaçığa yükünürmen / burkan kıtuña yükünürmen / nayaka yirçike yükünürmen / köni tuyunmışğa yükünürmen / başçı idisiñe yükünürmen / dakşınaki dıntarğa yükünürmen / uğanlar kanıña yükünürmen / soruqmış bilginke yükünürmen / ıduğ iligke yükünürmen / mañgalım siziñe yükünürmen / öseliksiz erke yükünürmen / atacım siziñe yükünürmen / tüpkerü tuymışğa yükünürmen / kütidmiş çoğluğğa yükünürmen / çın sala söğütke yükünürmen ‘santa hoca önünde hürmetle eğilirim / ateşli ve alevli önünde hürmetle eğilirim / iyilikle gitmiş olanın önünde hürmetle eğilirim / gür sesli önünde hürmetle eğilirim / kahraman yiğit önünde hürmetle eğilirim / sevinç duyanın önünde hürmetle

eğilirim / her yerde şöhret bulanın önünde hürmetle eğilirim / idi ige'nin önünde hürmetle eğilirim / bilgin yol gösterici önünde hürmetle eğilirim / temizlikle gelmiş olanın önünde hürmetle eğilirim / Rasmiprabhasa önünde hürmetle eğilirim / nirmala, lekesiz önünde hürmetle eğilirim / kendi kökü temiz olanın önünde hürmetle eğilirim / lütüfkar babamın önünde hürmetle eğilirim / Brahmana adlının önünde hürmetle eğilirim / saygı değerinin önünde hürmetle eğilirim / su tanrısı önünde hürmetle eğilirim / hocam, sizin önünüzde hürmetle eğilirim / nam salmış, şöhret bulmuşun önünde hürmetle eğilirim / tanrım, sizin önünüzde hürmetle eğilirim / aydınlatıcı önünde hürmetle eğilirim / burkan saadeti önünde hürmetle eğilirim / nayaka rehber önünde hürmetle eğilirim / doğru nüfuz etmişin önünde hürmetle eğilirim / öncü sahibi önünde hürmetle eğilirim / daksinaki din adamının önünde hürmetle eğilirim / ilahlar hükümdarı önünde hürmetle eğilirim / her vakit aranılan bilge önünde hürmetle eğilirim / mukaddes hükümdarın önünde hürmetle eğilirim / şöhretlim, sizin önünüzde hürmetle eğilirim / en üstün er önünde hürmetle eğilirim / babacığım, sizin önünüzde hürmetle eğilirim / aslı esasına kadar nüfuz etmiş olanın önünde hürmetle eğilirim / kütidmiş alevlinin önünde hürmetle eğilirim / hakiki sala ağacı önünde hürmetle eğilirim'

(263) - **ġu üçün** '-mak için'

[ETŞ/13B: 54-57] *umuġumuz samantabadırınıġ yoriġi tolġu üçün / ookşuz tutçı tınlıġlarınġ asıġın kılġu üçün* 'ümidimiz Samantabhadra yolunu tamamlamak / bu on türlü saadet arzusunu iyice turalım'

(264) +(s)**I teg** '+I gibi'

[ETŞ/13C: 65-66] *köl suvınıġ linġhuası teg yuġlunçsuz arıyu / kök ayazınıġ kün ayı teg alınçsız yoriyu* 'göl suyunun çiçeġi gibi, bulaşılmaz bir şekilde temizlenip / açık havadaki güneş ve ay gibi, ilişiksiz dolaşıp'

(265) - **ġu erür**

[ETŞ/13D: 121-124] *bu iş için bodisatav yolına kırıġu erür / bodisatav bolayın tip bodiçıt alġu erür / bodiçıtınıġ alġu yaġın boşġurup bilġu erür / boşġunġalı küsüşlüġler bu saġınç kılġu erür* 'bu iş için bodhisattva yoluna girmek lazımdır / bodhisattva olayım demek bodhicitta olmaktır / bodhicitta'yı

alma usulünü öğrenip bilmek gerek / öğrenmeği arzu edenler bu şekilde düşünmelidirler’

(266) + **İg yekler** ‘... şeytanlar’

[ETŞ/5: 11-12] **tümenlig yekler kelir tiyür / tumanlıg yekler ayar tiyür** ‘on binlerce şeytan gelir derler / dumanlı şeytanlar işini görür derler’

(267) –(x)**p yig** ‘üstün’

[ETŞ/14B: 25-28] **öridip yig öseliksiz bodıçıtıg / ödünürmen küdenleyü tınlıgılarıg / örgüt yorıp yig yorıgta erinmeksiz / özüm osup oşgurayın öñilerig** ‘en üstün yüksek bodhicitta’yı meydana getirip / canlıları, misafir karşılar gibi, buyur ederim / her vakit üstün hareketle üşenmeden yürüyüp / kendim geçip, başkalarını da geçireyim’

(268) +(s)**i bar** ‘+si var’

[ETŞ/32: 2/8/12/16] **asırağa mivesi bar / kulnuñ ne saķınçı bar / töbesinde mivesi bar / töbesinde bar / anıñ bir meşesi bar** ‘fakat pek azının meyvesi var / kulun ne düşüncesi var / tepesinde meyvesi var / tepesinde var / onun bir zevki var’

(269) -**mış kerek** ‘-mek gerek’

[ETŞ/33: 2/4/6/8/10/12/14/16/18/20/22/24] **aşnuça sanmış kerek / netegin tanmış kerek / sürüsin bakmış kerek / kerek / suv öze yumış kerek / netegin kalmış kerek / ayıbsız bolmış kerek / ne kılsa kerek / boyunun sumış kerek / tiriglik kalmış kerek / aña can birmiş kerek / takı ne aymış kerek** ‘önceden düşünmek gerek / nasıl inkar etmek gerek / kurasına bakmak gerek / gerek / su ile yıkamak gerek / bunu nasıl yapmak gerek / ayıpsız olmak gerek / ne yapsa gerek / boynunu eğmek gerek / hayat sürmek gerek / ona can vermek gerek / daha ne demek gerek’

(270) -**tUK sayu** ‘...çe’

[ETŞ/35: 95-96] **tepretük sayu kut kelir / kılıntuķ sayu iş büter** ‘Hareket ettikçe, saadet gelir / yapıldıkça iş biter’

(271) +**üñ içinte** ‘+ün içinde’

[ETŞ/35: 99-100] *közün içinde küğ yok / köñülün içinde kadğu yok* ‘Gözünün içinde keder yok / gönlünün içinde kaygı yok’

(272) **-ıg boltı** ‘... oldu’

[ETŞ/35: 134] *yig edler tegşilip bışıg boltı / yıdı yıparı bura turur katıg boltı* ‘Çiy şeyler değışip, olgunlaştı / kokusu, rayıhası kuvvetle etrafa yayıldı’

(273) **+İlg yekler** ‘... şeytanlar’

[ETŞ/5: 11-12] *tümenlig yekler kelir tiyür / tumanlıg yekler ayar tiyür* ‘on binlerce şeytan gelir derler / dumanlı şeytanlar işini görür derler’

(274) **-(X)r tiyür** ‘-ir derler’

[ETŞ/5: 11-12] *tümenlig yekler kelir tiyür / tumanlıg yekler ayar tiyür* ‘on binlerce şeytan gelir derler / dumanlı şeytanlar işini görür derler’

(275) **+(x)m(x)z erür siz** ‘+nımızsınız’

[İÖTŞ 16] *erklig ulug iligimiz erür siz / altunça tommış / tomlunça tommış / kutlug bilge begümüz erür siz* ‘kudretli ulu hakanımızsınız / altın gibi yuvarlak / top gibi yuvarlak / kutlu bilge beyimizsiniz’

(276) **+ça tommış** ‘gibi yuvarlak’

[İÖTŞ 16] *erklig ulug iligimiz erür siz / altunça tommış / tomlunça tommış / kutlug bilge begümüz erür siz* ‘kudretli ulu hakanımızsınız / altın gibi yuvarlak / top gibi yuvarlak / kutlu bilge beyimizsiniz’

1.2.4.3.2. Kısmî Ek+Kelime Yinelemeleri

(277) **-mekim öze** ‘-mekle’

[ETŞ/18: 17-20] *a öze / asıgsız butadı öd kün keçürmekim öze / ayıg kılınçlıg ağır yük yüdmekim öze / aşdım öklitdim kılınçımın muntağlar öze* ‘..... ile / faydasız karışık bir hayat geçirmekle / kötü işlerin ağır yükünü yüklenmekle / hareketimi böyle şeyler ile doldurdum, çoğalttım’

(278) **-(X)r tiyür** ‘-ir derler’

[ETŞ/5: 13-16 / 17-20 / 21-24 / 25-27] *tünerig tünçüle basar tiyür / tunumluğ tegir tiyür / töş öze olurup tültürür tiyür / tanmış üzütler taşıkar tiyür – tardıç teg etüzin kodur tiyür / tavarı turguru kalır tiyür / tetrü saçlıg kırtğa yek kelir*

tiyür / *tolıg bulıt teg tonkı kaşlıg tiyür - kanlıg bukaç teg karakı tiyür / kaşguk teg kara boy emki tiyür / burnıta boz bulıt önür tiyür / tamgakınta kara tüttün taşıkar tiyür – töşi ol kamuğ tümen yılan tiyür / yineri ol yingen yılan tiyür / erneki ol kamuğ tiyür* ‘on binlerce şeytan gelir derler / dumanlı şeytanlar işini görür derler – karanlık gece gibi üzerine çöker derler / sıkıntı içine düşer derler / göğüsüne oturarak delik deşik eder derler / inkarcı ruhlar dışarı çıkar derler – Tardıç gibi vücudunu bırakır derler / malı mülkü arkada kalır derler / ters, kıllı, ihtiyar diş şeytan gelir derler / dolu bulutu gibi, kara kaşlı derler – kanlı çömlek gibi gözlü derler / kazık gibi kara memeli derler / burnundan boz bulut yükselir derler / boğazından kara duman çıkar derler – göğüsünün her tarafı yılan dolu derler / yineri ol yingen yılan derler / parmaklarının her biri derler’

1.2.4.4. Kelime Yinelemeleri

(279) **amrağ** ‘sevgili’

[ETŞ/4: 2-3] *adınçığ amrağ / amrağ özkıem.....* ‘emsalsiz sevgili / sevgili canım

(280) **tört** ‘dört’

[ETŞ/5: 1-4] *tüzün bilge kişiler tirilelim / tejriniñ bitigin biz işidelim / tört ilig tejrilerke tapınalım / tört uluğ emgekde kırtulalım* ‘Asil bilge insanlar toplanalım / Tanrının kitabını dinleyelim / dört hakim Tanrıya tapınalım / dört büyük azaptan kırtulalım’

(281) **usikni** ‘harfi’

[ETŞ/11: 1/9/17/33/41/49/57/65/72/81/89/97/111/119/127/135/143/151] *a başlağlıg aşnukı sav savlarıg / vınayta ulatı vıçıdıramallarıñ / k usikleyü kıua alu arıl / s usikni sakınu körser / h usikni kıavrayu bürıdgil / y usikniñ yarağı kelti / ke usikniñ kelti keziği / t usikni talulalım / m usikke segreyin tidim / n usikke nalant kelzün / s usikniñ savın unıdtım / ba usikke sav bar erti / r usik arkaru yatıp / s usik teg sağılayu turur / t usik teg tele bilser / l usikniñ lalanı kaçdı / ş tokıyu şeker teg tapıñgu ol / ma usikni manılıg tırler* ‘önce a ile başlayan söz ve tabirleri..... / vınaya başta olmak üzere, vınıdıramalların / k’yı heceleyerek, çiçek alıp temizlen / s harfini düşünüp bakarsan / h harfini kıavrayıp, hisset / y harfinin yeri geldi .../ ke harfinin sırası geldi

/ tharfini seçip alalım / m harfine koşayım dedim ... / na harfine nalanda gelsin / s harfinin sözünü unuttum ... / la harfine misal vardı / r harfi çapraz yatıp / ş harfi gibi çağlayıp durur / t harfi gibi delebilsen / l harfinin lalana'sı kaçtı / ş vurup, şakra gibi tapınmak gerek / ma harfi için mani gibi derler

(282) **birer** 'her biri'

[ETŞ/13A: 9-12] **birer** *koğta koğ sanınca nom oğuş ol ok / birer inte birle toyluğ burkanlar şakınıp / bir bir ünte uz taqşutluğ taluyar öntürüp / birer burkan edgülerin ür ödün ögelim* 'Her zerrede zerre sayısınca töre ailesi ve bunların / her birinde bir arada toplu burkanları düşünüp / ayrı ayrı her seste güzel şiir denizlerini meydana getirip / her burkanın iyiliklerini uzun uzun övelim'

(283) **til** 'dil'

[ETŞ/13C: 93-96] *teñrilerniñ tilinçe luular tilinçe / tek ol yekler kumbandı yalañuq tilinçe / telim öküş tñlıqlarñıñ niñ tili sanınca / tegintürgü tutdurgu için köni nom nomlalım* 'Tanrıların dilince, ejderlerin dilince / yahut o şeytanların, kumbhanda ve insanların dilince / sayısız çok canlıların dilleri sayısınca / onlara erştirip, ellerine vermek için, doğru töreyi izah edelim'

(284) **öz** 'kendi, öz'

[ETŞ/14A: 7-8] *bodlar öze alku ödte burkanlarka / bulıdlayu tapıg öze tapınurmen* 'vücutlar ile her zaman burkanlara / bulut gibi kulluk ile tapınırım'

(285) **teg** 'gibi'

[ETŞ/16: 41-42] *alp biliglig iduk kutluğ mançuşiri teg / ayağuluğ tolpi tüzün bodısatav teg* 'kuvvetli bilgi sahibi, aziz kutlu Manjusri gibi / saygı değer Tolpi Tüzün bodhisattva gibi'

[İÖTŞ 16] *kök böri teg sini birle yoriyin / kara kuzgun teg toprak üze kalayın / igke kömüri / bilegüke yarı teg bolayın* 'bozkurt gibi senin ile varayım / kara kuzgun gibi toprak üstünde kalayım / hastalığa kömürü / biley taşına tükürüğü gibi olayım'

(286) **üç** 'üç'

[ETŞ/17: 9-10] **üç** ağı öze bulğanmış / **üç** oğuşluğ kılıktın ‘üç zehir ile bulanmış / üç aile kılığından’

(287) **alķu** ‘tüm’

[ETŞ/24: 4/6/7/10] **alķu** ödlerte kutları buyanları aşılıp üsdelip / **alķu** türlüg küsüşleri kanıp bütüp / **alķunı** bilteçi burķan kutın bulmaķları bolzun / **alķu** ödte yiil yağmur ödinçe bolup ... ‘her zaman saadetleri ve iyilikleri artıp, çoğalıp / her türlü arzuları yerine gelip, tamamlanıp / her şeyi bilen burkan saadetini bulmaya muvaffak olsunlar / rüzgar ve yağmur her vakit zamanında olup ...’

(288) **bilig** ‘bilgi’

[ETŞ/31: 1-4] **bilig** biliñ ya begim / **bilig** saña eş bolur / **bilig** bilgen ol erke / bir kün devlet tuş bolur ‘bilgi bilin, ey beyim / bilgi sana eş olur / bilgi bilen insana / birgün devlet yar olur’

(289) **içinte** ‘içinde’

[ETŞ/35: 15-18] **özünin** ķar **içinte** ig kirdi / emgek bar saķınguluğ / **könül** **içinte** oot kirdi / **ķadģu** bar buşunguluğ ‘Vücutun içine hastalık girdi / sakınılacak bir zahmet var / gönül içine ateş girdi / can sıkacak bir kaygı var’

(290) **kirdi** ‘girdi’

[ETŞ/35: 15-18] **özünin** ķar **içinte** ig **kirdi** / emgek bar saķınguluğ / **könül** **içinte** oot **kirdi** / **ķadģu** bar buşunguluğ ‘Vücutun içine hastalık girdi / sakınılacak bir zahmet var / gönül içine ateş girdi / can sıkacak bir kaygı var’

(291) **bar** ‘var’

[ETŞ/35: 15-18] **özünin** ķar **içinte** ig kirdi / emgek **bar** saķınguluğ / **könül** **içinte** oot kirdi / **ķadģu** **bar** buşunguluğ ‘Vücutun içine hastalık girdi / sakınılacak bir zahmet var / gönül içine ateş girdi / can sıkacak bir kaygı var’

[ETŞ/35: 46-47] **iltin** ķantın busuş **bar** / **etüzün** tegre ada **bar** ‘Devletten, hükümdardan keder var / vücudun etrafında tehlike var’

[ETŞ/35: 144] **adın** kişilertin tıdığ **bar** saķlanğıl / **yat** kişilertin yağı **bar** içanğıl ‘Başka kimselerden mani var sakın / yabancı kimselerden düşman var dikkat et’

(292) **kişilertin** ‘kişilerden’

[ETŞ/35: 144] *adın kişilertin tıdığ bar saklangıl / yat kişilertin yağı bar içanğıl* ‘Başka kimselerden mani var sakın / yabancı kimselerden düşman var dikkat et’

(293) **küçin** ‘gücünü’

[ETŞ/13C: 109-112] *kılılmışça kılınç küçin kıra alkıp arıtıp / kımıraşur nısvanı küçin kıdıyu tükedip / kırmalayur şımnı küçin kısğaru korkıdıp / kınığ öze tolptı tüzün küçin büdkerelim* ‘Yapıldıkça yapma gücünü kırarak, giderip, temizleyip / kaynaşan iptila kuvvetine sed çekip, tüketip / yakalayan şeytanın gücünü kırıp, korkutup / kınığ ile Tolptı Tüzün’ün kuvvetini tamamlayalım’

1.2.4.5. Ek Yinelemeleri

(294) +I(X)ğ

[ETŞ/1: 11-15] *tañ teñri / yıdılığ yıparlığ / yaruqluğ yaşuqluğ / tañ teñri / tañ teñri* ‘Tan Tanrı / güzel kokulu, mis kokulu / parıltılı, ışıltılı / Tan Tanrı / Tan Tanrı’

[ETŞ/1: 11-15/16-20] *tañ teñri / yıdılığ yıparlığ / yaruqluğ yaşuqluğ / tañ teñri / tañ teñri* ‘Tan tanrı / güzel kokulu, mis kokulu / parıltılı, ışıltılı / Tan Tanrı / Tan Tanrı’

[ETŞ/35: 47-48] *asığlığ bolguluğ yolun közünmez / inçgülüğ bolguluğ belgün belgürmez* ‘istifadeli olabilecek bir yolun gözüküyor / rahata kavuşmak hususunda bir işaretin belirmiyor’

[İÖTŞ 33] *taluy ügüz teg atlıg / tañlançığ uygur elimiz a / taglar hanı teg adrukluğ / taglar hanı teg ağırlıg / tavçañ basurukluğ hanımız a* ‘ey deryalarca ünlü / şaşılmalı Uygur elimiz! / ey dağlar hanı gibi seçkin / ve dağlar hanı gibi saygıdeğer / tavçang mesnetli Hanımız!’

(295) +UmUznI

[ETŞ/2: 6-7] *etüzümüzni küzediy / üzütümüzni boşuñ* ‘vücudumuzu koruyun / ruhumuzu boş, serbest bırakın’

(296) –(X)ñ

[ETŞ/2: 6-7] *etüzümüzni küzediñ / üzütümüzni boşuñ* ‘vücudumuzu koruyun / ruhumuzu boş, serbest bırakın’

(297) +**In**

[ETŞ/2: 9-10] *adasızın turalım / ögrünçlüğün erelim* ‘tehlikelerden uzak duralım / sevinç içinde olalım!’

(298) -**Allım**

[ETŞ/2: 9-10] *adasızın turalım / ögrünçlüğün erelim* ‘tehlikelerden uzak duralım / sevinç içinde olalım!’

[ETŞ/5: 1-4] *tüzün bilge kişiler tirilelim / teyriniñ bitigin biz işidelim / tört ilig teyrilerke tapınalım / tört uluğ emgekde kurtulalım* ‘Asil bilge insanlar toplanalım / Tanrının kitabını dinleyelim / dört hakim Tanrıya tapınalım / dört büyük azaptan kurtulalım’

(299) +**(X)m**

[ETŞ/3: 11-12] *körtle tüzün teyrim külügüm küzünçüm / körtle tüzün teyrim burkanım bulunçsuzum* ‘güzel, asil Tanrım, şöhretlim, koruyucum / güzel, asil Tanrım, burkanım, bulunmazım’

(300) -**(X)ğmalar**

[ETŞ/5: 5-8] *tört ilig teyrilerde tanığmalar / teyri nomın todağmalar / tünerig yeklerke tapunuğmalar / tümenlig irinçü kılığmalar* ‘Dört hakim Tanrıyı inkar edenler / Tanrı sözüne değer vermeyenler / karanlık şeytanlara tapınanlar / on binlerce günah işleyenler’

(301) -**DIğIz**

[ETŞ/7: 65-68 / 113-120 / 121-124 / 125-128 / 129-132 / 141-144 / 145-148 / 149-152 / 153-156 / 157-160 / 161-164] *biş ajuntağı tınlığlarığ / biligsiz biligdin öngi ödürtüñüz / bilge biligte yaratdıñız / firnibrenke sanlığ kıltañız – ertimlig meñjike ilinmişke / eşsiz köni nomug nomlatıñız / emgeklig taluytın keçürtüñüz / edgü nırvanğa yakın iltıñız - botulmaqlığ ilgü tüpke sırlımlışlarka / burkanlar uluşıña bargu yoluğ körkittıñız / buyanlığ sumır tağığ turgurtuñız / bu uñ ürlük bulturtuñız – küvençlig suv küznekiñe soqlunmışlarğa / köni nomluğ köprügüğ körkittıñız / köñülinteki yig nomuğ oqıttıñız / k..... ıduğ*

*ançmankâ tutuz**tuğuz** – altı kaçığ öze azmışlarkâ / ağmak inmek ajunlarığ
körkitt**tiğiz** / avış tamu emgekin biltürt**tüğüz** / alkatmış biş kat teñri yirinte
toğurt**tuğuz** - kutrulğu yol yınaklarığ tileyü / koptın sınar il uluşlarığ kez**tiğiz** /
kutkarğu tınlığılarığ taptukta / kodmadın kamıgunı kutkar**tuğuz** – türk
burkanlarta kin int**tiğiz** / tözkerinçsiz burkan kutın bult**tuğuz** / tük tümen
tınlığılarığ kutkar**tuğuz** / tünerig tamutın tözüni ozğurt**tuğuz** – al altağ
uzanmaıklarığ taşkarıp / adınlarkâ asıglıg işig işlett**tiğiz** / azmışlarkâ yolçı yirçi
bolt**tuğuz** / ayıg kılınçlıg şımnı iligintin ozğurt**tuğuz** – tş köñüllügerig
kutkar**tuğuz** / tegilmiş közler ük ... **tiğiz** / tegimligçe işlerig işlett**tiğiz** / teñri
yiriñe bargu köni yol körkitt**tiğiz** – yirtinçke umuğ mağ törütt**tüğüz** / yiti ağılıg
nomlarığ nomlat**tiğiz** / yintem ayıgta yaratınțaçılarığ tud**tuğuz** / yig üstünki orlar
turğurt**tuğuz** – ayağlarığ barça siziñe emter**tiğiz** / amakıg anlamakıg
k... / amakıg irişmekig serkürt**tüğüz** / amvardıñıg ç - tolp sansarıg
siziñe anıtturt**tiğiz** / todunçsuz yaklarığ tutulturt**tuğuz** / toğumin ajunun /
turuğ edgü kılınçlıg ıslarıg işlett**tiğiz** ‘beş alemdeki bu mahlukları / bilgisizlik
içinden çekip çıkardınız / onlara hikmet ihsan ettiniz / parinirvana
mensuplarından yaptınız – bu geçici huzura kendilerini kaptırmış olanlara /
eşsiz, hakiki yolu gösterdiniz / böylelikle eziyet denizinden geçirdiniz / onları
iyi nirvanaya yaklaştırdınız – bulaşma, ilişme köküne yapışmış olanlara /
burkanlar diyarına giden yolu gösterdiniz / iyi amellerden Sumeru dağını
meydana getirdiniz / bu ebediliğe kavuşturdunuz – gurur suyunun
akislerinden kör olanlara / doğru yol köprüsünü gösterdiniz / gönüllerindeki
daha iyi yolu öğrettiniz / onları mukaddes cemaatin eline teslim ettiniz – altı
hasseden dolayı yollarını şaşırılmış olanlara / çıkış ve iniş alemlerini gösteriniz
/ avici cehenneminin azabını bildirdiniz / onları tanrıların beş katlı mesud
diyarında doğurtunuz – kurtuluş yol ve yönlerini arayarak / dünyanın her
tarafındaki ülkeleri dolaştınız / kurtarılacak mahlukları bulunca / hiçbirini
bırakmadan, hepsini kurtardınız – kudretli burkanlardan sonra siz yere indiniz
/ aslına erişilemeyen burkan saadetini buldunuz / sayısız, binlerce mahlukları
kurtardınız / onların hepsini karanlık cehennemden çekip çıkardınız – hile,
yalan ve tembellikleri bir tarafa atıp / başkaları için faydalı olan işler işlediniz
/ yollarını şaşırılmış olanlara rehber oldunuz / onları günah şeytanının elinden
kurtardınız - gönüllü olanları kurtardınız / körleşmiş gözleri açtınız /
onlara münasip olan işler yaptırdınız / tanrı yerine giden doğru yolu gösterdiniz*

– dünyaya ümit ve melce olmak üzere yaratıldınız / yedi hazine kanununu vaz ettirdiniz / mahlukların kötülük içinde yaşamalarına mani oldunuz / onlar için en iyi yerleri hazırladınız – bütün saygıları kendinize çektiniz / / İrişmekle teskin ettiniz / amvarşanı..... – bütün samsara’ya önünüzde baş eğdirdiniz / doymak bilmez şeytanları esir ettiniz / doğumunu, alemi / duru, iyi ve faydalı işleri yaptırınız’

(302) –(y)U

[ETŞ/7: 345-348] *yaruk biligleri yaltrıyü / yarlıkıncı köhülleri ökliyü / yazınçsızın ermek çakşapıtıg küzetü / yalınayü turur tamutın oztılar* ‘parlak bilgileri gittikçe ışıldayarak / merhametli gönülleri genişleyerek / günahsız olmanın iyi yolundan yürüyerek / alev alev yanan cehennemden kurtuldular’

(303) -gUg

[ETŞ/7: 401-404] *alkış başık sözlegüg / ayıg kılınçığ öküngüg / amvardışn kılıp yığınğug / ayu yarlıkadıñız olarkı* ‘sana hamd ve sena etmeği / günahlardan tövbe etmeği / cemaat halinde toplanmağı / onlara bildirmek lütfunda bulununuz’

(304) +nUñ

[ETŞ/13A: 21-22] *budğil alkı burkanlarınıg büdkerliğ tuymışnıg / boşgutluğnuğ boşgutsuznuğ bodısavat tidmişniğ* ‘asillerin, bütün burkanların, iyice nüfuz etmiş olanların / öğrenenin, öğrenmeyenin, bodhisattva denilenlerin’

(305) -ğU

[ETŞ/13C: 113-116] *oğrap edğü umuğ bolğu okıdu nomlağu / oyi kirgü uz arıdğu umunğu küsegü / usun ödün tapıg kılğu usatı ür kişegü / uç kıdıg yokulsuz, tüpsüz taluylar keçelim* ‘iyi ümit olma, okutma, izah etme / girecek çukuru iyice temizleme, ümitlenme, arzulama / uzun zaman kulluk etme, her vakit köstekleme / niyeti ile uçsuz bucaksız derin dipsiz denizleri geçelim’

(306) -zUn

[ETŞ/18: 43-46] *bilgisizlik kılınçlarımın öczün alkınzun / birtemledi arıg silig kitzün tarıkzun / birle yana türçimeksiz itzün yokadzun / bir ikinti üçünç yolu kşantı bolzun* ‘bilgisizlikten ileri gelen bu hareketlerim dinsin, ortadan kalksın

/ hiçbir iz bırakmadan, tamamen gitsin, dağılsın / bir daha ortaya çıkmayacak şekilde yitsin, kaybolsun / bir ikinci, üçüncü defa affa mazhar olunsun’

(307) -ğII

[ETŞ/35: 144] *adın kişilertin tıdığ bar saklanğıl / yat kişilertin yağı bar ıçanğıl*
‘Başka kimselerden mani var sakın / yabancı kimselerden düşman var dikkat et’

(308) (X)ηUzDA

[İÖTŞ 16] *yime kalın kara bodununguznu / kiñ koyuñuzda / uzun etekiñizde / küyü küzedi tutup açını igdür siz* ‘ve çok sayıda halkınızı / geniş koynunuzda / uzun eteğinizde / koruyup gözetiyor, bakıp besliyorsunuz’

Tablo 6. Eski Türk Şiiri’nde tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	14	15
	Kısmî	1	
E+K	Tam	20	22
	Kısmî	2	
E+K.G	Tam	3	4
	Kısmî	1	
K	-	15	15
E	-	15	15
Toplam			71

1.3. KARAHANLICADA YİNELEMELER

1.3.1. KUTADGU BİLİĞ’DE YİNELEMELER

1.3.1.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.3.1.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

(309) **ol ilniñ** ‘o memleketin’

[KB / 27] **ol ilniñ** *bügüsi hakimi turup / at urmuş ol ilniñ törüçe körüp* ‘O memleketlerin hakimleri o diyarın usulüne göre / Buna ayrı ayrı adlar takmışlardır’

(310) **qalı qañça** ‘Nice ve nasıl’

[KB / 27] **kalı kaççaça** *kirme tutgıl özün / kalı kaçsız bil uzatma sözün*
'Nice ve nasıl olduğuna karışma kendini tut / Onu nicesiz ve nasılsız bil, sözünü uzatma'

(311) **yorık utru ur** 'açık dil kullan'

[KB / 175] *kalı mundağ erse yorık utru ur / yorık utru ursa kişig yoqlatur*
'Madem ki böyledir sen açık dil kullan / Dil açık olursa kişiyi yükseltir'

(312) **biligsiz biligligke** 'bilgisiz bilgiliye'

[KB / 200] **biligsiz biligligke** *boldı yağı / biligsiz biligligke kıldı çoğı* 'Bilgisiz bilgiliye daima düşman olmuştur / Bilgisiz bilgiliyle her zaman mücadele etmiştir'

(313) **ite birdi** 'düzenledi'

[KB / 146] *itigli bayatım ite birdi öz / ite birdi tüzdi yaraşturdı tüz* 'Her şeyi yoluna koyan tanrım bunları da yola getirdi / Düzenledi, düzeltti ve birbiriyle barıştırdı'

(314) **sınamış kişi** 'tecrübeli kişi'

[KB / 245] *muñar meñzetür söz sınamış kişi / sınamış kişi bildi il kün işi*
'Tecrübeli kişinin sözü buna benzer / Tecrübeli kişi elin günün işini bilir'

(315) **körü bar** 'dikkat etmek'

[KB / 298-299] **körü barsa** *yağşı ayur bu sözüğ / ukušsuz biligsiz bedütmez özüğ // körü barsa barça urur bu kedük / ukušluğ biliglig kör aslı ked ök*
'Dikkat edersen şu söz çok yerinde söylenmiş / Akılsız ve bilgisiz kişi kendisini yükseltemez // Dikkat edilirse herkes üstüne bir şey giyer / Fakat akıllı ve bilgili kişi giysiyle değil, aslıyla değerlidir'

(316) **ukuşsuz biligsiz** 'akılsız ve bilgisiz'

[KB / 298-299] *körü barsa yağşı ayur bu sözüğ / ukušsuz biligsiz bedütmez özüğ // körü barsa barça urur bu kedük / ukušluğ biliglig kör aslı ked ök*
'Dikkat edersen şu söz çok yerinde söylenmiş / Akılsız ve bilgisiz kişi kendisini yükseltemez // Dikkat edilirse herkes üstüne bir şey giyer / Fakat akıllı ve bilgili kişi giysiyle değil, aslıyla değerlidir'

(317) **azın azlanma** 'azını azımsama'

[KB / 305] *uķuş azın azlanma asđı ũkũş / bilig azın azlanma erke kũsũş* ‘Aklın azını azımsama, onun faydası çoktur / Bilginin azını azımsama, o insan için azizdir’

(318) **ol sağa** ‘o sana’

[KB / 317] *uķuş ol sağa edđũ andlığ adaş / bilig ol sağa ked bağırsak kadaş* ‘Akıl senin için iyi ve yeminli bir dosttur / Bilgi senin için çok merhametli bir kardeştir’

(319) **yava kılma** ‘yabana atma’

[KB / 359-360] *sevinçin yoriğlı ay edđũ yigit / sŕzũmni yava kılma kŕnlũn eşit* // *katığlan yağılma kŕnilik yolın / yigitlik yava kılma asđın alın* ‘Ey sevinç içinde ŕmũr sũren iyi genç / Sŕzũmũ yabana atma, gŕnũlden dinle // Gayret et, doğruluk yolundan şaşma / Gençliği ziyan etme, ondan faydalanmasını bil’

(320) **ara kŕr-** ‘bir bakmak’

[KB / 402] *ara kŕrse yũgrũr bezenip udu / ara kŕrmedũk teg kılur yir kodu* ‘Bir bakarsın, sũslenip kuşanarak arkandan koşar / Bir bakarsın, gŕrmezlikten gelir ŕnũne bakar’

(321) **himmet mũrũvvet** ‘himmet ve mũrũvvet’

[KB / 414] *kişilikke himmet mũrũvvet kerek / kişi kadri himmet mũrũvvet yağı* ‘Kişi için himmet ve mũrũvvet gerekir / Kişinin kıymeti himmet ve mũrũvvet ile ŕlũlũr’

(322) **kŕđũl kimni sevse** ‘gŕnũl kimi severse’

[KB / 536-537] *kŕđũl kimni sevse mũn erdem bolur / kamuğ tetrũsi oğ koķuzı tolur* // *kŕđũl kimni sevse kamuğı sevũg kŕrũr / kŕzke ursa kŕrũnmez bolur* ‘Gŕnũl kimi severse onun kusuru erdem olur / Bũtũn ters işleri doğru ve eksikleri de tam gŕrũr // Gŕnũl kimi severse onun her şeyi sevimli olur / Gŕren gŕze vursa o bile kŕtũ gŕrũnmez’

(323) **kişi edđũsi** ‘insanın iyisi’

[KB / 543] *bu yağlığ bolur bu kişi edđũsi / kişi edđũsi ol bodun yũdđũsi* ‘İnsanların iyisi bŕyle olur / İnsanların iyisi halkın yũkũnũ hafifletendir’

(324) **bu kũt** ‘bu ikbal’

[KB / 549-550] **bu kütka** *inanma usa edgü kıl / bu kün munda erse yarın anda bil // bu kütka küvenme ay kut bulğuçı / keligli turur kut yana barguçı* ‘Bu ikbale inanma, elinden gelirse iyilik et / Bil ki, ikbal bugün sendeyse yarın başkasındadır // Ey ikbal bulan, bu ikbale güvenme / Gelen ikbal bir gün olur gider’

[KB / 681-682] **bu kut** *kıyda bolsa boyun bir yaraş / kalı öznese kütka kadgun küreş // bu kut kelse yalnuq kutadur köni / tümen arzu birle talulap yir aş* ‘Mutluluk neredeyse, ona boyun eğ, kendini beğendir / Mutluluğa kafa tutarsan, üzüntüyle boğuşursun // Mutluluk gelirse, insan gerçekten mutlu olur / Bütün arzularına kavuşur, huzur içinde yaşar’

(325) **biliglig sözi** ‘bilginin sözü’

[KB / 555] *yime yakşı aymış biliglig sözi / biliglig sözi körse barçın tözi* ‘Yine bilgili ne güzel söylemiş, bilginin sözü / Dikkat edersen değerli bir mala benzer’

(326) **sen negü ol** ‘sen kimsin’

[KB / 583] *ilig aydı kim sen negü ol atıñ / kıyudın kelir sen negü ol yatıñ* ‘Hükümdar sordu, sen kimsin adın nedir? / Nereden geliyorsun, memleketin neresidir?’

(327) **kördüm** ‘gördüm’

[KB / 790] *bağa kördüm erse özün övkelig / munı kördüm erse yitürdüm bilig* ‘Sana bakınca öfkeli olduğunu gördüm / Bunları görünce de ne diyeceğimi şaşırdım’

(328) **negü teg** ‘nasıl’

[KB / 930] *negü teg ögeyin bu isiz kişig / negü teg tileyin bu isiz işig* ‘Kötü kişiyi nasıl öveyim / Bu kötü işi nasıl arzu edeyim’

(329) **bu isiz** ‘bu kötü’

[KB / 930] *negü teg ögeyin bu isiz kişig / negü teg tileyin bu isiz işig* ‘Kötü kişiyi nasıl öveyim / Bu kötü işi nasıl arzu edeyim’

(330) **saķınıuķ kişi** ‘takva sahibi insan’

[KB / 1063] *negü tir eşitgil saķınuķ kişi / saķınuķ kişi ol kişiler başı* ‘Takva sahibi insan ne der dinle / Takva sahibi insanlar daima ileri gelenlerdir’

[KB / 2463] *saķınuķ kişi yir kişi kadğusı / saķınuķ kişi ol kişi edğüsü* ‘Takva sahibi kişi başkalarının kaygısını çeker / İnsanların iyisi takva sahibi olandır’

(331) **oğul kız** ‘oğul ve kız’

[KB / 1164-1166] *oğul kız saķınçı bu tüpsüz teñiz / oğul kız sarığ kıldı kızğı meñiz // oğul kızda ötrü ata yir etin / oğul kız atamaz atası atın* ‘Oğul ve kız derdi dipsiz bir denizdir / Oğul ve kız al yanağı soldurur // Oğul ve kız yüzünden baba daima eziyet çeker / Fakat oğul ve kız atasının adını dahi anmaz’

(332) **ne yavlaķ** ‘ne kötü’

[KB / 1179] *ne yavlaķ neñ ol bu ölüm tarmaķı / ne yavlaķ erür bu kişiğ urmaķı* ‘Bu ölüm pençesi ne kötü bir şeydir / Onun insana çarpması ne kadar kötü olur’

(333) **ķamuğ edğü** ‘hep iyi’

[KB / 1296] *ķamuğ edğülük ķıl isizdin yıra / ķamuğ edğü kelgey sen oldur tura* ‘Daima iyilik yap, kötülükten irak dur / İster otur ister kalk, bundan sana hep iyilik gelir’

(334) **ķılınç edğü** ‘iyi hareket’

[KB / 1305] *ķılınç edğü tut neñke kadğurmağıl / ķılınç edğü bolsa kelir neñ tigil* ‘İyi hareket et, mal için kaygılanma / İyi hareket edersen mal kendiliğinden gelir’

(335) **ķanı kim** ‘hani, kim’

[KB / 1384] *ķanı kim ķutuldı ölümün kaçıp / ķanı kim aşundu üdündin keçip* ‘Hani, kim ölümden kaçıp kurtulmuş, / Hani, kim ecelini geciktirmiş, vaktini aşmış’

(336) **isiz ermez** ‘kötü, yazık değil’

[KB / 1546] *kişi isiz ermez kişilik isiz / eren isiz ermez könilik isiz* ‘İnsana yazık değil, insanlığa yazıktır / Fertlere yazık değil, doğruluğaya yazıktır’

(337) **isiz** ‘kötü’

[KB / 1546] *kişi isiz ermez kişilik isiz / eren isiz ermez gönül isiz* ‘İnsana yazık değil, insanlığa yazıktır / Fertlere yazık değil, doğruluğa yazıktır’

(338) **üç neç kimiñ bolsa** ‘üç şey kimde varsa’

[KB / 1676] *ol üç neç kimiñ bolsa keldi kıtı / bu üç neç kimiñ bolsa yitti atı* ‘O üç şey kimde varsa mutluluk onundur / Bu üç şey kimde varsa mahvolup gider adı’

(339) **könül arzu** ‘gönlün arzu ettiği’

[KB / 1892-1893] *yanut birdi ögdülmiş aydı tatıg / gönül arzu kılsa bekürtse kıatıg // sevitiş yüzün körse közke tatıg / gönül arzusun balsa özke tatıg* ‘Ögdülmiş yanıt verdi ve dedi ki: / Zevk gönlün arzu ettiği ve kuvvetle arzuladığı şeydi // Göz için sevdiği yüzü görmek zevktir / Gönül için arzusuna kavuşmak zevktir’

(340) **vezir ol** ‘vezirdir’

[KB / 2183] *vezir ol yüdügü bu begler yükün / vezir ol bekütügü beglik kökin* ‘Beylerin yükünü yüklenen vezirdir / Beyliğin temelini sağlamlaştıran da vezirdir’

(341) **aş içgü** ‘yiyecek ve içecek’

[KB / 2318] *aş içgü tuz etmek yadar er atı / aş içgü turur bu tiriglik otı* ‘İnsanın adını tuz eklemek, yiyecek ve içecek dünyaya yayar / Bu hayatın devası yiyecek ve içecektir’

(342) **usal bol- er** ‘İnsan ihmalkar olur’

[KB / 2393] *usal bolsa er kör yorırda ölür / usal bolmasa er tilekin bulur* ‘İnsan ihmalkar olursa yürürken ölür / İhmalkar olmazsa dileğine erer’

(343) **yalavaç ıdur ildin ilke** ‘memleketten memlekete elçi gönderirler’

[KB / 2593-2594] *bilir sen siziksiz ajun begleri / yalavaç ıdur ildin ilke eri // ayu bir maña bir bilig söz uzı / yalavaç ıdur ildin ilke özi* ‘Şüphesiz, bilirsin ki dünya beyleri / Memleketten memlekete elçi gönderirler // Bana önemli bir söz söyle, bir bilgi daha ver / Bir memleketten bir memlekete elçi gönderirken’

(344) **er at birle begler** ‘beyler asker ile’

[KB / 3006] **er at birle begler küçi belgürer / er at birle begler tügünler yörer**
‘Beylerin kuvvet ve kudreti asker ile belli olur / Beyler asker ile düğümleri
çözer’

(345) **sav altun** ‘som altın’

[KB / 3044] **sav altun yazar ol tügülmüş kişig / sav altun iter ol buzulmuş işig**
‘Çatılan yüzleri som altın güldürür / Bozulmuş işleri som altın yoluna koyar’

(346) **oğul kız atası** ‘oğul kız babası’

[KB / 3388] **oğul kız atasın suyurkağı ol / oğul kız atası yimi ağı ol** ‘Oğul
kız sahibi babanın kusuruna bakmamalı / Oğul kız babasının yediği zehirdir’

(347) **tegürsün bayatım** ‘eriştirsin Tanrım’

[KB / 3905-3906] **tümen miñ selamım sevüg savçıka / tegürsün bayatım köni**
yolçıka // tüzü işleriñe yime ök selam / tegürsün bayatım kesüksüz ulam ‘Tanrı
sevgili Resule, o doğru yolu gösterene / Yüz binlerce dua ve selamımı eriştirsin
// Tanrı onun bütün ashabına da / Kesintisiz selamlarını ulaştırın’

(348) **neçe miñ tapuğcı** ‘nice bin kul’

[KB / 3987-3988] **neçe miñ tapuğcı tapındı yılın / çıkar can ödinde yitürdi**
yolın // neçe miñ tapuğsuz yazukluğ kılı / ahır tın keserde oñardı yolu ‘Nice
bin kul yıllarca ibadet ile uğraştı / Tam can verecekleri sırada yolunu yitirdi //
Nice bin asi günahkar kul da / Son nefesleri kesilirken doğru yolu buldu’

(349) **bu yıl yeklig igke** ‘cin ve periden gelen hastalıklar’

[KB / 4361-4362] **bularda basa keldi afsunçılar / bu yıl yeklig igke bu ol**
emciler // bularka yime ök katılğıu kerek / bu yıl yeklig igke okığıu kerek
‘Bunlardan sonra efsuncular gelir / Cin ve periden gelen hastalıkları tedavi
ederler // Bunlarla da görüşmek, tanışmak gerektir / Cin ve peri çarpmasından
gelen hastalıkları okutmak gerekir’

(350) **kanı ol** ‘nerede, hani’

[KB / 4710-4718 arası] **kanı ol bu dünya tilep tutğuçı / öziñe temür kend tura**
yapğuçı // kanı ol otun it bu dünya bulup / yaşıl kökke sundı kara kuş münüp //
kanı ol bayat men tegüçi otun / teñizde qodı ıdtı teñri töbün // kanı ol bu dünya
neñin tirgüçi / neñi birle yirde qodı bargüçi // kanı ol toğardın batarka tegi /

*yorıp il tutuğlı bu dünya begi // **kanı ol** tayakı yılan bolđuçı / teniz yarlıp ötrü
yorıp keçgüçi // **kanı ol** peri kuş bu yalñuk öze / uluğluk kılığlı kılınçı tüze //*
kanı ol ölüğ tirgürüğli kişi / ölümke tutuğ boldı ahır işi // **kanı ol** kişide üdürmiş
talı / koğuz kaldı dünya irildi tolu ‘Dünyayı isteyip eline alan ve kendisine
demirden / Şehir ve kale yaptıran kişi nerede // Bu dünyayı bulan ve kartala
binerek / Mavi göğe çıkan o küstah köpek nerede // Ben Tanrıyım diyen ve
sonunda tanrının / Denizin dibine gönderdiği küstah nerede // Bu dünya malını
toplayan ve malıyla birlikte / Yerin dibine geçen insan nerede // Doğudan
batıya kadar sefer ederek birçok memleketi / Hakimiyeti altına alan dünya
nerede // Asası yılana çevrilen ve deniz yarılarak / Oradan yürüyüp geçen
nerede // Peri, kuş ve insanlara hükmeden / O adil insan nerede // Ölüleri
dirilten insan nerede / O da sonunda ölümün esiri oldu // İnsanlar arasından
seçilmiş olan o iyi zat nerede / Dünya onsuz boş kaldı, bir yanı eksildi’

(351) **mını teg** ‘bunun gibi’

[KB / 24] **mını teg** kitabını kim aymış oza / kidin me kim ayğay **mını teg** uza
‘Böyle bir eseri daha önce kim söylemiştir, / Bundan sonra da bu kadar ustalıklı
kim söyleyebilir’

(352) **kim ay-** ‘kim söylemek’

[KB / 24] **mını teg** kitabını **kim aymış** oza / kidin me **kim ayğay** **mını teg** uza
‘Böyle bir eseri daha önce kim söylemiştir, / Bundan sonra da bu kadar ustalıklı
kim söyleyebilir’

(353) **ķumarı söz** ‘miras olarak söz’

[KB / 190] *kişidin kişike **ķumarı söz** ol / **ķumarı sözüğ** tutsa asđı yüz ol*
‘Kişiden kişiye miras olarak söz kalır / Vasiyet edilen sözü tutmanın faydası
çoktur’

(354) **usal bol-** ‘ihmkar olmak’

[KB / 2348] **usal bolmasa** bolsa artuğ oduğ / **usal bolsa** tegriür basımçı yoduğ
‘Kumandan ihmkar olmamalı ve çok uyanık bulunmalı / O ihmkar olursa
düşmanın baskınından kurtulamaz’

(355) **neç bolurda** ‘şey varken’

[KB / 688] **yañı neñ bolurda** *bu eski nerek / talu neñ bolurda yavuz ne kerek*
'Yeni şey varken eskiye ne gerek var / Güzel şey varken, kötüye ne gerek var'

(356) **isiz öñdi ur-** 'kötü teamül koy-'

[KB / 1459-1460] **isiz öñdi urma** *ay ilçi büğü / isiz bolsa bolmaz ajunuğ yigü*
// **isiz öñdi ursa** *özi öz üdin / isiz qodtı atın özinde kidin* 'Ey hakim devlet adamı
kötü teamül koyma / Kötü kanunlarla dünyaya hükmedilemez // Bir kimse
kendi zamanında kötü teamül koyarsa / Kendinden sonraya kötü nam bırakmış
demektir'

(357) **qayu neñ** 'hangi şey'

[KB / 2839-2840] **qayu neñe** *emgek qatılsa üküş / sevüg boldı ol neñ qamuğda*
küsüş // qayu neñke ıdsa tiriglik kişi / sevüg boldı ol neñ sevüg can tuşı 'Hangi
işe çok emek sarf edilmişse / İnsan onu sever ve onu her şeyden aziz tutar //
İnsan ömrünü hangi şeye sarf ederse / O şey sevimli can kadar kıymetli olur'

(358) **sevüg boldı ol neñ** 'o şey sevimli oldu'

[KB / 2839-2840] **qayu neñe** *emgek qatılsa üküş / sevüg boldı ol neñ qamuğda*
küsüş // qayu neñke ıdsa tiriglik kişi / sevüg boldı ol neñ sevüg can tuşı 'Hangi
işe çok emek sarf edilmişse / İnsan onu sever ve onu her şeyden aziz tutar //
İnsan ömrünü hangi şeye sarf ederse / O şey sevimli can kadar kıymetli olur'

(359) **arığ bol-** 'temiz olmak'

[KB / 2845-2846] **arığ boldı** *begler tadusı özi / arığ bolmasa aş qaçan yir kozi*
// **arığ bolsa** *aşçı arığ aş birür / arığ bolsa aş suv seve ked yilür* 'Beylerin
kendileri ve onları yaşatan dört unsur temizdir / Yemek temiz olmazsa onu
nasıl iştah ile yiyebilirler // Aşçı temiz olursa temiz yemek verir / Yemek temiz
olursa seve seve yenilir'

(360) **aqılıq bile** 'cömertlikle'

[KB / 3040] **aqılıq bile** *beklegü ol ilig / aqılıq bile beg bedür ay ilig*
'Memleketi cömertlikle korumalı / Ey hükümdar, bey cömertlikle büyür'

(361) **bilig birle** 'bilgi ile'

[KB / 3223-3225] **bilig birle** *yakğıl bayat tapğıña / bilig tamğa bolur tamu*
kapğıña // bilig birle ta 'at muyanı tümen / biligsiz tapuğ kılsa bulmaz muyan

// *bilgisiz tapuğ kılmışında körü / biliglig udımış muyanı örü* ‘Tanrı ibadetine bilgiyle yaklaş / Bilgi cehennem kapısını mühürler // Bilgiyle yapılan ibadetin sevabı çoktur / Bilgisiz kişi ibadet ederse sevap kazanamaz // Bilgisizin ibadet ile meşgul olmasından / Bilgilerin uyumasının sevabı daha çoktur’

(362) **kişi edgü tirlen bu edgü** ‘iyi insan derler bu iyi’

[KB / 3934-3935] **kişi edgü tirlen bu edgü** *ķayu / maņa ayu birğil ay bilge büğü // kişi edgü tirlen bu edgü kim ol / bu edgü kişi muńda erke em ol* ‘İyi insan derler bu iyi insan nerede / Ey bilge hakim, bana haber ver // İyi adam derler, iyi adam kimdir / İyi adam derdi olanlara deva olan kişidir’

(363) **köñül tapla-** ‘gönül beğenmek’

[KB / 3686] **köñül taplamadı** *bu iştin kaçır / köñül taplamaz işke yaksa hatar* ‘Gönlüm beğenmedi ve bu işten çekiniyor / Gönlün beğenmediği işe girişmek tehlikelidir’

(364) **ol isiz yanutı** ‘bu kötülüğün karşılığı’

[KB / 6263-6264] *kim isiz kılnsa öziñe kılnur / ol isiz yanutı hem isiz bolur // isizlik tilese bar isiz kıln / ol isiz yanutı ulıtğay bilin* ‘Kim kötülük ederse kendine eder / O kötülüğün karşılığı da kötülük olur // Kötülük istersen, git kötülük yap, fakat şunu da bil ki / Bu kötülüğün karşılığı bir gün seni inletecektir’

(365) **ermez bu yalñuķ** ‘İnsan nadir değil’

[KB / 866] *kız ermez bu yalñuķ kişilik kız ol / az ermez bu yalñuķ könilik az ol* ‘İnsan nadir değil, insanlık nadirdir / İnsan az değil, doğruluk azdır’

(366) **selam ol kişike** ‘selam insana’

[KB / 5055-5056] **selam ol kişike** *selamet yolu / selam kıldı erse uruldı ulı // selam ol kişike iminlik eman / selam kılsa ötrü imin boldı can* ‘Selam insana selamet yoludur Kim selam verirse karşısındakine selamet vermiş olur // Selam insan için emniyet ve selamettir / Selam veren karşısındakinin hayatını emniyet altına alır’

(367) **selam kıln-** ‘selam vermek’

[KB / 5055-5056] *selam ol kişike selamet yolu / **selam kıldı** erse uruldu ulı // selam ol kişike iminlik eman / **selam kılsa** ötrü imin boldı can* ‘Selam insana selamet yoludur / Kim selam verirse karşısındakine selamet vermiş olur // Selam insan için emniyet ve selamettir / Selam veren karşısındakinin hayatını emniyet altına alır’

(368) **közün kör-** ‘gözü görmek’

[KB / 4515] **közün körmese** *arzu qolmaz köñül / **közün körmese** köñlün qolur ay oğul* ‘Göz görmese gönül arzu etmez / Ey oğul, gözün görürse gönlün arzular’

1.3.1.1.2. **Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri**

(369) **kimi/Ø kim tilese** ‘o kimi isterse’

[KB / 6] *neteg **kim tiledi** me boldı kamuğ / **kimi kim tilese** qılır ol uluğ* ‘Nasıl ki diledi ve her şey oldu / Böylece o kimi isterse onu yüceltir’

(370) **bir ança kılavuz/Ø** ‘bir kısmı kılavuz’

[KB / 128-129] *bu kökteki yıldız **bir ança** bezek / **bir ança kılavuz** bir ança yezek // **bir ança** yarutmuş halayıkka ol / **bir ança kılavuz** bulur yitse yol* ‘Bu gökteki yıldızların bir kısmı süs / Bir kısmı kılavuz bir kısmı da öncüdür // Bir kısmını halk için aydınlatmıştır / Bir kısmı kılavuzdur insan yolunu kaybederse bunlarla bulur’

(371) **orun yok/Ø** ‘yer yok’

[KB / 17-18] *yorımaz ne yatmaz udımaz oduğ / ne meñzeg ne yanzağ kötürmez boduğ // kidin öñdün ermez ne soldın oñun / ne astın ne üstün ne otru **orun** // **orun** ol törütti **orun yok** añar / anıñsız **orun yok** bütün bol muñar* ‘yürümez ve yatmaz, uyumaz uyanıktır / Ne benzer ne karşılaştırılır ne de tasavvur götürür // Arkada ve önde değildir, ne sağdadır ne solda / Yeri ne altta ne üstte ne de ortadadır // Yeri o yarattı, onun için yer söz konusu değildir / Şunu bil ki onsuz da yer yoktur’

(372) **sini kıldı** ‘seni istedi’

[KB / 38-39] *künün yimedi kör tünün yatmadı / **sini kıldı** rabda adın **qolmadı** / **sini kıldı** tün kün bu emgek bile / anı öğ sen emdi sevinçin tile* ‘Gündüz yemedi gece yatmadı / Tanrıdan seni istedi başka bir şey istemedi / Bunca

zahmet ile gece gündüz hep seni istedi / Şimdi sen onu öv ve hoşnutluğunu dile'

(373) **kümüş işke tutsa** 'Gümüşi bir işe harcarsan'

[KB / 189] **kümüş işke tutsa tüker alkınur / sözüm işke tutsa kümüş kazganur**
'Gümüşi bir işe harcarsan tükenir / Sözümü işe harcarsan gümüş kazanılır'

(374) **er/Ø tükel** 'tam insan olur'

[KB / 225] *bu iki birikse bolur er tükel / tükel er ajunuğ tamam yir tükel* 'Bu ikisi bir kimsede toplanırsa, o tam insan olur / Tam insan dünyanın tüm nimetlerine ulaşır'

(375) **üküş/telim beg** 'çok beyleri'

[KB / 404] **üküş beg karıttı karımaz özi / telim beg keçürdi kesilmez sözi** 'O, çok beyleri yaşlandırdı, kendisi yaşlanmaz / Çok beyleri göçürttü, hiç susmak bilmez'

(376) **basutçı kerek barça/Ø işni/Ø bilir/Ø** 'Bütün işleri bilir bir yardımcı gereklidir'

[KB / 427-431] **basutçı kerek erke yarıçılar / ukuşluğ biliglig büğü ilçiler // basutçı kerek barça işni bilir / bilip işlese er tilekke tegir // basutçı telim bolsa beg emgemez / işi barça itlür törü artamaz // basutçı kerek barça işte bilin / bu beglik işiye tağı köp kılın // basutçı tilep bulmadı kör ilig / tegürdi özi barça işke elig** 'İnsana yardım edecek ve destek olacak / Akıllı, bilgili ve hakim idareciler gereklidir // Bütün işleri bilir bir yardımcı gereklidir / İnsan bilerek hareket ederse dileğine erişir // Yardımcı çok olursa, bey zahmet çekmez / Onun her işi yoluna girer ve düzen bozulmaz // Bil ki her işte yardımcı gereklidir / Beylik işindeyse, daha çok yardımcı edinmeye bak // Hükümdar yardımcı aradı, fakat bulamadı / Ve her işi bizzat yapmak zorunda kaldı'

(377) **neñ küsüş** 'o şey azizdir'

[KB / 565] *kaşu neñ kız erse uş ol neñ küsüş / küsüş neñ tilep bulmaz emger üküş* 'Hangi şey nadirse o şey azizdir, insan aziz olan bir şeye / Sahip olmak için çok zahmet çeker de yine elde edemez'

(378) **ilig/Øke kerek** 'hükümdara gereken'

[KB / 566] *bu mundağ kişiler iligke kerek / iligke kerek neñ kör ilke kerek*
'Hükümdar için böyle kişiler gereklidir / Hükümdara gereken, memleket için
de gereklidir'

(379) **bu şa'ir/Ø sözi/Ø sözke** 'şair sözü söze'

[KB / 711] *bu sözke tanuķı bu şa'ir sözi / bu şa'ir sözi sözke kattı tuzı* 'Şairin
şu sözü buna tanıktır / Şair sözü söze tuz tatmıştır'

(380) **şükür kılsa ni'met** 'Şükredersen nimetin artar'

[KB / 756] *şükür kııl ay ni'met idisi unur / şükür kılsa ni'met bayat arturur*
'Ey nimet sahibi olan becerikli kişi, şükret / Şükredersen, Tanrı nimetini artırır'

(381) **ķayu neñ/Ø** 'hangi şey'

[KB / 804-807] *ķamuğ üç adaklığ köni tüz turur / ķalı bolsa tört kör bir egri
bolur // ķayu neñ tüz erse ķamuğı uz ol / ķamuğ uz körü barsa kıllķı tüz ol //*
ķayu neñ *emitse kör egri bolur / ķamuğ egriler isiz urğı bulur // ķayu tüz
emitse turumaz tüşer / ķayu neñ köni bolsa tüşmez serer* 'Üç ayaklı olan her
şey doğru ve düz olur / Eğer dört ayaklı olursa biri eğri olabilir // Düz olan bir
şeyin her tarafı iyidir / Her iyinin, dikkat edersen, tavır ve hareketi düz olur //
Hangi şey yana yatarsa, eğri olur / Her eğrilikte bir kötülüğün tohumu bulunur
// Düz olan yana yatarsa duramaz düşer / Hangi şey doğru ise düşmez, yerinde
durur'

(382) **ne edgü/ yaķşı neñ erdi** 'ne iyi/güzel olurdu'

[KB / 1077] *ne edgü neñ erdi bu devlet kelip / yana barmaz erse tilekçe yelip
// ne yaķşı neñ erdi bu beglik işi / ölüm tutmaz erse yorısa ķişi* 'Gelen devlet
insanların diledikleri gibi hareket etse / Ve tekrar geçip gitmeseydi, ne iyi
olurdu // Ölüm olmasa ve insan baki kalsaydı / Bu beylik işi ne güzel bir şey
olurdu

(383) **bu/Ø beglik/ler işi/n** 'bu beylik işi'

[KB / 1935] *bu beglik işi boldı begler işi / bu begler işin bildi beglik ķişi* 'Bu
beylik işi beylerin işidir / Beylerin işini bey olan bilir'

(384) **yağı/Øçı bolur** 'savaşlılar'

[KB / 2372] *ürün kırğıl artuq yağıcı bolur / yağıcı bolur hem yarağçı bolur*
'Savaşta saç sakal ağartmış kişiler daha iyi savaşır / Bunlar savaşçıdır ve bu işi çok iyi bilirler'

(385) **biligsiz/lig kişi** 'bilgi/li/siz kişi'

[KB / 2452] **biligsiz kişi ol kuruğ sır bediz / biliglig kişi ornı kökte ediz**
'Bilgisiz kişi boş bir kalıptan ibarettir / Bilgili kişinin yeri gökten daha yüksektir'

1.3.1.2. Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

1.3.1.2.1. Tam Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(386) +**I uz kerek** 'açık ... olmalı'

[KB / 2660] *tili uz kerek hem köñüllüg kerek / sözi uz kerek hem ked öglüg kerek*
'Elçi açık dilli ve gönül sahibi olmalı / Sözde usta ve akılda üstün bulunmalı'

(387) +**I kaldı kör** '...ı kaldı'

[KB / 182] *kişi tuğdı öldi sözi kaldı kör / özi bardı yalñuk atı kaldı kör*
'Bak kişi doğdu, öldü, sözü kaldı / İnsanın kendisi gitti, adı kaldı'

(388) + **nİñ haķı** '...nın hakkı'

[KB / 42] *bodunnıñ haķı bar melikler öze / melikniñ haķı ma bodundın tüze*
'Meliklerin halk üzerinde hakları olduğu gibi / Halkın da aynı şekilde meliklerin üzerinde hakkı vardır'

(389) + **Um ay oğul** '...m ey oğul'

[KB / 187] *saña sözledim men sözüm ay oğul / saña birdi bu pend özüm ay oğul*
'ey oğul sözümü sana söyledim / Ey oğul bu öğütleri ben sana verdim'

(390) + **l(X)ğ kim erse** '...lı kim varsa'

[KB / 416] *uķuşluğ kim erse okıttı anı / biliglig kim erse bedütti anı*
'Akıllı kim varsa yanına çağırttı / Bilgili kim varsa onu yüceltti'

(391) – **dI yalñluğ üçün** '... yanıldığı için'

[KB / 197] *bu yalñuķ atı boldı yalñluğ üçün / bu yalñluğ uruldı bu yalñuķ üçün*
'Bu insan adı yanıldığı için verildi / Yanılmak insan için yaratıldı'

(392) **(X)yin bu isiz** ‘bu kötü ...yim’

[KB / 930] *negü teg ögeyin bu isiz kişig / negü teg tileyin bu isiz işig* ‘Kötü kişiyi nasıl öveyim / Bu kötü işi nasıl arzu edeyim’

(393) **-irmü negü tir** ‘... var mı ne der’

[KB / 1530-1531] *biligli bilirmü negü tir negü / uğuğlı uğarmu negü tir büğü*
// *biligli bayat ol bilir bu işig / uğuğlı uğan ol uğar bu işig* ‘Bunu bilen var mı, ne der; ne / Akıllı anlar mı, hakim buna ne der? // Bu işi bilen ancak her şeyi bilen Tanrıdır / Bu işin hikmetini ve sırrını bilen ancak hükmeden Tanrıdır’

(394) **-(X)r bu işig** ‘...r bu işi’

[KB / 1530-1531] *biligli bilirmü negü tir negü / uğuğlı uğarmu negü tir büğü*
// *biligli bayat ol bilir bu işig / uğuğlı uğan ol uğar bu işig* ‘Bunu bilen var mı, ne der; ne / Akıllı anlar mı, hakim buna ne der? // Bu işi bilen ancak her şeyi bilen Tanrıdır / Bu işin hikmetini ve sırrını bilen ancak hükmeden Tanrıdır’

1.3.1.2.2. Kısmî Ek+Kelime Grubu Yinelemeleri

(395) **+kı yılduz üçü** ‘...üçü ... yıldızı’

[KB / 142-143] *üçi yazkı yılduz üçü yaykı bil / üçi küzki yılduz üçü kışkı bil*
// *üçi ot üçü suv üçü boldı yıl / üçi boldı toprak ajun boldı il* ‘Bil ki bunlardan üçü bahar yıldızı, üçü yaz / Üçü güz ve üçü de kış yıldızıdır // Bunların üçü ateş, üçü su, üçü yel ve üçü topraktır / Bunlardan dünya ve memleketler meydana gelir’

(396) **+lik kız/az ol** ‘...lık nadir/azdır’

[KB / 866] *kız ermez bu yalğuk kişilik kız ol / az ermez bu yalğuk könilik az ol* ‘İnsan nadir değil, insanlık nadirdir / İnsan az değil, doğruluk azdır’

1.3.1.3. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.3.1.3.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

(397) **+gU kerek**

[KB / 46] *melikke negü teg itinjü kerek / özi teg bodunlar könülgü kerek*
‘Melik nasıl hareket etmelidir ki / Halk da ona o şekilde itaat etsin’

[KB / 2534] *azaķ yat baz erse ayutġu kerek / oduġraķ kim erse yaġutġu kerek*
'Nereden geldiġi belli olmayan yat ve yabancı varsa, onları / Soruşturmalı,
aralarında en gözü açık olanları hizmete almalı'

[KB / 4362] *bularķa yime ök ķatılġu kerek / bu yıl yeklig igke okıġu kerek*
'Bunlardan sonra efsuncular gelir / Cin ve periden gelen hastalıkları tedavi
ederler // Bunlarla da görüşmek, tanışmak gerektir / Cin ve peri çarpmasından
gelen hastalıkları okutmak gerekir'

(398) -**mİş ķamuġ 'bütün'**

[KB / 4] *tiledi törütti bu bolmış ķamuġ / bir ök bol tidi boldı ķolmıř ķamuġ*
'Diledi ve bütün varlıkları yarattı / Bir kere ol dedi, bütün dilekleri oldu'

(399) **s(x)z üküş '...sız çoktur'**

[KB / 199] *biliglig idi az biligsiz üküş / uķuřsuz üküş bil uķuřluġ küsüş* 'Bilgi
sahibi pek azdı, bilgisizlerse çoktur / Bil ki, anlayışsızlar çok anlayışlılar
nadirdir'

(400) +**l(x)g kerek '...lı olmalı'**

[KB / 2660] *tili uz kerek hem köñüllüġ kerek / sözi uz kerek hem ked öġlüġ*
kerek 'Elçi açık dilli ve gönül sahibi olmalı / Sözde usta ve akılda üstün
bulunmalı'

(401) -**ġlısı yoķ '... (y)anı yok'**

[KB / 1621] *yoriġli körür men yaraġlısı yoķ / yaraġlı bulunsa yoriġlısı yoķ*
'Etrafımda dolaşanları görüyorum, işe yarayanı yok / İşe yarayanda bulunursa
benim etrafımda dolaşmaz'

(402) +**l(X)ġ kim erse '...lı kim ise'**

[KB / 416] *uķuřluġ kim erse okıttı anı / biliglig kim erse bedütti anı* 'Akıllı
kim varsa yanına çağırttı / Bilgili kim varsa onu yüceltti'

(403) +**iġe baķıp '...(i)ne baktı'**

[KB / 81] *bu üdte aķun öz öziġe baķıp / küvenip sevinip ediġe baķıp* 'Bu sırada
dünya kendi kendine baktı / Sevinip övünerek hazinesini gözden geçirdi'

(404) +**DA bolsa** ‘...de olsa’

[KB / 154] *ukuš kayda bolsa uluđluk bulur / bilig kimde bolsa bedüklük alur*
‘Anlayış nerede olursa, orası ululuk bulur / Bilgi kimde olursa, o büyüklük bulur’

(405) +(x)**ñn(x) küdezigil** ‘...ni gözet’

[KB / 167] *sözünñ küdezigil başıñ barmasun / tilinñ küdezigil tişin sınmasun*
‘Sözüne dikkat et ki, başın gitmesin / Dilini tut ki, dişin kırılmasın’

(406) +(x) **teg** ‘...ı gibi’

[KB / 206] *burunduğluğ ol söz tive burnı teg / barur kaçña yetse titir boynı teg*
‘Söz deve burnu gibi yularlıdır / Dişi deve boynu gibi nereye çekilirse oraya gider’

(407) –**DI kör** ‘...di gör’

[KB / 234] *ajunda ne yañlıđ eren tuğdı kör / bir ança yorıdı yana öldi kör*
‘Dünyaya nice erler geldi düşün / Bir süre ömür sürüp, yine göçüp gittiler’

(408) - **gAn bolur** ‘... olur’

[KB / 249] *isizlik ot ol ot küyürgen bolur / yolında keçig yok ötülgen bolur*
‘Kötülük ateştir, ateş ise yakıcıdır / Onun yolunda geçilebilecek bir geçit yoktur’

(409) +**KA yakın** ‘...e yakın’

[KB / 254] *büğü beg kim erse biligke yakın / biliglig kişig kılmuş özke yakın*
‘Kim hakim ve bilgili bir bey olmuşsa / O bilgili kişileri kendisine yakın kılmıştır’

(410) + **I belgülig** ‘... meşhur’

[KB / 277] *bu türk beglerinde atı belgülig / toña alp er erdi kutı belgülig* ‘Bu Türk beyleri arasında adı meşhur ve / İkbali ayan beyan olan Tonga Alp Er idi’

(411) +**l(X)k kerek** ‘... olmalı’

[KB / 325-327] *amulluđ kerek erke kılkı oñay / örüglük kerek begke tuđsa kün ay // tüzünlük kerek hem siliglik kerek / ukušluđ kerek hem biliglig kerek // ukušluđ kerek ked üdürse kişig / biliglig kerek ked bütürse işig* ‘İnsan sakın

ve yumuşak doğalı olmalıdır / Güneş ve ay doğması için beye itidal gerekir //
Hem yumuşak huylu, hem tatlı dilli / Hem akıllı hem bilgili olmak gerekir //
İyi seçmek için kişinin akıllı olması gerekir / İşini iyi başarabilmek için de
bilgili olması gerekir'

(412) +I(X)k **bile** '...lık ile'

[KB / 386] *köñülüg bezedi yaruqluq **bile** / tilimni bezedi tanuqluq **bile***
'Gönlümü aydınlıkla bezedi / Dilimi kelime-i şهادet ile bezedi'

(413) +kA **kerek** '...e gereklidir'

[KB / 566] *bu mundağ kişiler iligke **kerek** / iligke **kerek** neñ kör ilke **kerek***
'Hükümdar için böyle kişiler gereklidir / Hükümdara gereken, memleket için
de gereklidir'

(414) -(X) **bilmese sen** '...bilmezsen'

[KB / 724] *kelir qut tuta **bilmese sen** barır / birür neñ yiyü **bilmese sen** alır*
'Mutluluk gelir, tutmasını bilmezsen gider / Mal verir, ama yemesini bilmezsen
alır'

(415) +I **kişi** '...kişi'

[KB / 1028] *kişide uçuzı **kişi** yanşaqı / kişide ağırı **kişi** ol aqı* 'Kişinin itibarsız
geveze olanıdır / Kişinin itibarlısı cömert olanıdır'

(416) – (x)r **erse** '...r ise'

[KB / 1086] *qayu kim tuğar **erse** ölgü kerek / qayu neñ ağar **erse** ilgü kerek*
'Doğan herkes ölmeye, yükselen / Her şey düşmeye mahkumdur'

(417) +I(X)k **kerek** '...lik gerekir'

[KB / 1193] *esenlik **kerek** erke neñ eksümez / tiriglik **kerek** kuşka meñ*
eksümez 'İnsana esenlik gerekir, mal eksik olmaz / Kuş için hayat gerekir, yem
eksik olmaz'

[KB / 2660] *tili uz kerek hem köñüllüg **kerek** / sözi uz kerek hem ked öglüg*
kerek 'Elçi açık dilli ve gönül sahibi olmalı / Sözde usta ve akılda üstün
bulunmalı'

(418) - sa **ahır ölüm** '...ölüm sonunda'

[KB / 1382] *neçe kaçsa ahır ölüm tutğusu / neçe kalsa ahır ölüm yetğüsü* ‘Ne kadar kaçarsan kaç ölüm seni yakalayacaktır / Ne kadar kalırsan kal ölüm seni alıp götürecektir’

(419) - **DI saşın** ‘...di bil’

[KB / 1465] *keçigli turur dünya keçti saşın / keligli ölüm utru keldi saşın* ‘Bu dünya keçicidir onu şimdiden geçti bil / Ölüm mutlaka gelecektir, onu artık karşıma geldi bil’

(420) + **Uşni küdezigil** ‘...nü gözet’

[KB / 1509] *sözüşni küdezigil selamet yori / özüşni küdezigil esenin şarı* ‘Sözünü gözet emniyet içinde yaşa / Kendini gözet esenlik ile ihtiyarla’

(421) – **(x)r belğüsüz** ‘belirsiz olur’

[KB / 1532] *ara yir işer kör yorır belğüsüz / ara köz körürde bolur belğüsüz* ‘Bazen kaybolur, kendini göstermeden dolaşır / Bazen daha göz önüdeyken silinip gider’

(422) + **l(X)k isiz** ‘...lık kötü’

[KB / 1546] *kişi isiz ermez kişilik isiz / eren isiz ermez könilik isiz* ‘İnsana yazık değil, insanlığa yazıktır / Fertlere yazık değil, doğruluğa yazıktır’

(423) - **DI kişi** ‘...di kişi’

[KB / 1600] *kişilik üçün at urundı kişi / kişilik bile at kötürdi kişi* ‘İnsana insanlığından dolayı bu ad verilmiştir / İnsan insanlık ile adını yükseltir’

(424) - **mAz bolur** ‘...maz olur’

[KB / 1637] *kişi aslı edğüg unutmaz bolur / kişi urğı köşlin emitmez bolur* ‘İnsanın asili iyiliği unutmaz / İnsanın soylusu gönlünü başka tarafa kaydırmaz’

[KB / 2249] *isiz edğü birle yaraşmaz bolur / köni egri birle küreşmez bolur* ‘Kötü iyiyle hiçbir zaman anlaşamaz / Doğru eğriyle hiçbir zaman başa çıkamaz’

(425) + **i belğülüg** ‘...ü belli’

[KB / 1901-1902] *sevgili kişinin yüzi belgölüg / tili açsa ma'ni sözi belgölüg // sever sevmez öz bileyin tise / saña tetrü baksa közi belgölüg* ‘Seven kişi yüzünden bellidir, ağzını açsa / Sözünün manasında sevgi kendini gösterir // Birinin sevip sevmediğini bilmek istersen gözüne dikkat et / Sana doğru bakınca gözünden belli olur’

(426) +**IUğ kerek** ‘...lı olmalıdır’

[KB / 1951] *ukuşluğ kerek hem biliglig kerek / aklılk kerek hem siliglik kerek* ‘Bey bilgili ve akıllı olmalıdır / Cömert ve yumuşak huylu olması da gereklidir’

(427) +**IUg iş** ‘...lü iş’

[KB / 2599] *yalavaçtın itlür telim törlüg iş / yalavaçtın ötrü kelür körklüg iş* ‘Pek çok iş elçilerle görülür / İyi sonuçlar elçiler sayesinde elde edilir’

(428) -**sA sözüg** ‘...sözü’

[KB / 2736] *birisi bitigde yanılssa sözüg / birisi tili birle itse sözüg* ‘Biri yazıda sözü yanlış yazarsa / İkincisi diliyle bunu düzeltmelidir’

(429) - **mİş bolur** ‘...mış olur’

[KB / 5242-5243] *ķayusı kötürmiş bolur küç irinç / ķayusı çığaylık bile yir sakınç // ķayu aç ķayusı yalınmış bolur / ķayu ķadgu birle olunmuş bolur* ‘Bazısı darlığa düşmüştür ve bedbahttır / Bir kısmı da fakirlik ıstırabı içindedir // Bazısı aç bazısı da çiplaktır / Bazısı da endişe içinde kıvrırır’

1.3.1.3.2. Kısımî Ek+Kelime Yinelemeleri

(430) – **mAz/Ø yağı** ‘...maz düşman’

[KB / 144-145] *bularda birisi biriñe yağı / yağıka yağı idtı kesti çoğı // ķarışmaz yağılar yaraştı için / körüşmez yağılar kötürdi öçin* ‘Bunlar birbirine düşmandır, Tanrı; / Düşmana karşı düşman gönderip savaşı kesti // Uyuşmaz olan düşmanlar kendi aralarında barıştı / Görüşmez olan düşmanlar öçlerini ortadan kaldırdı’

(431) +**KA/Ø kerek** ‘...gerek’

[KB / 264] *biligke turur bu ağırlık kamuğ / ajunka kerek tör kerek il kapuğ*
'Bütün bu saygı yalnızca bilgi içindir / Dünyada yeri, gerek baş köşe, gerek eşik olsun'

1.3.1.4. Kelime Yinelemeleri

(432) **selam** 'selam'

[KB / 7] *dürüd ol üdürmiş resulka selam / yine işleriğe selam hem ulam* 'O seçkin resule salat ve selam / Yine arkadaşlarına selam ve saygı'

(433) **kizlesesen** 'gizlersen'

[KB / 312] *yıpar kizlesesen yıldı belgürer / bilig kizlesesen tilig ülgüler* 'Miski gizlersen, kokusundan belli olur / Bilgiyi saklarsan, dili ayarlamasından belli olur'

(434) **kamuğ** 'bütün'

[KB / 11] *kamuğ barçasına bügüler sözi / tizip yinçüleyü kamuğ tüp tüzi*
'Bunların her birine birçok hâkimin sözlerini / İnciler dizer gibi sıralamıştır'

(435) **muni** 'bunu'

[KB / 22-23] *neteg kim biligsiz bilümez muni / ukuşluğ ukupan küzetür anı // bu buğra han vaqıtı içre anı / yime han tilinçe bu aymış muni* 'Çünkü bilgisiz bunu takdir edemez, / Anlayışlı anlar ve gözetir onu // Yazar bunu Buğra Han zamanında ve yine Han diliyle söylemiştir'

(436) **anı** 'onu'

[KB / 22-23] *neteg kim biligsiz bilümez muni / ukuşluğ ukupan küzetür anı // bu buğra han vaqıtı içre anı / yime han tilinçe bu aymış muni* 'Çünkü bilgisiz bunu takdir edemez, / Anlayışlı anlar ve gözetir onu // Yazar bunu Buğra Han zamanında ve yine Han diliyle söylemiştir'

(437) **bu** 'bu'

[KB / 35] *kim ol ma bu mülkni tutuğlı kayu / kereklig anar bu hakimler ayu*
'Bir memleketi idare edenlerin kimler olduğunu / Onlara nelerin gerekli olduğunu hakimler söylemişlerdir'

[KB / B: 67] **bu** *tegme biriçe at urmuş öñin / bu yañlıg atını atamış kidin*
'Bunların her birine ayrı ayrı adlar vermiş / Bundan böyle bunlardan bu adla söz etmiştir'

(438) **tatıg** 'zevk'

[KB / 1892-1893] *yanut birdi ögdülmiş aydı tatıg / köñül arzu kılsa bekürtse*
katıg // sevitmiş yüzün körse közke tatıg / köñül arzusın bulsa özke tatıg
'Ögdülmiş yanıt verdi ve dedi ki: / Zevk gönlün arzu ettiği ve kuvvetle arzuladığı şeydi // Göz için sevdiği yüzü görmek zevktir / Gönül için arzusuna kavuşmak zevktir'

(439) **teg** 'gibi'

[KB / 46] *melikke negü teg itinü kerek / özi teg bodunlar könülgü kerek* 'Melik nasıl hareket etmelidir ki / Halk da ona o şekilde itaat etsin'

(440) **kerek** 'gerek'

[KB / 46] *melikke negü teg itinü kerek / özi teg bodunlar könülgü kerek* 'Melik nasıl hareket etmelidir ki / Halk da ona o şekilde itaat etsin'

[KB / 235] **kerek** *beg kerek kul ne edgü isiz / özi öldi erse atı kıaldı iz* 'Gerek bey gerek kul, iyi veya kötü / Kendileri öldü, izleri olarak yalnız adları kaldı'

[KB / 817] **kerek** *oğlum erse yakın ya yağuk / kerek barkın erse keçigli konuk*
'Gerek oğlum, yakınım veya hısımım olsun / Gerek yolcu, geçici veya konuk olsun'

[KB / 1086] *ķayu kim tuğar erse ölgü kerek / ķayu neñ ağar erse ilgü kerek*
'Doğan herkes ölmeye, yükselen / Her şey düşmeye mahkumdur'

[KB / 1193] *esenlik kerek erke neñ eksümez / tiriqlik kerek kuşķa meñ eksümez*
'İnsana esenlik gerekir, mal eksik olmaz / Kuş için hayat gerekir, yem eksik olmaz'

(441) **kişi** 'kişi'

[KB / 54] *Baka kör kitabını bu tirgen kişi / Hünerliğ er ermiş kişiler başı*
'Dikkatle bak, bu kitabı yazan kişi / İnsanlar arasında ileri gelen, hünerli bir kişiymiş'

(442) **saña** 'sana'

[KB / 7] *uluğluk saña ol bedüklük saña / seniñdin adın yok saña tuş teşe*
'Ululuk ve büyüklük sana özgüdür / Sana eş ve denk olan başka biri yoktur'

(443) **bir** 'bir, tek'

[KB / 8] *aya bir birikmez saña bir adın / kamuğ aşnuda sen sen öñdün kidin*
'Ey bir olan Tanrı bir başkası sana ortak koşulamaz / Başta her şeyden ve sonda
her şeyden sonra sensin'

(444) **ög-** 'övmek'

[KB / 25] *aya birke bütmiş tiliñ birle ög / köñül bütti şeksiz amul tutğıl ög* 'Ey
Tanrının birliğine inanmış olan, onu dilinle öv / Gönlün tereddütsüz inandıysa,
aklını işe karıştıрма'

(445) **üçün** 'için'

[KB / 40] *kamuğ kadğusı erdi ümmet üçün / kütulmak tiler erdi rahat üçün*
'Bütün kaygısı ümmetiydi, rahat etmek için / Onun azaptan kurtulmasını
dilerdi'

(446) **iki** 'iki'

[KB / 50] *iki kadın erdi küdegü iki / bular erdi ödrüm bodunda iki* 'İkisi
kayınbabası, ikisi damadıydı / Bunlar halkın en iyisi ve en seçkinydi'

(447) **bular** 'bunlar'

[KB / 59] *bular erdi din hem şeri'at köki / bular yüdti kafir munañık yüki*
'Bunlar din ve şeriatın temeliydi; bunlar / Kafirler ile münafıklardan gelen
eziyetlere katlandılar'

(448) **biri** 'biri'

[KB / 87] *biri kında çıktı sunup il tutar / biri küsi çavı ajunka yeter* 'Biri
kınından çıkınca ona iller sunar / Biri namını ve şanını dünyaya yayar'

(449) **ay** 'ey'

[KB / 89] *ay din 'izzi devletka nasir mu'in / ay milletka tac ay şeri'atka din*
'Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı / Ey milletin tacı, ey şeriatın hizmetkarı'

[KB / 91] **ay** *dünya cemali uluğlukka körk / ay mülketka nur ay yayıg kutka ör* ‘Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın ruhu / Ey dönek huylu mutluluğun bağını elinde tutan’

(450) **kayu** ‘kimi, bazısı’

[KB / 97-98-99] **ķayusı** *yıdı birle tapnur tapuğ / ķayu körk meniz birle açtı kapuğ // ķayusı elig sundı tütsüğü tutar / ķayu büvkirer kin ajun yıd kopar // ķayusı toğardın tutar miñ tañuķ / ķayusı batardın tapuğçı anuķ* ‘Kimi kokusuyla kulluk eder / Kimi güzelliğiyle haremine girer // Kimi elini uzatır tütsü tutar / Kimi misk saçar, dünya güzel kokularla dolar // Kimi doğudan binlerce armağan sunar / Kimi batıdan hizmetine koşar’

[KB / 130] **ķayusı** *örürek ķayusı kodı / ķayusı yaruķrak ķayu eksüdi* ‘Bazı daha yüksek, bazısı daha alçaktır / Bazısı daha çok, bazısı daha az parlaktır’

[KB / 138] *on iki ükek ol bularda adın / ķayu iki evlig ķayu birke in* ‘Bunlardan başka bir de on iki burç vardır / bunlardan bazısı iki evli, bazısıysa tek evlidir’

[KB / 451] **ķayu** *sıgnu keldi tiledi köşik / ķayu keldi öpti iligke işik* ‘kimi gelip ona sığındı, ondan himaye diledi / Kimi de gelip onun eşiğini öptü’

[KB / 1086] **ķayu** *kim tuğar erse ölgü kerek / ķayu neñ ağar erse ilgü kerek* ‘Doğan herkes ölmeye, yükselen / Her şey düşmeye mahkumdur’

[KB / 1733-1737] **ķayu** *yügrü tınmaz ajun tezginiür / ķayu can yuluğlar tenizke kirür // ķayu tağ kazar körse toplur kayag / ķayu yir kulaçlayu yügrür yadağ // ķayu art aşar kör ögüzler keçer / ķayu yir kazar suv kuduğda içer // ķayusı çerigde kılıç baldu yir / ķayusı turada yuluğda qarır // ķayu oğrı tevlig qarakçı kunuķ / ķayusı basımçı ölüti kıruķ* ‘Kimi durmadan koşar, dünyayı dolaşır / Kimi canını feda eder, denize dalar // Kimi dağ kazar, kayaların dibine iner / Kimi yeri kucaklayarak yaya koşar // Kimi de bak, tepeler aşar, dereler geçer / Kimi yer kazar ve suyu kuyudan içer // Kimi ordu da kılıç ve balta yer / Kimi kaleyi korumakla görevlidir, orada yaşlanır // Kimi hırsız, sahtekar, yankesici, dolandırıcı / Kimi zalim olur, öldürücü ve yıkıcı olur’

[KB / 5242-5243] **ķayusı** *kötürmiş bolur küç irinç / ķayusı çığaylık bile yir saķınç // ķayu aç ķayusı yalınmış bolur / ķayu kadğu birle olunmış bolur*

‘Bazısı darlığa düşmüştür ve bedbahttır / Bir kısmı da fakirlik ıstırabı içindedir
// Bazısı aç bazısı da çıplaktır / Bazısı da endişe içinde kıvrırır’

(451) **tañuk** ‘hediye’

[KB / 112-113] *talı neñ tañuk tuttı miñ miñ elig / munu kıl tañuķı kutadģu bilig // olarnıñ tañuķı kelir hem barır / meniñ bu tañuk boldı meñü qalır*
‘Binlerce el, hediye olarak ona çok nadide şeyler sundu / İşte sende bu Kutadgu Bilig’i hediye et // Onların hediyesi gelir geçer / Benim bu hediyemse sonsuza kadar kalır’

(452) **tut** ‘tut’

[KB / 117] *severin esen tut yaģısın kötür / sevinçin tolu tut saķınçın qotur*
‘Onun sevdiğini esen tut, düşmanını ortadan kaldır / Sevincini dolu tut, kederini yok etti’

(453) **birdi** ‘verdi’

[KB / 148-149-150] *törütü üdürdi seçü yalñuķuģ / añar birdi erdem bilig öģ ukuģ // köñül birdi hem me yorıttı tilig / uvut birdi kılk hem kılınçı silig // bilig birdi yalñuk bedüdi bu kün / ukuģ birdi ötrü yazıldı tüģün* ‘Tanrı insanı yarattı, seçerek yükseltti / Ona erdem, bilgi, akıl ve anlayış verdi // Ona hem gönül verdi hem de dilini açtı / Ona güzel biçim, güzel tavır ve hareket ihsan etti // Ona bilgi verdi ve insan bugün yükseldi / Ona anlayış verdi ve böylece düğümler çözüldü’

(454) **serin-** ‘sabretmek’

[KB / 1318-1322] *negü tir eşitgil serinjen kişi / serinse iter er buzulmuş işi // serinse kişi öz tilekin tapar / serip turdaçı er ürün ĳuş tutar // qalı tegse emgek ya qadģu saķınç / serinse kelir ötrü qayra sevinç // apan irse devlet yapulsa qapuģ / serinse yana işi itlür qamuģ // seringil serinmek eren kılķı ol / serinse bulur er mesel kökke yol* ‘Sabreden kişi ne der dinle / İnsan sabrederse bozulmuş işi düzelir // Kişi sabrederse dileğine kavuşur / Sabredip bekleyen avcı akkuş tutar // Eğer zahmet, kaygı ve endişeye düşen kişi / Sabrederse, kaybettiğı huzuru elde eder // Eğer devlet gider ve kapısı da kapanırsa / Sabretmeli kişi, onun bütün işleri yine yoluna girer // Sabırlı ol, sabretmek er kişi işidir / Sabrederse, göğe bile yol bulur’

(455) **asığ** ‘fayda’

[KB / 171] *üküş sözde artuk asığ körmedim / yana sözlemişte asığ tulmadım*
‘Çok sözden fazla bir fayda görmedim / Ama söylemek de faydasız değildir’

(456) **ķamuğ** ‘bütün’

[KB / 209] *bilig birle sözle ķamuğ sözni sen / biligin bedük bil ķamuğ özni*
sen ‘Sen her sözünü bilgiyle söyle / Herkesin bilgiyle büyük olduğunu bil’

(457) **birle** ‘ile’

[KB / 218] *uķuş birle tuttu ajun tutğuçı / bilig birle bastı bodun basğuçı*
‘Dünyayı elinde tutan, onu anlayışla tuttu / Halka hükmeden, bu işi bilgiyle yaptı’

[KB / 221] *uķuş birle eslür kişi artaķı / bilig birle süzlür bodun bulğakı*
‘İnsanların kötüsü anlayış yoluyla asılır / Halk arasında çıkan fitne bilgiyle bastırılır’

[KB / 303] *uķuş birle aslı atanur kişi / bilig birle begler iter il işi* ‘Kişi akıl ile
asil insan adını alır / Beyler bilgi ile memleket işini düzenler’

(458) **bolsa** ‘olursa’

[KB / 240] *özün edgü bolsa atın ögdilig / kalı bolsa isiz söküş ay silig* ‘Ey temiz
kişi, iyi olursan adını överek anarlar / Eğer kötü olursan seni söverek yad
ederler’

(459) **bulur** ‘bulur’

[KB / 246] *kişi edgü atın kör, alkış bulur / atıķmış isiz ölse karğış bulur* ‘Bak,
kişi iyi adıyla alkışlanır / Adı kötüye çıķmış kişi ölünce beddua alır’

(460) **ķara** ‘kara’

[KB / 256] *ilin itmiş ötrü bayumış ķara / ķara baylıkın ķılmış özke tura*
‘Memleketini düzenlemiş ve halkı zengin olmuş / Halkın zenginliğini kendine
kalkan yapmıştır’

(461) **at** ‘ad’

[KB / 257] **atı** *edgü bolmuş atanmış akı / akı ölse atı tirig tip ukı* ‘İyi ad kazanmış ve cömertlik ile şöhret bulmuştur / Bil ki cömert insan ölse bile adı yaşar’

(462) **akı** ‘cömertlik’

[KB / 257] *atı edgü bolmuş atanmış akı / akı ölse atı tirig tip ukı* ‘İyi ad kazanmış ve cömertlik ile şöhret bulmuştur / Bil ki cömert insan ölse bile adı yaşar’

(463) **ne** ‘ne?’

[KB / 279] **ne üdrüm ne ködrüm ne ersig eren / ajunda titig er yidi bu cihan** ‘Ne yüksek ne seçkin ve ne yiğit adamdı / Zaten cihanda anlayışlı adam bu dünyaya hakim olur’

(464) **neçe** ‘ne kadar’

[KB / 347] *karımaz bu edgü neçe yıllasa / isizlik edikmez neçe edlese* ‘Ne kadar yaşarsa yaşasın iyi insan yaşlanmaz / Ne kadar uğraşılırsa uğraşılın kötü insan ıslah edilemez’

(465) **bezedi** ‘bezedi’

[KB / 386] *könjülüğ bezedi yaruqluğ bile / tilimni bezedi tanuqluğ bile* ‘Gönlümü aydınlıkla bezedi / Dilimi kelime-i şهادet ile bezedi’

(466) **bile** ‘ile’

[KB / 386] *könjülüğ bezedi yaruqluğ bile / tilimni bezedi tanuqluğ bile* ‘Gönlümü aydınlıkla bezedi / Dilimi kelime-i şهادet ile bezedi’

(467) **savcı** ‘haberci’

[KB / 388] *habib savcı yolu mini yetteçi / ol oğ savcı bolsu elig tuttaçı* ‘Sevgili habercinin yolu beni selamete götürecektir / O haberci bizzat bana şefaat etsin’

(468) **usal** ‘gafil’

[KB / 447] **usal arsızkar kör usalın udir / usal bolma saklan ay kılkı kadır** ‘Gafil adam gözünü kapar ve gafletle uyur / Gafil olma, ihtiyatlı ol ey sert huylu’

(469) **keldi** ‘geldi’

[KB / 451] *kayy sıĝnu **keldi** tiledi kōşik / kayy **keldi** öpti iligke işik* ‘kimi gelip ona sıĝındı, ondan himaye diledi / Kimi de gelip onun eşiĝini öptü’

(470) **anıĝ** ‘onun’

[KB / 528] *özüm arzuladı **anıĝ** tapĝıĝa / tapıĝalı keldim **anıĝ** kapĝıĝa* ‘Ona hizmet etmeyi arzuladım / Kapısında hizmet için buraya geldim’

(471) **tapuĝ** ‘hizmet’

[KB / 600] *bayat birsü küç bu **tapuĝ** kılĝuĝa / küdezsü saĝar öz **tapuĝ** yazĝuĝa* ‘Bu hizmeti başarmak için Tanrı bana kuvvet versin / Hizmetinde hata etmekten beni korusun’

(472) **yavalıĝ** ‘boş yere’

[KB / 708] *yavalıĝ bile borĝa baş soĝmasa / **yavalıĝĝa** boşlaĝ neĝin saĝmasa* ‘Boşu boşuna kendini içkiye vermemeli / Boş yere malını saĝıp heba etmemeli’

(473) **bu** ‘bu’

[KB / 735] *meniĝ **bu** özüm me **bu** yaĝlıĝ turur / ara bar bolur ma ara yoĝ bolur* ‘Benim de doĝam bunun gibidir / Bazen var bazen de yok olurum’

(474) **ara** ‘bazen’

[KB / 735] *meniĝ bu özüm me bu yaĝlıĝ turur / **ara** bar bolur ma **ara** yoĝ bolur* ‘Benim de doĝam bunun gibidir / Bazen var bazen de yok olurum’

(475) **bolur** ‘olur’

[KB / 735] *meniĝ bu özüm me bu yaĝlıĝ turur / ara bar **bolur** ma ara yoĝ **bolur*** ‘Benim de doĝam bunun gibidir / Bazen var bazen de yok olurum’

(476) **ĝalı** ‘nasıl’

[KB / 933] ***ĝalı** sevmeyin kör bu edĝü kişig / **ĝalı** öĝmeyin men bu edĝü işig* ‘Böyle iyi kişiyi nasıl sevmeyeyim / Bu iyi işi nasıl övmeyeyim’

(477) **üküş** ‘çok’

[KB / 1015] ***üküş** sözleyü bilge bolmaz kişi / **üküş** eştü bilge bulur tör başı* ‘Çok söylemekle bilge olmaz kişi / Çok dinlemekle bilge bulur başköşeyi’

(478) **bilge** ‘bilge’

[KB / 1015] *üküş sözleyü bilge bolmaz kişi / üküş eştü bilge bulur tör başı* ‘Çok söylemekle bilge olmaz kişi / Çok dinlemekle bilge bulur başköşeyi’

(479) **kişi** ‘kişi’

[KB / 1028] *kişide uçuzy kişi yanşakı / kişide ağırı kişi ol ağı* ‘Kişinin itibarsız geveze olanıdır / Kişinin itibarlısı cömert olanıdır’

(480) **emdi** ‘şimdi’

[KB / 1069] *ayıttı ilig emdi könlün neteg / negü ol igiñ emdi udkuñ neteg* ‘Hükümdar sordu: Nasılsın? / Bu hastalığın nedir, şimdi uykun nasıl?’

(481) **neteg** ‘nedir?’

[KB / 1069] *ayıttı ilig emdi könlün neteg / negü ol igiñ emdi udkuñ neteg* ‘Hükümdar sordu: Nasılsın? / Bu hastalığın nedir, şimdi uykun nasıl?’

(482) **nelük** ‘niçin’

[KB / 1129-1130] *nelük tirdim erdi bu altun kümüş / nelük kılmadım men çığayka ülüş // nelük kırdım erki bu edgü işig / nelük söktüm erki yazuksuz kişig* ‘Niçin bu altını gümüşü topladım / Niçin bunları yoksullara dağıtmadım // Ah sanki niçin bu iyi işi bıraktım / Niçin bu günahsız kişilere kötü sözler söyledim’

[KB / 1136] *nelük toğdum erki yana ölgeli / nelük küldüm erki sıgıt körgeli* ‘Ölecek olduktan sonra sanki niye doğdum / Ağlayacak olduktan sonra sanki niye güldüm’

(483) **eksümez** ‘eksik olmaz’

[KB / 1193] *esenlik kerek erke neñ eksümez / tiriğlik kerek kuşka meñ eksümez* ‘İnsana esenlik gerekir, mal eksik olmaz / Kuş için hayat gerekir, yem eksik olmaz’

(484) **bağırşak** ‘sadık, merhametli’

[KB / 1943-1947] *bağırşakça aytur kişi öz sözün / bağırşak yuluğlar kişike özin // bağırşak için sen büter men saña / bağırşaklıkın ay bu sözler maña // negü tir eşitgil bağırşak kişi / bağırşaklık ol kör kişilik başı // bağırşaknı öğdi ukuşluğ üküş / bağırşak kişiler kişike küsüş // bağırşaknı bulsa bağırka urun / maña mundağ aydı bilig hem ukuş* ‘Kişi işini kendisine candan bağlı olana

danışır / Sadık kişi kendini başkası için feda eder // Bana içten bağlı olduğun için sana inanıyorum / Sözlerime samimiyetle cevap ver // Dinle, ne der, şefkatli insan / İnsanlığın başı merhamettir // Merhametli insanı akıllı çok övdü / Merhametli kişi insan için azizdir // Merhametli birini bulursan bağrına bas / Bilgi ve akıl bana böyle dedi'

(485) **orunç** 'rüşvet'

[KB / 2442-2443] *közi tok kişi işte almaz **orunç** / **orunç** alsa hacib bolur beg külünç // **orunç** ol buzuğlı oñulmuş işig / **orunç** yig kıılır ol bütürmiş işig* 'Gözü tok olan görev başında rüşvet almaz / Hacib rüşvet alırsa bey gülünç duruma düşer // Yoluna girmiş işi bozan rüşvettir / Olgunlaşan işi çiğ bırakan da rüşvettir'

(486) **yalavaç** 'elçi'

[KB / 2599] *yalavaçtın itlür telim törlüg iş / yalavaçtın ötrü kelür körklüg iş* 'Pek çok iş elçilerle görülür / İyi sonuçlar elçiler sayesinde elde edilir'

(487) **iş** 'iş'

[KB / 2599] *yalavaçtın itlür telim törlüg iş / yalavaçtın ötrü kelür körklüg iş* 'Pek çok iş elçilerle görülür / İyi sonuçlar elçiler sayesinde elde edilir'

(488) **birisi** 'biri'

[KB / 2736] *birisi bitigde yañılsa sözüğ / birisi tili birle itse sözüğ* 'Biri yazıda sözü yanlış yazarsa / İkincisi diliyle bunu düzeltmelidir'

(489) **sözüğ** 'sözü'

[KB / 2736] *birisi bitigde yañılsa sözüğ / birisi tili birle itse sözüğ* 'Biri yazıda sözü yanlış yazarsa / İkincisi diliyle bunu düzeltmelidir'

1.3.1.5. Ek Yinelemeleri

(490) **-ğAn**

[KB / 2] *uluğluk idisi uğan dü'l-celâl / yaratğan törütgen me kâdir kemâl* 'Ululuk sahibi kadir zu'l-celal / Yaratın, türeten ve kudretin kemaline sahip olan tanrılar'

[KB / 16] *kitabdın eşitgen bilür uş anı / oğığan bitigen uşumaz munı* 'Her okuyan yazın bunu anlayamaz / Bunu ancak kitabın izahını duyan bilir'

[KB / 1] *bayat atı birle sözüg başladım / törütgen igidgen keçürgen idim*
'Yaratan, yetiştiren ve göçüren Rabbim / Olan Tanrının adıyla söze başladım'

[KB / 124] *bayat atı birle sözüg başladım / törütgen igidgen keçürgen idim*
'Yaratan, yetiştiren ve göçüren Rabbim / Olan Tanrının adıyla söze başladım'

(491) +l(X)g

[KB / 12] *bu meşrik meliki maçınlar begi / biliglig ukuşluğ ajunda yigi*
'Meşrik meliki, Maçınliler beyi, / Bilgili, anlayışlı, dünyanın ileri gelenleri'

[KB / 74] *biliglig bilür ol munuñ hürmeti / ukuşluğ ukar ol bilig kıymeti*
'Bunun kadrini ancak bilgili bilir / Bilgi kıymetini de ancak anlayışlı bilir'

(492) -(X)p

[KB / 13] *ķamuğ bu kitabnı alıp özlemiş / hazine içinde urup kizlemiş* 'Hepsi de bu kitabı benimsemiş, / Hazinesine koyup gizlemişlerdir'

[KB / 81] *bu üdte ajun öz öziñe bakıp / küvenip sevinip ediñe bakıp* 'Bu sırada dünya kendi kendine baktı / Sevinip övünerek hazinesini gözden geçirdi'

[KB / 1384] *ķanı kim ķutuldı ölümün kaçıp / ķanı kim aşundu üdünün keçip*
'Hani, kim ölümden kaçıp kurtulmuş, / Hani, kim ecelini geciktirmiş, vaktini aşmış'

(493) -mIş

[KB / 13] *ķamuğ bu kitabnı alıp özlemiş / hazine içinde urup kizlemiş* 'Hepsi de bu kitabı benimsemiş, / Hazinesine koyup gizlemişlerdir'

[KB / 59] *barusın bitimiş yetürmiş nizam / bu kaçğar ilinde koşulmuş tamam*
'Esasını yazıp düzenlemiş / Fakat bu manzume son şeklini Kaşğar ilinde almıştır'

[KB / 4] *tiledi törütti bu bolmuş ķamuğ / bir ök bol tidi boldı ķolmuş ķamuğ*
'Diledi ve bütün varlıkları yarattı / Bir kere ol dedi, bütün dilekleri oldu'

(494) -DI

[KB / 4] *tiledi törütti bu bolmuş ķamuğ / bir ök bol tidi boldı ķolmuş ķamuğ*
'Diledi ve bütün varlıkları yarattı / Bir kere ol dedi, bütün dilekleri oldu'

[KB / 1384] *kanı kim kütuldi ölümün kaçıp / kanı kim aşundu üdünün keçip*
'Hani, kim ölümden kaçıp kurtulmuş, / Hani, kim ecelini geciktirmiş, vaktini
aşmış'

(495) –D(X)η

[KB / 22] *yaşıl kök bezediñ tümen yılduzun / kara tün yaruttuñ yaruq*
kündüzün 'mavi göğü sayısız yıldızlarla bezedin / Karanlık geceyi ışıklı
gündüz ile aydınlattın'

(496) +(X)n

[KB / 22] *yaşıl kök bezediñ tümen yılduzun / kara tün yaruttuñ yaruq*
kündüzün 'mavi göğü sayısız yıldızlarla bezedin / Karanlık geceyi ışıklı
gündüz ile aydınlattın'

(497) +IηA

[KB / 81] *bu üdte ajun öz öziñe bakıp / küvenip sevinip ediñe bakıp* 'Bu sırada
dünya kendi kendine baktı / Sevinip övünerek hazinesini gözden geçirdi'

(498) +KA

[KB / 89] *ay din 'izzi devletka nasir mu'in / ay milletka tac ay şeri'atka din*
'Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı / Ey milletin tacı, ey şeriatın hizmetkarı'

[KB / 91] *ay dünya cemali uluğlukka körk / ay mülketka nur ay yayıg kutka*
örk 'Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın ruhu / Ey döneke
huylu mutluluğun bağını elinde tutan'

[KB / 706] *özinde uluğka tapuğ kalsa öz / özinde kiçigke süçig tutsa söz*
'Kendinden büyüğe saygı göstermeli / Kendinden küçüğe rıfk ve şefkatle
davranmalı'

[KB / 1331-1332] *avinma bu dünyakka erter barır / inanma bu devletka terkin*
karır // tayanma tiriglikke tüş teg keçer / küvenme kıvı kutka kuş teg uçar 'Bu
dünyayla oyalanma geçer gider / Bu devlete inanma, çabuk yaşlanır // Hayata
bel bağlama düş gibi geçer / Boş mutluluğa güvenme kuş gibi uçar'

[KB / 1515] *karından çıkardıñ karınka kirür / şekerin igidtiñ yılanka birür*
'Karından çıkardın, tekrar karına giriyorum / Şeker ile beslediğin bu vücudu
yılana veriyorum'

(499) -sA

[KB / 114] *neçe tirse dünya tüker alķınur / bitise ķalır söz ajun tezginiür*
'Dünya malı ne kadar toplanırsa toplansın, tükenir biter / Söz kaleme alınırsa kalır, dünyayı dolaşır'

[KB / 706] *özinde uluķķa tapuķ ķılsa öz / özinde kiķigke süķig tutsa söz*
'Kendinden büyüķe saygı göstermeli / Kendinden küçüķe rıfk ve şefkatle davranmalı'

(500) (X)r

[KB / 114] *neçe tirse dünya tüker alķınur / bitise ķalır söz ajun tezginiür*
'Dünya malı ne kadar toplanırsa toplansın, tükenir biter / Söz kaleme alınırsa kalır, dünyayı dolaşır'

[KB / 303] *uķuş birle aslı atanur kiķi / bilig birle begler iter il işi* 'Kiķi akıl ile asil insan adını alır / Beyler bilgi ile memleket işini düzenler'

[KB / 536-537] *köñül kimni sevse mün erdem bolur / ķamuķ tetrüsi oñ ķoķuzu tolur // köñül kimni sevse ķamuķı sevüg körür / közke ursa körünmez bolur*
'Gönül kimi severse onun kusuru erdem olur / Bütün ters işleri doğru ve eksikleri de tam görür // Gönül kimi severse onun her şeyi sevimli olur / Gören göze vursa o bile kötü görünmez'

[KB / 694] *küvenme bu ķutķa kelir hem barır / inanma bu devlet birür hem alır*
'güvenme bu mutluluķa, geldiķi gibi gider / İnanma bu devlete, verdiķi gibi alır'

[KB / 1331-1332] *avinma bu dünyaķa erter barır / inanma bu devletķa terkin ķarır // tayanma tiriglikke tüş teg keçer / küvenme kıvı ķutķa ķuş teg uçar*
'Bu dünyayla oyalanma geçer gider / Bu devlete inanma, çabuk yaşlanır // Hayata bel bağlama düş gibi geçer / Boş mutluluķa güvenme kuş gibi uçar'

[KB / 1515] *ķarındın ķıķardıñ ķarınķa kirür / şekerdin igidtiñ yılanķa birür*
'Karından ķıķardın, tekrar karına giriyorum / Şeker ile beslediķin bu vücudu yılanı veriyorum'

(501) +mU

[KB / 243] *isiz**mü** saña yig azu edg**ümü** / sökü**ş**mü kolur sen azu ögd**imü***
'Kötü mü daha iyi senin için yoksa iyi mi / Sövlmek mi istersin yoksa
övlmek mi?'

(502) **-mAz**

[KB / 347] *kar**ı**maz bu edgü neçe yillasa / isizlik edik**mez** neçe edlese* 'Ne
kadar yaşarsa yaşasın iyi insan yaşlanmaz / Ne kadar uğraşılırsa uğraşılısın
kötü insan ıslah edilemez'

[KB / 404] *ükü**ş** beg kar**ı**ttı kar**ı**maz özi / telim beg keçürdi kesil**mez** sözi* 'O,
çok beyleri yaşlandırdı, kendisi yaşlanmaz / Çok beyleri göçürttü, hiç susmak
bilmez'

(503) **-mA**

[KB / 694] *küven**me** bu kutka kelir hem barır / inan**ma** bu devlet birür hem
alır* 'güvenme bu mutluluğa, geldiği gibi gider / İnanma bu devlete, verdiği
gibi alır'

[KB / 1331-1332] *avin**ma** bu dünyaka erter barır / inan**ma** bu devletka terkin
karır // tayan**ma** tiriglikke tüş teg keçer / küven**me** kıvı kutka kuş teg uçar* 'Bu
dünyayla oyalanma geçer gider / Bu devlete inanma, çabuk yaşlanır // Hayata
bel bağlama düş gibi geçer / Boş mutluluğa güvenme kuş gibi uçar'

(504) **+dIn**

[KB / 1384] *kanı kim kutuldi ölüm**din** kaçıp / kanı kim aşundı üd**in**din keçip*
'Hani, kim ölümden kaçıp kurtulmuş, / Hani, kim ecelini geciktirmiş, vaktini
aşmış'

[KB / 1515] *kar**ı**d**ın** çıkard**ı**ñ kar**ı**nka kirür / şeker**din** igid**ti**ñ yılanka birür*
'Karından çıkardın, tekrar karına giriyorum / Şeker ile beslediğin bu vücudu
yılana veriyorum'

(505) **-dIn**

[KB / 1515] *kar**ı**d**ın** çıkard**ı**ñ kar**ı**nka kirür / şeker**din** igid**ti**ñ yılanka birür*
'Karından çıkardın, tekrar karına giriyorum / Şeker ile beslediğin bu vücudu
yılana veriyorum'

Tablo 7. Kutadgu Bilig’de tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	60	77
	Kısmî	17	
E+K	Tam	33	35
	Kısmî	2	
E+K.G	Tam	9	11
	Kısmî	2	
K	-	57	57
E	-	16	16
Toplam			196

1.3.2. DÎVÂNU LUGATÎ’T-TÛRK’TEKİ YİNELEMELER

1.3.2.1. Kelime Grubu Yinelemeleri

1.3.2.1.1. Tam Kelime Grubu Yinelemeleri

(506) **et yin** ‘et ve beden’

[DLT 566/467 – 233/202] **et yin takı bekrişür / et yin üşüp emrişür** ‘beden ve et pekişirler / et ve beden titreşirler’

(507) **erig bol-** ‘yüzer ol’

[DLT 82/71] **ıkılaçım erig boldı / erig bolgu yarı kördi / bulıt örüp kök örtüldi / tuman turup tolı yağdı** ‘küheylanım yüzer oldu / hızlanmayı uygun gördü / bulut yükseldi, gök örtüldü / sis batırdı, dolu yağdı’

(508) **kılıç kınka küçün sıgdı** ‘kılıç kına güçlkle sıgdı’

[DLT 181/154 – 200/171] **kılıç kınka küçün sıgdı / kılıç kınka küçün sıgdı** ‘kılıç kına güçlkle sıgdı / kılıç kına güçlkle sıgdı’

(509) **erdi aşın taturgan** ‘yemeğini tattıran idi’

[DLT 306/253 – 257/225] **erdi aşın taturgan / yawlak yağıg katargan / boynın tutup kadırgan / bastı ölüm axtaru - erdi aşın taturgan / yawlak yağıg kaçurgan / ugrak süsin kaytargan / bastı ölüm axtaru** ‘yemeğini tattıran idi / pis düşmanı döndüren idi / boynun tutup kanırtan idi / ölüm bastı, devirdi - yemeğini tattıran idi / pis düşmanı kaçırınan idi / uğrakları döndüren idi / ölüm bastı, devirdi’

(510) **yawlak yağıg** ‘pis düşmanı’

[DLT 306/253 – 257/225] *erdi aşın taturgan / yawlak yağık katargan / boynun tutup kadirgan / bastı ölüm agtaru - erdi aşın taturgan / yawlak yağık kaçurgan / uğrak süsin kaytargan / bastı ölüm axtaru* ‘yemeğini tattıran idi / pis düşmanı döndüren idi / boynun tutup kanırtan idi / ölüm bastı, devirdi - yemeğini tattıran idi / pis düşmanı kaçırın idi / uğrakları döndüren idi / ölüm bastı, devirdi’

(511) **bastı ölüm agtaru** ‘ölüm bastı, devirdi’

[DLT 306/253 – 257/225] *erdi aşın taturgan / yawlak yağık katargan / boynun tutup kadirgan / bastı ölüm agtaru - erdi aşın taturgan / yawlak yağık kaçurgan / uğrak süsin kaytargan / bastı ölüm axtaru* ‘yemeğini tattıran idi / pis düşmanı döndüren idi / boynun tutup kanırtan idi / ölüm bastı, devirdi - yemeğini tattıran idi / pis düşmanı kaçırın idi / uğrakları döndüren idi / ölüm bastı, devirdi’

1.3.2.1.2. Kısmî Kelime Grubu Yinelemeleri

(512) **kış yay bile/Ø** ‘kış ile yaz’

[DLT 95/88 – 317/260 – 566/467] **kış yay bile tokuştı / yay kış bile karıştı / kış yaygaru sawlayur** ‘kış ile yaz savaştılar / yaz ile kış karşı durdular / kış yaza doğru dikleşir’

1.3.2.2. Ek+Kelime Yinelemeleri

1.3.2.2.1. Tam Ek+Kelime Yinelemeleri

(513) **-a turur** ‘-p durur’

[DLT 49/34] *Etil suwı aka turur / kaya tüpi kaka turur / balık telim baka turur / kölüñ takı köşerür* ‘idil suyu akıp durmada / dağ dibini kakıp durmada / balık da çok, kurbağa da / gölcükler de oluşur orda’

(514) **-up kodı**

[DLT 276/240] *itim tutup kodı çaldı / anıñ tüsin kıra yuldı / başın alıp kodı saldı / boguz alıp tükel bogdı* ‘itim tutup yere çaldı / tüyünü koparıp yoldu / başını alıp yere saldı / boğazını ısırıp boğdu’

(515) **+DA ... yok** ‘...da ... yok’

[DLT 47/33] *künde irük yok beğde kıyık yok* ‘güneşte gedik yok, beğde sözden cayma yok’

(516) **ne ...mes** ‘ne ... mez’

[DLT 52/37] *āç ne yimes tok ne times* ‘aç ne yemez, tok ne demez’

(517) **+lAr birle** ‘...lar ile’

[DLT 101/93] *alplar birle uruşma, begler birle turuşma* ‘alplar ile vuruşma, beğlere karşı durma’

(518) **+süz bolmas** ‘...sız olmaz’

[DLT 202/172] *ot tütünsüz bolmas, yigit yazuksuz bolmas* ‘ateş dumansız olmaz, genç günahsız olmaz’

1.3.2.2.2. Kısmî Ek+Kelime Yinelemeleri

(519) **-gIl maña** ‘... bana’

[DLT 520/419] *kodgil maña akılık bolsun maña ayag a! / idgil meni tokuşka, yöwgil maña ulag a!* ‘bırak ki cömertlik olsun bana lakap ad, ey! / gönder beni savaşa, ver de bana bir at, ey!’

1.3.2.3. Kelime Yinelemeleri

(520) **yörgeş-** ‘sarılışmak’

[DLT 408/319 – 219/189] *yazılıp yana yörgeşür / yazgalı met yörgeşür* ‘açılıp yeniden sarılışır / yayılıp yeniden sarılışır’

(521) **çeçek** ‘çiçek’

[DLT 408/319 – 329/267 – 123/109] *tegme çeçek ügüldi / türlüğ çeçek suçuldi / tümen çeçek tizildi* ‘bütün çiçekler kümelendi / yerden türlü çiçek seçildi / bin bir çiçek dizildi’

(522) **ot** ‘ateş’

[DLT 334/271] *çakıldı kızıl ot / küyürdi orut ot* ‘ateş çıktı toynağından / ateş sıçradı, yandı her yan’

(523) **kör-** ‘görmek’

[DLT 541/442] *kiçe turup yorır erdim / kara kızıl böri kördüm / katıg yanı kura kördüm / kaya körüp baku agdı* ‘gece kalkmış, yürüyordum / kara kızıl kurtlar gördüm / katı yayı hemen kurdum / dönüp baktı tepeye ağdı’

(524) **ugrag** ‘uğrak’

[DLT 472/378] *yandı erinç ugragi / keldi berü tugragı / özi kuyı ugragi / alplar kamug tirgeşür* ‘niyetinden döndü gibi / habercisi geldi beri / uğrağı vadinin dibi / bütün alplar saflaşır’

(525) **ok** ‘pekiştirme’

[DLT 90/81] *ögreyüki mundag ok / munda adın tıtag ok/ atsa ajun ugrap ok / taglar başı kertilür* ‘böyledir feleğin yasası / bahanedir bundan ötesi / gelip ok atsa acun okçusu / dağlar başı bile kertilir’

(526) **anıñ** ‘onun’

[DLT 458/362] *yelwin anıñ közi / yelgin anıñ özi / tolun ayın yüzi / yardı meniñ yürek* ‘büyülüdür gözü / bir yolcudur özü / dolunaydır yüzü / yardı yüreğimi’

[DLT 128/112 – 450/353] *koygaşıp yatsa anıñ yüziñe / alsıkar ögin anıñ söziñe - miñ kişi yuluğı bolup öziñe / bergeler özün anıñ köziñe* ‘kucaklaşıp yatsa, baksa yüzüne / aldırır aklını, onun sözüne – bin kişi feda olup onun özüne / verirler ruhlarını onun gözüne’

(527) **añar** ‘çok’

[DLT 602/494] *bulmuş meñin sewer sen, akrun añar sewingil / barmış neñig sakınma, azrak añar öküngil* ‘elde olan malı seversin, sevinme çok fazla / çok pişman olup üzülme elden çıkmış mala’

(528) **erdem** ‘erdem’

[DLT 131/115] *erdem tile öğrenipen bolma küwez / erdemsizin ögünse emmegüde eñer* ‘erdem dile, öğrenip de mağrur olma / erdemsiz övünse, sınavda şaşırır’

(529) **tawar** ‘mal, mülk’

[DLT 182/155] *tawar kimniñ üklise beglik añar kergeyür / tawarsızın kalıp beg erensizin emgeyür* ‘mal kimde çoğalırsa beylik ona gerek olur / malsız kalan bey, adamsızlıktan, sıkıntı bulur’

(530) **beg** ‘bey’

[DLT 182/155] *tawar kimniñ üklise **beglik** añar kergeyür / tawarsızın kalıp **beg** erensizin emgeyür* ‘mal kimde çoğalırsa beylik ona gerek olur / malsız kalan bey, adamsızlıktan, sıkıntı bulur’

(531) **bedük** ‘büyük’

[DLT 518/417] *tewe **bedük** erse mayakı **bedük** ermes* ‘deve büyük diye pisliği de büyük olmaz’

(532) **teğir** ‘değer’

[DLT 601/493] *erke muñ **teğir**, tag señiriñe yel **teğir*** ‘insana sıkıntı değer, dağ burnuna da yel değer’

1.3.2.4. Ek Yinelemeleri

(533) **-di**

[DLT 378/297] *keldi esin esneyü / kadka tükel ösneyü / kirdi bodun kasnayu / kara bulut kökreşür* ‘eserek geldi rüzgar / tıpkı tipiye benzer / titreşip kapanır halklar / kara bulut kükreşir’

[DLT 124/110] *yaşın atıp yaşnadi / tuman turup tüşnedi / adgır kısır kişnedi / ügür alıp okraşur* ‘bulutlar şimşek çaktı / sisler kalktı, yerleşti / aygır kısırak kişneşti / eşlerini alıp inleşir’

[DLT 102/94] *kar buz kamug erüşdi / taglar suwı akışdı / kökşin bulut örüşdi / kayguk bolup ügrişür* ‘karlar buzlar hep eridi / dağların suyu yürüdü / mavi bulutlar belirdi / kayıklar gibi kımıldaşır’

[DLT 308/254] *alın töpü yaşardı / orut otın yaşurdi / kölniñ suwın köşerdi / sığır buka münreşür* ‘yamaç tepe yeşerdi / kuru otları aşırıldı / göl sularını taşırdı / sığır boğa böğrüşür’

[DLT 407/318] *kaklar kamug kölerdi / taglar başı ilerdi / ajun tını yılırdı / tü tü çeçek çergeşür* ‘birikintiler göllendi / dağların başı göründü / acunun soluğu ılandı / nice çiçekler dizilişir’

[DLT 486/389] *koçnar, teke seşildi / saglık sürüg koşuldi / sütler kamug yoşuldi / oğlak kozı yamraşur* ‘koç, teke dışıdan ayrıldı / sağmallar birbirine katıldı / sütler memelerden boşaldı / oğlaklar kuzular karışır’

[DLT 446/350] *kuş kurt kamug tirildi / erkek tışı terildi / ügür alıp tarıldı / yınka yana kirgüsüz* ‘kurt kuş hepsi dirildi / erkek dişi derildi / sürü sürü dağıldı / artık ine girilmez’

[DLT 72/58] *türlüg çeçek yazıldı / barcın yadım kerildi / uçmak yeri körüldi / tumlug yana kelgüsüz* ‘türlü çiçekler yarıldı / ipek halılar gerildi / cennetin yeri görüldü / soğuklar geri gelmez’

[DLT 166/143] *yarattı yaşıl çeş / sawurdu ürünj kaş / tizildi kara kuş / tün kün iize yörgeñür* ‘mavi firuze yarattı / üstüne ak yeşim attı / mizan yıldızını kattı / gece döner gündüz üstüne’

[DLT 500/401] *kügler kamug tüzüldi / ıwrık, idiş tizildi / sensiz özüm özeldi / kelgil, amul oynalım* ‘nağmeler hep düzüldü / ibrik, kadeh dizildi / gönlüm seni özledi / gel yavaştan oynayalım’

[DLT 82/71] *ıkılaçım erig boldı / erig bolgu yarı körüdi / bulut örüp kök örtüldi / tuman turup tolı yagdı* ‘küheylanım yüzer oldu / hızlanmayı uygun gördü / bulut yükseldi, gök örtüldü / sis batırdı, dolu yağdı’

[DLT 106/97] *korvı çuvaç kuruldı / tuğum tikip uruldu / süsi otun oruldu / kançuk kaçır ol, tutar* ‘korunaklı otağ kuruldu / tuğum dikildi, kös vuruldu / düşman eri ot gibi biçildi / nasıl kaçır beği? Erim tutar’

[DLT 320/262] *küçi teñi tokıştı / oğuş konum okuştı / çerig tapa yakıştı / bizke kelip öç öter* ‘güç yettiğince savaştılar / soy sop, oba çağırıştılar / ordumuza doğru yaklaştılar / bize gelip öç almak ister’

[DLT 332/269] *kānı akıp yoşuldu / kābı kamug teşildi / ölüg bile koşuldu / togmuş küni uş batar* ‘kanı akıp saçıldı / vücut kabı deşildi / ölümlere karıldı / işte güneşi batar’

[DLT 105/96] *bāşı anıñ alıktı / kānı yüzüp turuktı / bālig bolup tağıktı / emdi anı kim yeter?* ‘yarası onun, azıp aktı / kanı yayılıp birikti / yaralanıp dağa çıktı / şimdi ona kim yeter?’

[DLT 111/100] *tapdu maña ilindi / emgek körü ulındı / kalmışña ilendi / tutgun bolup ol katar* ‘tapdu elime üştü / çok zorluk görüp bıktı / yaptıklarına lanet etti / tutsak oldu, derdi artar’

[DLT 83/74] *Budraç yeme kudur**di** / alpagutın üdür**di** / süsin yana kadır**di** / kelgeli met irkişür* ‘Budraç yine kudurdu / yiğitlerini ayırdı / ordusunu yine döndürdü / gelmek için toplar’

[DLT 421/330] *basım süsin komut**ı** / barça kelip yomut**ı** / arslan tapa emitt**i** / korkup başı tegzinür* ‘basım ordusunu coşturdular / hepsi de gelerek topladılar / arslana doğru yöneldiler / korkudan başları dönüyor’

[DLT 615/510] *Meniñ bile keñeş**di** / bilgi maña teñeş**di** / eren bile süñi**di** / alplar başın ol yuvar* ‘benim ile kengeşti / akli benimle denkleşti / erler ile vuruştı / alplar başını yuvarlar’

[DLT 618/514] *udu barıp soñdad**ı** / tegre turup añd**ı** / saçın kıra meñded**ı** / arjulayu er awar* ‘peşinden gidip vardı / dolanıp tuzak kurdu / saçını kesip yoldu / adamı çakallar gibi sarar’

[DLT 128/113] *köñlüm için örted**ı** / yatmış başıg kartad**ı** / keçmiş ödüg irted**ı** / tün kün keçip irtelür* ‘gönlüm yaktı içini / kaşdı yatmış çıbanı / aradı geçmiş zamanı / geçmiş günler aranılır’

[DLT 341/275] *küçend**ı** bilekim / yagud**ı** tilekim / telind**ı** biligim / tegrüp añar çertilür* ‘ağırlaştı bileğim / yaklaştı dileğim / açıldı biligim / oldum ama ömür biter’

(534) –(y)U

[DLT 378/297] *keldi esin esneyü / kadka tükel ösneyü / kirdi bodun kasnayu / kara bulut kökreşür* ‘eserek geldi rüzgar / tıpkı tipiye benzer / titreşip kapanır halklar / kara bulut kükreşir’

[DLT 178/152] *agdı bulut kökreyü / yagmur tolu sekriyü / kalık anı ügriyü / kanca barır, belgüsüz* ‘yükseldi bulut, kükrüyor / yağmur ve dolu sığıyor / hava onu savuruyor / nereye gider, bilinmez’

[DLT 63/49] *ıwrik başı kazlayü / sagrak tolu közleyü / sakınç kodı kizleyü / tün kün bile sewnelim* ‘ibrik başı kaz gibi / kadeh dolu, göz gibi / gizleyip alta gamı / gece gündüz sevinelim’

(535) +nI

[DLT 387/304] *idimni öger men / biligni yüger men / köñülñi tüger men / erdem üze türlünür* ‘Tanrımı ögerim / bilgiyi yığarım / gönülü bağlarım / o, erdemle dürülür’

[DLT 481/385] *biligni tiler men / tawarın yöler men / tilekni bular men / yılmık anar üplenür* ‘bilgiyi dilerim / malla desteklerim / dileği bulurum / yılmık yağma olur’

(536) - **er men**

[DLT 387/304] *idimni öger men / biligni yüger men / köñülñi tüger men / erdem üze türlünür* ‘Tanrımı ögerim / bilgiyi yığarım / gönülü bağlarım / o, erdemle dürülür’

[DLT 481/385] *biligni tiler men / tawarın yöler men / tilekni bular men / yılmık anar üplenür* ‘bilgiyi dilerim / malla desteklerim / dileği bulurum / yılmık yağma olur’

(537) –(X)p

[DLT 124/110] *yaşın atıp yaşnadı / tuman turup tüşnedi / adgır kısır kişnedi / üğür alıp okraşur* ‘bulutlar şimşek çaktı / sisler kalktı, yerleşti / aygır kısırak kişneşti / eşlerini alıp inleşir’

[DLT 133/116] *ay kopup ewlenüp / ak bulut örlenüp / bir bir üze üglünüp / saçlup suwı anraşur* ‘ay kopup halelendi / ak bulut yücelendi / üst üste kümelendi / saçılıp suyu şarlaşır’

[DLT 199/170] *kızıl sarıg arkaşıp / yipgin yaşıl yüzkeşip / bir birgerü yörgesip / yalñuk anı tañlaşur* ‘al sarı sırt sırta verip / mor yeşil yüz yüze vurur / birbirine sarılıp durur / insanlar bakıp şaşırır’

[DLT 82/71] *ıkılaçım erig boldı / erig bolgu yarı kördi / bulut örüp kök örtüldi / tuman turup tolı yagdı* ‘küheylanım yüzer oldu / hızlanmayı uygun gördü / bulut yükseldi, gök örtüldü / sis batırdı, dolu yağdı’

[DLT 421/330] *basımıl süsin komıttı / barça kelip yomıttı / arslan tapa emitti / korkup başı tegzinür* ‘basımıl ordusunu çoşturdular / hepsi de gelerek topluştılar / arslana doğru yöneliştiler / korkudan başları dönüyor’

[DLT 618/514] *udu barı**ı** so**ğ**dadı / tegre tur**u**p a**ğ**dıdı / saçın kıra me**ğ**dedi / arjulayu er awar ‘peşinden gidip vardı / dolanıp tuzak kurdu / saçını kesip yoldu / adamı çakallar gibi sarar’*

[DLT 201/172] *apa**ğ** kolsam udu barı**ı** / tutar erdim süsin tarı**ı** / bulun kılı**ı** başı yarı**ı** / yulu**ğ** barça ma**ğ**a yı**ğ**dı ‘istesem peşinden varırdım / tutar, ordusunu dağıtırdım / tutsak eder, başımı yarardım / fidyeyi bütün, önüme yı**ğ**dı’*

[DLT 558/460] *üdig meni küçeyür tün kün tur**u**p yı**ğ**layu / kördi közüm tawrakın yurtı kalı**ı** a**ğ**layu ‘sevda beni zorluyor ağlamaya gece gündüz / hemen gitmiş, yurdu kalmış bomboş, gördü bu göz’*

(538) -Ur

[DLT 145/126] *yılka yazın itlin**ü**r / otlap anın etlen**ü**r / begler semüz atlan**u**r / sewnü**p** ü**ğ**ür ısı**rı**ş**u**r ‘yılka baharda düzelir / otları yiyip semiz olur / beyler semiz atlar bulup / sevinip sürü, ısı**rı**şır’*

(539) +IAr

[DLT 407/318] *kak**l**ar kamug kölerdi / tag**l**ar başı ilderdi / ajun tını yıldı / tü tü çeçek çer**ğ**eşür ‘birikintiler göllendi / da**ğ**ların başı göründü / acunun solu**ğ**u ılındı / nice çiçekler dizilişir’*

(540) -(X)IIm

[DLT 83/73] *ottuz içip kır**ı**ralım / yokar kopup sekr**ı**lim / arslanlayu kökr**e**lim / kaçtı sakın**ç** sewn**e**lim ‘üçer kez içip haykırırım / kalkıp kalkıp sıçrayalım / arslan gibi kükreyelim / kaçtı keder, sevinelim’*

[DLT 266/234] *tünle bile köç**e**lim / yamar suwin ke**ç**elim / ter**ğ**ük suwin iç**e**lim / yuwga ya**ğ**ı uwulsun ‘geceleyin göçelim / Yamar Suyu’nu geçelim / kaynak suyunu içelim / yufka ya**ğ**ı u**f**alansın’*

[DLT 600/492] *ta**ğ** ata yort**ı**lim / budru**ç** kanın irt**e**lim / basmıl begin ört**e**lim / emdi yigit yewülsün ‘tan atınca at salalım / budra**ç**tan ö**ç** alalım / basmıl beyini yakalım / artık gençler toplansın’*

[DLT 221/191] *kıkırıp atıg kemşelim / kalkan, süñün çömşelim / kaynap yana yumşalım / katıg yağı yuwılsun* ‘nara atıp at sürelim / kalkan, mızrakla dalalım / kaynayalım, durulalım / katı düşman yumuşasın’

[DLT 270/237] *tegre alıp egrelim / attın tüşüp yügrelim / arslanlayu kökrelim / küçi anın kewılsün* ‘çevresini sarıp eğilelim / attan inerek yügürelim / aslan gibi kükreyelim / böylece gücü gevşesin’

(541) -sUn

[DLT 630/525] *tosun münüp sekirtsün / esizlikin amurtsun / itka keyik kaytartsun / tutmuş sanı umnalım* ‘taya binip koştursun / huysuzluğunu gidersin / it, yabanları döndürsün / tutmuş gibi umutlanalım’

(542) -(X)r

[DLT 122/108] *eren arıg ürpeşür / öçin kekin irteşür / sakal tutup tartışur / köğsi ara ot tüter* ‘erler iyice kabarıp / öçle, kinle bakışır / sakal tutup çekişir / göğüslerde ateş tüter’

[DLT 125/110] *alplar arıg alkışur / küç bir kılıp arkaşur / bir bir üze alkaşur / edgermedip ok atar* ‘alplar yaman vuruşur / sırt verilir, güç birleşir / övgü övgüye karışır / ölüme aldırılmaz, ok atar’

[DLT 144/125] *sakak bıçar, sakal oxşar* ‘çeneyi biçer, sakalı okşar’

(543) -DIm

[DLT 75/62] *öpkem kelip ugradım / arslanlayu kökredim / alplar başın togradım / emdi meni kim tutar?* ‘öfkem gelip uğradım / arslan gibi kükredim / alplar başın dpğradım / şimdi beni kim tutar?’

[DLT 185/158] *tokış içre urıştım / ulug birle karıştım / töküz atın yarıştım / aydım, emdi al utar* ‘savaş içre vuruştım / yağı başıyla karşılaştım / alını ak atla yarıştım / bağırdım: al bakalım Utar’

[DLT 186/159] *alp erenni üdürdüm / boynun anıñ kadırdım / altun kümüş yüdürdüm / süsi kalın, kim öter?* ‘düşman askerini dağıttım / başbuğunun boynun kanırttım / altını gümüşü yüklettim / geçemiyordum, her taraf asker’

(544) +IAdI

[DLT 155/134] *tañut süsin üşikledi / kişi ışın elükledi / erin atın belekledi / bulun bolup başı tıgdi* ‘Tangut’u soğukta bastı / halleriyle alay etti / eri atı ganimet tuttu / tutsak olup baş eğdi’

[DLT 152/132] *begim özin ogurladı / yarag bilip ugurladı / ulug teñri agırladı / anın kut kıw tozu togdi* ‘beyim kendini gizledi / düşünüp fırsat gözledi / ulu tanrı azizledi / ondan bahtın tozu doğdu’

[DLT 592/485] *yağı begdin udıkladı / körüp süni adıkladı / ölüm anı konukladı / ağız içre agu sagdı* ‘bey gelirken yağı uyukladı / görünce orduyu, şaşaladı / ölüm yağyı konukladı / ağızlarından zehir sağdı’

[DLT 620/515] *anı yitip süñüledi / başın yandru yañıladı / eren bayup meñiledi / anıñ alpın kıra bogdı* ‘ona yetip mızrakladı / yaralarını yeniledi / erler nimetle zenginledi / yiğitlerini kırıp boğdu’

[DLT 586/480] *katun sını çoğıladı / tañut begin yağıladı / kanı akıp jagıladı / boyun suwın kızıl sagdı* ‘bağrısmada Katun Sını / yağı bildi Tangut beyini / Çağlayan gibi aktı kanı / boynundan kızıl kan sağdı’

[DLT 587/481] *Tañut hāni yubıladı / ölüm birle töpüledi / kadaşları tapaladı / ölüm körüp yüzi agdı* ‘Tangut hanı hile yaptı / öldüresiye tepeledi / dostlar, yeniği ayıpladı / ölümü gördü, yüzü soldu’

(545) +(s)In

[DLT 155/134] *tañut süsin üşikledi / kişi ışın elükledi / erin atın belekledi / bulun bolup başı tıgdi* ‘Tangut’u soğukta bastı / halleriyle alay etti / eri atı ganimet tuttu / tutsak olup baş eğdi’

(546) +I

[DLT 163-142] *ertiş suwı yimeki / sıgtap tutar bileki / kür met anıñ yüreki / kelgeli met irkişür* ‘İrtiş Suyu Yimeği / sıvadılar bileği / pektir onların yüreği / gelmek için toplar’

(547) -sAdI

[DLT 88/79] *usıtgan kuyaş kapsadı / umunçlug adaş tepsedi / ertiş suwın keçsedi / bodun anın ürküşür* ‘bastırdı susatan güneş / gelmedi umulan arkadaş / düşmanca geçilmekte İrtiş / boylar bu yüzden ürküşür’

(548) +(X)m

[DLT 222/191] *kelse apan terkenim / etilge met torkünim / yadılmagay terkinim / emdi çerig çergeşür* ‘Hakanım gelse eğer / düzelir aşiretler / dağılmaz cemaatler / artık saflar yerleşir’

[DLT 341/275] *küçendi bilekim / yagudı tilekim / telindi biligim / tegrüp añar çertilür* ‘ağırlaştı bileğim / yaklaştı dileğim / açıldı biligim / oldum ama ömür biter’

(549) - gII

[DLT 602/494] *bulmuş meñin sewer sen, akrun añar sewingil / barmış neñig sakınma, azrak añar öküngil* ‘elde olan malı seversin, sevinme çok fazla / çok pişman olup üzülme elden çıkmış mala’

[DLT 70/56 – 423/331] *koşnu konum oğışka, kılğıl añar ağırlık / artut alıp anungıl, edgü tawar ugurluk – kelse üme tüşürgil tınsun anıñ arukluk / arpa saman yagutğıl, bulsun atı yarukluk* ‘akrabalarını, yakınlarını ağırla / armağan alınca iyi bir karşılık hazırla – gelse konuk içeri al, gitsin ondan yorgunluk / arpa saman yaklaştır, bulsun atı aydınlık’

(550) –mIş

[DLT 602/494] *bulmuş meñin sewer sen, akrun añar sewingil / barmış neñig sakınma, azrak añar öküngil* ‘elde olan malı seversin, sevinme çok fazla / çok pişman olup üzülme elden çıkmış mala’

(551) +I(X)k

[DLT 70/56 – 423/331] *koşnu konum oğışka, kılğıl añar ağırlık / artut alıp anungıl, edgü tawar ugurluk – kelse üme tüşürgil tınsun anıñ arukluk / arpa saman yagutğıl, bulsun atı yarukluk* ‘akrabalarını, yakınlarını ağırla / armağan alınca iyi bir karşılık hazırla – gelse konuk içeri al, gitsin ondan yorgunluk / arpa saman yaklaştır, bulsun atı aydınlık’

(552) -ImçI

[DLT 50/35] *alımçı arslan birimçi sıçgan* ‘alacaklı arslan, borçlu sıçan’

(553) +IıA

[DLT 179/153] *sögüt söliñe, kadın kasıña* ‘sögüt tazeliğine, kayın kartlığına’

(554) -mAz

[DLT 98/91] *it ısır**maz** at tep**mes** time* ‘it ısırılmaz, at tepmez deme’

[DLT 465/368] *yaş ot küy**mes**, yalawar öl**mes*** ‘taze ot yanmaz, elçi ölmez’

(555) +IndA

[DLT 450/353] *iş yarag**ında**, sart asıg**ında*** ‘iş zamanında, tüccar kazancında’

Tablo 8. Dîvânu Lugatî’t-Türk’te tespit edilen yinelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
K.G	Tam	6	7
	Kısmî	1	
E+K	Tam	6	7
	Kısmî	1	
K	-	13	13
E	-	25	25
Toplam			52

İKİNCİ BÖLÜM

2. ESKİ TÜRKÇEDE ÖNCELEMELER

Öncelemeler konusu için veri kaynaklarındaki eserler taranmış ve 77 örneğe rastlanmıştır. Bu örnekler kendi içinde önce *söz öncelemeleri* ve *kavram öncelemeleri* olarak iki kategoriye ayrılmış daha sonra kavram öncelemeleri de kendi içinde *zıt kavramlar*, *yakın anlamlı kelimeler*, *yer adları*, *millet adları*, *yön bildiren kelimeler*, *miktar bildiren kelimeler*, *hayvan adları*, *mevsim adları* gibi alt kategoriler içinde incelenmiştir.

Eski Uygurca İyi ve Kötü Prens öyküsü adlı eserde önceleme örneğine rastlanmamış olması dikkat çekicidir.

2.1. KÖKTÜRKÇEDE ÖNCELEMELER

2.1.1. TÜRK BENGÜ TAŞLARINDA ÖNCELEMELER

2.1.1.1. Söz Öncelemeleri

2.1.1.1.1. Kelime Grubu Öncelemesi

(556) **Türk bodun öl-** ‘Türk milleti öl-‘

[TB/ KT G6-7 = BK K5] *Süçig sabıña, yımşak agısıña arturup üküş Türk bodun öltüg. Türk bodun ölsikiğ. Biriye Çogay yış, Tögültün yazı konayın tiser, Türk bodun ölsikiğ.* ‘Tatlı sözlerine, yumuşak ipeklilerine kanıp Türk milleti, çok öldün. Türk milleti öleceksin. Güneyde Çogay Dağlarına, Tögültün Ovasına konayım dersen, Türk milleti öleceksin.’

2.1.1.2. Kavram Öncelemeleri

2.1.1.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler

2.1.1.2.1.1. Yön Bildiren Kelimeler

(557) **ilgerü** ‘doğu’, **birigerü** ‘güney’, **kurıgaru** ‘batı’, **yırıgaru** ‘kuzey’

[TB/ KT G2 = BK K1-2] **ilgerü** *kün togsıkka*, **birigerü** *kün ortasıñaru*, **kurıgaru** *kün batsıkıña*, **yırıgaru** *tün ortasıñaru*, *anta içreki bodun kop maña körür.* ‘Doğuda güneşin doğduğu yere, güneyde gündüz ortasına kadar, batıda güneşin battığı yere, kuzeyde gece ortasına kadar; bunlar içindeki milletler hep bana bağlıdır’

[TB/ KT G3-4 = TB/ BK K2-3] **İlgerü** *Şantung yazıka tegi süledim*, *taluyka kiçig tegmedim.* **Birigerü** *Tokuz Ersinke tegi süledim*, *Töpütke kiçig tegmedim.* **Kurıgaru** *Yinçü ögüz keçe Temir Kapıgka tegi süledim.* **Yırıgaru** *Yir Bayırku yiriñe tegi süledim.* ‘Doğuda Şantung Ovası’na dek ordu yürüttüm, okyanusa az ulaşmadım. Güneyde Tokuz Ersin’e dek ordu yürüttüm, Tibet’e az ulaşmadım. Batıda Yinçü Irmağını geçerek Demirkapı’ya dek ordu yürüttüm. Kuzeyde Yir Bayırku topraklarına dek ordu yürüttüm.’

(558) **İçre** ‘içeri’, **taşra** ‘dışarı’

[TB/ BK D21] **İçre** *aşsız*, **taşra** *tonsuz*, *yabız yablak bodunta üze olurtum* ‘Karınları aç, sırtları çıplak, perme perişan bir millete hükümdar oldum’

(559) **Biriye** ‘güney’, **öñre** ‘doğu’, **yırıya** ‘kuzey’

(560) **Biriye** ‘güney’, **öñre** ‘doğu’, **yırıya** ‘kuzey’

[TB/ T1 B6-7] *Bilge Tuñukuk Boyla Baga Tarkan birle İltiriş, kagan boluyın biriye Tabgaçığ, öñre Kıtanıg, yırıya Oguzug üküş ök ölürti* ‘Bilge Tunyukuk Boyla Baga Tarkan ile İltiriş, kağan olduktan sonra güneyde Çinlileri, doğuda Kıtayları, kuzeyde Oguzları çok çok öldürdüler.’

(561) **kün togsıkka** ‘güneşin doğduğu yer’, **kün ortasıñaru** ‘gündüz ortası’, **kün batsıkıña** ‘güneşin battığı yer’, **tün ortasıñaru** ‘gece ortası’

[TB/ KT G2 = BK K1-2] *ilgerü kün togsıkka, birigerü kün ortasıñaru, kurıgaru kün batsıkıña, yırıgaru tün ortasıñaru, anta içreki bodun kop maña körür.* ‘Doğuda güneşin doğduğu yere, güneyde gündüz ortasına kadar, batıda güneşin battığı yere, kuzeyde gece ortasına kadar; bunlar içindeki milletler hep bana bağlıdır’

2.1.1.2.1.2. Miktar Bildiren Kelimeler

(562) **çıgañ** ‘yoksul’, **bay** ‘zengin’

[TB/ KT G9-10] *Kagan olurup yok çıgañ bodunug kop kubrattım; çıgañ bodunug bay kılтым, az bodunug üküş kılтым.* ‘Kağan olup yok yoksul milleti hep derleyip toparladım; yoksul milleti zenginleştirdim, az milleti çoğalttım.’

[TB/ KT D29] *Yalıñ bodunug tonlug, çıgañ bodunug bay kılтым; az bodunug üküş kılтым.* ‘Çıplak milleti giyimli, yoksul milleti zengin kıldım; az milleti çok kıldım.’

[TB/ BK D14] **Çıgañıg bay kılты; azıg üküş kılты** ‘Yoksulu zenginleştirdi, azı çoğalttı’

(563) **az** ‘az’, **üküş** ‘çok’

[TB/ KT G9-10] *Kagan olurup yok çıgañ bodunug kop kubrattım; çıgañ bodunug bay kılтым, az bodunug üküş kılтым.* ‘Kağan olup yok yoksul milleti hep derleyip toparladım; yoksul milleti zenginleştirdim, az milleti çoğalttım.’

[TB/ KT D29] *Yalıñ bodunug tonlug, çıgañ bodunug bay kılтым; az bodunug üküş kılтым.* ‘Çıplak milleti giyimli, yoksul milleti zengin kıldım; az milleti çok kıldım.’

[TB/ BK D14] **Çıgañıg bay kılты; azıg üküş kılты** ‘Yoksulu zenginleştirdi, azı çoğalttı’

2.1.1.2.1.3. Zıtlık Bildiren Diğer Kelimeler

(564) **Yalıŋ** ‘çıplak’... **tonlug** ‘giyimli’

[TB/ KT D29] **Yalıŋ bodunug tonlug**, *çıgañ bodunug bay kılıtım; az bodunug üküş kılıtım.* ‘Çıplak milleti giyimli, yoksul milleti zengin kıldım; az milleti çok kıldım.’

2.1.1.2.2. Yer Adları

(565) [TB/ KT G3-4 = TB/ BK K2-3] **İlgerü Şantuŋ yazıka tegi süledim**, *taluyka kiçig tegmedim. Birigerü Tokuz Ersinke tegi süledim, Töpütke kiçig tegmedim. Kurıgaru Yinçü ögüz keçe Temir Kapıgka tegi süledim. Yırıgaru Yir Bayırku yiriŋe tegi süledim.* ‘Doğuda Şantung Ovası’na dek ordu yürüttüm, okyanusa az ulaşmadım. Güneyde Tokuz Ersin’e dek ordu yürüttüm, Tibet’e az ulaşmadım. Batıda Yinçü Irmağını geçerek Demirkapı’ya dek ordu yürüttüm. Kuzeyde Yir Bayırku topraklarına dek ordu yürüttüm.’

2.1.1.2.3. Millet Adları

(566) **Tabgaç** ‘Çin’..... **Kıtañıg** ‘Kıtay’ **Oguz** ‘Oğuz’

[TB/ T1 B6-7] *Bilge Tuñukuk Boyla Baga Tarkan birle İltiriş, kagan boluyın biriye Tabgaçıg, öjre Kıtañıg, yırıya Oguzug üküş ök ölürti* ‘Bilge Tunyukuk Boyla Baga Tarkan ile İltiriş, kağan olduktan sonra güneyde Çinlileri, doğuda Kıtayları, kuzeyde Oğuzları çok çok öldürdüler.’

Tablo 9. Türk Bengü Taşları’nda tespit edilen öncellemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	K3	Adet	Toplam
Söz	Kelime Grubu	-	1	1
Kavram	Zıt Kavramlar	Yön Kavramları	4	9
		Miktar Bildiren Kavramlar	2	
		Zıtlık Bildiren Diğer Kavramlar	1	
	Yer Adları	-	1	
	Millet Adları	-	1	
Toplam				10

2.2. ESKİ UYGURCADA ÖNCELEMELER

2.2.1. MAYTRİSİMİT'TE ÖNCELEMELER

2.2.1.1. Söz Öncelemeleri

2.2.1.1.1. Kelime Öncelemesi

(567) **boşgutsuz** ‘öğrenmeyen, öğrenmek istemeyen’

[M/2: 10-49] *bu üçünç boşgutsuz arhant dıntar titir .. yime ök etüzin küzedür atlıg boşgutsuz tınlıg bar neçe yime tömke biliglig erser inçip etüzin artuk saklanu tutar .. arhant kıtın bulup taymaz bu törtünç boşgutsuz arhant dıntar titir .. takı yime tebrençsiz turmuş atlıg boşgutsuz tınlıg bar neçe yime arhant kıtıntın tayguluğ tiltağlar ötrü tursar inçip etüzin küzedmeser saklanmasar yime arhant kıtıntın yime arıtı taymaz bu bişinç boşgutsuz arhant dıntar erür .. takı yime topulur tözlüg atlıg boşgutsuz tınlıg bar kim kamağda üstünki arhantlarını edgüsin erdemin bulğalı tegimlig bolur .. bu erür altınç boşgutsuz arhant dıntar .. takı yime bar bu kanmaksız telgenmeksiz tözlüg ... titik utğuratu otrağa ... arhant kıtın bulup taymak tüşmekke arıtı korkmaz bu yitinç boşgutsuz arhant dıntar erür .. takı yime bir bilge biligin kıtrulmuş atlıg boşgutsuz tınlıg bar kim yime bilig küçinte nızvanılağ yağılarağ utmuş inçip öçmek dyan samarda ulatı dyan sakınçlar öze erk tarta umaz bu erür sekizinç boşgutsuz arhant dıntar takı yime bar ikidin sıñar ülüşin kıtrulmuş atlıg boşgutsuz tözün tınlıg kim alku nızvanularağ arıtı alkmış alku dyan samarlar öze erk türk bolmuş bu erür .. tokuzunç boşgutsuz arhant dıntar ‘Bu üçüncü öğrenmeyen velidir. Keza vücudunu koruyan adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır. Her ne kadar cahil ise de gene vücudunu pek fazla korur, veliliğe ulaşır, bundan şaşmaz. Bu dördüncü öğrenmeyen velidir. Yine ısrarla ayakta duran adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır. Her ne kadar velilikten ayrılma sebepleri sonra ortaya çıksa veyahut vücudunu korumasa dahi yine de velilikten katiyen ayrılmaz. Bu beşinci öğrenmeyen velidir. Ve yine yığılmış temelli adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır ki bu hepsinden üstün olan velilerin yüksekliğine faziletine ulaşmaya layıktır. Bu altıncı öğrenmeyen veli rahiptir. Ve yine vardır. Bu kanmayan ve kızmayan, güçlü ... zeki, tamamiyle ortaya ... veliliğe ulaşır ayrılmak ve düşmekten hiç korkmaz. Bu, yedinci öğrenmeyen veli rahiptir. Ve yine bir hikmet ile kurtulmuş, bu hikmet*

sayesinde düşmana benzeyen ihtirasları yenmiş fakat düşünce ve hislerin tamamiyle yok edildiği bir istiğraka ve başka istiğraklara hükmedemez adlı öğrenmeyen bir yaratık vardır. Bu sekizinci öğrenmeyen veli rahiptir. Ve yine her iki taraftaki kısmı sayesinde kurtulmuş adlı öğrenmeyen bir asil yaratık vardır. Bu bütün ihtirasları tamamiyle yok etmiş, bütün istiğraklara hakim olmuştur. Bu dokuzuncu öğrenmeyen veli rahiptir.’

(568) **amarıları** ‘bazıları’

[M/63: 32-38] ... *işidip samantavrkaş yazıda kuvramış tunlıklar amarı şortapan kutka tegirler ... amarıları sakirtagam .. amarıları anagam kutka tegirler .. amarıları toyın dıntar bolup arhant kutka tegirler.* ‘işidip Samantavrksa ovasında toplanmış yaratıklardan bazısı Şrotapanna asaletine ulaşırlar. Bazıları Sakrdagamin, bazıları da Anagamin asaletine ulaşırlar. Bazıları rahip olup veliliğe ulaşırlar.’

[M/68: 19-36] ...**amarıları** *örtlög yalınlıg kızıl bakırlağ naralar içinte beklenmiş amarıları ikin ikin örtenür .. ısığların örtenmiş temirliğ kızartmış ... -lerin bir ikintişke ...-// kulğakra sançışu tamu erkligleri tegre toli yorip örtlög bı bıçgun öz konukın sança amarıları kızartmış temirliğ kazğuklar bir ikintişke kulğakra tokışu yoğrutça miyilerin sançışu yiyürler .. amarıları örtlög yalınlıg irpeklerin bir ikintişke irpekin irpeşü kelirler .. amarıları kollarin ...-/// izle-* ‘Bazıları kızgın, alevli, kızıl bakırlı cehennemler içinde bağlanmış, bazıları tekrar tekrar yanar. Hararetlerle yanmış demirli, kızarmış ... biri diğerine ... kulaklarına doğru vuruşarak cehennem zebanilerinin etrafında dolaşip alevli bıçaklarla kendi yakınındaki komşusunu vurur; bazıları da kızgın demirli kazıklar ile biri diğerine, kulağına doğru vuruşmak üzere gelirler. Bazıları kızgın demirli çomaklar ile başlarına vurarak yoğurt gibi beyinlerini çıkarıp yerler. Bazıları kızgın, alevli bıçkılar ile biri diğerine, bıçkı ile birbirini biçmeye gelirler. Bazıları kollarını ...’

(569) **yime** ‘de, da’

[M/51: 38-45] *men yime ilig kan ordusınta ordu karşı kodup şmnanç bolur men sizler yime etüzünüzlerke edgölükün körü iş işleñler .. katunlar inçe tip tirlir .. biz yime siznide ödrülüp öñi munta kalmaz biz sizni birle şmnanç bolur biz.* ‘Ben de hükümdar sarayında sarayı terk edip rahibe olacağım. Sizler

de kendiniz için selameti görün ve amel edin. Hanımlar şöyle derler: Biz de sizden ayrılp burada kalmayacağız. Biz sizinle birlikte rahibe olacağız’

2.2.1.1.2. Kelime Grubu Öncelemesi

(570) **Sekiz tümen dört miñ** ‘Seksen dört bin’

[M/34: 1-7] **sekiz tümen dört miñ** ... *bolğuluğlar .. sekiz tümen dört miñ tapıgçı bolğuluğlar sekiz tümen dört miñ yaña bolğuluğ sekiz tümen dört miñ bodisvtnañ at bolğuluğlar ..* ’84 000 ... olanlar. 84 000 hizmetkar olanlar. 84 000 fil olanlar. 84 000 bodhisattvanın atı olanlar.’

2.2.1.2. Kavram Öncelemeleri

2.2.1.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler

2.2.1.2.1.1. Yön Bildiren Kelimeler

(571) **kün ortudın** ‘gün ortası’ ... **kün batsıqtın** ‘gün batısı’ ... **kün toğsıqdın** ‘gün doğusu’

[M/6: 1-9] ...**kün ortudın** *başlanıp nirvanğa barı yarlıkadı. Kaşip burkan kün batsıqtın başlanıp nirvanğa barı yarlıkadı. ...Şakimuni burkan yınak başlanıp nirvanğa barı yarlıkadı. ... anın maytrı burkan yime kün toğsıqdın yınak başlanıp nirvanğa barı yarlıkar. ‘.... Ortada hükmetti... ve Nirvanaya haşmetle vardı. Kaşyapa Burkan gün batısında hükmedip Nirvana’ya haşmetle vardı. Şayamuni Burkan ... cihetinde hükmedip Nirvana’ya haşmetle vardı. Aynı şekilde Maytrı Burkan da gün doğusu cihetinde hükmedip Nirvana’ya haşmetle varacaktır.’*

2.2.1.2.1.2. Miktar Bildiren Kelimeler

(572) **öküş** ‘çok’ ... **uluğ** ‘büyük’ ... **sansız tümen** ‘sayısız’

[M/4: 6-10] *muntada ulatı öküş türlüğ uluğ yarlıkançuçı bilig küçinte sansız tümen tınığlarğa asağ tusu kılu yarlıgkadı* ‘Bunlardan başka fevkalade büyük merhameti sayesinde sayısız yaratıklara haşmetle hizmet etti’

2.2.1.2.2. Kişi Zamiri Öncelemesi

(573) **men yime** ‘ben de’ ... **siz yime** ‘siz de’ ... **biz yime** ‘biz de’

[M/51: 38-45] **men yime** *iliğ kan ordusında ordu karşı kodup şmnanç bolur men sizler yime etüzünjuzlerke edgülükin körü iş işlenler .. katunlar inçe tip*

tirler .. **biz yime** siznide ödrülüp öñi munta kalmaz biz sizni birle şmnanç bolur biz ‘Ben de hükümdar sarayında sarayı terk edip rahibe olacağım. Sizler de kendiniz için selameti görün ve amel edin. Hanımlar şöyle derler: Biz de sizden ayrılıp burada kalmayacağız. Biz sizinle birlikte rahibe olacağız’

2.2.1.2.3. Sayı Öncelemesi

(574) **üç** ‘üç (3)’ ... **yüz** ‘yüz (100)’ ... **altı** ‘altı (6)’ ... **tört** ‘dört (4)’ ... **biş** ‘beş (5)’ ... **sekiz tümen** ‘sekiz bin (8000)’ ... **biş yigirmi** ‘on beş (15)’ ... **yiti otuz** ‘yirmi yedi (27)’ ... **iki yigirmi** ‘on iki (12)’

[M/1: 20-38] ... *tip ol oğurka katablanıp bu tengri burkannıñ üç asanğı yüz mhaqlpta katablanmışın tujit teñri yirintin kodı inip ajun tutup toğa yarlıkamışın evde öniip altı yıl tapavan berkte duşkrçar emgek emgenmişin vçrazan örgün öze olurup dört türlüğ şmnu süsin utup tözkerinçsiz burkan kutın bulmışın nomluğ tilgen tevirip biş pañçaki toyınlarağ sekiz tümen tengrilerig kutğarmışın ulatı biş yigirmi asanğı nayut sanınca yavaniki tunlıqlarağ kutğaru yarlıkap kaujnağar kentke yakın şalavan berkte kalınçsız nırvanğa kirü kirü yarlıkamışına tegi alku nomlarağ ukıtadaçı maytrısimit yiti otuz ülüş uluğ nom bitigig bititü tegintimiz ‘...diyerek bu zaman içerisinde gayret sarf ettik ve bu Tanrı Burkan’ın üç Asamkhyeya ve yüz Mahakalpa müddetince cehdettiğini, Tusita adlı Tanrılar diyarından aşağıya inip insanlar aleminde haşmetle doğduğunu, evi barkı terk edip, altı yıl inziva ormanında keşilik ızdırabı çektiğini, elmas taht üzerine oturup şeytanın dört kısımdan müteşekkil ordusunu yenerek anlaşılması güç burkanlığa eriştiğini, din tekerleğini çevirip beş rahibi ve 80 000 ilahı kendisine çektiğini, bundan sonra da on beş asamkyaya kadar nayuta miktarınca her cins varlığı haşmetle kurtarıp, Kauşinigara adlı şehre yakın Şalavana adlı korulukta parinirvana’ya haşmetle girinceye kadar olan hayatının bütün safhalarını öğreten yirmi yedi bölümlü Maytrısimit adlı büyük din kitabını, biz aciz kullar yazdırdık.’*

[M/7: 23-31] *amtı biş ay tün kün uluğ ilig ezrua teñri iligiñe barnas kentde er-... arığda üç tegzinç iki yigirmi bölük nomluğ tilgen tevirip atnağaudani aşivaçit badirik kaşpi mahanmıda ulatı biş pañçaki toyınlarağ sekiz tümen tengrilerig kutğaru yarlıkadı ‘Şimdi ise beş ay, gece gündüz Benares şehrinde büyük hükümdar, Tanrılar hükümdarı İndra’ya ... Ormanda üç devir yaptırarak on iki kısımlı din tekerleğini döndürüp Ajnata-Kaundinya, Aşvajit,*

Bhadrika, Daşabala, Kaşyapa, Mahanamadan ibaret beş rahibi, 80 000 ilahı haşmetle kurtardı.’

Tablo 10. Maytrısimit’te tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	K3	Adet	Toplam
Sözcük	Kelime	-	3	4
	Kelime Grubu	-	1	
Kavram	Zıt Kavramlar	Yön Kavramları	1	4
		Miktar Bildiren Kavramlar	1	
	Kişi Zamiri	-	1	
	Sayı	-	1	
Toplam				8

2.2.2. DAŞAKARMAPATHĀVADĀNAMĀLĀ’DA ÖNCELEMELER

2.2.2.1. Söz Öncelemeleri

2.2.2.1.1. Kelime Öncelemesi

(575) **amarıları** ‘bazıları’

[DKPAM/ 0264-0267] **amarıları** *töşin böksegin ömgeklediler amarıları tillerin salınturup isig özleriñe umug inag üzülüp tezgülük kaçguluk bulmadın umug ...* ‘Bazıları yüz üstü sürünmüşler. Bazıları dillerini sarkıtıp, hayatlarından ümitlerini kesip, kaçacak yer aramışlar ama bulamamışlar.’

(576) **tagun** ‘riya, ikiyüzlülük’

[DKPAM/ 3065-3078] *bo yertinçüdeki uvutsuz tınlaglar takı korkmadın uyadmadın tagun askançu {W} sav sözleyürler kim birök tagun savag sevip taplap toyın kuvrag arasinta üküş tınlıglarıg askançulasar odgurak örtlüg yalınlig tamularta togar .. tegre turup külüşgüçi tınlıglar yime uzatı anı birle açig emgek emgenürler .. tagunçı tınlıg katıg ünin sıgtasar ol érinç tınlıglar ... barça sıgtaşıp agazlarıntın ört yalın ünér .. kim kayu tagun askançu sav üküş sözleser tamuda togmışda ol tagun savları ne erser tusulmaz* ‘Bu dünyadaki utanmaz canlılar dahi korkmadan utanmadan dedikodu yaparlar. Eğer ki bu şekilde dedikodu içeren sözü sevip, yücelterek rahipler cemaati arasında pek çok kişiyi kandırırlar ve onlara ikiyüzlülük ederlerse, kesinlikle onlar ateşli cehennemlerde doğarlar. Çevresinde toplanıp neşeyle eğlenen insanlar da onunla birlikte sürekli acı çekerler. Dedikoducu canlı kaba sesiyle ağlasa, o zavallı canlılar .. hepsi ağlaşıp ağızlarından alev fişkirir. Eğer kimi

canlılar çok fazla dedikodu yaparlarsa cehennem de doğduklarında o riyakarane sözleri ne olursa olsun onlara bir fayda vermez.’

(577) **askançu** ‘yaltaklanmak, ikiyüzlülük’

[DKPAM/ 3065-3078] *bo yertinçüdeki uvutsuz tınlaglar takı korkmadın uyadmadın tagun **askançu** {W} sav sözleyürler kim birök tagun savag sevip taplap toyın kuvrag arasinta üküş tınlıgları **askançular** odgurak örtlüg yalınlıg tamularta togar .. tegre turup külüşgüçi tınlıglar yime uzatı anı birle açığ emgek emgenürler .. tagunçı tınlıg katıg ünin sıgtasar ol érinç tınlıglar ... barça sıgtaşıp agazlarıntın ört yalın ünér .. kim kayu tagun **askançu** sav üküş sözleser tamuda togmışda ol tagun savları ne erser tusulmaz* ‘Bu dünyadaki utanmaz canlılar dahi korkmadan utanmadan dedikodu yaparlar. Eğer ki bu şekilde dedikodu içeren sözü sevip, yücelterek rahipler cemaati arasında pek çok kişiyi kandırırlar ve onlara ikiyüzlülük ederlerse, kesinlikle onlar ateşli cehennemlerde doğarlar. Çevresinde toplanıp neşeyle eğlenen insanlar da onunla birlikte sürekli acı çekerler. Dedikoducu canlı kaba sesiyle ağlasa, o zavallı canlılar .. hepsi ağlaşıp ağızlarından alev fişkırrır. Eğer kimi canlılar çok fazla dedikodu yaparlarsa cehennem de doğduklarında o riyakarane sözleri ne olursa olsun onlara bir fayda vermez.’

2.2.2.2. Kavram Öncelemeleri

2.2.2.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler

(578) **edgü** ‘iyi’ ... **ayıg** ‘kötü’

[DKPAM/ 0312-0317] *men ötügümin tınlayu yarlıkazun kim ölüť ölürgüçi erser ol **ayıg** kılınç tüşin kentü özi aşayur .. adın kişi aşamak törüsi yok özlüg ölürip kimke erser **edgü** kılunumaz **ayıg** kılmakka .. bütün yertinçüde ayıg atı yadılır* ‘Buradaki herkes ricamı dinleyerek yerine getirsin. Çünkü kim katil olursa bir canlıyı öldürürse, o kötü amelinin karşılığını yine kendisi alır. Başka birisinin bu suçu üstlenmesinin törede yeri yoktur. Canlı öldürerek kimseye iyilik edilemez. Kötülük yapmakla, bütün dünyada adın kötüye çıkar.’

2.2.2.2.2. Kişi Zamiri Öncelemesi

(579) **Sen** ‘sen’ ... **men** ‘ben’ ... **biz** ‘biz’

[DKPAM/ 1019-1057] **sen yime türk yigit sen .. men yime oglagun öğrenmiş kenç kiçig men biz ikigü isig amrak köhin meñileser biz uz bolmagay mu ..** ‘sen hayatının baharındasın. Ben yine zarıflığı öğrenmiş ve benimsemiş genç bir kadını. Biz ikimiz aşk dolu gönüllerimizle eğlensek, neşelensek iyi olmaz mı?’

[DKPAM/ 0984-0994] **ay amrak inim bizni igidteçi biziğe edgü sakınçlıg kañımız adın yértinçüke bartı .. biz ikgü bo yértinçüde kaltımız .. amtı biz atamız kazganmış tavarıg yép yuñlap adın tavar asmasar biz ol biziğe ogşatı ermez .. anın amtı men adın uluşka satıgka barayın sen monta kalgıl .. men kelginçe evig barkıg uz tutgıl** ‘Ey sevgili kardeşim! Bizi yetiştirecek olan bizim için güzel düşünceleri olan babamız diğer bir varlığa ulaştı. Biz ikimiz bu dünyada kaldık. Şimdi biz babamızın kazandığı malı mülkü harcayıp başka mal mülk kazanmaz isek bu bize yakışmaz. Onun için şimdi ben başka bir memlekete ticaret için gideyim. Sen burada kal. Ben gelinceye kadar evi barkı sen çekip çevir.’

Tablo 11. Daşakarmapathāvadānamālā’da tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	Adet	Toplam
Sözcük	Kelime	3	3
Kavram	Zıt Kavramlar	1	2
	Kişi Zamiri	1	
Toplam			5

2.2.3. ESKİ TÜRK ŞİİRİNDE ÖNCELEMELER

2.2.3.1. Söz Öncelemeleri

2.2.3.1.1. Kelime Öncelemesi

(580) **üç** ‘üç (3)’

[ETS/17: 9-10] **üç ağı öze bulğanmış / üç oğuşluğ kılıktın** ‘üç zehir ile bulanmış / üç aile kılığından’

2.2.3.2. Kavram Öncelemeleri

2.2.3.2.1. Zıt Anımlı Kelimeler

(581) **kiçig** ‘küçük iş’ ... **uluğ iş** ‘büyük iş’

[ETŞ/35: 54-55] **uluğ iş** ködüg yime ögrünçlüg ermez / **kiçig iş** ködügler yime büdüin ermez ‘Büyük işler sevinilecek bir halde olmadığı gibi / küçük işler de tam yolunda değildir’

2.2.3.2.1.1. Renk Adları

(582) **ak** ‘beyaz’ ... **kara** ‘siyah’

[ETŞ/28: 1/5/9/13] **ağlar** bulut örlep kükirep / **ğaralar** bulut örlep kükirep / yazkı bulut yaşlap kükürep / küzki bulut kükürep örlep ‘ak bulutlar yükselip, gürleyerek / kara bulutlar yükselip, gürleyerek / bahar bulutları şimşek çakıp, gürleyerek / son bahar bulutları gürleyip, yükselerek’

2.2.3.2.1.2. Mevsim Adları

(583) **yaz** ‘bahar’ ... **küz** ‘sonbahar’ ... **yay** ‘yaz’ ... **kış** ‘kış’

[ETŞ/28: 1/5/9/13] **ağlar** bulut örlep kükirep / **ğaralar** bulut örlep kükirep / **yazkı** bulut yaşlap kükürep / **küzki** bulut kükürep örlep ‘ak bulutlar yükselip, gürleyerek / kara bulutlar yükselip, gürleyerek / bahar bulutları şimşek çakıp, gürleyerek / son bahar bulutları gürleyip, yükselerek’

[ETŞ/12: 25-28] **yaykı** suvni **kışkı** ödte buz tiyürler / yana **yayın** **kışkı** buznu suv tip tiyürler / yañılduğta çin burkannı köñül tiyürler / yañulmaduğta köñülni ök burkan tiyürler ‘yazın suyuna kış gününde buz derler / kışın buzuna yazın da su derler / yanılınca asıl burkana gönül derler / yanılmadıkları vakit de bizzat gönüle burkan derler’

Tablo 12. Eski Türk Şiiri’nde tespit edilen öncellemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	K3	Adet	Toplam
Söz	Kelime	-	1	2
	Kelime+Ek	-	1	
Kavram	Zıt Kavramlar	Renk Adları	1	3
		Mevsim Adları	1	
		-	1	
Toplam				5

2.3. KARAHANLICADA ÖNCELEMELER

2.3.1. KUTADGU BİLİĞ'DE ÖNCELEMELER

2.3.1.1. Söz Öncelemeleri

2.3.1.1.1. Kelime Öncelemesi

(584) **bil-** ‘bilmek’ (*bilig, bilge, biligli, biligsiz*)

[KB / 155-158] *uğuşluğ ukar ol biliglig bilir / biligli uğuğlı tilekke tegir // bilig ma'nisi bil negü tir bilig / bilig bilse ötrü yırar erde ig // biligsiz kişi barça iglig bolur / igig emlemese kişi terk ölür // yorı ay biligsiz igiğni ota / biligsiz otın sen ay bilge kuda* ‘Anlayışlı olan anlar, bilgili olan bilir / Bilen ve anlayan daima dileğine erişir // Bilginin manasını bil; bak, bilgi ne der / Bilgiyi bilen insandan hastalık uzaklaşır // Bilgisiz kişi hep hastalıklı olur / Hastalık tedavi edilemezse kişi çabuk ölür // Yürü, ey bilgisiz, hastalığını tedavi ettir / Ey bilge alim, bilgisizliğin ilacını sen söyle’

(585) **uk-** ‘anlamak’

[KB / 155] *uğuşluğ ukar ol biliglig bilir / biligli uğuğlı tilekke tegir* ‘Anlayışlı olan anlar, bilgili olan bilir / Bilen ve anlayan daima dileğine erişir’

(586) **edgü** ‘iyi’

[KB / 3508-3511 arası] *kişi edgüsi kör unıtmaz özin / kayuda yorısa tiler edgü yol // er edgü gerek tutsa edgü kılınç / kayuda tilese bulur miğ sevinç // bu edgü kamuğ yirde edgü bolur / ol edgü yanıtı hem edgü bulur // sen edgü kılınç tut isiz bolmağıl / kayuda tilese yorı korkmağıl* ‘İnsanların iyisi gaflete düşmez / Nereye giderse, orada doğru yolu arar // İnsan iyi olmalı, iyi hareket eden kişi / Her yerde büyük sevinç bulur // İyilik her yerde iyidir / İnsan iyiliğe karşı her yerde iyilik bulur // Sen iyilik yap kötü olma / Böylece nerede istersen orada korkmadan dolaşabilirsin’

2.3.1.1.2. Kelime Grubu Öncelemesi

(587) **Körü bars-** ‘dikkat etmek’

[KB / 298-299] *körü barsa yakşı ayur bu sözüğ / uğuşsuz biligsiz bedütmez özüğ // körü barsa barça urur bu kedük / uğuşluğ biliglig kör aslı ked ök* ‘Dikkat edersen şu söz çok yerinde söylenmiş / Akılsız ve bilgisiz kişi

kendisini yükseltmez // Dikkat edilirse herkes üstüne bir şey giyer / Fakat akıllı ve bilgili kişi giysiyle değil, aslıyla değerlidir’

2.3.1.2. Kavram Öncelemeleri

2.3.1.2.1. Zıt Anlamlı Kelimeler

2.3.1.2.1.1. Renk Adları

(588) **ķara** ‘kara’ ... **yağız** ‘yağız’ ... **yaşıl** ‘yeşil’ ... **al** ‘kızıl, al’ ... **sarığ** ‘sarı’ ... **kök** ‘mavi’ ... **ķızıl** ‘kızıl’ ... **yaruk** ‘parlak’ ... **altun** ‘altın rengi’

[KB / 22] **yaşıl kök bezediñ tümen yulduzun / ķara tün yaruttuñ yaruk kündüzün** ‘mavi göğü sayısız yıldızlarla bezedin / Karanlık geceyi ışıklı gündüz ile aydınlattın’

[KB / 3] **yağız yir yaşıl kök kün ay birle tün / törütti halayık öd ödleğ bu kün** ‘Yağız yer ile mavi göğü, güneş ile ayı, gece ile gündüzü / zaman ile zamaneyi ve mahlukları o yarattı’

[KB / 67] **ķurumuş yığaçlar tonandı yaşıl / bezendi yipün al sarığ kök ķızıl** ‘Kurumuş ağaçlar yeşiller donandı / doğa mor, al, yeşil ve kıızıla bezendi’

[KB / 120] **yağız yir bakır bolmağınça ķızıl / ya otta çiçek önmeginçe yaşıl** ‘Yağız yer kızıl bakır oluncaya kadar / ya da ateşten kızıl çiçek çıkıncaya kadar’

[KB / 127] **yaşıl kök yarattı üze yulduzı / ķara tün törütti yaruk kündüzi** ‘Mavi göğü ve üzerindeki yıldızları yarattı / karanlık geceyi ve aydınlık gündüzü var etti’

[KB / 4925] **ķara tün içinde turur kelđü / iş yarutur yaruk kün aya edđü iş** ‘Gelecekteki olaylar karanlık geceye bürünmüştür / ey iyi arkadaşım, ancak parlak güneş aydınlatabilir’

[KB / 4959] **ķızıl yüz öñi oñdı boldı sarığ / ajun boldı altun öñi teg arığ** ‘Gökyüzünün al rengi soldı, sarardı / dünyanın etrafı altın rengini aldı’

2.3.1.2.1.2. Miktar Bildiren Kelimeler

(589) **öküş** ‘çok’ ... **az** ‘az’ ... **telim** ‘çok’ ...

[KB / 172] **öküş sözleme söz birer sözle az / tümen söz tüğünin bu bir sözde yaz** ‘Sözü çok söyleme, az ve birer birer söyle / binlerce sözün düğümünü bu bir sözde çöz’

[KB / 199] *biliglig idi az biligsiz öküş / ukuşsuz öküş bil ukuşluğ küsüş* ‘Bilgi sahibi pek azdır, bilgisizlerse çoktur / bil ki, anlayışsızlar çok anlayışlılar nadirdir’

[KB / 758] *az edgüke artuk öküş şükri kıl / öküş bolsa ni ‘met anıñ kadri bil* ‘Az iyiliğe karşı çok şükret / Nimet çok olursa kıymetini bil’

[KB / 4915] *ereji az ol körse emgek öküş / baş ağığ telim bar ma qarğış söküş* ‘Dikkat edersen, bu dünyanın huzuru az eziyeti çoktur / Zahmeti çok üstelik bir de lanet ve bedduaya uğramak var’

(590) **tümen** ‘on bin’ ... **bir** ‘bir, tek’

[KB / 172] *öküş sözleme söz birer sözle az / tümen söz tügünin bu bir sözde yaz* ‘Sözü çok söyleme, az ve birer birer söyle / binlerce sözün düğümünü bu bir sözde çöz’

(591) **kısğa** ‘kısa’ ... **uzun** ‘uzun’

[KB / 348] *yaşı kısğa isiz ökünçün qarır / uzun yaşlığ edgü ökünçsüz yorır* ‘Ömrü kısa olan kötü pişmanlıkla yaşlanır / uzun ömrü olan iyi kişiye pişman olmadan yaşar’

2.3.1.2.1.3. Zaman Adları

(592) **kış** ‘kış’ ... **yaz** ‘bahar’ ... **yay** ‘yaz’ ... **küz** ‘güz’ ...

[KB / 65] *irinçig kışığ sürdi yazkı esin / yaruğ yaz yana kurdı devlet yasın* ‘Bahar esintisi eziyetli kışı silip sürüp götürdü / parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu’

[KB / 142] *üçi yazkı yulduz üçi yaykı bil / üçi küzki yulduz üçi kışkı bil // üçi ot üçi suv üçi boldı yıl / üçi boldı toprak ajun boldı il* ‘Bil ki bunlardan üçü bahar yıldızı üçü yaz / üçü güz ve üçü de kış yıldızıdır // Bunların üçü ateş, üçü su, üçü yel ve üçü topraktır / bunlardan dünya ve memleketler meydana gelir’

(593) **tün** ‘gece’ ... **kün/küntüz** ‘gündüz’

[KB / 3] *yağız yir yaşıl kök kün ay birle tün / törütti halayık öd ödle bu kün* ‘Yağız yer ile mavi göğü, güneş ile ayı, gece ile gündüzü / zaman ile zamaneyi ve mahlukları o yarattı’

[KB / 127] *yaşıl kök yarattı üze yulduzı / kara tün törütti yaruk kündüzi*
'Mavi göğü ve üzerindeki yıldızları yarattı / karanlık geceyi ve aydınlık
gündüzü var etti'

2.3.1.2.1.4. Diğer Zıt Anımlı Kelimeler

(594) **edgü** 'iyi'... **isiz** 'kötü'

[KB / 348] *yaşı kısğa isiz ökünçün karar / uzun yaşlıg edgü ökünçsüz yorır*
'Ömrü kısa olan kötü pişmanlıkla yaşlanır / uzun ömrü olan iyi kişiyse pişman
olmadan yaşar'

[KB / 235] *kerek beg kerek kul ne edgü isiz / özi öldi erse atı kaldı iz* 'Gerek
bey gerek kul, iyi veya kötü / kendileri öldü, izleri olarak yalnız adları kaldı'

[KB / 884-895] *çalı edgüke bolsa isiz işi / isiz boldı kılkı ol isiz tuşu // isiz me
katılsa kör edgü bile / kamuğ edgülükke bu buldı yola // tağı bir sebeb kör
bu edgü isiz / yakınlık yolındın tüzer tüzse iz // begi edgü bolsa bodun barça
tüz / bolur kılkı edgü yorıkları uz // yakın tutsa begler kör edgü kişig / isiz
barça edgü kılur ol işig // isizler yakın bolsa begler tapa / uzadı isiz elgi ilke
tüpe // isiz baş kötürse kör edgü yiter / bu edgü elig bulsa isiz kiter // çalı
edgü bolsa bu begler kutun kamuğ edgü boldı kararı bütün // bu begler isiz
bolmağınça isiz / ol ilde sevinçin kızartmaz meniz // ne edgü törü urdı begler
begi / isizke bu kın berge zindan yigi // çalı edgü bolsa bodun başçısı / kamuğ
edgü boldı anıñ işçisi // apañ edgü bolsa bu begler özün / bayur bodnu barça
kör itlür ajun* 'Eğer iyiye kötü bir arkadaş olursa / onun doğası da
arkadaşımınki gibi kötü olur // Kötü de iyi ile düşüp kalkarsa bütün / iyiliklere
ulaşmak için bir meşale bulmuş olur // İyi veya kötülerin bu yollara
girmesinin / sebeplerinden biri iyi veya kötü bir arkadaş bulmalarıdır // Bey
iyi olursa, halk da daima ona itaat eder / iyi ve güzel tavır ve harekete sahip
olur // Beyler iyi kişileri kendilerine yakın tutarlarsa / kötüler de işlerinde iyi
hareket etmeye mecbur olur // Beylerin etrafını kötüler çevirirse / Memlekete
tamamen hakim olur // Kötü serbest kalırsa, iyi ortadan kaybolur / hakim iyi
olursa, onun halkı da şüphesiz iyi olur // Eğer beyler bir talih eseri olarak iyi
olurlarsa / onların halkı da şüphesiz iyi olur // Beyler kötü olmadıkça, o
memlekette / kötülerin yüzü sevinçle parlamaz // Beylerin beyi ne iyi bir
kanun kurmuş / kötü için en iyi çare sopa ve zindandır // Eğer halkın başında

bulunan iyi olursa / onun tüm memurları da iyi olur // Eğer bu beylerin kendileri iyi olursa / onların halkları da zenginleşir, dünya düzeler'

[KB / 1378] *yakın tut özünke kişi edgüsi / isizdin yırak tur tokığay yası* 'İyi kişileri kendine yakın tut / kötülerden ırak dur, zararları dokunur'

[KB / 238-239] *iki törlüg at ol bu tilde yorır / bir edgü bir isiz ajunda kalır // isizke söküş edgü ögdi bulur / özünke bağa kör kayusun qolur* 'İnsanların dillerden düşmeyen iki türlü adı vardır / biri iyi, biri kötü, dünyada bunlardan biri kalır // Kötüye sövülür, iyi övülür / kendine bak, gör, canın hangisini ister'

(595) **tog-** 'doğmak' ... **bat-** 'batmak'

[KB / 99] *kayusı toğardın tutar miñ tañuq / kayusı batardın tapuğçı anuq* 'Kimi doğudan binlerce armağan sunar / kimi batıdan hizmetine koşar'

(596) **ög-** 'övmek' ... **sök-** 'sövmek'

[KB / 184] *tilig ögdüm ança ara söktüküm / tilekim söz erdi saña yördüküm* 'Dili bu kadar övmek ve arada bir sövmekten amacım / sana sözün ne olduğunu anlatmaktı'

(597) **beg** 'bey' ... **kul** 'kul'

[KB / 235] *kerek beg kerek kul ne edgü isiz / özi öldi erse atı kaldı iz* 'Gerek bey gerek kul, iyi veya kötü / kendileri öldü, izleri olarak yalnız adları kaldı'

[KB / 588] *kamuğ işte ivme serin öz tutun / serinse bulur kul bu beglik kurın* 'Hiçbir işe acele etme, sabret, kendini tut / kul sabırlı olursa, beylik mertebesini bolur'

(598) **öl-** 'ölmek' ... **kal-** 'kalmak'

[KB / 235] *kerek beg kerek kul ne edgü isiz / özi öldi erse atı kaldı iz* 'Gerek bey gerek kul, iyi veya kötü / kendileri öldü, izleri olarak yalnız adları kaldı'

(599) **yigit** 'genç' ... **qarı** 'yaşlı'

[KB / 372] *yigitlik negü yığdı erse maña / qarılıq qalıp aldı kelgey saña* 'Gençlik benim için ne yığdıysa / yaşlılık gelip aldı, o sana da gelecektir'

(600) **kiçig** 'küçük' ... **bedük** 'büyük' ... **uluğ** 'büyük'

[KB / 674] *qalınçım oñay körse yaşım kiçig / kamuğ beg bedükke meniñdin keçig* 'Doğam yumuşak ve dikkat edersen yaşım küçüktür / fakat bütün bey ve büyüklere giden yollar benden geçer'

[KB / 706] *özinde uluğka tapuğ kılsa öz / özinde kiçigke süçig tutsa söz*
'Kendinden büyüğe saygı göstermeli / Kendinden küçüğe rifk ve şevkatle davranmalı'

(601) **erej** 'huzur' ... **emgek** 'zahmet, sıkıntı'

[KB / 677] *erej minde emgek meniñdin tezer / sevinç minde saķınç maņa yol azar*
'Huzur bendedir, sıkıntı benden kaçır / sevinç bendedir üzüntü bana yol bulmaz'

(602) **sevinç** 'sevinç' ... **saķınç** 'üzüntü'

[KB / 677] *erej minde emgek meniñdin tezer / sevinç minde saķınç maņa yol azar*
'Huzur bendedir, sıkıntı benden kaçır / sevinç bendedir üzüntü bana yol bulmaz'

(603) **taş** 'dış' ... **iç** 'iç'

[KB / 863] *taşı teg içi ol içi teg taşı / bu yañlıg bolur ol köni çın kişi*
'Onun içi dışı gibi, dışı da içi gibidir / doğru ve dürüst kişi böyle olur'

(604) **yaķın** 'yakın' ... **yıraķ** 'uzak'

[KB / 1263] *erejke yaķın tut yıraķ tut bela / ikigün ajunda munı sen yula*
'Onu refaha yakın ve beladan ırak tut / her iki dünyada onun yardımcısı ol'
[KB / 1378] *yaķın tut özünke kişi edgüsi / isizdin yıraķ tur toķıgay yası*
'İyi kişileri kendine yakın tut / kötülerden ırak dur, zararları dokunur'

(605) **ölü** 'ölü' ... **tirig** 'diri'

[KB / 5143] *ölügni körügli me kıalmaz tirig / ölümke anun tutma kılkıñ irig*
'Ölüyü gören hiç kimse diri kalmaz / Ölüme hazırlan, haşın olma'

(606) **oķ** 'ok' ... **ya** 'yay'

[KB / 6532] *ķadıñ teg bodum erdi oķ teg köni tüz / ya teg egri boldı egildim tünittim*
'Kayın gibi vücudum ok gibi düz ve dikti / Şimdi yay gibi eğri oldum, eğdim, eğildim'

(607) **köni tüz** 'doğru düzgün' ... **egri** 'eğri'

[KB / 6532] *ķadıñ teg bodum erdi oķ teg köni tüz / ya teg egri boldı egildim tünittim*
'Kayın gibi vücudum ok gibi düz ve dikti / Şimdi yay gibi eğri oldum, eğdim, eğildim'

(608) **ķara** 'kara, siyah' ... **yaruķ** 'parlak'

[KB / 4925] **kara tün içinde turur kelgü / iş yarutur yaruğ kün aya edgü iş**
'Gelecekteki olaylar karanlık geceye bürünmüştür / ey iyi arkadaşım, ancak parlak güneş aydınlatabilir'

[KB / 35] **yula erdi halkka karañku tüni / yaruğluğu yadı yaruttu sini** 'O karanlık gecede halka meşaleydi / etrafa ışık saçtı ve seni aydınlattı'

2.3.1.2.2. Gökyüzü

(609) **bulıt** 'bulut' ... **yaşın** 'şimşek'

[KB / 86] **bulıt kökredi urdı nevbet tuğı / yaşın yaşnadı tarttı hakan tuğı** 'Gör gürledi, nöbet davulunu vurdu / Şimşek çaktı, hakanın tuğunu çekti'

(610) **yaşık** 'güneş' ... **kalık** 'gök'

[KB / 6211] **yaşık yirke indi yüzün kızledi / kalık karşıu keldi izin izledi** 'Güneş yere indi ve yüzünü gizledi / Gökyüzü karşısından yükselerek onun izini izledi'

(611) **kök** 'gök' ... **yulduz** 'yıldız'

[KB / 127] **yaşıl kök yarattı üze yulduzu / kara tün törütti yaruk kündüzi**
'Mavi göğü ve üzerindeki yıldızları yarattı / karanlık geceyi ve aydınlık gündüzü var etti'

(612) **kün** 'gün' ... **ay** 'ay'

[KB / 3] **yağız yir yaşıl kök kün ay birle tün / törütti halayık öd ödle bu kün**
'Yağız yer ile mavi göğü, güneş ile ayı, gece ile gündüzü / zaman ile zamaneyi ve mahlukları o yarattı'

2.3.1.2.3. Yakın Anlamlı Kelimeler

(613) **öküş** 'çok' ... **telim** 'çok'

[KB / 1009] **öküş söz eşitgil telim sözleme / ukuş birle sözle bilig birle tüz**
'Çok dinle fakat az konuş / sözü akıl ile söyle, bilgi ile süsle'

[KB / 404] **öküş beg karıttı karımaz özi / telim beg keçürdi kesilmez sözi** 'O çok beyleri yaşlandırdı, kendisi yaşlanmaz / çok beyleri göçürttü hiç susmak bilmez'

(614) **uluğ** 'büyük, ulu' ... **bedük** 'büyük'

[KB / 7] **uluğluğ saña ol bedüklük saña seniñdin adın yok saña tuş teşe**
'Ululuk ve büyüklük sana özgüdür / sana eş ve denk olan başka biri yoktur'

[KB / 152] *biligni bedük bil ukuşnı uluğ / bu iki bedütür üdürmiş kuluğ*
'Bilgiyi büyük bil ve anlayışı ulu / bu iki şey yükseltir seçkin kulu'

[KB / 154] *ukuş kayda bolsa uluğluk bulur / bilig kimde bolsa bedüklük alur*
'Anlayış nerde olursa, orası ululuk bulur / bilgi kimde olursa, o büyüklük bulur'

(615) **menzeg** 'karşılaştırmak' ... **yanzağ** 'tasavvur'

[KB / 17] *yorımaz ne yatmaz udımaz oduğ / ne menzeg ne yanzağ kötürmez boduğ*
'Yürümez ve yatmaz, uyumaz, uyanıktır / ne benzer ne karşılaştırılır ne de tasavvur götürür'

(616) **ağ-** 'ağmak, yükselmek' ... **bedü-** 'büyüme'

[KB / 289] *ukuşun ağar ol biligin bedür / bu iki bile er ağırlık körür*
'Kişi akıl ile yükselir, bilgi ile büyür / kişi bu ikisiyle itibar görür'

(617) **adaş** 'aynı ada sahip olan, dost' ... **kadaş** 'kardeş'

[KB / 317] *ukuş ol saña edgü andlıg adaş / bilig ol saña ked bağırsak kadaş*
'Akıl senin için iyi ve yeminli bir dosttur / bilgi senin için çok merhametli bir kardeştir'

[KB / 3485] *kadaş sen tilese yime tut adaş / adaşlı kadaşlı ikigün tüdeş*
'Sen bir kardeşsin, istersen arkadaş olarak kabul et / Kardeş ve arkadaş arasında bir fark yoktur'

(618) **yarağ** 'yararlı' ... **kerek** 'gerek, ihtiyaç'

[KB / 328] *yarağlıg yarağsızı titrü körüp / kereklig kereksizni kirtü sorup*
'İnsan işine yarayana yaramayana iyice dikkat ederek / gerekli ve gereksizi hakkıyla sorup soruşturarak'

(619) **buşu/buşak** 'hiddet' ... **övke** 'öfke'

[KB / 332] *buşaklık bile erke övke yavuz / bu iki bile tutçı emger et öz*
'Hiddet ve öfke insan için kötüdür / bu ikisi için vücut daima eziyet çeker'

[KB / 334] *buşu bolsa yalnuğ biligsiz bolur / kalı övke kelse ukuşsuz kılur*
'İnsan hiddetlenirse, bilgisizce hareket eder / eğer öfkelenirse, öfke onu akılsız kılar'

(620) **ukuş** 'idrak' ... **ög** 'akıl' ... **bilig** 'bilgi'

[KB / 387] *köñül birdi köz hem ukuş ög bilig / aç a birdi sözüüm yorıttı tilig*
'Gönül, göz, akıl, zeka ve bilgi verdi / dilimi açtı ve bana ifade kudreti ihsan etti'

(621) **isiz** 'kötü' ... **yavuz** 'kötü'

[KB / 901] **isizlik** *uçuz ol anı kıldaçı / yavuz iş uçuz ol isiz boldaçı* 'Kötülük değersiz bir şey olduğu için onu yapan da / değersizdir, fena iş değersizdir ve daima kötü olacaktır'

(622) **ağın** 'dilsiz' ... **tuju** 'sağır'

[KB / 1016] **ağın** *bolsa yaljuk bilir hem bilig / tuju bolsa tegmez biligke elig*
'İnsan, dilsiz de olsa bilgili olabilir / fakat sağır olursa bilgiyi elde edemez'

(623) **köni** 'doğru' ... **çın** 'gerçek'

[KB / 863] *taşı teg içi ol içi teg taşı / bu yanlıg bolur ol köni çın kişi* 'Onun içi dışı gibi, dışı da içi gibidir / doğru ve dürüst kişi böyle olur'

(624) **toğ-** 'doğmak' ... **öl-** 'ölmek'

[KB / 182] *kişi toğdı öldi sözi kıaldı kör / özi bardı yaljuk atı kıaldı kör* 'Bak kişi doğdu, öldü, sözü kaldı / İnsanın kendisi gitti, adı kaldı'

(625) **küven** 'güven' ... **inan** 'inan'

[KB / 668] **küvenme** *kıvı kutka kutluğ kişi / inanma özüñ kutka atlıg kişi* 'Ey devletli kişi, sen bu beş devlete güvenme / Ey namlı kişi, sen bu devlete inanma'

[KB / 694] **küvenme** *bu kutka kelir hem barır / inanma bu devlet birür hem alır* 'güvenme bu mutluluğa, geldiği gibi gider / İnanma bu devlete, verdiği gibi alır'

(626) **sev-** 'sevmek' ... **ög-** 'övmek'

[KB / 933] *kalı sevmeyin kör bu edgü kişig / kalı ögmeyin men bu edgü işig*
'Böyle iyi kişiyi nasıl sevmeyeyim / Bu iyi işi nasıl övmeyeyim'

(627) **avin-** 'avunmak' ... **inan-** 'inanmak' ... **tayan-** 'bel bağlamak' ... **küven-** 'güvenmek'

[KB / 1331-1332] **avinma** *bu dünyaka erter barır / inanma bu devletka terkin kararır // tayanma tiriglikke tüş teg keçer / küvenme kıvı kutka kuş teg uçar*
'Bu dünyayla oyalanma geçer gider / Bu devlete inanma, çabuk yaşlanır // Hayata bel bağlama düş gibi geçer / Boş mutluluğa güvenme kuş gibi uçar'

Tablo 13. Kutadgu Bilig’de tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	K3	Adet	Toplam
Söz	Kelime	-	3	4
	Kelime Grubu	-	1	
Kavram	Zıt Kavramlar	Renk Adları	1	40
		Miktar Bildiren Kavramlar	3	
		Zaman Adları	2	
		Zıt Anlamlı Diğer Kavramlar	15	
	Gökyüzü	-	4	
	Yakın Anlamlı	-	15	
Toplam				44

2.3.2. DÎVÂNU LUGATİ'T-TÜRİK'TEKİ ÖNCELEMELER

2.3.2.1. Kavram Öncelemeleri

2.3.2.1.1. Zıt Anlamlı Kelimeler

(628) **awlal-** 'avlanmak' ... **emlel-** 'iyileşmek'

[DLT 150/130] **awlalur** *özüm anıñ tuzıña* / **emlelür** *közüm anıñ tozıña*
'güzelliğine av olur özüm / ayak tozuyla iyileşir gözüm'

2.3.2.1.1.1. Renk Adları

(629) **Kızıl** 'kızıl, al' ... **sarıg** 'sarı' ... **yipgin** 'mor' ... **yaşıl** 'yeşil' ... **ürünj** 'ak' ...
kara 'siyah'

[DLT 199/170] **kızıl sarıg** *arkaşıp* / **yipgin yaşıl** *yüzkeşip* / *bir birgerü*
yörgeşip / *yalñuk anı tañlaşur* 'al sarı sırt sırta verip / mor yeşil yüz yüze vurur
/ birbirine sarılıp durur / insanlar bakıp şaşırır'

[DLT 166/143] *yarattı yaşıl çeş* / *sawurdı ürünj kaş* / *tizildi kara kuş* / *tün*
kün üze yörgeñür 'mavi firuze yarattı / üstüne ak yeşim attı / mizan yıldızını
kattı / gece döner gündüz üstüne'

2.3.2.1.1.2. Mevsim

(630) **yay** 'yaz' ... **kış** 'kış'

[DLT 95/88 – 317/260 – 566/467] **kış yay bile tokuştı** / **yay kış bile karıştı** /
kış yaygaru sawlayur 'kış ile yaz savaştılar / yaz ile kış karşı durdular / kış
yaza doğru dikleşir'

2.3.2.1.2. Hayvan Adları

(631) **Koç** 'koç' ... **teke** 'teke' ... **saglık** 'sağmal' ... **oglak** 'oğlak' ... **kozi** 'kuzu'

(632) [DLT 486/389] **koçnar, teke seşildi** / **saglık sürüg koşuldu** / **sütler kamug**
yoşuldu / **oglak kozi yamraşur** 'koç, teke dişiden ayrıldı / sağmallar birbirine
katıldı / sütler memelerden boşaldı / oğlaklar kuzular karışır'

(633) **Kulan** 'yaban eşeği' ... **arkar** 'keçi' ... **sukak** 'geyik'

[DLT 115/103] **kulan tükel komıttı** / **arkar, sukak yomıttı** / *yaylag tapa emitti*
tizgök turup sekrişür 'yaban eşeklerini hep coşturdu / keçileri geyikleri
birleştirdi / yaylaya doğru yöneltip coşturdu / hepsi sıra sıra dizilip hoplaşır'

2.3.2.1.3. Gökyüzü

(634) **bulut** ‘bulut’ ... **yagmur** ‘yağmur’ ... **tolu** ‘dolu’ ... **kalık** ‘gök’

[DLT 178/152] *agdı bulut kökreyü / yagmur tolu sekriyü / kalık anı ügriyü / kanca barır, belgüsüz ‘yükseldi bulut, kükrüyor / yağmur ve dolu sıçırıyor / hava onu savuruyor / nereye gider, bilinmez’*

Tablo 14. Dîvânu Lugati’t-Türk’te tespit edilen öncelemelerin kategorik dağılımı

K1	K2	K3	Adet	Toplam
Kavram	Zıt Kavramlar	Renk Adları	1	3
		Mevsim Adları	1	
		Zıt Kelime	1	
	Hayvan Adları	-	2	2
	Gökyüzü	-	1	1
Toplam				6

BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

“Eski Türkçede Yinelemeler ve Öncelemeler” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, genel Türkoloji açısından faydalı olabilecek bazı bulgulara ulaşılmıştır. Konu esaslı olarak bahsedilecek olursa öncelikle yinelemeler, sonra da öncelemeler konusuyla ilgili tablo ve şekiller aracılığıyla bu bulgular sunulmuştur.

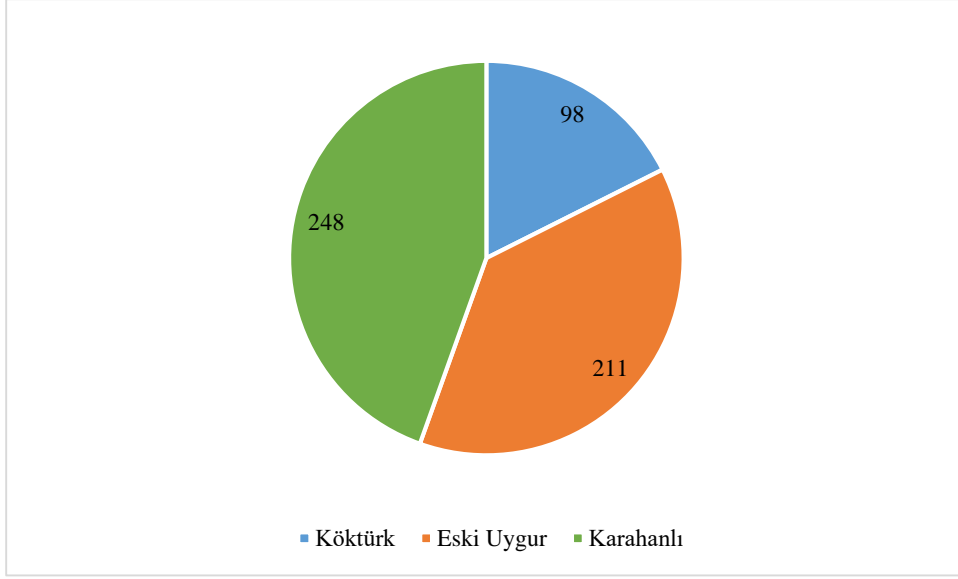
Eski Türkçenin Köktürk döneminden Türk bengü taşları; Eski Uygur döneminden Maytrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü ve Eski Türk Şiiri; Karahanlı döneminden de Kutadgu Bilig ve Dîvānu Lugāti't-Türk incelenmiş olup, toplamda 557 yineleme örneği ve 77 önceleme örneğine rastlanmıştır.

Yineleme örneklerinin sayı bakımından dağılımı dönem esaslı sırasıyla; Türk bengü taşlarında 98, Maytrisimit'te 80, Daşakarmapathāvadānamālā'da 38, İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde 22, Eski Türk Şiiri'nde 71, Dîvānu Lugāti't-Türk'te 52 ve Kutadgu Bilig'de 196 olarak belirlenmiştir. Eski Türkçedeki önceleme örnekleri; Türk bengü taşlarında 15, Maytrisimit'te 10, Daşakarmapathāvadānamālā'da 6, İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde 0, Eski Türk Şiiri'nde 6, Dîvānu Lugāti't-Türk'te 7 ve Kutadgu Bilig'de 71 olarak tespit edilmiştir.

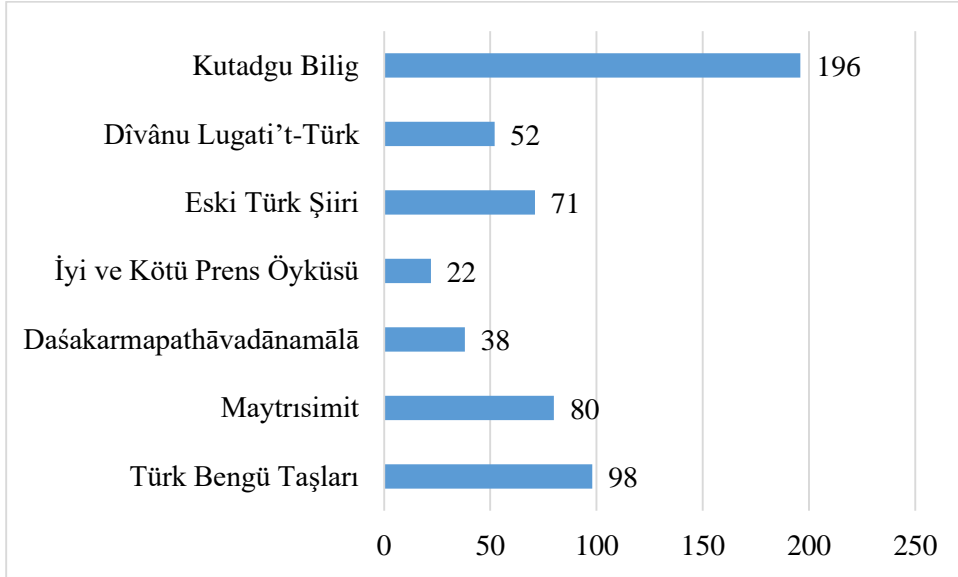
Tespit edilen yineleme ve önceleme verileriyle ilgili tablo ve şekiller şöyle gösterilebilir:

Tablo 15. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin dönem ve eserlere dağılımı

Dönem	Örnek Sayısı	Eser	Dağılım
Köktürk	98	Türk Bengü Taşları	98
Eski Uygur	211	Maytrisimit	80
		Daşakarmapathāvadānamālā	38
		İyi ve Kötü Prens Öyküsü	22
		Eski Türk Şiiri	71
Karahanlı	248	Dîvānu Lugati't-Türk	52
		Kutadgu Bilig	196
Toplam			557

Şekil 1. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin dönemlere göre dağılımı

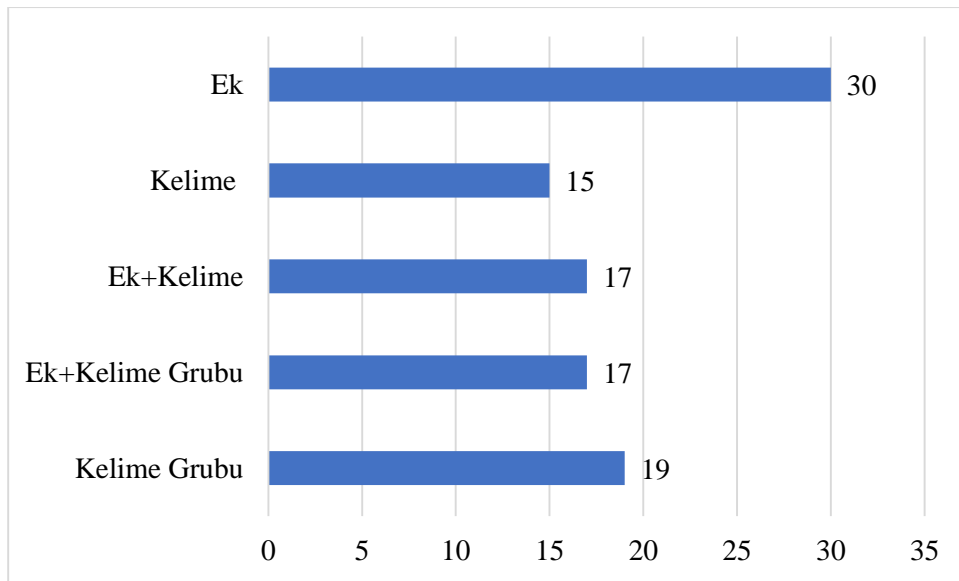

Şekil 2. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin eserlere göre dağılımı

Tablo 15, Şekil 1 ve Şekil 2'den hareketle, yineleme örneklerinin en sık görüldüğü dönem Karahanlı dönemidir. Karahanlı dönemi eserleri içinde ise yinelemelere en sık Kutadgu Bilig'de, ikinci sırada ise Türk bengü taşlarında rastlanmaktadır.

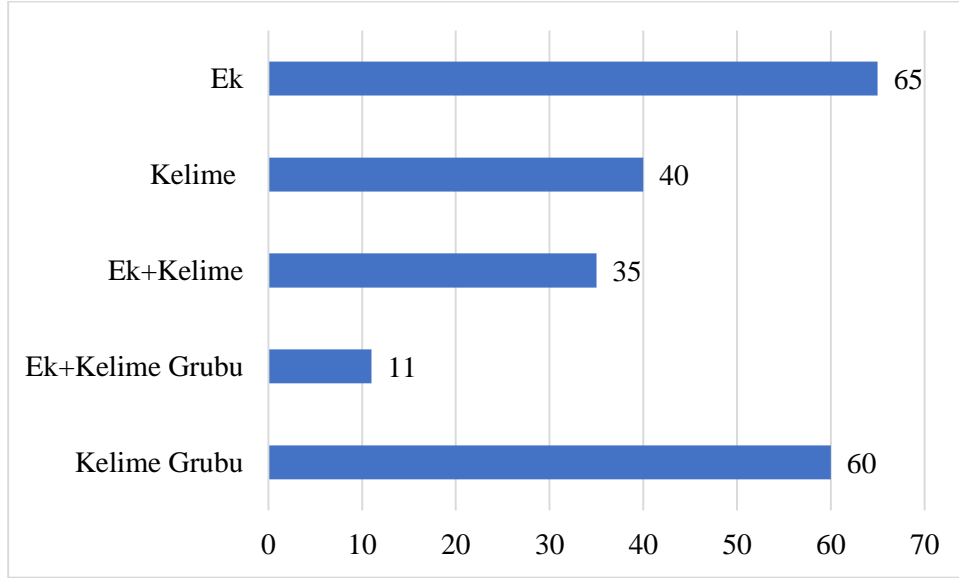
Tablo 16. Eski Türkçede tespit edilen yineleme kategorilerinin dönemlere dağılımı

K1	K2	Dönem	Sayı	Toplam
Kelime Grubu	Tam	Köktürk	12	132
		Eski Uygur	44	
		Karahanlı	66	
	Kısmî	Köktürk	7	41
		Eski Uygur	16	
		Karahanlı	18	
Ek + Kelime Grubu	Tam	Köktürk	14	32
		Eski Uygur	9	
		Karahanlı	9	
	Kısmî	Köktürk	3	7
		Eski Uygur	2	
		Karahanlı	2	
Ek + Kelime	Tam	Köktürk	14	73
		Eski Uygur	30	
		Karahanlı	39	
	Kısmî	Köktürk	3	11
		Eski Uygur	5	
		Karahanlı	3	
Kelime	-	Köktürk	15	125
		Eski Uygur	40	
		Karahanlı	70	
Ek	-	Köktürk	30	136
		Eski Uygur	65	
		Karahanlı	41	
Toplam				557

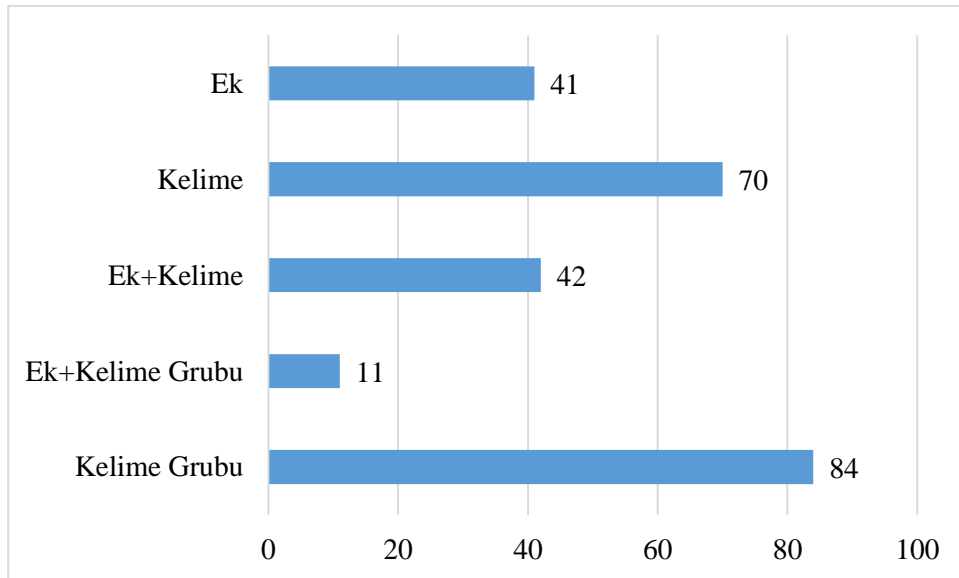
Şekil 3. Köktürkçede tespit edilen yineleme kategorilerinin dağılımı

Tablo 16, Şekil 3'ten hareketle Köktürkçede en sık rastlanan yineleme kategorisi kelime grubu yinelemesidir. İkinci olarak en sık rastlanan kategori ek, ardından üçüncü olarak ise kelime yinelemesidir.

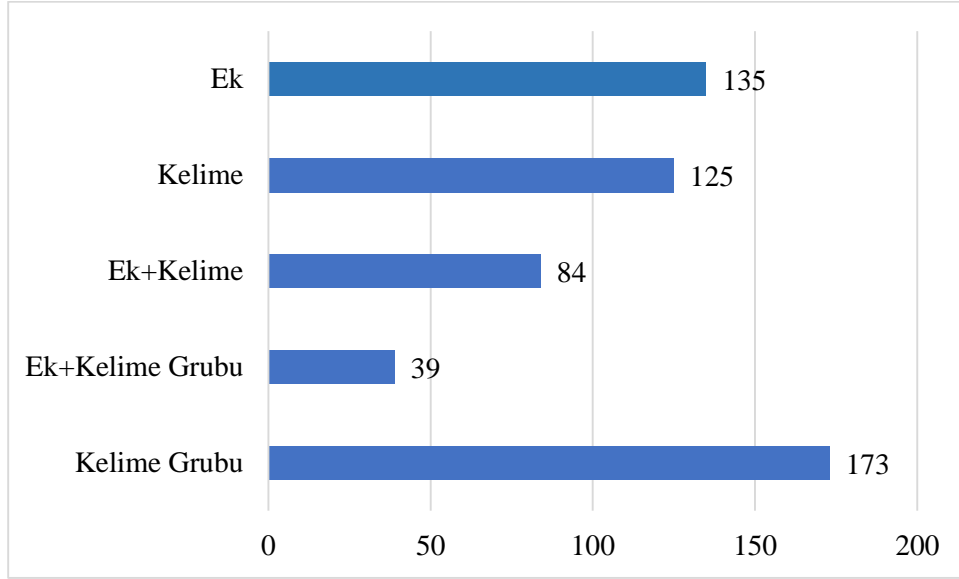
Şekil 4. Eski Uygurcada tespit edilen yineleme kategorilerinin dağılımı

Tablo 16 ve Şekil 4'e göre Eski Uygurcada en sık görülen yineleme kategorisi de kelime grubu yinelemesidir. İkinci olarak en sık bulunan kategori ise ek yinelemesidir.

Şekil 5. Karahanlıcada tespit edilen yineleme kategorilerinin dağılımı

Tablo 16 ve Şekil 5'e göre Karahanlıcada en sık görülen yineleme kategorisi yine kelime grubu yinelemesidir. Ek yinelemesi ise ikinci sık görülen yineleme kategorisidir. Ek+kelime grubu yinelemelerinin sayısı oldukça sınırlıdır.

Şekil 6. Eski Türkçede tespit edilen yinelemelerin kategorilere göre dağılımı

Tablo 16 ve Şekil 6'dan hareketle Eski Türkçede tespit edilen yineleme kategorileri arasında en sık karşılaşılan kategori ek yinelemesidir. İkinci olarak ise kelime yinelemesine sık rastlandığı görülmektedir.

Eski Türkçede yinelemeler konusuna bakıldığında *tırmanma* terimiyle karşılanabilecek türde, özellikle Maytrisimit metninde yineleme türlerine de rastlanmaktadır.

[M/44a: 24-38 arası] **biligsiz bilig öçser tavranağ öçer .. tavranağ öçser bilig köñül öçer .. bilig köñül öçser at öğ öçer .. at öğ öçser altı kaçığ orunlar öçer .. altı kaçığ orunlar öçser börtmek öçer .. amrılır .. börtmek öçser teginmek öçer .. teginmek öçser ... az bilig öçer amrılır .. az bilig öçser amrılısar tutyağ öçer amrılır .. az bilig öçser amrılısar toğmağ öçer amrılır .. toğmağ öçser amrılısar qarımağ ölmek öçer amrılır ..** 'Cehalet sönse, davranmak söner. Davranmak sönse, şuur söner. Şuur sönse, ad ve renk söner. Ad ve renk sönse, altı duyu organı söner. Altı duyu organı sönse temas söner, sükunet bulur. Temas sönse, hissetme söner. Hissetme sönse, ... Hırslılık söner, söner sükunet bulur. Hırslılık sönse, sükunet bulsa varlığa bağlanma söner, sükunet bulur. Hırslılık sönse sükunet bulsa varlığa

bağlanma söner, sükunet bulur. Varlığa bağlanma sönse, sükunet bulsa var olma söner, sükunet bulur. Var olma sönse, sükunet bulsa doğmak söner, sükunet bulur. Doğmak sönse, sükunet bulsa ihtiyarlamak ve ölmek söner, sükunet bulur.’

[M/44a: 1-6 arası] *teginmek tıtağında az kılınç bolur az kılınç tıtağında tutyaqlanmağ bolur .. tutyağ tıtağında kılınç bolur .. kılınç tıtağında toğmağ bolur toğmağ tıtağında karımağ ölmek bolur ..* ‘Hissetme sebebiyle hırs ve arzu vukua gelir. Hırs ve arzu sebebiyle varlığa bağlanmak vukua gelir. Varlığa bağlanma sebebiyle var olma vukua gelir. Var olma sebebiyle doğmak vukua gelir. Doğmak sebebiyle ihtiyarlamak, ölmek vukua gelir.’

Yine, Eski Türkçede yinelemeler konusuyla ilgili olarak *çaprazlama* terimiyle karşılanabilecek türde yinelemelere de rastlanmaktadır:

[TB/ T1 B5] *Kagan mu kışayın tidim; sakıntım: Toruk bukalı semiz bukalı irakda bilser semiz buka toruk buka tiyin bilmez ermiş ança sakıntım.* ‘Kağan mı yapsam dedim ve düşündüm: Zayıf boğa ile semiz boğayı uzaktan bilseler semiz boğa mı zayıf boğa mı diye bilmezlermiş diye düşündüm.’

[KB / 2670] *seniñdin ötelsün maña söz tağı / meniñdin ötelsün saña söz hağı* ‘Sen bana fikrini söyle, ben de / Sana sözünün hakkını ödeyeyim’

[M/83: 58-60 arası] ...*edgü kılsar ayığ tüş bulır ayığ kılsar edgü tüş bulır.* ‘... iyilik yapsa kötü sonuç; kötülük yapsa iyi sonuç elde eder.’

Son olarak, Eski Türkçede yinelemeler konusunda *ses yinelemesi* tabir edilen kullanımlar da tespit edilmiştir.

[ETŞ/5: 1-2-3-4] *tüzün bilge kişiler tirilelim / teyriniñ bitigin biz işidelim / tört ilig teyrilerke tapınalım / tört uluğ emgekde kırtulalım* ‘Asil bilge insanlar toplanalım / Tanrının kitabını dinleyelim / dört hakim Tanrıya tapınalım / dört büyük azaptan kurtulalım’

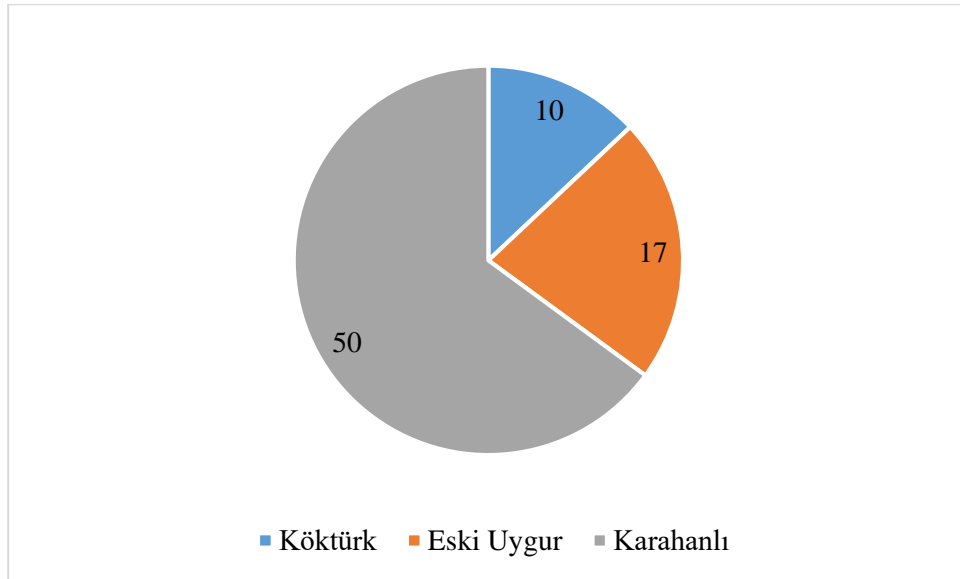
[KB / 223] *bügü bilge begler bodunka başı / kılıç birle itmiş bilgisiz işi* ‘Halkı idare edenler, hakim ve bilge beyler / Bilgisizin işini kılıçla halletmişlerdir’

[DLT 378/297] **k**eldi esin esneyü / **k**adka tükel ösneyü / **k**irdi bodun **k**asnayu / **k**ara bulut **k**ökreşür ‘eserek geldi rüzgar / tıpkı tipiye benzer / titreşip kapanır halklar / kara bulut kükreşir’

Eski Türkçedeki öneleme örnekleri; Türk bengu taşlarında 15, Maytrisimit’te 10, Daşakarmapathāvadānamālā’da 6, İyi ve Kötü Prens Öyküsü’nde 0, Eski Türk Şiiri’nde 6, Dîvânu Lugatî’t-Türk’te 7 ve Kutadgu Bilig’de 71 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 17. Eski Türkçede tespit edilen önelemelerin dönem ve eserlere dağılımı

Dönem	Örnek Sayısı	Eser	Dağılım
Köktürk	10	Türk Bengü Taşları	10
Eski Uygur	17	Maytrisimit	8
		Daşakarmapathāvadānamālā	5
		İyi ve Kötü Prens Öyküsü	0
		Eski Türk Şiiri	4
Karahanlı	50	Dîvânu Lugatî’t-Türk	6
		Kutadgu Bilig	44
Toplam			77

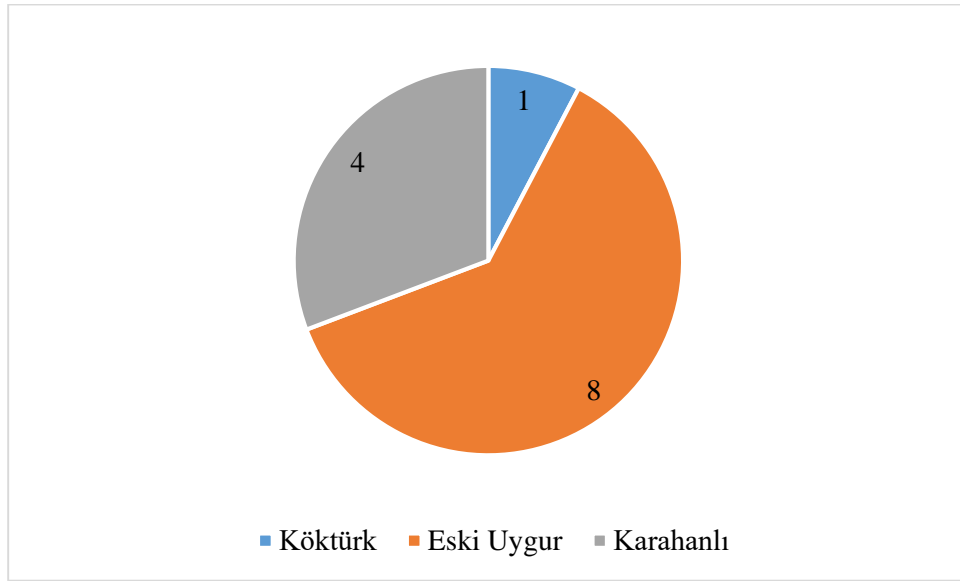

Şekil 7. Eski Türkçede tespit edilen önelemelerin dönemlere göre dağılımı

Tablo 17 ve Şekil 8’den hareketle öneleme örneklerine en sık Karahanlı döneminde rastlanmaktadır.

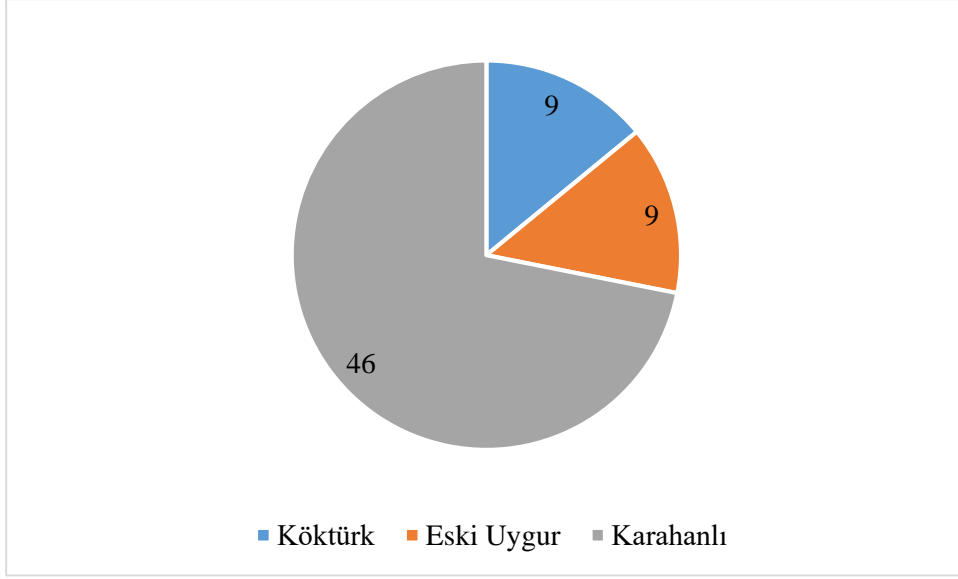
Tablo 18. Eski Türkçede tespit edilen sözcük ve kavram öncelemelerinin dönemlere dağılımı

K1	Dönem	Sayı	Toplam
Söz	Köktürk	1	13
	Eski Uygur	8	
	Karahanlı	4	
Kavram	Köktürk	9	64
	Eski Uygur	9	
	Karahanlı	46	
Toplam			77

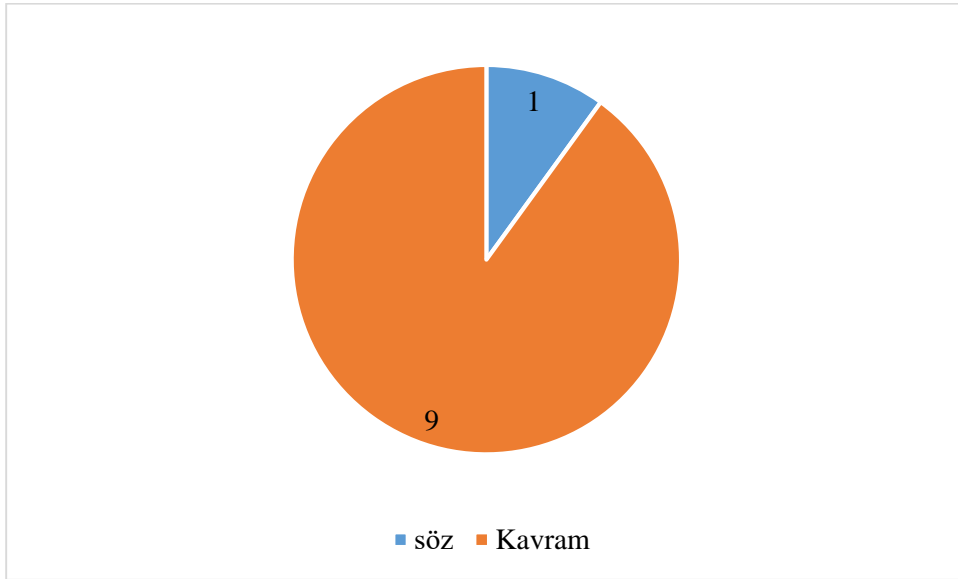
Şekil 8. Eski Türkçedeki söz öncelemelerinin dönemlere göre dağılımı

Tablo 18 ve Şekil 9'a göre söz öncelemelerine en sık Eski Uygur döneminde rastlanmaktadır. Köktürk döneminde ise söz öcelemlerinin sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

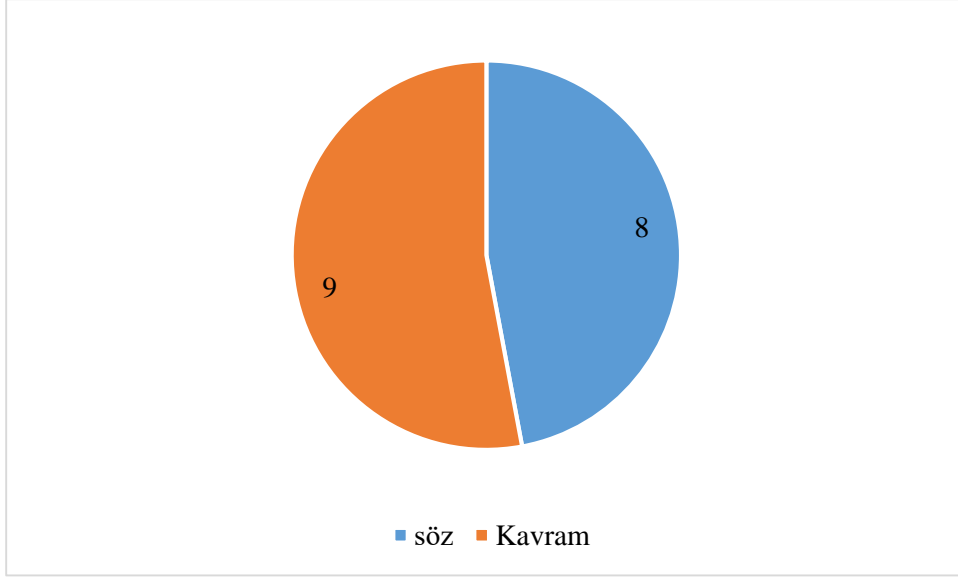
Şekil 9. Eski Türkçedeki kavram önceliklerinin dönemlere göre dağılımı

Tablo 18 ve Şekil 10'a göre ise en sık kavram öncelemesinin görüldüğü dönem Karahanlı dönemidir. İkinci olarak ise Köktürk döneminde rastlandığı ortaya çıkmaktadır.

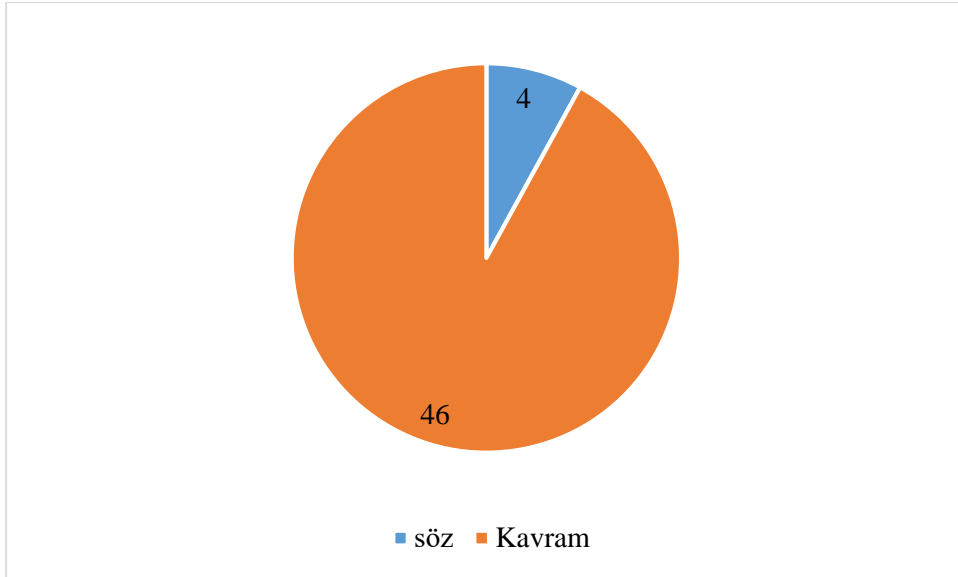
Şekil 10. Köktürkçedeki önceliklerin kategorilere göre dağılımı

Tablo 18 ve Şekil 11'den hareketle Köktürkçede en sık rastlanan öncelik kategorisi kavram öncelikleridir. Söz öncelemesinin ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Şekil 11. Eski Uygurcadaki öncellemelerin kategorilere göre dağılımı

Tablo 18 ve Şekil 12'ye göre Eski Uygurcada en sık görülen önceme kategorisi kavram öncemesidir. Eski Uygurcada söz ve kavram öncemelerinin sayıca yakın olduğu görülmektedir.

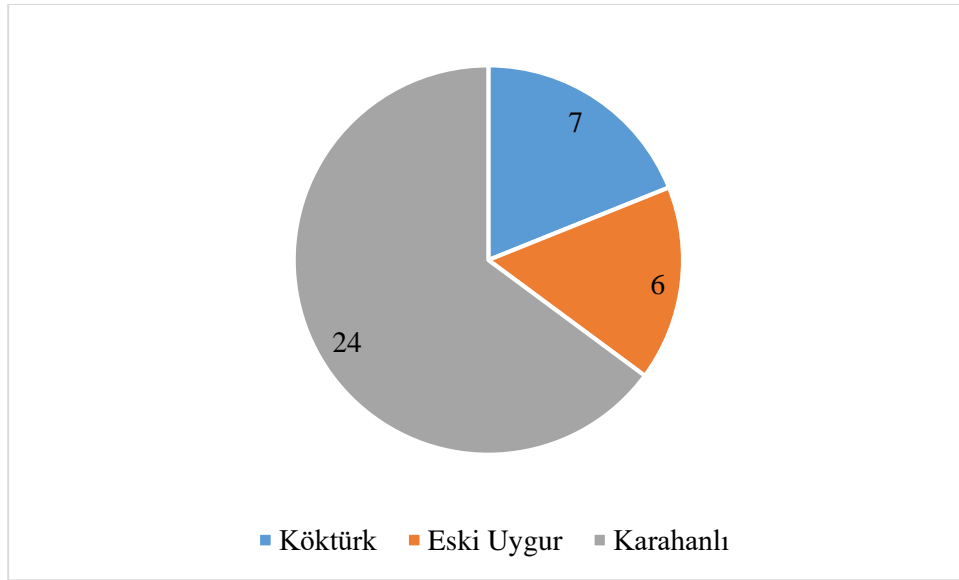

Şekil 12. Karahanlıcadaki öncellemelerin kategorilere göre dağılımı

Tablo 18 ve Şekil 13'e göre ise Karahanlıcada en sık rastlanan önceme kategorisi kavram öncemesidir. Söz öncemesinin ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

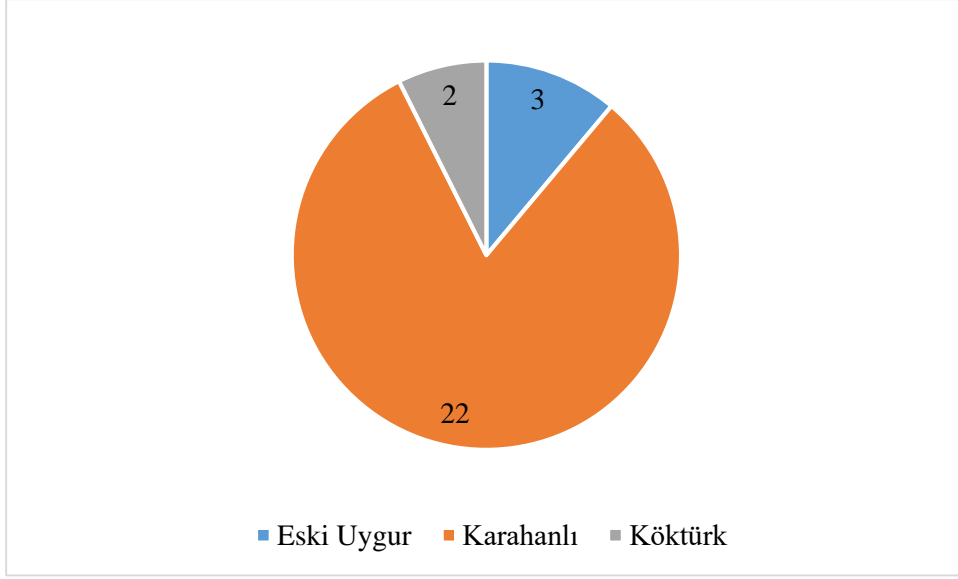
Tablo 19. Eski Türkçede tespit edilen kavram öncellemelerinin dönemlere dağılımı

K1	K2	Dönem	Sayı	Toplam
Kavram	Zıt Kavramlar	Köktürk	7	37
		Eski Uygur	6	
		Karahanlı	24	
	Diğer Kavramlar (kişi zamiri, sayı, yakın anlam, gökyüzü, millet adları, yer adları, hayvan adları)	Eski Uygur	3	27
		Karahanlı	22	
		Köktürk	2	
Toplam				64

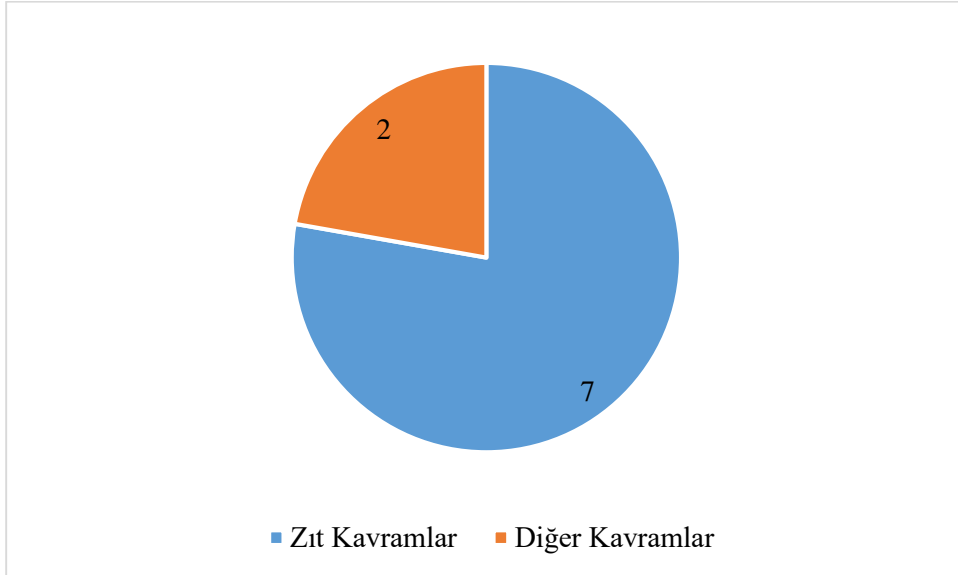
Şekil 13. Eski Türkçede zıt kavram içeren öncellemelerin dönemlere göre dağılımı

Tablo 19 ve Şekil 14'e göre zıt kavramların en sık Karahanlı döneminde öncelendiği görülmektedir. İkinci olarak ise Köktürk döneminde bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

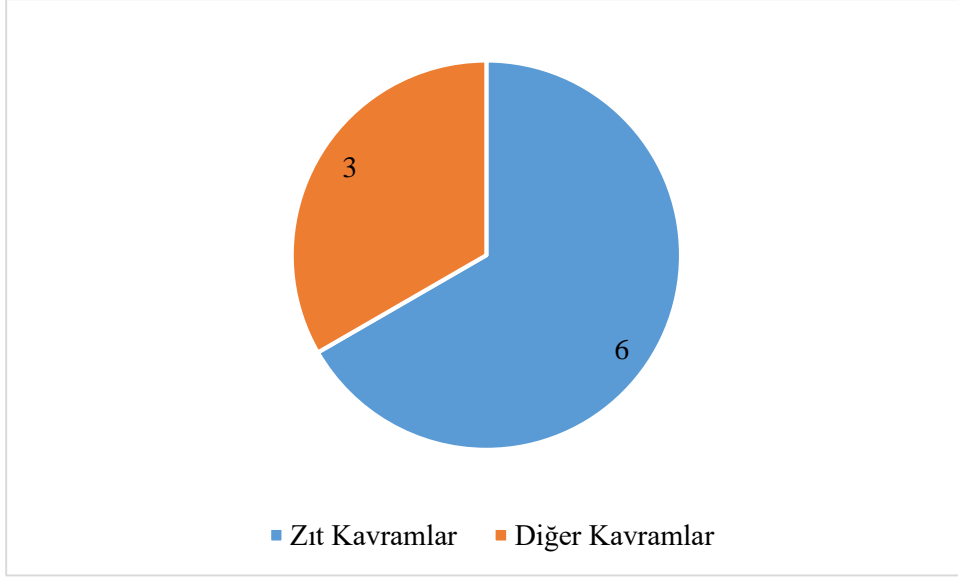
Şekil 14. Eski Türkçede zıtlık dışındaki diğer kavramları içeren öncelemelerin dönemlere göre dağılımı

Tablo 19 ve Şekil 15'ten hareketle zıtlık dışındaki kavram öncelemelerinin en sık Karahanlıcada, ikinci olarak da Eski Uygurcada bulunduğu tespit edilmiştir. Eski Uygurca ve Köktürkçede bu öceleme örneklerinin sayıca yakın olduğu görülmektedir.

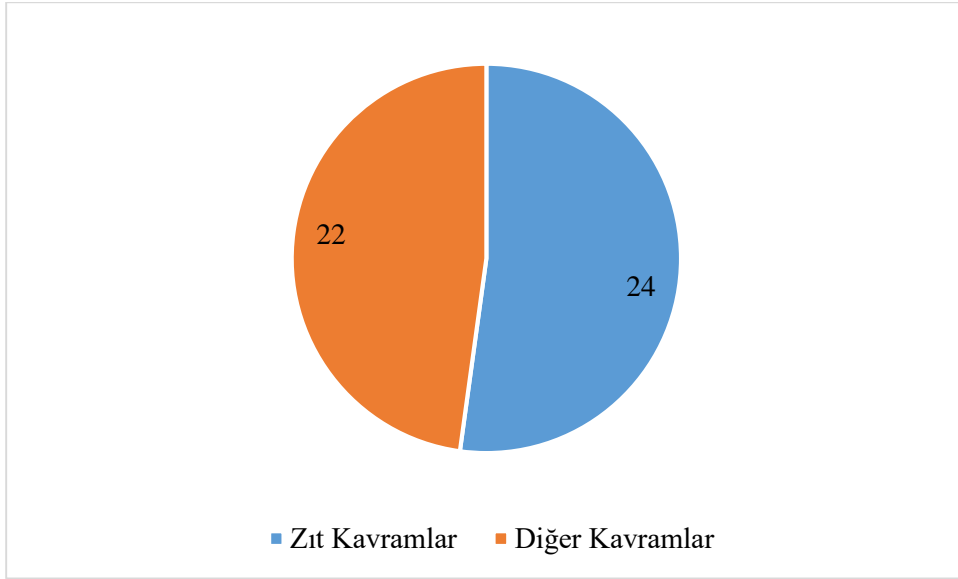
Şekil 15. Köktürkçedeki kavram öncelemelerinin konuya göre dağılımı

Tablo 19 ve Şekil 16'ya göre Köktürkçede en sık görülen kavram öncelemesi türünün zıt kavram öncelemeleri olduğu tespit edilmektedir.

Şekil 16. Eski Uygurcadaki kavram öncelemelerinin konuya göre dağılımı

Tablo 19 ve Şekil 17'ye göre Eski Uygurcada en sık görülen kavram öncelemesi türü zıt kavram dışındaki diğer kavram öncelemeleridir.

Şekil 17. Karahanlıcadaki kavram öncelemelerinin konuya göre dağılımı

Tablo 19 ve Şekil 18'e göre Karahanlıcada en sık görülen kavram öncelemesi türü ise zıt kavram öncelemeleridir.

Eski Türkçedeki öncelemeler karşılaştırmalı olarak ele alındığında bazı öncelemelerin birden fazla eserde yer aldığı tespit edilmiştir. Söz gelimi Türk bengu taşlarında geçen *içre taşra* öncelemesi Kutadgu Bilig'de de *taş iç* şeklinde

görülmektedir. Eski Türkçede tespit edilen bu tarz karşılaştırmalı öncelemeden bazıları şöyle gösterilebilir:

TB içre taşra → KB taş iç

[TB/ BK D21] **İçre aşız, taşra tonsuz, yabız yablak bodunta üze olurtum** ‘Karınları aç, sırtları çıplak, perme perişan bir millete hükümdar oldum’

[KB / 863] **taşı teg içi ol içi teg taşı / bu yanlıg bolur ol köni çın kişi** ‘Onun içi dışı gibi, dışı da içi gibidir / doğru ve dürüst kişi böyle olur’

TB kün toksık, kün ortası, kün batsık → KB toğardın batardın

[TB/ KT G2 = BK K1-2] **ilgerü kün togsıkka, birigerü kün ortasıgaru, kurıgaru kün batsıkıña, yırıgaru tün ortasıgaru, anta içreki bodun kop maña körür.** ‘Doğuda güneşin doğduğu yere, güneyde gündüz ortasına kadar, batıda güneşin battığı yere, kuzeyde gece ortasına kadar; bunlar içindeki milletler hep bana bağlıdır’

[KB / 99] **ķayusı toğardın tutar miñ tañuķ / ķayusı batardın tapuğçı anuķ** ‘Kimi doğudan binlerce armağan sunar / kimi batıdan hizmetine koşar’

TB az üküş → KB öküş az telim → M öküş uluğ → ETŞ kiçig uluğ

[TB/ KT D29] **Yalıñ bodunug tonlug, çıgañ bodunug bay kılıtım; az bodunug üküş kılıtım.** ‘Çıplak milleti giyimli, yoksul milleti zengin kıldım; az milleti çok kıldım.’

[KB / 172] **öküş sözleme söz birer sözle az / tümen söz tügünün bu bir sözde yaz** ‘Söz çok söyleme, az ve birer birer söyle / binlerce sözün düğümünü bu bir sözde çöz’

[M/4: 6-10] **muntada ulatı öküş türlüğ uluğ yarlıķançuçı bilig küçinte sansız tümen tınlıglarķa asağ tusu kılu yarlığķadı** ‘Bunlardan başka fevkalade büyük merhameti sayesinde sayısız yaratıklara haşmetle hizmet etti’

[ETŞ/35: 54-55] **uluğ iş ködüg yime ögrünçlüg ermez / kiçig iş ködügler yime büdüin ermez** ‘Büyük işler sevinilecek bir halde olmadığı gibi / küçük işler de tam yolunda değildir’

ETŞ aķ ķara → KB yaşıl yagız → DLT kızıl sarıg yipgin yaşıl

[ETŞ/28: 1/5/9/13] **ağlar** bulut örlep kükirep / **karalar** bulut örlep kükirep / yazkı bulut yaşlap kükürep / küzki bulut kükürep örlep ‘ak bulutlar yükselip, gürleyerek / kara bulutlar yükselip, gürleyerek / bahar bulutları şimşek çakıp, gürleyerek / son bahar bulutları gürleyip, yükselerek’

[KB / 3] **yağız yir yaşıl kök kün ay birle tün / törütti halayık öd ödle bu kün** ‘Yağız yer ile mavi göğü, güneş ile ayı, gece ile gündüzü / zaman ile zamaneyi ve mahlukları o yarattı’

[DLT 199/170] **kızıl sarıg arkaşıp / yipgin yaşıl yüzkeşip / bir birgerü yörgeşip / yalñuk anı tañlaşur** ‘al sarı sırt sırta verip / mor yeşil yüz yüze vurur / birbirine sarılıp durur / insanlar bakıp şaşırır’

ETŞ yaz kış → KB kış yaz

[ETŞ/28: 1/5/9/13] **ağlar** bulut örlep kükirep / **karalar** bulut örlep kükirep / **yazkı** bulut yaşlap kükürep / **küzki** bulut kükürep örlep ‘ak bulutlar yükselip, gürleyerek / kara bulutlar yükselip, gürleyerek / bahar bulutları şimşek çakıp, gürleyerek / son bahar bulutları gürleyip, yükselerek’

[KB / 65] **irinçig kışığ sürdi yazkı esin / yaruğ yaz yana kurdı devlet yasın** ‘Bahar esintisi eziyetli kışı silip sürüp götürdü / parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu’

DKPAM edgü ayıg → KB edgü isiz

[DKPAM/ 0312-0317] **men ötügümin tıñlayu yarlıkazun kim ölüť ölürgüçi erser ol ayıg kılınç tüşin kentü özi aşayur .. adın kişi aşamak törüsi yok özlüg ölürüp kimke erser edgü kılunumaz ayıg kılmağa .. bütün yertinçüde ayıg atı yadılır** ‘Buradaki herkes ricamı dinleyerek yerine getirsin. Çünkü kim katil olursa bir canlıyı öldürürse, o kötü amelinin karşılığını yine kendisi alır. Başka birisinin bu suçu üstlenmesinin törede yeri yoktur. Canlı öldürerek kimseye iyilik edilemez. Kötülük yapmakla, bütün dünyada adın kötüye çıkar.’

[KB / 348] **yaşı kısga isiz ökünçün qarır / uzun yaşlıg edgü ökünçsüz yorır** ‘Ömrü kısa olan kötü pişmanlıkla yaşlanır / uzun ömrü olan iyi kişiye pişman olmadan yaşar’

SONUÇ

“Eski Türkçede Yinelemeler ve Öncelemeler” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, Eski Türkçe terimiyle ifade edilen, Türk dili dönemlerinin kronolojik olarak 7-13. yüzyıllar arasını kapsayan, Köktürkçe, Eski Uygurca ve Karahanlıca evrelerine ait yedi eser taranarak yineleme ve önceleme örnekleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın veri kaynaklarında, Eski Türkçenin Köktürk döneminden Türk bengü taşları; Eski Uygur döneminden Maytırsimit, Daşakarmapathāvadānamālā, İyi ve Kötü Prens Öyküsü ve Eski Türk Şiiri; Karahanlı döneminden de Kutadgu Bilig ve Dîvānu Lugâti't-Türk incelenmiş olup, toplamda 557 yineleme örneği ve 77 önceleme örneğine rastlanmıştır.

Sonuç olarak Eski Türkçede yineleme ve önceleme kullanımlarının incelendiği bu tez çalışmasında, özellikle yinelemelerin Eski Türkçeden seçilen metinlerde oldukça sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tespit edilen kullanımlar, beş kategoride (*kelime grubu*, *ek+kelime grubu*, *ek+kelime*, *kelime*, *ek*) değerlendirilmiştir. Yinelemelere nazaran, daha az kullanımı tespit edilen öncelemelerde ise öncelikle *söz* ve *kavram* öncelemesi olarak iki kategoride gruplandırma yapılmış, sonra söz öncelemeleri *kelime* ve *kelime grubu* kategorilerinde; kavram öncelemeleri ise tematik ve semantik olarak belirlenen alt kategorilerde değerlendirilmiştir.

Her iki konu da Eski Türkçenin stilistik açıdan ne ölçüde bir zenginlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Alanda yapılacak derinlikli çalışmalarla, Eski Türkçenin stilistiği konusunda daha net tespitler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağca, M. (2017). Türkçede Bir Söz Türetim Yöntemi ve Gramatikal İşaretleyici Olarak Yinelemeler. *Türkbilig.* 34, 89-104.
- Ağca, F. ve Azılı, K. (2020). Eski Uygurcada Tekrarlı Karşılaştırma Formları Üzerine. *Prof. Dr. Vahit Türk Armağanı (Ed. Ali İhsan Öbek vd.)* .115-124. İstanbul: Kesit Yayınları
- Akar, A. (2020). *Bilge Tonyukuk Yazıtı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Aksan, D. (2019). *En Eski Türkçenin İzlerinde – Orhun ve Yenisey Yazıtları Üzerinde Sözcükbilim, Anlambilim ve Biçembilim İncelemelerinin Aydınlatıldığı Gerçekler*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun Yazıtlarının Bugünkü Durumu*. Ankara: Kurmay Yayınları
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III İndeks*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Arat, R. R.(1999). *Kutadgu Bilig I Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R.(1991). *Kutadgu Bilig II Çeviri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (2007). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Aslan, Ü. (2010). Babür Divanında Öncelemeler ve Öncelemelerde Paralelizm. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi.* 4, 1-26.
- Aydın, E. (2017a). *Orhon Yazıtları*. İstanbul: Bilge Yayınları
- Aydın, E. (2017b). *Türk Runik Bibliyografyası*. İstanbul: Bilge Yayınları
- Aydın, E. (2021). *Bozkırın Tanıkları*. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Burgucu, B. (2019). *Türkçede Söz Dizimsel Yinelemeler*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Caferoğlu, A. (2015). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Dilçin, C. (2008). Stilistik Açından Öncelemeler ve Fuzuli'nin Şiirlerinde Yüklem Öncelemesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi.* 1, 41-94.

- Düşgün, U. (2011). *En Eski Türk Şiiri Metinlerinin İmgebilim ve Deyişbilim Yöntemleriyle İncelenmesi*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla. Danışman: Ümral Deveci.
- Elmalı, M. (2016). *Dasakarmapathavadanamala (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin-Tıpkıbası)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Ercilasun, A. B. (2020). *Dîvânu Lüğati't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri*. İstanbul: Bilge Yayınevi
- Ercilasun, A. B. (2020). *Türk Dili Temel Kitabı – Herkes İçin Türk Dili*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Dîvânu Lüğati't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Erdal, M. (2004). *A Grammer of Old Turkic*. Brill: Leiden-Boston.
- Ergin, M. (2016). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Gabain, A. V. (2000). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Gedikli, Ö. (2020). *Üslup ve Stilistik İnceleme – Yeni İslamcı Akım Şairi Mehmet Atilla Maraş Örneği*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güneş, B. (2011). Borçalılı Valeh Hacılar'ın Şiirlerinde Yinelemeler. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 29, 147-156.
- Hamilton, J. R. (2011). *İyi ve Kötü Prens Öyküsü (Çev. Vedat Köken)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Hirik, E. (2018). Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları. *Türkiyat Mecmuası*. 28/2 37-65.
- Karabulut, M. (2019). *Üslupbilim (Stilistik) ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir İnceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Kayhan, H. (2013). Fikret Demirağ'ın Şiirlerinde Yinelemeler. *Folklor/Edebiyat*. 74 145-155.

- Kirkiz, S. (2013). *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Yinelemeler*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya. Danışman: Yılmaz Daşcıoğlu
- Orkun, H. N. (2019). *Eski Türk Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, M. (2012). *Moğolistandaki Eski Türk Yazıtları*. İstanbul: Bilgesu Yayınları
- Özkan, İ. (2011). Türk Atasözlerinde Yinelemeler. *Turkish Studies*. 6/1, 1649-1656.
- Öztekin, Ö. (2002). Divan Şiiri ile Deyişbilim Arasında Yapısal Bir Köprü: Fuzuli ve Baki Divanlarında Yer Alan Biçimbirimsel Yinelemeler. *Türkbilig*. 3, 83-105.
- Öztekin, Ö. (2010). Deyişbilimsel Bir Paralel Yineleme Örneği Olarak Divan Şiirinde Redd-i Matla. *Turkish Studies*. Volume 5/4
- Öztekin, Ö. (2012). Ontolojik Boyutta Döngüsel Süreklilik & Değişim ve Dönüşümü İmleyen Görsel Sembollerle Şiirin Biçim Düzeyinde Bilinçli Deformasyonu: Divan Şiirinde Deyişbilimsel Bir Önceleme Alanı Olarak Biçimsel Sapmalar. *Turkish Studies*. 7/3, 2139 – 2155.
- Özünü, Ü. (1997). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayınevi.
- Róna-Tas, A. (2020). *Türkolojiye Giriş (Çev. İsa Sarı)*. Ankara: Nobel Yayın.
- Sağol Yüksekaya, G. (2016) Kutadgu Bilig'in Tenkitli Metni Üzerine Notlar I-II. *Yusuf Has Hacip ve Ölümsüz Eseri Kutadgu Bilig*, Bişkek.
- Sami, Ş. (2013). *Orhun Abideleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sertkaya, O. F. (1986). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış. *Türk Dili Dergisi*. 409, 43-80.
- Sertkaya, O. F. (1988). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış II. *Türk Dili Dergisi*. 440, 99-109.
- Sertkaya, O. F. (1988). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış III. *Türk Dili Dergisi*. 441, 149-160.
- Sertkaya, O. F. (1988). Eski Türk Şiirine Toplu Bir Bakış IV. *Türk Dili Dergisi*. 443, s. 262-271.

- Şirin, H. (2019). *Kül Tigin Yazıtı Notlar*. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Şişman, R. Ş. (2019a). "Ayrılık" Temi Ekseninde Öncelenen Dil Ögelerinin Stilistik Kullanımları: Kumrî Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 90, 111-134.
- Şişman, R. Ş. (2019b). "Batiha ile Yesrib" Şehirleri Söyleminde Öncelenen Yükleme Ögeleri ile Şiir Dili Kullanımları: Maktel Örneği. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 75-94.
- Tekin, Ş. (2019). *Uygurca Metinler II Maytrisimit*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (1968). *A Grammer of Orkhon Turkic*. Bloomington, İndiana Univercity
- Tekin, T. (2014). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Temel, E. (2016). Lütü Divanı'nda Tekrar Grupları. *Türkiyat Mecmuası*. 26/1, 283-299.
- Thomsen, V. (2019). *Orhon Yazıtları Araştırmaları (Çev. Vedat Köken)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tulum, M. M.; Azılı, K. (2015). *Eski Uygurca Edgü Ögü Tigin Anyıg Ögü Tigin*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları
- Tuna, O. N. (1949). Türkçede Tekrarlar. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 2-3, 429-447.
- Uzun, N. E. (2006). *Biçimbilim – Temel Kavramlar*. İstanbul: Papatya Yayınları
- Yıldız, H. (2018), Eski Türk Bengü Taşlarında Paralelizm. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 4 (Ağustos), 93-122.
- Yıldız, H. (2020). *Maniheist Uygur Metinlerinde Çince Alıntılar – Etimolojik, Leksik ve Tematik İncelemeler*. Erzurum: Fenomen Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı-Soyadı	HAKAN GÜLER
Doğum Yeri-Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller (varsa)	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri (varsa)	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	